

**ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TDE-YL-2012-0004**

BABÜRNAME'DE SIFATLAR

HAZIRLAYAN

Esra ÇORBACI

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ahmet NAHMEDOV

AYDIN- 2012

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TDE-YL-2012-0004**

BABÜRNAME'DE SIFATLAR

HAZIRLAYAN

Esra ÇORBACI

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ahmet NAHMEDOV

AYDIN-2012

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı öğrencisi Esra ÇORBACI tarafından hazırlanan Babürname'de Sıfatlar başlıklı tez, 12/10/2012 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu</u> :	<u>İmzası:</u>
(Başkan) Prof. Dr. Ahmet NAHMEDOV	ADÜ-FEF	.....
(Üye) Prof. Dr. Can BULUT	ADÜ-FEF	.....
(Üye) Yrd. Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU	ADÜ-FEF	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla .....(Tarih) tarihinde onaylanmıştır.

Unvanı, Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Esra ÇORBACI

İmza :

YAZAR ADI-SOYADI: ZAHÜRİDDİN MUHAMMED BABÜR

BAŞLIK: BABÜRNAME'DE SIFATLAR

ÖZET

Türk tarihi açısından özellikle Hindistan'da ilk Türk devletini kurma başarısını göstermiş olan Babür Şah'ın hayatını kaleme aldığı eseri Babürname'nin, yazıldığı dönemi birçok yönden ele alması, değerine değer katmaktayken eserin bizzat şahın kaleminden çıkması onu paha biçilemez kılmıştır. Türkoloji dünyasında eserin tarihi ve edebiyat alanındaki öneminin yanı sıra yazıldığı Çağatay dönemine ait Türkçeyi barındırması özellikle biz dilciler için onu apayrı bir noktaya taşır. Bu noktadan hareketle tezimize konu ettiğimiz Babürname, günümüzde Türkçenin tarihi şivelerinden Çağatay Türkçesi üzerine yapılacak kısıtlı çalışmalardan biri olma niteliğine de sahiptir.

“Babürname'de Sıfatlar” başlığını taşıyan tezimizin ikinci ayağını, adından da anlayacağımız üzere sıfatlar oluşturmaktadır. Bugün Türkiye Türkolojisinde, dilbilgisinde sıfat konusu tam bir karmaşa yumağıdır. Üzerinde uzun yıllardır devam eden tartışmaların yanı sıra son dönemlerde bu konunun başka yönlerine de dikkat çekilmeye başlanmıştır. Türkçe dilbilimi açısından güzel gelişmelerin doğuşuna zemin hazırlayan bu tartışmalar tezimizde bizi yönlendiren önemli noktalardan birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte Babürname'de sıfat unsurunu incelemek hem tarihi bir şivemize hem de bugünkü Türk dili çalışmalarına ışık tutan, dikkate değer bulgular ortaya koymuştur.

Tezimizin son bölümünü oluşturan dizin kısmında ise Babürname'nin Çağatay Türkçesi metninin içindeki sıfatlar sayfa ve satır numarasıyla kayıt altına alınmış bulunmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Babür, Babürname, Türk dili, Çağatay Türkçesi, Sıfatlar

NAME: ZAHURIDDIN MUHAMMED BABUR

TITLE: ADJECTIVES IN BABURNAME

ABSTRACT

According to Turkish history, especially in India who have shown success in establishing Turkish state, a work penned by Babur Shah's life, Baburname, adds value to the value written to address the period while the work is in many ways come from the pen of the Shah himself, has made an invaluable work. The importance of the work in the field of world history and literature, as well as turcology written by Chagatai Turkish period especially when we host it for Linguists is a separate point. Baburnamah our thesis that the subject from this point, today, over Chagatai Turkish dialect of Turkish history has the quality of being one of the limited studies.

The second pillar of our thesis titled 'Adjectives in Baburname' are adjectives to will understand the name. Today, in Turkey Turkology, adjectives are complete mess of the ball in grammar. In addition to the ongoing debate for many years on this subject in recent years begun to withdraw from attention to other aspects. Prepare the ground for the emergence of this debate in terms of linguistics at the beautiful developments Turks, constitute one of the important points that directs us in our thesis. However, examining the element of adjective both a historical Turkish dialect and also sheds light on today's notable findings revealed that the Turkish language.

If the index at which the last part of our thesis that adjectives in Baburname's Chagatai Turkish text of the page and line numbers have been registered with.

KEYWORDS

Babur, Baburnamah, Turkish Language, Chagatai Turkish, Adjectives

ÖNSÖZ

Araştırmalarımızda tarih, edebiyat ve dil bağlamı yadsınamaz derecede birbirine paralel bir gelişme göstermektedir. Bugüne kadar birçok çalışmada bu üç bilim dalı bazen bire bir bazen üçü birlikte birbiriyle ilişkilendirilmiş, birbirlerinin materyallerini kendilerine çalışma sahası olarak almışlardır. Bizim tezimiz ise bu üç bilim dalının her birinden izler taşımaktadır.

Bilindiği üzere tezimizin ana materyali Babürname diğer adıyla Vekayi, tarihte önemli bir yere sahip Babür Şah'ın hatıratıdır. Bu yönüyle hem tarih hem de edebiyat biliminin materyali olma özelliklerine sahip olan bu eser, Türk dilinin gelişiminde önemli bir yere sahip Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir eserdir. Bu yönüyle de dil alanında materyal olmaya açık bir eser olma özelliği göstermektedir. Türk dilinin gelişimini baştan sona tarihsel bir düzlemde inceleme noktasında Çağatay Türkçesi önemli bir parçayı oluşturmaktadır. Bunda konuşulduğu coğrafyanın önemli bir kültür merkezine beşiklik etmesi, edebiyat sahasında ünü, başarısı tartışılmaz sanatçıların yetiştiği topraklarda konuşulmuş olması da büyük paya sahiptir. Ayrıca bugün Uygurca ve özellikle Özbekçe'nin mirasçılığını üstlendiği bir dil olması ona ayrı bir değer yüklemekte ve Türk dili içindeki yerini farklı kılmaktadır.

Tezimizin “Giriş” bölümünde, yukarıda ele aldığımız konular çerçevesinde bilgi vermeye çalışmış; tezimizi bir dil çalışması olması sebebiyle “Sıfat” ve “Babürname’de Sıfat” olmak üzere iki ana bölüm üzerine oturtmuş; ayrıca bunlara ek olarak Babürname’de sıfat olarak gördüğümüz yapılardan oluşan bir dizini de üçüncü bölüm olarak eklemiş bulunmaktayız.

Tezimizin söz konusu bölümlerinde daha geniş bir şekilde ele alacağımız “sıfat” konusu, Türk dili çalışmalarında uzun yıllardır tam bir sistematiğe bağlanamamış, üzerinde hala tartışmaların sürdüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu şekilde tartışmalı bir konuyu Babürname gibi Türkoloji dünyasının bir çok alanında önemli bir yere sahip bir eserle birlikte “Babürname’de Sıfatlar” başlığı altında mercek altına almak tezimize daha cazip bir çalışma olanağı sunmuştur. “Sıfatlar” bölümünde daha çok Türkiye Türkçesi üzerinden gittiğimiz, diğer çalışmalardan hareketle ele aldığımız sıfat konusu, kendi düşüncelerimizle birlikte ortaya konmaya

çalışılmıştır. “Babürnamede Sıfatlar” kısmında ise “Sıfatlar” bölümünde verdiğimiz bilgiler baz alınarak eserdeki sıfatların incelenmesine yer verilmiştir.

Tez çalışmalarının bu bölümünde gelenekleşmiş olmakla birlikte benim gerçekten yüreğimde hissettiğim şükran duygularımı ifade etmemde yetersizliğini bilerek kaleme aldığım bu kısımda, ilk önce tüm eğitimimde ve tezimde emeği geçen, yardımlarını ve desteklerini gördüğüm, varlıklarını hep yanımda hissettiren başta annem ve babam, kardeşlerim Sema ve Rabia Çorbacı ile ağabeyim Fatih Çorbacı olmak üzere çevremdeki herkese; teknik sorunlarda gece gündüz demeden yardımına koşan Selami Öz Saraç’a teşekkür ediyorum.

Lisans eğitimimde, bize bilgileriyle ışık tutan hocalarım Doç. Dr. Hatice Şirin User, Doç. Dr. Özkan Öztekten Arş. Gör. Mehmet Yasin Kaya’ya ve bilgi alışverişinde bulunduğum Arş. Gör. Sinan Güzel’e; ama özellikle gerek lisans eğitimim gerek sonrasında yardımlarını esirgemeyen ve tez konumu belirlememde yol gösteren, paylaşımlarda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Öner’e teşekkürlerimi sunarım.

Adnan Menderes Üniversitesi’nde kapılarını bize sonuna kadar açan tüm Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerindeki değerli hocalarıma, engin bilgisiyyle bilgimize bilgi katan, kendi işlerini bırakıp işimizi iş edinen hocam Prof. Dr. Gürer Gülsevin’e, Türk Dili’ne, dilbilime bakışıyla çalışma alanımızı bize bir kez daha sevdiren, alanımıza her yönüyle hakim bireyler olmamızda yol gösterici, hayata karşı bizi yüreklendiren hocamız Yrd. Doç. Dr. Şahin Baranoğlu’na ve son olarak, elbetteki yüksek lisans eğitimim süresince tüm danışmalarımı karşılıksız bırakmayan, tezimin her noktasında emeğine ve bilgisine başvurduğum, kafamdaki sorulara cevap olan, yönlendirmeleriyle yolumu bulduğum, üzerimdeki emeğini saymakla bitiremeyeceğim tez danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ahmet Nahmedov’a teşekkürü bir borç bilirim.

Esra ÇORBACI

İZMİR-2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
Eser ve Yazar Hakkında	2
1. Eserin Yazıldığı Dönem	2
2. Yazar Hakkında: Zahirüddin Muhammed Babür (Mirza)	8
2.1. Hayatı	8
2.2. Babür'ün Edebi Kişiliği	9
2.3. Babürname Dışındaki Eserleri	10
2.3.1. Divan	10
2.3.2. Aruz Risalesi	10
2.3.3. Mübeyyen	11
2.3.4. Risale-i Validiyye Tercümesi	11
3. Babürname	11
BİRİNCİ BÖLÜM: SIFATLAR	20
1. SIFATLARA GİRİŞ	37
2. SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI	40
2.1. Kelime ve Kelime Grubu Olma Niteliğiyle	40
2.1.1. Kelime Bazında Sıfatlar	40
2.1.1.1. İsim Soylu Sıfatlar	40

2.1.1.2. Fiil Soylu Sıfatlar	41
2.1.2. Kelime Grubu Halindeki Sıfatlar	45
2. 2.Niteleme ve Belirtme Durumuna göre Sıfatlar	46
2.2.1. Niteleme sıfatları	47
2.2.2. Belirtme sıfatları	49
2.2.2.1. İşaret Sıfatları	49
2.2.2.2. Ölçme ve Miktar Sıfatları	50
2.2.2.2.1. Sayı Sıfatları	50
2.2.2.2.2. Sayıyla Kullanılan Ölçü ve Miktar Sıfatları	50
2.2.2.2.3. Diğer Ölçü ve Miktar Sıfatları	51
2.2.2.3. Yer Yön Sıfatları	52
2.2.2.4. Zaman Sıfatları	53
2.2.2.5. Belirsizlik Sıfatları	53
2.2.2.6. Soru Sıfatları	53
2.3. Yapısına göre Sıfatlar	53
4.Sıfatlarda Küçültme	55
5. Sıfatlarda Pekiştirme	55
6. Sıfatlarda Tekrar	55
7. Sıfatlarda Karşılaştırma	56
İKİNCİ BÖLÜM: BABÜRNAME'DE SIFATLAR	58
1. BABÜRNAME'DE SIFATLAR A GİRİŞ	60
2. SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI	63
2.1. Kelime ve Kelime Grubu Olma Niteliğiyle	63
2.1.1. Kelime Bazında Sıfatlar	63
2.1.1.1. İsim Soylu Sıfatlar	63

2.1.1.2. Fiil Soylu Sıfatlar	64
2.2.2. Kelime Grubu Halindeki Sıfatlar	67
2.2. Niteleme ve Belirtme Durumuna göre Sıfatlar	67
2.2.1. Niteleme sıfatları	67
2.2.2. Belirtme sıfatları	72
2.2.2.1. İşaret Sıfatları	72
2.2.2.2. Ölçme ve Miktar Sıfatları	72
2.2.2.2.1. Sayı Sıfatları	74
2.2.2.2.2. Sayıyla Kullanılan Ölçü ve Miktar Sıfatları	75
2.2.2.2.3. Diğer Ölçü ve Miktar Sıfatları	75
2.2.2.3. Yer Yön Sıfatları	75
2.2.2.4. Zaman Sıfatları	76
2.2.2.5. Belirsizlik Sıfatları	76
2.2.2.6. Soru Sıfatları	77
4.Sıfatlarda Küçültme	77
5. Sıfatlarda Pekiştirme	77
6. Sıfatlarda Tekrar	78
7. Sıfatlarda Karşılaştırma	79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DİZİN	81
SONUÇ	321
NOTLAR	324
KAYNAKÇA	325
ÖZGEÇMİŞ	335

KISALTMALAR

a.	Arapça
age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale/madde
B.	Baskı
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
f.	Farsça
t.	Türkçe
s.	Sayfa
S.	Sayı
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TAE	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDE	Türk Dili ve Edebiyatı
TDK	Türk Dil Kurumu
TKAE	Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü
vb.	ve benzeri/ve bunun gibi

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

Tezimizin, “Babürname’de Sıfatlar” bölümündeki Babürname metninden alınan örneklerde ve “Dizin” bölümünde kullandığımız transkripsiyon harfleri, tezimizde temel metin olarak kullandığımız Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin’in yayınladığı çalışmada (Ş. Tekin-G. A. Tekin, 1993) kullanılan transkripsiyon harflerinden sadece š ve č üzerinde değişim yapılmış; š, ş; č, ç olarak kullanılmıştır.

GİRİŞ

Babürname’de Sıfatlar başlığı altında “sıfat” merkezli konumuz çevresinde tarihi Türk lehçelerimizden Çağatay Türkçesiyle kaleme alınmış Babürname’nin materyal olarak seçildiği bir tez konusu belirlemiş ve bu konuyu tezimizde üç bölüm olarak incelemiş bulunmaktayız.

Tezimizin birinci bölümünde Türkoloji dünyasında uzun süredir, üzerindeki tartışmaların bitmek tükenmek bilmediği sıfat konusu Türkiye Türkçesi kaynak alınarak genel anlamda incelenip, bugüne kadar yapılmış bazı çalışmalardan veriler alınarak, konunun günümüz itibarıyla ne durumda olduğu ortaya konulmaya, bu verilerden hareketle, bu konuda bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde, Babürname’de genel olarak hangi sıfat türleri ne şekilde kullanılmış, Türkiye Türkçesinde bugün zihnimizde oluşan ya da verilerine ulaştığımız sıfatlardan farklı olarak bu kaynakta neler görüyoruz gibi konular üzerinde durulacaktır.

Dizin bölümünü oluşturan üçüncü bölümde ise Babürname’de yer alan bütün sıfat verileri parçadaki anlam bilgileri, sayfa ve satır numaralarıyla birlikte yer alacak; ayrıca bize daha iyi bir kaynak oluşturması, üzerinde çalışma kolaylığı sağlaması ve daha da önemlisi sıfatların sıfat olma unsurlarını açık bir şekilde görebilmemiz bakımından niteledikleri ya da belirttikleri isimler de parantez içinde, sayfa ve satır numarası önünde verilecektir. Böylece dizin bölümündeki veriler, “sıfat tamlaması” yani sıfatın oluşturduğu sentaks yapısı şekliyle değerlendirilmiş olacaktır. Sıfatların niteledikleri ya da belirttikleri isimler yalın halleriyle dizine girmişler, sıfat tamlaması şekilleriyle dizinde yer almaktadırlar. Bu noktadan hareketle şunu da belirtmeliyiz ki isimlerin teklik-çokluk şekilleri de dizinde dikkate alınmamış, bütün isimler teklik şekilleriyle verilmiştir; ancak bu durum tamlamanın tamlanan kısmını oluşturan “isim” kısmının tamlama olduğu durumlar istisna olarak tutulmuş, tamlama şekli korunmak suretiyle genelde dizinde yerini almıştır.

Yine burada belirtmemiz gerekmektedir ki tezimizde kullandığımız Babürname metni, W. M. Thackston, Jr.’nin hazırlayıp Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin’in

yayınladıkları eserdir.² Tezimizde Babürname metni içinden kullandığımız veriler, dizin bölümünde kullandığımız sayfa ve satır numaraları bu metine aittir. Diğer bir yandan Babürname metnimizin içinde Arapça ve Farsça cümle, mısra, beyit ve metin parçacıkları bulunmaktadır. Bu kısımlar tezimizdeki incelemeler ve yaptığımız tespitlerde tezin dışında tutulmuş; bunlar atlanılarak inceleme ve tespitlere devam edilmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz tezin bu üç ana bölümüne geçmeden önce materyal olarak kullandığımız Babürname çerçevesinde bazı bilgiler vermeyi uygun görmekteyiz.

ESER VE YAZAR HAKKINDA

1. ESERİN YAZILDIĞI DÖNEM

Tezimizin temelini oluşturan Babürname diğer adıyla Vekayi, XVI. yüzyıl Çağatay edebiyatının ve Orta Asya Türk Tarihinin mühim simalarından Babür yani Babür Şah tarafından kaleme alınmıştır. Bu sebeple eserimize geçmeden önce *Çağatay edebiyatı ve Çağatay yazı dili* ama bunlardan da önce “*Çağatay*” kelimesinin kapsamına değinmemiz gerekmektedir:

Mustafa Canpolat, bir çalışmasında bu terimi tarihi olarak şu şekilde açıklar:

“Çağatay adı, Cengiz Han’ın ikinci oğlunun adından gelmektedir. Cengiz Han, 1227’de ölümünden önce Türk-Moğol İmparatorluğu’nun topraklarını dört oğlu arasında paylaşmış ve ikinci oğlu Çağatay’a mirastan Isık Göl bölgesi, Balkaş Gölü’nün güneydoğusundaki İli Irmağı havzası ile Çu ve Talas Bozkırları kalmıştı.

Çağatay kelimesinin Moğol devletine ve ulusuna ad olarak kullanılması ise Çağatay’ın ölümünden (1242) sonra gerçekleşmiştir. Çağatay ölmeden önce tahtını torunu Kara Hülegü’ye bırakmış ve onun 1242-1246 yılları arasındaki saltanatı döneminde de Çağatay Hanlığı kurulmuştur. ...”³

Mehmed Fuad Köprülü ise “Çağatay” terimi için şu ifadeleri sarf eder:

“Cengiz’in oğlu Çağatay’ın isminden alınan bu kelime şu mefhumları ifade eder: I. Çağatay’ın siyasi hakimiyeti altına verilen Türk ve Moğol kabileleri topluluğu

² Zahirüddin Muhammed Babur Mirza, *Baburname* (I, II, III. Kısım), (hz. W. M. Thackston, Jr. Yayınlayanlar: Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin;.), Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1993.

³ CANPOLAT, Mustafa, *Türkler Ansiklopedisi*, C: 8, s. 769.

yani moğulca tabiri ile ‘Çağatay ulusuna’ (iline) mensup olanlar; II. Çağatay ulusuna mensup olan Türklerin ve Türkleşmiş moğulların konuşma dilleri olan Türk lehçesi; III. Çağatay ve çocuklarının ve daha sonra Timurluların hakim oldukları memleketlerde inkişaf eden ve bir dereceye kadar Çağatay ulusunun konuşma diline de isnat eden edebi Türk lehçesi.”⁴

Bu ifadelerden de açık bir şekilde anlaşılacağı üzere “Çağatay” terimi oldukça geniş bir alanda ve tartışmaları da beraberinde getiren kullanımlara sahip görülmektedir.

Bu geniş alana sahip Çağatay teriminin ad olduğu Türkçe dönemine gelinceye kadar, XIII. yüzyıldan itibaren Türkçenin izlediği yol Ali Akar tarafından şu şekilde özetlendirilmektedir:

“XIII. yüzyılın başlarında Moğol istilası ile başlayan Türk kavimlerinin değişik coğrafyalara göçü ve buralarda oluşturdukları yeni dil, edebiyat ve sanat eserleri, Türk dili ve tarihi bakımından çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Moğol akınları, bir yandan Oğuzların batıya, İran, Irak, Azerbaycan ve Anadolu’ya; diğer taraftan da Uygurlar başta olmak üzere diğer Türk kavimlerinden oluşan grupların da Harezm, Afganistan, Hindistan bölgelerine yerleşmelerine yol açacaktır. Bu, aynı zamanda zaman içinde birbirlerinden uzaklaşan lehçelerin yeniden yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Batıya giden Oğuz grupları XIII. yüzyıldan başlayarak Anadolu Selçukluları, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı dönemlerinde Osmanlı Türkçesi edebi dilini oluştururken, doğudaki Türk grupları, Türk dili yahut Çağatay Türkçesi adıyla anılan bir şive ile XIV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar bütün Orta Asya Türk halklarının yazı dili olacak bir edebiyat dili meydana getirmişlerdir.”⁵

Çağatay Türkçesi, diğer adlandırılma şekilleriyle Doğu Türkçesi ya da Çağatayca, en basit tanımıyla Orta Asya Edebi Dilinin (Kuzey-Doğu Türkçesinin) ikinci döneminin adıdır. Türk araştırmacılarca genellikle, “... kelimenin en geniş manası ile, Moğol istilasından sonra Cengiz çocukları tarafından kurulan Çağatay, İlhanlı ve Altın-Ordu imparatorluklarının medeni merkezlerinde XIII.-XIV. asırlarda inkişaf eden ve Timurlular devrinde bilhassa XV. asırda klasik bir mahiyet alarak zengin edebiyat yaratan edebi Orta Asya lehçesi...” olarak tanımlayan M. Fuad Köprülü’nün 1945’te İslam Ansiklopedisi’ne yazdığı “Çağatay Edebiyatı” maddesindeki tanımı benimsenmektedir.

⁴ KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “Çağatay Edebiyatı” İslam Ansiklopedisi C: 2.

⁵ AKAR, Doç. Dr. Ali, Türk Dili Tarihi, İstanbul 2006, Ötüken Yay., s. 187.

Çağatay Türkçesinin kökeni, gelişmesi ve dönemleri üzerinde bir çok görüş ileri sürülmüş ve XIII. yüzyıla kadar tek bir kol halinde gelip Harezmi döneminde dallanmaya uğrayan Orta Asya Türk yazı dilinin bu yüzyıldan sonraki gelişimi, adlandırılma çalışmaları, bölge ve zaman açısı bu alanla ilgilenen bilim adamları tarafından tartışılan bir konu olmuştur.

Armin Vambery, 1867'de basılan bir eseriyle Çağatay teriminin başta Macaristan ve Almanya olmak üzere Batı literatürüne yerleşmesinde önemli bir isim olmuş ve bu terimi sadece XII.-XIX.yüzyılların Orta Asya İslami Türk Edebiyatının dili için değil, aynı zamanda kendi çağının yaşayan Orta Asya Türk şiveleri ve özellikle Özbekçe için de kullanmıştır.⁶

A. N. Samoyloviç, Orta Asya edebi dilini dört döneme ayırır:

1. *Karahanlı Türkçesi ve Kaşgar Türkçesi (11-12. yüzyıllar)*
2. *Kıpçak-Oğuz Türkçesi (13-14. yüzyıllar)*
3. *Çağatayca (15-19. yüzyıllar)*
4. *Özbekçe (20. yüzyıl)*

Samoyloviç'in yukarıda verdiğimiz sınıflandırmasına en büyük itiraz bu edebi dilin doğduğu yerle ilgili olarak Köprülü'den gelmiştir ve Köprülü Çağatay edebiyatı dolayısıyla Çağatay Türkçesi için şu şekilde bir sınıflandırma yapmıştır⁷:

1. *İlk Çağatay devri: XI. ve XII. Asırlarda bütün Orta Asya Türklerinin edebi dilinin (Hakaniye) Moğol İstilasından sonra, muhtelif sahalarda muhtelif mahalli lehçeler ile bilhassa Oğuz-Kıpçak unsurları ile karışmadan vücuda gelen ve bu sebeple bir takım ayrılıklar gösteren edebi lehçe mahsullerinin yer aldığı dönem.*
2. *Klasik Çağatay devrinin başlangıcı: XIV. Yüzyılın sonlarından başlayarak (Türkistan, Horasan ve İran sahalarında, Harezmi'de ve sonra da Altın-Ordu'da meydana gelen inkişaf dönemi). 15. yüzyılın ilk yarısındaki dönem (Timurlular devrinde Horasan ve Maverainnehr'in Herat ve Semerkand gibi*

⁶ Bkz. ERCİLASUN, Prof. Dr. Ahmet Bican, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 404.

⁷ Bkz. ERCİLASUN, Prof. Dr. A. B., age.s. 405.

medeni ve siyasi merkezlerinde klasik bir dil mahiyetini almaya başlayan dönem)

3. *Klasik Çağatay devri: XV. yüzyılın II. yarısında Nevai ile başlayan devr.*
4. *Klasik Devrin devamı: XVI. yüzyılda Babür ve çocukları zamanında hind saraylarında yüksek aristokrasi edebiyatı şeklinde süregelen ve Şeybaniler devrinde Türkistanda oluşumuna devam eden dönem*
5. *Duraklama ve gerileme devri: XVII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar, kültür dili olarak birçok mahsuller vermekle beraber artık büyük şahsiyetler yetiştirememektedir.*

Ancak Köprülü'nün bu sınıflandırmasında da itiraz edilebilecek noktalar olduğu kanaatindeyiz. Babür'ün, Çağatay edebiyatının Nevai kadar güçlü bir şahsiyeti olduğu bugün çoğu araştırmacı tarafından kabul gören bir görüştür: Çağatay edebiyatında, biri (Nevai) şiir alanında, diğeri (Babür) ise nesir alanında birçok sanatçıyı etkisi altına almış, kendilerinden sonra gelen sanatçıları kendi alanlarında büyük ölçüde etkilemişler ve hatta Çağatay edebiyatı ki bir çok dil grubu için de bazı dönemler edebi yazı dili, dolayısıyla edebiyat olarak kabul gören bir alan olarak karşımıza çıkar, içinde çığır açan, kendilerinden sonraki sanatçıların taklit etmek suretiyle ya da onların izinde gittiği iki büyük sanatçısı olarak ele alınmaktadır. Bu sebeple bu iki sanatçının döneminin, ilerde ele alacağımız Eckmann'nın sınıflandırmasında olduğu gibi bir dönem olarak alınması yani ikisinin Klasik devir başlığı altında olması gerektiği düşüncesini taşımaktayız.

Bu itiraz ile birlikte çalışmamızın önceki kısmında da ifade edildiği gibi dil ve edebiyat bağlantısıyla dildeki üç dönem altında inceleme yapılması dil ve edebiyat çalışmalarının birlikte yürütüldüğü de göz önüne alındığında oldukça iyi bir yöntem olarak görülebilir.

Sovyet Türkolojisinde, Çağatay Türkçesi için "Eski Özbekçe" terimi kullanılmakta; hatta Çağatay öncesi devirler de bazen eski Özbekçe olarak ifade edilmektedir. A. M. Şerbak 1953'te Eski Özbek edebi dilini şu devirlere ayırmıştır⁸:

⁸ Bkz. ERCİLASUN, Prof. Dr. A. B., age., s. 405.

1. İlk devir (10-13. yüzyıllar)
2. İkinci devir (14-17. yüzyıllar)
3. Üçüncü devir (17-18. yüzyıllar)

W. Radloff ve A. M. Şerbak gibi Çağatay Türkçesinin suni bir dil olduğunu ileri sürenler de olmuştur. Bununla birlikte Radloff'un bu Çağatay Türkçesi üzerine ortaya koyduğu en önemli bilgilerden biri Çağatayca Türkçesinin temel olarak Uygur kökenli olduğudur. Bunun hemen arkasından söylenmelidir ki: Müşterek Orta Asya Türkçesinin oluşumunda Karahanlı (Hakaniye), Harezmi ve Çağatay Türkçesi birbirini izleyen bir durum göstermektedir ve bu durum kendilerinden bir sonraki dönemin oluşumunda da önemli role sahip olmalarında etkin olmuştur.

Buraya kadar söz konusu edilen adlandırma ve bu adlandırmayı kullanım tartışmalarının yanı sıra Çağatay Türkçesi dediğimiz edebi dili kullananların kendileri h kullandıkları bu dilden “Türkçe”, “Türk Tili” diye söz etmişlerdir. Bu dönem Türkçesinin en önemli temsilcilerinden olan hatta kendi dilinin, Türkçenin, diğer dillerden hiçbir eksiği olmadığını son dönemlerinde fark ederek, insanları bu konuda uyarmaya çalışan Nevai de kullandığı dile genel olarak “Türkçe, Türkç, Türk tili” demektedir, “edebi dil” anlamında ise “Çağatay lafzı” ifadesini kullanmaktadır.⁹

Tüm bunlardan - Prof. Dr. A. B. Ercilasun'un da dediği gibi - “Orta Asya’da kullanılan dilin adının Türkçe olduğu; ancak edebi dili ifade etmek üzere Çağatay Türkçesi teriminin kullanılması gerektiğini ve bu edebi dilin bütün doğu ve kuzey Türklüğünün ‘ortak edebi dil’i olduğu hatırdan çıkarılmamak lazımdır” ki Çağataycanın günümüz mirasçısı olarak gösterilen Özbek şivesinin yanı sıra Kazak, Kırgız vb. Türk şiveleri ile bir Oğuz yani Batı Türkçesi olan Türkmen Türkçesinin bile coğrafi yakınlık bakımından Çağataycanın etkisinde geliştiği açık bir şekilde görülmektedir.

“Çağatay” teriminin kapsamının genişliği Çağatay edebiyatının da sınırlarını çizmede bazı güçlükler sebep olmuştur. Zaten birbiriyle sıkı sıkıya bağlı, iç içe geçmiş bir bütün olan edebiyat ve dil unsurlarının bu gibi durumlarda diğerlerinde var olan sıkıntıyı çözmeye anahtar olarak kullanılması doğru görünmektedir. Bu ilişki hem

⁹ Bkz. ERCİLASUN, Prof. Dr. A. B., age., s. 407.

Çağatay edebiyatı hem de Çağatay yazı dili çalışmalarında, diğer Türk yazı dillerinde de olduğu gibi yan yana sürüp gelmektedir. Bu sebeple bazı yönleriyle eleştiriye açık olsa da Çağatay dili ile yazılan eserlerin Çağatay edebiyatı ürünü olarak kabulü şimdilik iyi bir çözüm olarak görülmektedir.

Buradan hareketle bu yöndeki çalışmaları izlediğimizde yine bu sıralamanın bir benzeriyle Çağatay yazı dili için yapılmış bir sınıflandırmada karşılaşmaktayız. Bu sınıflandırmada da çeşitli görüşler öne sürülmekle birlikte Türkoloji dünyasında Çağatay alanındaki araştırmalarda yararlanılan birçok çalışma ortaya koyan, Çağatay Türkçesinin en büyük uzmanlarından biri olan J. Eckmann'ın tasnifi bugün genel itibarıyla kabul gören bir tasniftir ki Eckmann, Orta Asya edebi Türk dilini şu şekilde devirlere ayırır:

1. *Karahanlıca veya Hakaniye Türkçesi (11-13. yüzyıllar)*
2. *Harezmi Türkçesi (14. yüzyıl)*
3. *Çağatayca (15. yüzyıl-20. yüzyıl başları)*
  - a. *Klasik Öncesi Devir (bir dizi Eski Türkçe hususiyetin muhafaza edildiği bir geçiş devri)*
  - b. *Klasik Devir*
  - c. *Klasik Sonrası Devir (bir taraftan Nevai dilinin dikkatli bir taklidi, diğer taraftan Özbek unsurlarının tesiri olan bir devir)*

Bu sınıflandırmanın Çağatay kolunun yukarıda da bahsedildiği üzere üç başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu üç başlık üzerinden Çağatay edebiyatı dolayısıyla Çağatay dilinde eser veren başlıca isimleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. *Klasik Öncesi Devir: Sekkaki, Haydar Harezmi, Lutfi, Yusuf Emiri, Seyyid Ahmed Mirza, Gedai, Atai, Ahmdi, Yakini*
2. *Klasik Devir: Ali Şir Nevayi, Hüseyin Baykara, Şiban Han, Muhammed Salih, Babür Şah*
3. *Klasik Sonrası Devir: (17. yüzyıl) Ebülğazi Bahadır Han, Muhammed İvaz, Turdi, Baba Rahim Meşreb, Süfi Allahyar, Kul Şerif, Vefai; (18. yüzyıl) Nevbeti, Abdullah Macid Harabati, Gazi, Meşreb-i Sani, Hüveyda, Şeykali,*

Mevlana Yahya, Seyyid Muhammed Ahund, Beyza, Pehlivan Kulı Revnak, Kadı Muhammed Niyaz Münşi; (19. yüzyıl; bu yüzyılın başlıca edebi merkezleri Hive ve Hokant'tır) Munis Harezmi, Agehi, Kamil Harezmi, Muhammed Rahim Han (Firuz), Tabibi, İvaz Otar; Ömer Han ve bu döneme bir çoğunun adını ekleyemediğimiz Muhammed Rahim Han'ın Mecmuatü'ş-Şuara-i Firuzşahi adlı antolosinde 33 şair, Ömer Han'ın sarayında bulunan 70 şair bulunmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Hokant'taki "ceditçi şairler" in adları da mutlaka burada anılmalıdır: Mukami, Furkat, Zevki, Zari.¹⁰

Tezimizin bundan sonraki kısmına yukarıda adı geçen isimler arasından, konumuz olan *Babürname*'nin yazarı Babür Şah hakkında bilgi vererek devam edeceğiz.

2. YAZAR HAKKINDA: ZAHİRÜDDİN MUHAMMED BABÜR (MİRZA)

2.1. Hayatı:

Babürname'ye "*Ramadān ayı tārihi-i sekiz yüz toqsan toquzda Farğāna vilāyatıda on iki yaşta pādişāh boldum*" diye başlayan Babür, uzun adıyla Zahîrüddîn Muhammed Babür (Mirza)'nın, söylediği üzere 6 Muharrem 888 (14 Şubat 1483)'te Fergana'da doğmuş ve yine burada 12 yaşında tahta oturmuş olduğu açık bir şekilde bilinmektedir. Babür, Babürlü Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarıdır (1526-1530). Doğum tarihi ve kaç yaşında tahta nerede geçtiğini öğrendiğimiz gibi hayatıyla ilgili pek çok bilgiyi de Babürname adlı hatıratından öğrendiğimiz Babür'ün çocukluğu ile ilgili pek bir bilgiye sahip değiliz. Babası Timur'un torunlarından Fergana hakimi Ömer Şeyh, annesi ise Cengiz'in torunlarından Yunus Han'ın kızı Kutluğ Nigar Hanım'dır. Endican kalesi'nde yaşamlarını sürdürürken bir kaza sonucu babasını kaybeden Babür, 5 Ramazan 899'da, 12 yaşında Fergana vilayetinin hükümdarı olmuştur. İşte bu tarihten

¹⁰ Şahsiyetler ve Çağatay Edebiyatı hakkında daha geniş bilgi için, bu isimleri aldığımız kaynak olan Ali Akar'ın *Türk Dili Tarihi* adlı çalışmasına bakılabilir. (AKAR, Doç. Dr. Ali, *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul 2006.)

itibaren ölümüne kadarki hayatının büyük bölümünü ayrıntılı diyebileceğimiz bir şekilde Babürname adlı eserinde anlatmaktadır.

Babür 48 yıl süren yaşamına birçok büyük mücadele sığdırmış; bunların bir kısmında yenilgiye uğramış, bir kısmında büyük zaferlere imzasını atmıştır. Bununla birlikte onun hiçbir zaman mücadeleden kaçmayan bir mizacı olduğu yaşam öyküsünde açıkça görülmektedir.

Siyasi şahsiyeti, yılmaz mücadeleciliği, kuvvetli sanat ve kültür yönüyle bir insanda pek bir araya gelmeyecek meziyetlere sahip olan Babür günümüzde bile hem doğu hem de Batı aleminin büyük şahsiyetleri arasındaki hayranlık uyandıran yerini korumaktadır.

Meziyetleri saymakla bitecek gibi görünmeyen Babür, aynı zamanda devlet ve toprak kazanın dışında kalan zamanlarında sonu gelmez avların, eğlencelerin en iyi zevkini çıkaran bir adam; araştırmacı, gözlemci bir botanikçi, iyi ata binme, ok atma ve kılıç kullanmada üstün yeteneklere sahip, hattat, musikişinas, fakih ve onunla ilgili çizilen minyatürlerin çoğunda elinde bir kitapla görüldüğünden de anlayabileceğimiz üzere tam bir kitap meraklısı; kısacası *“hayatı türlü lezzetleriyle bir yaşama sanatı haline getirmiş bir kimse olmanın bütün sıfatlarını beraberinde taşıyan bir Türk soylusudur.”*¹¹

2.2. BABÜR'ÜN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Edebi kişiliği ve eserlerine baktığımızda ayrı bir övgüye layık yönüne dikkat çekmiş bulunacağımız Babür'ün günümüze kadar taşınabilmiş eserleri arasında şunları görmekteyiz: Divan, Babürname, Aruz Risalesi, Mübeyyen, Risale-i Validiyye Tercümesi.

Biz bu eserleri asıl konumuz olan Babürname'yi en sona bırakarak, diğerlerini de haklarında kısa kısa bilgiler vererek ele alacağız:

---

¹¹AKÜN, Ömer Faruk, İslam Ansiklopedisi, “*Babür*” maddesi, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 4, s. 397.

2.3. BABÜRNAME DIŞINDAKİ ESERLERİ

2.3.1. DİVAN:

Babür'ü Çağatay edebiyatının şiirde ıgır açan şairi Nevai'yi izleyen, o dönemin büyük temsilcilerinden biri haline getiren divanı, Nevai'ninki kadar hacimli olmasa da Babür'ün kendine özgü yönlerini taşıyan, kuvvetli şiirlerini barındıran bir eserdir. Bu divanın önemli bir başka yönü olarak alınabilecek özelliğı de klasik divan terkinibinde olmamasıdır; Divan'daki şiirlerin yazılış kronolojisiyle sıralandığına dair deliller olduğı bilinmektedir.

Divan'ın yazma nüshalarına Orta Asya'dan çok başka ülkelerin kütüphanelerinde rastlanmaktadır.¹²

Bununla birlikte Türkiye'de Bilal Yüce'nin Divan üzerindeki tezi günümüzde yayınlanmış bulunmaktadır.¹³

2.3.2. ARUZ RİSALESİ:

Kendinden önce Nevai'nin aruz nazariye ve kaidelerine dair yazdığı eseri yeterli görmemekten gelen bir ihtiyaçla Babür'ün ondan 35 yıl sonra aynı konuda ortaya koyduğı bir eserdir. Mizanü'l-evzân'da Nevai'yi yeterli görmediğini açık bir şekilde dile getirerek bu eseri niye kaleme aldığını da ifade etmiş olur. Babür, bu eserinde, Nevai'den farklı olarak bahisleri daha tafsilatlı ve bol örneklerle vermiştir.

Babür'ün kayıp sanılan bu eserini ilk defa Mehmed Fuad Köprülü ortaya çıkarmıştır.¹⁴

¹² Nüshalar için bkz. AKÜN, Ömer Faruk, İslam Ansiklopedisi, “*Babür*” maddesi, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 4, s. 398

¹³ YÜCEL, Bilal (haz.), *Babür Divanı*, AKM Yayınları, Ankara, 1995.

¹⁴ Bkz. AKÜN, Ömer Faruk, agm., s. 399.

2.3.3. MÜBEYYEN:

Yazıldığı sırada on bir on iki yaşlarında bulunan oğlu Kamran Mirza'ya öğüt olarak Hanefî fihhına dair bazı konu ve meseleleri izah gayesiyle kaleme aldığı 2000 mısralık bir mesnevidir.

Sefer sırasında tamamlandığından, önce sefer ve misafirlik ahkâmına yer verilen mesnevide oruç, zekat ve vergi konuları üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda Babür'ün şer'i konuda bilgisi olduğunu gösteren bir eserdir.

2.3.4. RİSALE-İ VALİDİYYE TERCÜMESİ:

XV. yüzyılda Timurlular çağında Maverâünnehir ülkelerinde büyük manevi nüfuzu olan, aynı zamanda Babür'ün manevi hayatında özel bir yeri olduğunu Babürname'den bildiğimiz (Babür'ün atası Şeyh Ömer Mirza'ya “oğlum” diye hitap eden; kimi zaman Babür'ün rüyasında gördüğü, iyi olacak şeyler için işaretler gösterdiği; ateşli hastalığının nüksettiği bir anda ona şifa vesilesi olması için yazmaya başladığı) Nakşibendi Hâce Ubeydullah Ahrar'ın, babası Mahmud Şaşı'nin isteği üzerine yazdığı için “Validiyye” diye adlandırdığı Farsça tasavvufî ahlak risalesinin manzum tercümesidir.

Babür'ün, Babürname ve az önce üzerinde durduğumuz dört eserinin yanı sıra biri musiki alanında diğeri harp sanatına dair iki eseri daha olduğu söylenilmekle birlikte şimdiye kadar ele geçmemiştir.

3. ESER HAKKINDA: BABÜRNAME

Babür'ün Çağatay Edebiyatının usta nesircisi olmasını sağlayan, hatta bu alanda Çağatay edebiyatı dendiğinde ilk akla gelen, Çağatay edebiyatının dönemlerinde sınır çizgisini oluşturan efsanevi sanatçı Nevaininkini dahi aşan eseri Babürname'dir. Babür'ün kendi hayatını anlattığı, dünya çapında ilgiye kavuşmuş hatırat kitabı olan bu eserin doğrudan doğruya verilmiş bir adı olmadığı için Babürname'den başka “Vekayi, Vakıaname, Vakıat-ı Babüri, Vekayiname-i Padişahi ve Babüriyye” denildiği gibi Farsça tercümelerinde daha çok Tüzük-i Babüri ismi kullanılmaktadır.

En yaygın adı Babürname olmakla birlikte iki yerinde Babür'ün ondan “Vekayi” diye bahsetmesine bakılarak ki Divanındaki bir rubaisinde de hatıratını “Vekayi” adıyla zikretmiştir, son zamanlarda bu isim tercih edilmeye başlanmıştır. Babür'ün bir defasında da eseri için “tarih” sözünü kullandığı da bilinmektedir.

Daha önce de değindiğimiz gibi eserde Babür'ün on iki yaşında Fergana tahtına çıkışından başlayarak ölümünden bir yıl öncesine kadar olan zaman dilimindeki hayat maceraları anlatılmaktadır: 5 Ramazan 899 (9 Haziran 1494) ile 3 Muharrem 936 (7 Eylül 1529) arasını içine alan bu zaman diliminin, eserin bazı kısımları kaybolduğundan,

Temmuz 1503 - Mayıs 1504

Mayıs 1504 - 2 Ocak 1519

1521'den birkaç gün hariç 13 Aralık 1520 – 17 Ekim 1525

Eylül 1529 - 1530

yılları arası eksiktir.

Olayların geçtiği coğrafi sahalara göre eserde sadece

1494 - 1503 (Fergana)

1504 – 1520 (Kabil)

1525 – 1529 (Hindistan)

yılları mevcuttur.

Asli şekli elde bulunmadığı için neden bu şekilde bir durumla karşılaşıldığına dair net bir bilgiye de ulaşılamamaktadır. Babür'ün aradaki bu yılları yazmaya vakit bulamadığı ya da bunları yazmaya utandığı, anlatmaya çekindiği gibi sebepler bulunmaya çalışılsa da bunların inandırıcı yönü de çok kuvvetli görünmemektedir. Özellikle ikinci hususta yenilgilerinden dürüstçe bahseden, mücadele içinde olduğu düşmanlarının bile mertliğinden, iyi yönlerinden bahsetmekten de geri kalmayan Babür için yazmamaya sebep olarak onun “yazmaya utanma”sının gösterilmesinin inandırıcı bulunabileceği olası gözükmemektedir.

Bununla birlikte eserde eksik yıllara ait olaylar, Babür'ün yeğeni ve Babürname'yi tam şekliyle görmüş olan Mirza Muhammed Duglat'ın Tarih-i Reşidi'sindeki hatıraların yardımıyla büyük ölçüde tamamlanabilmektedir.

Babür'ün, her yılı ayrı birer fasıl olarak anlattığı eseri Babürname'nin mihverini, onun siyasi iktidarını koruma ve yeni siyasi birlikler kurma yolunda yaptığı mücadeleler oluşturur. Bu içerik ile eser kendiliğinden "Fergana – Kabil – Hindistan" olmak üzere üç bölüme ayrılır ve Babür bu üç bölümde olayları bu mekanların bağlantısı içerisinde ele alır.

Babür, eserin ilk bölümünde doğup tahta oturduğu Fergana'daki olayları nakleder (1494-1503). Fergana vilayetini tanıtan geniş bir bilgiden sonra, babası Ömer Şeyh Mirza ile onun kardeşleri (Babür'ün amcaları) Sultan Ahmed Mirza ve Sultan Mahmud Mirza'nın hal tercümelerine yer vermektedir ki burada onların dış görünüşlerini, giyim-kuşamlarını, neseplerini, ahlaki yönlerini, çevresindeki insanlarını dikkat çekici bir şekilde anlatmaktadır. Yaptıkları işlerle Baysungur Mirza'nın mücadelelerinin yer aldığı bu bölüm, Babür'ün Semerkant üzerine giriştiği seferleri ve bütün ülkeyi istila eden Özbek Sultanı Şeybani Han'a karşı mağlubiyetle sonuçlanan mücadelelerini içermektedir. Ayrıca her mekandan söz açıldığında yaptığı gibi Semerkant'ın da coğrafi ve sosyal bir tablosu gözler önüne konur.

1504 – 1520 yıllarını kapsayan ikinci bölümde, ülkesini Özbeklere terk etmek zorunda kalan Babür'ün Fergana'dan ayrılıp yeni bir siyasi birlik kurmak üzere gittiği Kabil vilayetinde yaşadıkları anlatılmaktadır. Orada bir yandan Şeybani Han'a karşı mücadelesini sürdürürken bir yandan da Afganistan'ı hakimiyetine almasını ve daha sonra Hindistan'a başlattığı akınları anlatır. Bu bölümde idari, coğrafi ve etnik tablosu çizilen vilayet de tabii ki Kabil olmuştur. Ayrıca bir önceki bölümde baba ve amcaları için yaptığı gibi bu bölümde de Hüseyin Baykara'nın hayatı ve çevresindeki insanlar hakkında orijinal bilgiler verdiği bir bölüm de yer almaktadır.

Üçüncü bölüm, 1525'ten başlayarak 1529 Eylül'üne kadar ardı ardına kazanılan zaferlerle Babür'ün Hindistan-Türk İmparatorluğunu kurduğu Hindistan devresini anlatır. Buradaki hayat çerçevesini teşkil etmesi yönüyle bu kez de Hindistan hakkında

başlı başına bir eser olacak kadar zengin bilgilerin yer aldığı dikkat çekici bir bölüm yer alır.

Bu bölüm, özellikle Hindistan'daki ilk Türk devletinin kuruluşunu anlatması, bu anlatma işinin hem de kuran kişi tarafından yapılması, bölüm açısından ayrı bir değer ifade etmekte, bölümü ayrı bir ilgi çekici kılmaktadır. Bu sebeptendir ki bu bölüme özel bazı çalışmalar da ortaya konmaktadır.¹⁵

İçeriği ile ilgili bu bilgilerden sonra Babürname'nin yazılış tekniği ve türüne baktığımızda ise eserin içeriğinden de kaynaklanan bir durum olarak hem edebi türü hem de mahiyeti bakımından çok yönlülük ve değişkenlik söz konusu olduğunu görürüz:

Otobiyografi türünde yazılan bu eser hatırat şekliyle başlanmışken sonraki kısımlarına gelindiğinde yaşananların günü gününe bazen de araya fazla zaman aralığı girmeden yazılması sebebiyle günlük şeklini aldığı görülmektedir. Bununla birlikte büyük bir dikkat ve önemle öyle etraflı bilgiler vermektedir ki eser coğrafya, tarih, botanik, zooloji ve folklor gibi konularda bambaşka bir mahiyete girer. Örneğin Hüseyin Baykara'nın anlatıldığı bölüm tarih, eserin ilk dört faslı Timurlular devrinin bir Maveraünnehir tarihi, şairlere, meşhur şahsiyetlere yer verildiği bölümler tezkere mahiyetindedir.

Bu dikkat çekici yönlerinin üzerine yazıldığı eski edebiyat döneminde otobiyografi türüne örneği yok denecek kadar nadir rastlanması ve bir hükümdarın bizzat kendi kaleminden çıkmış olması da eklenince eserin paha biçilmez bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Yazıldığı dönemin Orta Asya, Afgan ve Hindistan tarihi için orijinal bir kaynak olan Babürname'de, Babür, hayatın sıradan yanlarına dahi dokunmaktan çekinmeyen alçak gönüllülüğüyle okuyucuya kendini bir hükümdardan ziyade başından geçenleri, gördüklerini güzel bir şekilde öyküleyen, doğallık yanlısı bir sohbetdaş gibi hissettirir ve bu da eseri daha cazip bir havaya büründürür.

Eser daha Babür hayattayken diğer dillere çevrilmeye başlanmış, 16. yüzyılın içinde Doğu'nun en yaygın ve müşterek edebiyat dili olan Farsçaya tercüme ortaya

---

¹⁵ BİLKAN, Doç. Dr. Ali Fuat, "Divan ve Babürname Işığında Babür'ün Hindistan Hayatı", Bilig, Bahar 2002 (2002-1), s. 97.

konulmuştur. Bunların en eskisi Tahran'da Kütüphâne-i Saltanatî'deki Babür külliyyatı içindedir (931 yani 1524-1525 tarihini taşımaktadır).

Günümüzde başta İngilizce olmak üzere Batı dillerinde de çevirisinin bulunduğu eserin Türkiye Türkçesine aktarımını diğer dillere tercümesine baktığımız zaman gayet geç bir tarih olan 1943-1946 yıllarında Reşit Rahmeti Arat yapmıştır. Bugün hala bu aktarma üzerinden basım yapılmaktadır.

En son Kabalcı Yayınevi tarafından yayınlanan Babürname¹⁶, yine Arat'ın aktarmasının daha gelişmiş bir yayınıdır; notlarla zenginleştirilmiş, önekilere oranla daha geniş ve daha iyi hazırlanmış bir kaynaktır.

Arat'ın aktarmasından epey bir zaman sonra Marmara Üniversitesi'ne bağlı olarak bir doktora çalışması¹⁷ ortaya konmuş, Mesut Şen Babürname'nin ikinci ve üçüncü kısımları olan Kabil ve Hindistan bölümlerini ele almış, bu bölümlerin metni ve açıklamalı dizini üzerinde çalışmıştır. Bu doktora tezi, tez olarak kalmış, bugüne kadar herhangi bir basım işine girilmemiştir. Bu alanda çok tanınmış bir çalışma olmayışında, basılmayıp dizin kısmının eksik olması, 'H' harfinde bitmesi rol oynamış olabilir.

Bu alanda yapılan diğer bir çalışma ise Mehmet Turgut Berbercan'a ait olup "*Babur'un Hatıratında Geçen Hayvan Adları ve Bunların Türk Dili Açısından Değerlendirilmesi*"¹⁸ adını taşımaktadır. Daha önce de bahsi geçtiği üzere Babür hatıratında, gittiği, gezdiği coğrafyada gördüğü bir çok şeyi anlatmış bu arada bu coğrafyalardaki hayvanlar üzerinde de özellikle eserin son kısmı olan Hindistan bölümünde oldukça geniş bilgilere yer vermiştir. Elbetteki Babür'ün günlük yaşamının içinde de yaşama koşullarına bağlı olarak hayvanlarla iç içe bir yaşam söz konusu olması sebebiyle Babürname'de "hayvan" konusu ayrı bir yere sahiptir. Berbercan, Babürname'de yer alan bu hayvan isimlerini taramış, her hayvan ismini tek tek Türk dili açısından değerlendirmiş, bu isimlerin Türk dili içerisindeki yeri hakkında derli toplu bilgiler ortaya koymuştur.

Babür'ün eserleri üzerinde, Babürname'yi de içine alması bakımından bizi de ilgilendiren diğer bir çalışma Nimet Ceylan'ın "*Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur Mirza'nın Eserlerindeki*

¹⁶ *Babürname*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, Temmuz 2006.

¹⁷ ŞEN, Mesut, "*Babürname= Gazi Zahirüddin Muhammed Babur Giriş-metin (Kabil ve Hindistan bölümleri) Açıklamalı Dizin*", Danışman: Prof. Dr. Naskali (Gürsoy) Emine, Marmara Üniversitesi -- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Doktora.

¹⁸ BERBERCAN, Mehmet Turgut, "*Babur'un Hatıratında Geçen Hayvan Adları ve bunların Türk Dili Açısından Değerlendirilmesi*", Danışman: Prof. Dr. Nuri Yüce, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans.

İkilemeler”¹⁹ başlıklı tezidir. Ceylan, bu çalışmasında, genel anlamda ikilemeler konusunu ele almış, Babür’ün dilinde var olan ikilemeleri, ikileme sınıfları içinde incelemiştir.

Babürname üzerine Türkiye’de diğer alanlarda yapılan tez çalışmalarının bir kısmının da ismini anmak istersek:

Ahmet Varol, “XVIII-XIX. yüzyıllarda Osmanlı-Babürlü münasebetleri” (Danışman: Yrd. Doç.Dr. N. Fahri Taş, İnönü Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans).

Mukadder Güneri, “Baburname'nin temel konuları” (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şevket Bulu, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatı, Yüksek Lisans).

Yukarıda da değinmiş olduğumuz gibi Babürname yurtdışında da taşıdığı özelliklerle üzerine çalışılan, tezler, yayınlar yapılan bir kaynak olma niteliği taşımaktadır. Bu bakımdan genç bir türkolog olan Claus Schönig, *Finite Prädikationen und Textstruktur im Babur-name (Haiderabad-Kodex)*, [Turcologica, Herausgegeben von Lars Johanson, Band: 31, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1997] künyesine sahip olan tez, eserdeki son yüklem konuludur²⁰

Babürname ve Çağatay Türkçesi Düzleminde, Babürname'nin Türkçenin Gelişimine Etkisi

Konumuzun başından beri değindiğimiz gibi Babürname Çağatay Türkçesi ile yazılmıştır.

Türkoloji dünyası içerisinde “Doğu Türkçesi”, “Çağatay Türkçesi” ya da “Çağatayca” ve “Eski Özbek Türkçesi” gibi adlandırmalara sahip bu yazı dili uzun bir dönem Orta Asya’da yaşayan birçok Türk topluluğu için ortak yazı dili olarak kullanılmıştır.

¹⁹ CEYLAN, Nimet, “*Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur Mirza'nın Eserlerindeki İkilemeler*”, Danışman: Prof. Dr. A. Deniz Abik, Çukurova Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans.

²⁰ Bkz. “*Değerlendirmeler*”, Türk Dili, S:571, Temmuz 1999, s. 641-645.

Günümüzde, günümüz lehçeleri içerisinde Karluk grubu yani Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerinin tarihi lehçesi olarak gösterilmektedir. Bunlardan ise özellikle Özbek Türkçesinin, bu tarihi lehçenin daha bağlı bir mirasçısı olduğu öne sürülmektedir. Özbek Türkçesinin bugün kullandığı alfabe bu lehçeyi doğal yaşamında bilmeyen biri için üzerinde çalışmada zorlasa da bilindiği kadarıyla günümüz lehçelerinden Özbek Türkçesinin yazı dili olarak kabul ettiği Taşkent ağzındaki Tacikçe etkisinin ve yazı dilinde kullandığı alfabenin dile etkisi kaynağına dayalı olan bir lehçe olarak tarihi lehçesi Çağatayca'dan daha çok fonetik anlamda uzaklaşmış olduğu görülmektedir.

Günümüz lehçelerindeki etkisi sadece Karluk grubuyla sınırlı da değildir. Coğrafi yakınlıklar zemininde Kıpçak grubunda etkileri bugün bile sürerken ona belki en uzak grup olarak görülebilecek Oğuz grubunun Türkmen kolundaki önemli etkisi asla atlanamaz. Türkmen lehçesinin kendi yazı dilini oluşturmasına çok yakın bir zamana kadar edebi dil olarak Çağatay edebi dilini yaşatması bunun en güzel delillerindendir.

Bu sebeptendir ki gerek Çağatay yazı dilinin gerekse onun en güzel nesir örneği olan Babürname'nin Türkçenin gelişimi üzerindeki önemli rolü yadsınamaz. Hele hele daha çok şiir diliyle karşılaştırılması durumu, onun nesir dilinin şiir diline göre daha fazla kelime varlığı içermesi bakımından ki bizim Babürname üzerindeki çalışmalarımız sırasında Çağatay sahasındaki divanlar üzerine yapılan çalışmaların sözlük kısımlarının çok yetersiz kaldığından da açıkça anlaşılacağı üzere, değerini kat-be-kat arttırmış görünmektedir.

Sonuç olarak bu kısımda, Gökçen Sert'in çevirisini yaptığı Yrd. Doç. Dr. Péri Bedenek'in "*Babür İmparatorluğu'nda Türkçe*" adlı makalesinin son bölümünde yazdıklarını, kendi düşüncelerimle paralel bulmam sebebiyle tekrar dillendirmek istiyorum:

"Türkoloji ile ilgili araştırmalar, Babür'ün Hindistan'ını Türkçe çalışmalar açısından ümit verici bir alan olarak keşfetmiştir. Alan çalışması henüz başladı, daha çok veri toplanıyor fakat burada verilen yetersiz sonuçlara rağmen, Hindistan'ın 16. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılın ortalarına kadar varlığını sürdüren zengin bir Türkçe

geleneğe tanıklık ettiği kesin olarak belirtilebilir. Türkçe, sadece Türk atalarının hamileri etrafında toplanan birçok şairin geliştirdiği bir edebi araç değil, aynı zamanda sarayda ve orduda kullanılan bir iletişim aracı olmuştur. Türk olmanın bilgili olmakla aynı anlamı taşıdığı, Türk kökenleri olmayan insanlar tarafından da öğrenildi. Çoğunlukla onların yararına, Türkçe dilbilgisi, sözlük ve kelimeler üretildi. Bu çalışmalar, Hindistan'da kullanılan Türkçenin bütün lehçelerini araştırmak açısından bize yardımcı olacak ve cevapsız sorulara bir cevap verecektir.”²¹

Bedenek'in de üzerinde durduğu gibi, bu alandaki çalışmalar, dolayısıyla bütün Türkoloji camiası açısından önemi büyük olan eserimiz Babürname üzerindeki çalışmalar, bugün hala özellikle Türkiye Türkolojisinde yeterli görünmemekte, gerekli ilgiyi görmemektedir. Bugün elle tutulur tek çalışma olarak R. R. Arat'ın aktarımı kaynak gösterilmekte ve bugün hala bu çalışma üzerinden baskılar devam etmektedir. Türkiye'de bunun dışında basılmış, bir kaynak olarak gösterilebilecek ne yazık ki tek bir eser bulunmamaktadır. Biz bu eser üzerindeki çalışmalarımızı bugün bile asıl metin ihtiyacı karşısında, diğer birçok yönde olduğu gibi, diğer ülkelerde basılıp yayınlanan kaynaklar üzerinden sağlamaya çalışmaktayız. Ancak bunlarda da transkripsiyon sorunlarıyla karşılaşmamız sebebiyle çok da sağlıklı olmayacak çalışmalar ortaya konulacağı kanaatinde olduğumuzu açıkça belirtmek gerektiği düşüncesindeyiz.

Bu sahada karşılaşılan sıkıntılar sadece bu kadarla da sınırlı gözükmemekte Babürname üzerindeki kaynak sıkıntılarının bir benzeri Çağatay yazı dili ve edebiyatı üzerinde de kendini açık bir şekilde göstermektedir. Çağatayca üzerine elimizde var olan kaynaklar yine yoğunluklu olarak çeviri ve yıllar öncesi yapılmış çalışmalarla sınırlı kalmaktadır. Günümüzde, günümüz verileriyle desteklenmiş çalışmalardan yoksun bir Türkoloji camiası olduğu eleştirisini yapmaktan geri kalınmamalı, bu eleştiri bir an önce bir cevap bulup yeni çalışmalar ortaya konulmaya başlanmalıdır.

Dönemin ve eserin önemi, ne kadar dillendirilirse dillendirilsin anlatılması pek mümkün görünmese de bu yolda yapılacak tüm çalışmaların ne kadar ehemmiyete sahip olduğu ve gerek eser gerek dönem üzerine yapılan çalışmalar listesi tarandığında bu çalışmaların söze gerek kalmayacak barizlikte yetersiz olduğu görülmektedir. Bu sebeptendir ki Türkoloji alanında bu sahadaki boşluk, Türkçenin tarihinin, yapısının

²¹ BEDENEK, Yrd. Doç., Péri (Çev., Gökçen Sert), “Babür İmparatorluğunda Türkçe”, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, C: 8.

özümlemesinde büyük bir önem arz ettiğinden, kati surette ve ivedilikle doldurulmaya çalışılmalıdır.

I. BÖLÜM

SIFAT

Dil ve edebiyat arasında ne kadar sıkı bir bağın bulunduğunu dil tarihi ve bu konuda yaptığımız araştırma tekniklerine baktığımız zaman görmekteyiz. Edebiyatı kabataslak, kısa bir tanımla ifade etmemiz istense herhalde aklımıza gelen ilk şey “sözün sanatı” olurdu. Bu anlamda edebiyatın hammaddesi olarak alabileceğimiz söz dolayısıyla dil, edebiyat ve dil bağlamını açık bir ifadeyle ortaya koyar. İşte bu noktadan hareket ettiğimizde ikisinde oluşabilecek herhangi bir değişim ya da gelişimin bir diğerine etki ettiği de kaçınılmaz kabul edilmesi gereken bir olgudur. Bu iki oluşumun ana kaynağında kültürü barındırması da elbet yadsınmaz bir gerçek ve etkidir. Dil ve edebiyatın değişmesi ve gelişmesinde toplumun kendi kültürü ve etkilendiği kültürler önemli birer etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebiyat araştırmalarında, incelemelerinde “dil” unsurunun ayrı bir başlık altında ama yapılan araştırma ya da incelemeyle bütünleştirilen bir unsur olarak varlığını hepimiz biliyoruz. Bununla birlikte dil çalışmalarında edebi eser kullanımının da ne kadar geniş bir alana sahip olduğunu görmek için yapılan çalışmaların kendisine ve yöntemine şöyle bir göz gezdirmek yeterli olacaktır.

Tezimizin konusuna baktığımızda araştırmamız, bir tarafta edebiyat sahamızın önemli eserlerinden Babürname diğer tarafta ise dilimizin gramerinde önemli bir yere sahip sıfatlar olmak üzere iki önemli unsuru bir arada barındırmakta, bu iki ana konunun bir arada harmanlandığı bir çalışma niteliği taşımaktadır.

Giriş kısmında Babürname’ye değindikten sonra şimdi sıra genel anlamda sıfatlara gelmiş bulunmaktadır. Bu kısım tezimizin bir dil çalışması olması sebebiyle tezin ana merkezini oluşturmaktadır.

Türk dili gramerinde var olan kelime türleri üzerine bugüne kadar tam bir mutabakat sağlanamamıştır. Genel kabul görmüş olan bazı sistemlerin de işleyişinde

sorunlar olduğu işleyişin takibi sırasında oluşan açıklardan da açıkça görülmektedir. Özellikle kelimelerin sınıflandırılması, bu sınıfların adlandırılması yani terimleştirilmesi, sınıflandırmalardaki sınırlar tam anlamıyla belirlenememiştir²¹. Bugün Türkoloji dünyasında “kelime türleri” başlı başına, belli bir disiplin içerisinde yeniden ele alınmalı, konunun içeriğinde yer alan tüm alt dallar bu aşamada tekrar yapılandırılmalı ve tüm Türkoloji camiasında kabul görüp kullanılabilecek bir sistem ortaya konulmalıdır.

Son zamanlarda bu yönde bazı çalışmaların olduğunu görmek, gramer çalışmalarımızın doğru temeller üzerine kurulmasına zemin hazırlamak anlamında sevindirici bir durum sergilemektedir.²² Aşağıda dipnot olarak bilgileri verilmiş olan M. L. Yener’in çalışmasında da belirtildiği gibi bu durum, Türk dili gramer çalışmalarında diğer diller için yapılan gramer çalışmalarının örnek alınıp bu çalışmalardan hareketle çeviri yolu ile Türk diline terim oluşturma çabaları sonucunda oluşmuştur.

Tezimizde ele alacağımız “sıfat” konusu da yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı tekrar ele alınması gereken bir başlık olma niteliği göstermektedir. Bugün, Türk dili gramerinin temel unsurlarından olan “Kelime türü” sınıfı içerisinde gösterilen “sıfat” konusunun doğrudan ya da dolaylı olarak ele alındığı birçok çalışma ile karşılaşmaktayız. Literatürünün geniş olmasının da önemli bir etken olduğu “sıfat” konusu üzerine yapılacak bugünkü araştırmaların oldukça titiz ve zorlu bir çalışmayı gerektirdiğini de baştan kabul etmeliyiz.

Türk dilinin gramerini ele alan birçok kitap veya çalışmada “sıfat” konusunu incelediğimizde tutarsızlıklarla karşılaşmamak mümkün değildir. Bu tutarsızlıklar daha terimin tanımlanmasıyla başlayıp sıfat üzerine ortaya konan tüm düşüncelere kadar birçok birimde kendini göstermektedir.

“Sıfat” teriminin net, sınırları tam olarak belirlenmiş bir tanımına bugüne kadar hangi çalışmada rastlıyoruz? Buna bağlı olarak “sıfat” konusunun incelendiği bu

²¹ Krş. AKÇATAŞ, Dr. Ahmet, “*Türkçede Sıfat Zarf Ayrımı*”, Dil Dergisi, S: 112, Şubat 2002, s. 11.

²² YENER, Mustafa Levent, “*Türk Dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu Üzerine*”, Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Volume 2/3 Summer 200, s. 606-623; USTA, Yard. Doç. Dr. Halil İbrahim, “*Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma*”, Türk Dili, S: 579, Mart 2000, 209-216.

çalışmaların içeriğinde kullanılan terimlerde de bir karmaşayla hiç mi karşılaşmıyoruz? sorularına cevap arar şekilde çalışmalar incelendiğinde bu soruların cevabına ulaşmada hiç zorluk çekilmeyecektir. Biz de bu şekilde bir inceleme yaptığımızda en başta hala “isim” ve “sıfat” arasındaki sınırların tam olarak ortaya konulmadığını hatta bu başlıkları bu kadarla da sınırlamanın çok zor olduğunu gördük.

Türk dili gramerinde terim sorunlarının bir kolu olarak bu terimleri birbirine ilişkilendirme, sınıflandırma günümüz bilim dünyasında da süregelen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezimizde Babürname’de sıfatları incelemek amacıyla yapılan çalışmalarımızın ön aşaması olan sıfat literatürünün taranması sırasında, yukarıda da belirttiğimiz gibi, gördüğümüz bazı çelişkiler dikkatimizi çekmiş bu nedenle de tezimizin ilk bölümünde sıfatları ele alacağımız bölümde bu çelişkilere yer vermeden geçilemeyeceğinin farkına varmış bulunmaktayız. Sıfat konusuna geçmeden önce bu çelişkiler üzerinde durmamız sıfat konusunu ele almamızda bize kolaylık sağlayacaktır.

Bugüne Kadar Yapılan Çalışmalarla Sıfat Konusuna Genel Bakış:

Sıfat Konusuna Giriş kısmında da değindiğimiz gibi “sıfat” konusu dilbilgisi, dilbilimi alanlarında kendine geniş sahada yer bulmuş; bugüne kadar üzerinde çok fazla çalışma yapılmış, bazı yönleriyle de tartışılmıştır. Üzerinde bunca durulan bir konuda bazı düşünceler birbirini aynen takip ederken bazı çalışmalarda bu düşüncelerin çeliştiği görülmektedir. Sıfat konusunda çelişen bu noktalar literatürde tartışma konusu olarak da yerini bulmuştur; ancak üzerinde durulmadan geçilen noktalar da yok değildir.

Sıfat konusunda çelişkiler daha tanımlarda kendini göstermektedir; bugüne kadar *sıfat* konusunu ele alan çalışmalara baktığımızda sıfatlarla ilgili şu gibi ifadelere rastlarız:

*“Aldardan önce kullanılarak onları niteleyen, belirten sözcüklere ve sözcük öbeklerine sıfat denir.”*²³

*“Bir varlığı vasıflayan, veya belirleyen kelimeye sıfat (adjectif) diyoruz”*²⁴

²³ KAHRAMAN, Yrd. Doç. Dr. Tahir, *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, İzmir Kanyılmaz Basımevi, Ağustos 2009, B: 4, s. 80.

²⁴ BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007s. 341.

“Varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklerdir.”²⁵

“Varlıkları niteleyen ya da belirten kelimelere sıfat denilir”²⁶

Bu tür tanımlamalar bizim birçok çalışmada karşılaşılabileceğimiz genel tanımlardır. Bu tür tanımlarda kelimenin konumu ve görevi belirtilerek “sıfat” terimi tanımlanmaya çalışılmaktadır.

“Sıfatlar ayrı varlıklar değil varlıklara bağlı kavramlardır. Bir varlığa bağlı olmadıkları sürece bir kavram olarak görülürler.”²⁷

“Tek başına sıfat diye bir kelime yoktur. Bir kelimenin ‘sıfat’ diye adlandırılması bir kelime türü olarak değil kullanıldığı yer bakımındandır. Bir başka ifadeyle, isim ve fiil gibi kelimelere tek başlarına ‘sıfat’ demek mümkün değildir.

Sıfatlık bir fonksiyondur. Sıralamada birden fazla kelimenin arka arkaya getirildiği yerde bir ismi çeşitli halleriyle niteleyen kelimeler sıfatlık fonksiyonu kazanır. Aslında her kelime tek başına bir isimdir.”²⁸

“Kelimeler için bir konuluş, bir başlangıç düşünülürse: ‘Sıfatlar, isimleri nitelemek ve belirtmek için konmuştur.’ denilebilir.

Dil, en canlı, en hareketli, durmadan değişen, adeta kaypak bir nesnedir. Sözler sınıflanmaların, kuralların, hatta sözlüklerin sınırı içine sığmıyor. Korkmadan denilebilir ki sözlüklerin, kelimeleri tanımlamaktaki aczi kendi sayfalarını açacak kadardır. Hangi dilde hangi kelimeyi, sözlük anlamına güvenerek tam yerinde kullanmak mümkün olmuştur? LAROUSSE sözlüğünün kapağına ‘un dictionnaire sans exemples est un squelette’ hükmünü yazdıran bu imkansızlığın sezgisi değil midir? ... kelimeler için ‘konuluş anlamı’ fikrinin yerinde olup olmadığını bir tarafa bırakarak kullanılışı göz önüne almak, ona göre incelemek en doğru yoldur. Kullanılış

²⁵ DEMİR, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*, Kurmay Yayınları, 2006, s. 393.

²⁶ EDİZKUN, Haydar, *Türk Dil Bilgisi*, Remzi Kitapevi, Temmuz 2007, B:1, 1s.132.

²⁷ DEMİR, Tufan, age., s. 393.

²⁸ AÇIKGÖZ Halil – YELTEN, Prof. Dr. Muhammet, *Kelime Grupları*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2005.s. 37.

bakımından da sıfatların asıl görevleri isimleri nitelemek ve belirtmek, yani tamamlamaktır”²⁹

Bu tanımlarda ise “sıfat”ın “isim” ögesine olan bağımlılığı ortaya konulmuştur. Bunlara göre bir kelimenin sıfat olması ancak ve ancak ismi vasıflandırmasıyla mümkündür; sözlük bilimiyle kelimelere sınır getirmek mümkün gözükmemektedir.

“Geleneksel dil bilgisinde, ad soyundan sözcüklerin bir bölümünü sıfat (Alm. Adjectiv) olarak nitelendirilen sözcükler oluşturur. ... Sıfatlar, ‘bir ismi, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımdan niteleyen, belirten’ sözcüklerdir.”³⁰

“Ad soyundan sözcüklerin bir bölümünü, geleneksel dilbilgisinde sıfat adını alan sözcükler oluşturur.”³¹

“Adın niteliğini belirten ya da onu belirleyen sözcük. Sıfat ad diziminin zorunlu nitelik taşımayan ögesidir ve bu nedenle bir yayılım özelliği taşır. Türkçede sıfatlar işlev ve anlam açısından niteleme ve belirtme; biçim açısından ise yalın, türemiş ve birleşik sıfatlar olmak üzere çeşitli öbeklere ayrılır.”³²

Yukarıdaki tanımlar ise ilk verdiğimiz tanımlara benzer olmakla birlikte, bu tür tanımların geleneksel dil bilgisinde bu şekilde tanımlandığı belirtilerek, sıfat’a yine leksik bilgi ile yaklaşımın söz konusu olduğunu görmekteyiz.

“Söz diziminde sıfat: Varlık ve eylem adları, varlık ve eylemleri tanımlamazlar, onlara sadece işaret ederler. Varlıkların özelliklerine ad olan her türlü söz, söz öbeği veya cümle (isim-fiil), sıfat olarak kullanılır. Sıfat, nitelik adıdır. Varlığın var oluş sıfatı olarak kullanabildiğimiz bütün birimler, sıfat; varlığın eylem sıfatları da isim-fiillerdir.”³³

²⁹ GENCAN, Tahir Nejat, “*Sıfat Birlikleri*”, TDAY Belleten, TDK Yayınları, 1954, s. 180.

³⁰ ZENGİN, Prof. Dr. Dursun, *Türkçe ve Almandaca Sıfatlar*, TDK Yayınları, Ankara, 2008s. 26.

³¹ AKSAN, Prof. Dr. Doğan (Yöneten ve yayıma hzl.), *Sözcük Türleri*, TDK, Ankara, 1976, s. 67.

³² VARDAR, Berke yönetiminde, *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1980, s. 128.

³³ KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, Ankara, İstanbul 2009, s. 32.

Günay Karaağaç'ın sıfatlarla ilgili olarak verdiği bilgilerin yukarıda aldığımız kısmında, aynı zamanda bizim genel olarak bildiğimiz sıfatların sınıflandırmasından daha farklı bir şekilde ortaya koyduğu sınıflandırmanın izlerini de görürüz. Karaağaç, sıfat tamlamasını “nitelendirme öbekleri” başlığı altında ele almış ve bu grubu “varlığın var oluş sıfatları”³⁴, “varlığın eylem sıfatları” olmak üzere toplam iki grup altında toplamıştır

Türk dili üzerine büyük çalışmalar yapmış olan iki önemli profesörümüz Muharrem Ergin ve Zeynep Korkmaz ise sıfatlar konusunda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. ... Bu isimler, bu vasıf ve belirtme isimleri başka isimlerle birlikte kullanılıp onların bir vasfını veya belirtisini, hususiyetini ifade ettikleri zaman sıfat olur, sıfat isimi alırlar. Türkçede sıfatlar vasıflandırdıkları veya belirttikleri isimlerin önüne gelirler. Demek ki sıfat bir ismin başına gelip o ismi vasıflandıran veya belirten kelimedir. Fakat bu kelimeler tek başlarına ortak isimlerden başka bir şey değildirler.

*Sıfat da tek başına bir ortak isim olduğuna göre hemen hemen bütün ortak isimler sıfat olarak kullanılabilir.”*³⁵

“Türkiye Türkçesinde çok geniş olan sıfatlar, adlardan önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözcüklerdir: açık kapı, ...

Bazı gramerler, sıfatların da birer ad veya ‘vasıf ve belirtme adı’ olduğuna işaret eder. Aslında sıfatlar da ad soylu sözler olduklarına göre, bir bakıma elbette ad sayılırlar. Ancak, bunların ‘ad’ veya ‘sıfat’ diye adlandırılmaları kullanılış biçimlerine bağlı olduğundan, aralarında önemli bir ayrılık vardır. Adlar somut veya soyut bir nesneye ad oldukları, kendi başlarına bir varlığı, bir nesneyi temsil edemezler. Yalnızca

³⁴ Bu ilk grubu da kendi içerisinde yine iki gruba ayırmıştır: “söz ve söz öbekleri ile” ve “kısaltma öbekleri ile”.

³⁵ ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2002, s. 244. Ergin, söz konusu eserinde bu “ortak isimler”den “asıl sıfat” denilen “vasıf isimleri”nin en çok sıfat olarak kullanıldığını ve sıfat olarak kullanılma derecelerinin vasıf ifade etmeğe elverişli olup olmadıklarına bağlı olduğunu; sadece ad olarak kullanılan mücerret isimlerin (-mak, -ış gibi eklerle türeyen hareket isimleri gibi) sıfat olarak kullanılmaya elverişli olmadığından söz eder. (bkz. age., s. 244-245)

varlık ve nesnelere var olan niteleme ve belirtme özelliklerini soyut olarak gösterirler: akıllı, küçük, mavi, zengin, birkaç gibi.

Söz gelişi ağaç, bahçe dediğimiz zaman, gözümüzün önünde birer ağaç ve bahçe kavramı canlandığı halde, derin dediğimiz zaman belirli bir nesne kavramı canlanmaz. derin sıfatı derin kuyu, yüksek sıfatı da ancak yüksek dağ denildiği zaman bir anlam kazanır.”³⁶

Yukarıda verdiğimiz alıntılarda gördüğümüz gibi sıfat konusu üzerine birçok şekilde tanım ortaya konulmakta, bilgi verilmektedir. Bu tanım ve bilgiler, bazen birbirine cevap verir şekilde, birbirlerinin farkında bazen müstakil şekildedirler; ama dışarıdan bakıldığında her ne şekilde olursa olsun bu karmaşa ve çelişkiler kendini göstermektedir. Birbirini tekrar eden ve kolayca kaçılarak ortaya konulmuş tanım ve bilgileri dışarıda tutarsak bu konudaki çalışmaların birinde söylenenle diğerinde söylenen birbirini tutmamaktadır.

Baştan beri üzerinde durduğumuz bu karmaşa ve çelişkiler yumağında en başta ele alabileceğimiz konu olarak terimleşme ve sınıflandırmada Türkçenin içinde bulunduğu sorunlar silsilesi belki de en doğru seçim olacaktır. Elbette, “Giriş” kısmında da değindiğimiz gibi tezimizin konusu gereği bu konuyu burada tamamiyle ele alabilmemiz hem tez konumuzun kapsamı hem de söz konusu konunun çok geniş bir mecrayı içine alması bakımından imkansız görünmektedir. Ancak sıfat bağlamında bu konuya kısmen değinmeden geçmek de olası gözükmemektedir.

Bugün Türkoloji dünyasında genel olarak kabul edilen kelimenin sekiz türü (isim/ad, sıfat/önad, zarf/belirteç, zamir/adıl, fiil/eylem, edat/ilgeç, bağlaç, ünlem) bulunmaktadır. Ancak bu sınıflandırma Mustafa Levent Yener’in daha önce de değindiğimiz bir çalışmasında³⁷ da ortaya koyduğu gibi Batı dilleri temelli bir sınıflandırmadır ve eklemeli Altay dil ailesinden olan Türkçe için uygun bir sistem gibi görülmemektedir. Türk dilinde bir kelime hiçbir değişim olmaksızın kullanım şekillerine göre birden fazla kategori içinde yer alabilmektedir.

³⁶ KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 333.

³⁷ YENER, Mustafa Levent, “*Türk Dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu Üzerine*”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları* Volume 2/3 Summer 200, s. 606-623.

Türkçe Sözlük'te örnek olarak “açık” kelimesini inceleyecek olursak:

“**açık, -ğı** sf. 1. Açılmış, kapalı olmayan, **kapalı** karşıtı: ‘*Açık pencerenin önünde denize karşı saatlerce dertleştik.*’ -R. N. Güntekin. 2. Engelsiz, serbest: *Açık yol.* 3. Örtüsüz, çıplak: Açık baş. 4. Boş: *Kâğıtta açık yer kalmadı.* 5. Görevlisi olmayan, boş (iş, görev), münhal: *Açık kadro.* 6. Aralığı çok: *Açık adımlarla.* 7. Çalışır durumda olan: ‘*Bazı dükkânları açık olan caddeden sola saptılar.*’ -Ö. Seyfettin. 8. Kolay anlaşılır, vazih: ‘*Açık konuşma zamanının artık geldiğine kani idim.*’ -R. N. Güntekin. 9. Gizliliği olmayan, olduğu gibi görünen: *Bu adamın her işi açıktır.* 10. Her türlü düşünceyi hoşgörüyle karşılayabilen, etkisinde kalabilen: ‘*... her çeşit kafa ve gönül fırtınalarına açık bir adamdı o.*’ -T. Buğra. 11. Rengi koyu olmayan, **koyu** karşıtı: ‘*Açık sarı saçlı, zayıf bir kadın keman çalıyordu.*’ -Ö. Seyfettin. 12. Sevişme sahnelerini bütün çıplaklığıyla anlatan (kitap, resim, film vb.). 13. Denizin kıyıda uzakça olan yeri: ‘*Limanda bilinen gemiler, oysa açıklardadır.*’ -B. Necatigil. 14. zf. Doğru olarak, açıkça: ‘*İnsan mağlubiyetini bu kadar açık kabul eder mi?*’ -M. Yesari. 15. is. Bir gereksinimin karşılanamaması durumu: *Bütçe açığı. Ülkenin doktor açığı.* 16. is. Belli bir yerin biraz uzağı: *Tren yolu nehrin açıklığından geçer.*”³⁸

Yukarıda örnek olarak ele aldığımız “açık” kelimesi gibi daha birçok kelime için Türkçe Sözlük, aynı kelimedeki birden fazla kelime türü olduğunu bize açık bir şekilde göstermektedir. Bu durum çelişkiler yumağının ilk noktası olarak kabul edilebilir. Yine “güzel”³⁹ kelimesini, bu şekilde, yalın haliyle ele aldığımızda kelime türlerinden hangi kategoriye ait olduğuna karar veremememiz bu karmaşaya güzel bir örnek olsa gerek.

³⁸ *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 2005, B:5, s. 10.

³⁹ “açık” örneğine ek olarak “**güzel** sf. 1. Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, **çirkin** karşıtı: *Güzel kız. Güzel çiçek. Yalının en güzel odası bizimdi.* 2. İyi, hoş: “*Güzel şey canım, milletvekili olmak!*” -Ç. Altan. 3. Beklenene uygun düşen ve başarı düşüncesi uyandıran: *Güzel bir fırsat.* 4. Soyluluk ve ahlaki üstünlük düşüncesi uyandıran: *Güzel duygular. Güzel hareketler.* 5. Görgü kurallarına uygun olan. 6. Sakin, hoş (hava): *Güzel bir gece.* 7. Okşayıcı, aldatıcı, kandırıcı: *Güzel vaatler.* 8. Pek iyi, doğru: *Güzel güzel amma!* 9. a. Güzel kız veya kadın: “*Güzeller deniz kenarına geldikleri zaman âşıklar da kale burçlarına ve bedenlerine dolarlar.*” -A. H. Çelebi. 10. a. Güzellik kraliçesi. 11. zf. Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde: *Güzel konuştu.* 12. zf. Adamakıllı, şiddetli: “*Karıkoca bu kuzu yüzünden güzel bir kavga ettiler.*” -Ö. Seyfettin.”; “**bu** sf. 1. Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz: *Bu ev geniştir.* 2. zm. En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz: *Bunu istemem şunu isterim.*” (*Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 2005, B:5, s. 818-317.)

Cümle içerisinde hem isim hem sıfat hem de zarf olarak gördüğümüz bu kelimeyi tek başına belli bir kategoriye ait kılmak mümkün görünmemektedir⁴⁰:

güzel insan → *güzel* (sıfat ← *insan* ismini niteliyor)

güzel iletilmiş → *güzel* (zarf ← *iletil-* fiilini niteliyor)

güzel, yüzünü çevirme benden → *güzel* (isim; *sıfat tamlaması kısaltması-isim unsuru düşmüş sıfat tamlaması-isimleşmiş sıfat*)

Bu durum hem biz dilbilimcilerin çalışmalarında karmaşaya ve dolayısıyla yanlış sonuçlara varmaya sebep olmakta, bu yönüyle bilimsel çalışmalara balta vurmakta diğer yandan Türk dili ve grameri öğrencilerinin de kafasını karıştırmakta; kısacası hem Türk dilinin sistemini öğrenen ve inceleyen Türk dili konuşurları için hem de Türk dilini yeni öğrenenler için olağanüstü güzel bir işleyişe sahip dilimizin yapısını çözülemez, kendi içinde düğümler oluşmuş bir problemler yumağına çevirmektedir.

Yukarıda parantez içinde verdiğimiz ‘isim/ad, sıfat/önad, zarf/belirteç, zamir/adıl’ olarak ele aldığımız kelimeler - ‘*isim*’i kısmen dışarıda tutarsak - kullanım şekillerine göre kelimelerin girdiği kategorilerdir.⁴¹ Genel itibariyle hepsine “isim/ad” dediğimiz bu kelimeler ki ‘*isim*’i bu sebeple ayrı tuttuk, kelimenin cümle veya cümle yapısı içinde kullanılma şekline göre diğer terimleri alır. Bazı özel durumlar dışında kelimelerin kökenine gittiğimizde ulaştığımız sonuç isim ve fiil köktür. Bu yönden baktığımızda kelimelerin isim ve fiillerden türeyerek geldiği ve kullanımlarına göre diğer “kelime türleri” başlığı altında gördüğümüz kelimelerin de bu kelimelerin kullanım şekilleriyle ortaya çıktığını görürüz.⁴² Bu düşüncenin de açtığı ışıkla sıfatlar konusundaki fikirlerimizi ortaya koymaya tekrar dönersek:

Zeynep Korkmaz’ın yukarıda alıntı olarak kullandığımız çalışmasında belirttiği gibi sıfatlar ad soyludur ve “*varlık ve nesnelere var olan niteleme ve belirtme*

⁴⁰ Daha fazla bilgi ve örnek için bkz. Mustafa Levent Yener, a.g.m.

⁴¹ “açık” örneğine ek olarak “**bu** sf. 1. Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz: *Bu ev geniştir.* 2. zm. En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz: *Bunu istemem şunu isterim.*” (*Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 2005, B:5, s. 317.)

⁴² Bu kelime türleri adı altında incelenen başlıklardan, bu anlamda bakıldığında belki zamirlerin bir kısmı ve ünlemleri ayrı tutmak doğru olabilir. Yukarıda bu bilgi içerisinde “büyük oranda” ifadesini de bu durumu kısmen de olsa ifade etmek amacıyla eklemiş bulunmaktayım.

özelliklerini soyut olarak gösterirler". Bu yönden baktığımızda isimlerin içinde sıfat olarak ele alınan kelimelerin bir kısmının anlam açısından böyle farklı yönleri, anlam farklılıkları olduğu bilgisi doğru gözükmemektedir; ancak bu durum hiçbir şekilde sıfatların isim soylu olduğu, isim olduğu⁴³ gerçeğini değiştiremez. Bunu bu şekilde kabul etmemek, kelimelerin "isim" ile "sıfat" arasındaki paslaşmalarında "isim" kısmını tamamen yok saymak demektir.

Reşit Rahmet'i Arat'ın "*Kelimelerin basit şekillerini veya köklerini, isim ve fiil olmak üzere, iki esas grupta toplamak mümkündür.*"⁴⁴ fikrinden de hareketle "kelimelerin toplanabileceği iki esas grup bulunmaktadır" görüşünü net bir şekilde kabul etmemiz gerektiği düşüncesindeyim. Bugün hangi kelimenin köküne ulaşmaya çalışsak alttan ya bir isim ya da bir fiil çıkmakta ve bazı eklerin, kelimelerin bu isim veya fiillere eklenmesi ile ortaya yeni kelimeler çıkmaktadır. Bunlar da genellikle kullanışlarına, görevlerine göre farklı adlar alabilmektedir. Ancak bu durumda olan kelimeler de sadece ve sadece kullanış sahalarna yani sentaks ya da sentaks yapıları içindeki kullanışları göz önüne alınarak yapılabilecek bir adlandırma olmaktadır. Bu bakımdan kelime bazında kelimeleri isim ve fiil dışında farklı adlarla adlandırmak bu görüşten hareketle doğru görülmemektedir.

Bununla birlikte " 'kelime türü' başlığı altında ele aldığımız 'sıfat'ların 'kelime' olarak ifade edilmesi, 'kelime türü' olarak adlandırılması ne kadar doğru bir terimleşmedir?" diye bir soruyu karşımıza çıkarmaktadır. Bu sorunun cevabını aşağıda arayacağız.

Sıfatı "Kelime" Olarak İfade Etmek:

Sürekli değişen ve gelişen bir oluşuma sahip olan dilde kullandığımız terimler dili bir sistem içine oturtma çabasıdır. Bir bilim dalı belirli disiplinlere oturmak zorundadır. Ancak bu şekilde canlı, geniş kitlelerin kullanımındaki dili belirli bir sistematığın içine oturtmak zor görünmektedir. Zaman unsuru canlı her varlıkta oluşturduğu değişimi dile de yansıtmaktadır. Dilbilimin sistematığı giysi olarak düşünülecek olursa dilin geçirdiği her evre, insanoğlunda da olduğu gibi giysilerinin bir süre sonra bazen büyümesini bazen küçülmesini bazen tamamen bambaşka bir forma

⁴³ Tezin "*Fiil Soylu Sıfatlar (Partisipler)*" bölümüne bkz.

⁴⁴ ARAT, Reşit Rahmeti, "*Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı*", TD IV, 43 (1955), s. 396-401.

girmesini kısacası değiştirmesini gerektirebilir⁴⁵. Burda ölçüt o kişinin sahip olduğu özelliklerdir ve giysi o özelliklere uygun olarak seçilmelidir; her insan aynı formlara sahip olmadığı, aynı giysiyi giyemeyeceği gibi her dil de aynı sistematığın içine oturtulamaz.

Gramer bilgilerimiz içinde “sıfat” terimiyle bir kelimeyi niteleyebilmemiz için, o kelimenin bir eşyanın/varlığın/ismin niteleyeni, belirteni olması aranmaktadır ki “sıfat” konusunu bu şekilde ele aldığımızda kelime artık bir kelime olmaktan çıkıp, sentaks yapısına dahil olmaktadır. Bu yönde varlığından bahsedilen yapının/terimin doğrudan doğruya “kelime türü” başlığı altında incelenmesi Türk dilinin gramerciliğinde yerli yerine oturmamış bir sistem ortaya koymak olacaktır.⁴⁶

Bu konuyu ele almadan önce “kelime”nin tanımını üzerinde durmak doğru olacaktır. Türkçe Sözlük’te “Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük” şeklinde tanımlanan kelime için dil alanında önemli bir yere sahip Prof. Dr. Zeynep Korkmaz şu ifadeleri ortaya koymuştur:

“Kelimeler, bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan ve tek başına zihindeki belirli kavramlara karşılık olan somut ve soyut söz kalıplarıdır; somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimleridir. Bu da demektir ki, dilin kelimeleri ya anlamlı ya da görevli dil birimlerinden oluşmuştur. ... Dildeki anlamlı veya görevli en küçük birlikler kelimelerdir. Kelimelerin belirli ölçüler içinde birleşmesinden yine anlamlı ya da görevli kelime grupları ve cümleler ortaya çıkar. Cümlelerin birleşmesinden de söz ve dil oluşur.”⁴⁷

Bu “kelime” ifadesi üzerine şimdi de Türkçede sıfat tamlamaları olarak kabul ettiğimiz sentaks yapılarının sıfat unsurlarını ele alalım:

⁴⁵ BARANOĞLU, şahin “Ad Vermede Zıtlık ve Benzerlik” adlı makalesinde “Amaçsız ve genel olan *edinim* (compedence) ile amaçlı ve özel olan *kullanımın* (performance) ilişkisini araştırmak, bu iki gücün birbirini nasıl beslediğini ortaya çıkaracaktır.” der ve ekler: “Barındırdığı zıtlık ve benzerliklerle *meczazlar mezarlığı* nitelemesini hak eden dil, hep kullanıcılarını aşmış bir büyülü güçtür ve onun karşısında dilcinin durumu da sadece takipçiliktir.” (şahin Baranoğlu, “Ad Vermede Zıtlık ve Benzerlik”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, p. 713)

⁴⁶ Ayrıca bkz. DURAK, Mustafa, “Sıfat Bir Sözcük Türü Değil, Sözdizimsel Bir İşlevdir”, Çağdaş Türk Dili Dergisi, 2000, S: 146, s. 13-19.

⁴⁷ KORKMAZ, Prof. Dr. Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri* (şekil Bilgisi), TDK Yay. Ankara 2007, s. 6.

Yeşil gözlü dev

Yukarıda yer alan örnekte, görüldüğü üzere iki sıfat tamlaması bulunmaktadır. Dardan geniş doğru gidersek:

yeşil gözlü → *yeşil* (sıfat), *gözlü* (isim)

yeşil gözlü dev → *yeşil gözlü* (sıfat) *dev* (isim)

Eğer sıfatı *kelime* olarak kabul edecek olursak ki bugünkü literatürde “sıfat” bir “*kelime türü*”dür, *yeşil gözlü* yapısına *kelime* demek ne kadar doğrudur:

sıfat → kelime; *yeşil gözlü* → sıfat → kelime

gibi bir durum ortaya çıkmakta, bu durum da çelişkiyi doğurmaktadır (*yeşil gözlü* → kelime grubu; içinde birden fazla kelime barındırıyor). Her türlü Türk dili öğretiminde (yabancı ve anadil öğretimi olarak) bu durum izah edilebilir gözükmemektedir. Buradan hareketle bu konuyu sadece kafa karıştırmaya yol açan çözümlenememiş bir gramer konusu olarak ele almak yanlış olmaz.

Eylem kökenli partisiplerin sıfat tamlamalarında sıfat görevinde bulunduğunu bugün hepimiz bilmekteyiz. Bu partisiplerin bazen bir kelime bazen ise cümle niteliğinde, cümlede olduğu gibi özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı diye adlandırılabilir unsurlara sahip partisip gruplarıyla “sıfat”ı oluşturduğu açık bir şekilde bilinmektedir. İşte yine bu noktada:

her içine girdiği odaya, bir şefkat serinliği getiren bu kız → sıfat tamlaması

her içine girdiği odaya, bir şefkat serinliği getiren → sıfat (partisip grubu/kelime grubu) → kelime (← kelime türü ← sıfat)

gibi yine uygun olmayan bir sistem ortaya çıkmış oluyor.

Yukarıda verdiğimiz örneklerden hareketle sıfatlar sadece *kelime* şekilleriyle karşılaştığımız yapılar değildirler. Karşımıza bazen (ilk örnekte görüldüğü gibi) bir *sıfat tamlaması* yapısıyla bazen *isim tamlaması* bazen *ikileme (tekrarlar)* bazen de (ikinci örnekte olduğu gibi) *partisip grubu* gibi birçok *kelime grubu* haliyle de çıkmaktadırlar.

Zeynep Korkmaz'ın sıfat ifadesinde üzerinde vurgulayarak durduğu “*Adlar somut veya soyut bir nesneye ad oldukları, kendi başlarına bir varlığı, bir nesneyi temsil edemezler. Yalnızca varlık ve nesnelere var olan niteleme ve belirtme özelliklerini soyut olarak gösterirler: akıllı, küçük, mavi, zengin, birkaç gibi.*

*Söz gelişi ağaç, bahçe dediğimiz zaman, gözümüzün önünde birer ağaç ve bahçe kavramı canlandığı halde, derin dediğimiz zaman belirli bir nesne kavramı canlanmaz. derin sıfatı derin kuyu, yüksek sıfatı da ancak yüksek dağ denildiği zaman bir anlam kazanır.”*⁴⁸ Bu anlamda, Muharrem Ergin'in “*asıl sıfatlar*” diye adlandırdığı bu kelimelerin anlamında bu farklılığın olması da doğru görülmektedir. Ancak bugün baktığımızda “sıfat” olarak ifade ettiğimiz yapıların hem anlam hem de gramer yapısı boyutu bu “asıl sıfatlar” olarak adlandırılan kelimelerin çok daha fazla değişmiş ve gelişmiş olduğu gözükmemektedir. Bu bakımdan günümüz “sıfat” terimi anlayışını doğrudan doğruya kelime türü olarak almanın gramer çalışmalarında karmaşıklıklara sebep olduğu görüşündeyim.

Tüm bu bakış açılarının bir bileşkesi olarak bu yapıların, yani günümüz sıfat teriminin bir sentaks yapısı, sentaks parçası olarak değerlendirilmesinin daha doğru olduğu kanaatindeyim. Bir kelimenin sıfat olmasında kelimenin tek başına olup olmaması önemli bir faktör olarak rol oynuyorsa, kelime ya da kelime grubu ismi nitelediği sürece “sıfat” olarak değerlendiriliyorsa bu terimi doğrudan doğruya “kelime” bazında ele almak ne kadar doğru olabilir? Bu unsurun varlığı, sentaks unsuru olmasıyla ilişkili tutulurken bu durum yadsınamaz.⁴⁹

⁴⁸ KORKMAZ, Prof. Dr. Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri*, s. 303.

⁴⁹ Burada “sıfat”ların “kelime” bazında değerlendirilmemesi düşüncesini ortaya koymayı yadsınmamamız gerektiği fikrini ortaya koyarken Zeynep Korkmaz ve Muharrem Ergin gibi “isim” grubunun içerisinde, Muharrem Ergin'in “asıl sıfatlar” diye adlandırdığı kelimelerin ki bunlar “sıfat” kategorisinde gerçekten önemli işleve sahip kelimelerdir, anlam alanında diğer isimlerden farklı bir yapıya sahip olduğu bilgisini tamamen yok sayma amacı da güdülemez. Bizim burada vurguladığımız şey “sıfat” dediğimiz yapıların sadece kelimeyle sınırlı olmaması ve bu anlamda da kelime türü diye adlandırdığımız “sıfat”ın anlam yapısından hareketle bir kelimeler arası ayrıma gitmesinde yeterli olmadığı, sentaks yapısı ayrımının bizim “sıfat” anlayışımızda daha uygun ve karmaşadan uzak olacağı görüşündeyiz.

Şahin Baranoğlu'nun ad verme üzerinden ele aldığı “kelime-cümle-kelime grubu” bağlantısı bu düşüncemizi destekler niteliktedir:

“Varlığı adlandırmanın kelime, düşünceyi adlandırmanın cümle olduğunu tespit edip kelime grubunun da her ikisiyle ilişkili bir durumu olduğunu kabul edersek, üç önemli dil durumuyla karşılaşırız: İlki ad verme (İng. naming; Osm. tesmiye), ikincisi tanımlama (İng. predicative; Osm. nispet), üçüncüsü de diğer ikisi arasında bir durak sayılabilecek kelime grubu düzeyindeki adlandırma (İng. attributive; Osm. izâfet, terkîb-i vasfî, terkîb-i ta'dâdî, sîga-i sıla vs.) dır ki bu, görev bakımından sadece adlandırma durumunda olduğu hâlde kuruluşu itibarıyla tanımlama, yani sentaks düzleminde ele alınagelmıştır.”⁵⁰

Konumuzu ilgilendiren bir bilgi içermesi bakımından, son zamanlarda yayımlanan, birazdan bizim de ele alacağımız “takısız isim tamlaması sorunu” üzerine bir çalışmada “takısız isim tamlaması” terimini savunanların dayanak noktaları sıralanırken şu maddeye yer verilmiştir:

“Bir adın sıfat görevinde kullanılması onu ad olmaktan ayırmaz, bazı kelimelerin hem ad hem de sıfat gibi kullanılması sözlük konusudur. Bir kelimenin sözlükte pek çok anlamı yazabilir, her dilde böyle kelimeler vardır. Sözlükteki anlamlarından bazıları ad, bazıları sıfat olabilir. Ancak kelimelerin konuluş anlamı vardır ve esas olan budur. Görev ve anlamca konuluş anlamından uzaklaşan kelimeler sesteş olur ve tür olarak ana anlamdan bağımsızlık kazanabilir. Bu o kelimenin türünün değiştiği anlamına gelmez”⁵¹

Burada kelimelerin pek çok anlamının sözlükte barındırıldığı, kelimelerin anlamlarının bazılarının ad, bazılarının sıfat olabilirliliği üzerinde durulmuştur. İşte bizim karşı çıktığımız noktalardan biri de tam burada ortaya çıkmaktadır. “Sıfat” terimiyle bugün ortaya konan olgu, kelimenin anlamından çıkmış gözükmektedir. Bu

⁵⁰ BARANOĞLU, Şahin, “Türkçede Ad Verme ve Tanımlama”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, 2005, C: V, S: 1, s. 22.

⁵¹ KERİMOĞLU, Caner, “Takısız Ad Tamlaması Tartışması ve Tür – Öbek Sorunu” Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1442-1456.

olguyu leksik anlamla (kelime anlamıyla) sınırlandırmak onun sadece kelime içinde sıkışıp kalmasına sebebiyet verir. Halbuki yukarıda ele aldığımız ifade ve örneklerde “sıfat” teriminin karşıladığı yapıların sadece kelimeyle sınırlı kalmadığı açık bir şekilde ortaya konmaktadır. Bununla birlikte bir kez daha şu şekilde ifade etmede fayda görülmektedir ki:

Sıfat, kelimenin – sentaks yapısı içinde edindiği – görevidir. “Sıfat”ı doğrudan doğruya kelime olarak ifade etmek, hem sıfatın sentaks yapısı içindeki göreviyle bu terimi alış noktasına hem de kelimedeki büyük yapıların (kelime gruplarının) sıfat olarak kullanılması bilgisine açık açık ters düşmek olur. Elbetteki sıfat, sıfat tamlaması içinde tamlamayı oluşturan “sıfat” kısmıyla sadece bir kelime unsuru olabilir. Ancak o kelimeyi sıfat kabul etme şartı, o tamlamanın bütününe hakim olmayı gerektirir. Bugün sıfatların hangi tanımına bakarsak bakalım sıfatı oluşturan kelimenin şu ya da bu anlamı taşıyor olma ifadesi ortaya konmaz, ismi/varlığı/eşyayı/nesneyi nitelendirme ve belirtme ifadesiyle tanımlanır.

Bu konuyu daha farklı bir yönden ele alacak olursak “*Yeşil soğuk*” örneğinde sıfatın nitelendiği kelime olan “*soğuk*” kelimesi sıfat olarak kullanılan literatürde soyut anlam taşıyan ve leksik bilgisinde de sıfat kelime türü olarak karşılaştığımız bir kelimedir. Ancak bu örnekte sıfatın nitelendiği bir “isim” olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilimizin, edebiyatımızın daha önce karşılaşmadığı bu tür yapıların Servet-i Fünun edebiyatıyla birlikte edebiyat, dolayısıyla dil (bunu ister edebi ister genel dil olarak alalım) dünyamıza girdiğini bilmekteyiz. Buradan da hareketle diyebiliriz ki biz dilediğimiz kadar kelimeleri sınırlamaya, sınıflandırmaya çalışırsak çalışalım, dil canlı bir varlıktır ve kullanım alanında şekil alır.

Bizi yanı sıra götüren noktalardan bir tanesi de “sıfat”ı sadece leksik bakımdan ele almaktır. Halbuki bugün Türkiye Türkçesi’nin sözlüğüne baktığımızda eylemsilerin madde başı olarak alındığı bir kelime göremeyiz. Ancak eylemsilerden partisiplerin “sıfat” unsuru olarak sentaks yapısı içinde ele alındığını kabul etmeyen bir gramer çalışmasından da söz edilemez.

“ ‘Sıfat Tamlaması’ mı ‘Takısız İsim Tamlaması’ mı?” Sorunu:

Türk dili grameri alanında en çok tartışılan konulardan biri de “*takısız isim tamlaması*” terimi sorunudur. Bazı dilbilimcilerin bu terimi ortaya koymasıyla bu başlık altında ele alınan yapıların “sıfat tamlaması” olarak mı yoksa “isim tamlaması” olarak mı alınabileceği tartışması ortaya çıkmış, birçok dilbilimci bu konu hakkındaki görüşlerine yaptıkları çalışmalarda yer vermişlerdir⁵². Bugün bile Türk dili anadil öğretiminde çekinceli konulardan biri olarak karşımıza çıkan bu konu, yıllarca süren tartışmalara rağmen bir sonuca bağlanamamıştır.

Yakın zamanlarda çıkan Caner Kerimoğlu’nun bir çalışmasında⁵³ bu yapıların “isim tamlaması mı” yoksa “sıfat tamlaması mı” tartışmalarına hangi araştırmacıların ne dediği ve bu iki düşünceyi savunanların hangi dayanakları ortaya koydukları genel anlamda, detaylı bir şekilde özetlenmiştir. Caner Kerimoğlu, bu çalışmasında gerçekten de bu tartışmayı en güzel şekilde toparlayıp, sebepleri ve ileri sürülen düşünceleri net bir şekilde görebilmemiz açısından derli toplu bir çalışma olarak ortaya koymuştur. Burada iki tarafın konu üzerindeki görüşleri aynı zamanda birbirlerine karşı birer cevap da içermektedir. Bu yönüyle bizim tekrar bu görüşleri tek tek ele almamız gereksiz görülmektedir. Ancak konu üzerindeki görüşümüzü ortaya koyabilmemiz için konuyu kısaca özetleyecek olursak:

Bu tartışmaların başlangıç noktasını bizim baştan beri üzerinde durduğumuz terim sorunu oluşturmaktadır. Kelime türleri adı altında “isim” ve “sıfat” olarak iki terimin bulunması, leksikolojik boyutta bu kelimelerin arasında anlam farklarının olduğu görüşü bu tartışmanın kökenini oluşturmaktadır: *demir kapı* yapısındaki

⁵² Konu ile ilgili olarak bkz. GENCAN, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, TDK, İstanbul 1966; GÜVELİ, Mustafa, “*Takısız Tamlamalar Sorunu*”, Türk Dili, C: XIX, S: 210 Mart 1969, s. 835; ZÜLFİKAR, Prof. Dr. Hamza, “ ‘*Takısız Ad Tamlaması*’ Sorunu”, Türk Dili, S: 523, Temmuz 1995, s. 781; KAHRAMAN, Dr. Tahir, “*Takısız Ad Takımı Sorunu*”, Çağdaş Türk Dili, S: 91, Eylül 1995, s. 17-19; TÜRKSEVEN, Ali, “ ‘*Takısız Ad Takımı*’ Olabilir mi?” Çağdaş Tür Dili, 1994, S: 77/78, s. 88-90; “ ‘*Takısız Ad Takımı*’ Olabilir mi? - 2”; ERYAŞAR, Süreyya, “*Takısız Ad Tamlaması*”, Çağdaş Türk Dili, 1995, S: 85, s. 30-31; HARUT, Semra, “*Türkçede Takısız Tamlama Yanılgısı*”, Çağdaş Türk Dili, 1992, S: 57, s. 36-37; “*Türkçede ‘Takısız Ad Takımı’ Vardır*”, Çağdaş Türk Dili, 1995, S: 88, s. 33-36; ÜNAL, Recai, “*Türkiye Türkçesindeki bir Ad Öbeği Sorunsalı: ‘Takısız’ Denilen Ad Tamlaması ve Ad Tamlaması Sınıflaması içindeki Yeri*”, Dil Dergisi, Nisan 1994, s. 37-42 ; KERİMOĞLU, Caner, “*Takısız Ad Tamlaması Tartışması ve Tür – Öbek Sorunu*” Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1442-1456 ...

⁵³ KERİMOĞLU, Caner, “*Takısız Ad Tamlaması Tartışması ve Tür – Öbek Sorunu*” s. 1442-1456.

demir'in leksik alanda *isim* olması, *sıfat* olmaması dayanağı, bu yapıları *isim tamlaması* olarak kabul edenlerin; bu yapının *sıfat tamlaması* olarak kabul edilemeyeceği görüşünü benimseyenlerin temel savunma noktalarını oluşturmaktadır.

“Takısız ad tamlaması” adı altında ele alınan yapıların aslında birer sıfat tamlaması olduğunu ortaya koyan dilbilimciler ise kelimeleri anlam boyutuyla sınırlandırmanın doğru olmadığını düşünmektedirler. İsim olarak gördüğümüz kelimelerin bir ismi nitelemesi durumunda o kelimenin artık isim değil sıfat görevinde kullanılmış bir kelime olduğu görüşündedirler. Bu iki düşünce etrafında gruplanan dilbilimciler kendi düşüncelerinin doğruluğuna ulaşmak için farklı yöntemler de ortaya koymuş, bu yapılar üzerine isim ve sıfat tamlamalarında geliştirdikleri farklı kuralları uygulamayı denemişlerdir.

Şimdi tüm bu tartışmaları göz önünde tutarak bir sonuca varmamız gerekirse: Kelimelerin bu konumda anlam yönünden incelenmesi, bu yönde sınırlandırılması, yukarıda da vurguladığımız leksik bilgilerden hareketle değerlendirilmeye gidilmesi dilin kullanım alanını, dolayısıyla bizleri sınırlandırmaktadır. Şekil yönünden hareket edilmesi de benzer sorunları oluşturmuş gözükmektedir. Bu nedenle “takısız isim tamlaması” sorunu adı altında incelenen bu yapıların sentaks yönünden sıfat tamlamalarıyla uyduğu, anlam bakımından da kelimenin anlamına sıkışmadan düşünüldüğünde bu yapılarda sıfat olarak değerlendireceğimiz yapıların kendilerinden sonra gelen “isim”leri niteleme yönüyle vasıflandırdığı gözükmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında ise bu yapıların isim tamlamasından çok birer sıfat tamlaması olduğu, sıfat tamlaması adı altında ele alınmasının doğru olacağı düşüncesindeyiz.

Sıfat konusunda bu tartışılacak unsurların üzerinde durduktan sonra, sıra tezimizin başlığında yer alan asıl “sıfat” bölümünü ele almaya gelmiş bulunmaktadır.

Tüm bu tartışmaların bir sonucu olarak, biz tezimizde tüm bu durumları göz önüne alarak “sıfat”ları kullanım şekilleri, yani sentaks içinde üstlendikleri görev itibarıyla sıfat olma şartlarını taşımaları bakımından “sıfat” terimi adı altında ele alacağız.

1. SIFATLARA GİRİŞ

Bugün literatürde bir kelime türü olarak kabul görüyor ve bu alan içerisinde işleniyor olan sıfat terimi leksikoloji bilimi ürünü olan sözlük çalışmalarında “*kelime türü*” bilgisi içerisinde kullanılmaktadır. Buradan hareketle sözlükteki dilbilgisi tanımıyla sıfat “*bir ismi, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen ve belirten kelime, ön ad*”⁵⁴dır. Bu tanımda sıfat konusunun başından beri öne koyduğumuz “*sıfat*”ın “*kelime*” olarak tanımıyla karşılaşmaktayız. Dilbilgisinde *sıfat* terimi, en genel anlamda, isimleri çeşitli yönleriyle niteleyen ve belirten kelime veya kelime grubu için kullanılmaktadır.

Sıfatın Sentaks Yapısı İçindeki Yeri (Sıfat Tamlaması):

Sıfatın doğrudan doğruya “kelime (← kelime türü)” olarak ifade edilmesinden sentaks yapısı olarak ifadesinin daha doğru bir yaklaşım olacağını bu konuda ortaya konmuş çalışmalarda çelişkileri ele aldığımız kısımda belirtmiştik.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda genel itibariyle bir kelimenin ya da yapının sıfat olmasında koşul bir varlığı niteleme ifadesidir. İşte sıfatlar kullanım sahasında yani sentaks yapısı içinde isimlerle bir arada kullanılarak bir bütün oluştururlar ki sentaksın bir parçası olan bu *sıfat* ve *isim* bütününe *sıfat tamlaması* adı verilmektedir.

Türkçe tamlamada iki unsur rol oynamaktadır: ‘*tamlayan*’ (*yardımcı unsur*) ve ‘*tamlanan*’ (*asıl unsur*). Sıfat tamlamasında da bu sistem işlemektedir. Sıfat tamlamasında *sıfat*, tamlayan (*yardımcı unsur*); *isim*, tamlanan (*asıl unsur*) rollerini üstlenmiştir.

Türkçe sentaks olarak adlandırdığımız, Türkçe bir cümlenin asıl unsuru olan yüklem in son da, yüklemi destekleyen bilgilerin verildiği diğer yardımcı, yan unsurların onun önünde verildiği bir sıralama söz konusudur ki Türk dilinde birkaç istisna yapı dışında bu sırayı izlemeyen, bozan sentaks yapısı yoktur. Türkçe sentaks/sentaks yapısı sırasında, cümlede izlediğimiz gibi yardımcı unsur önce, asıl unsur sonra gelmektedir.

⁵⁴ *Türkçe Sözlük*, TDK 2005, s. 1748.

Sıfat tamlaması da Türk dilinde, Türkçe unsur olarak, bu sırayı kendinde barındırır; önce *sıfat (tamlayan)*, sonra ise *sıfatın nitelediği ya da belirttiği isim (tamlanan)* unsuru gelmektedir:

koca çınar → *koca* tamlayan (sıfat), *çınar* tamlanan (isim)

uzun boylu çocuk → *uzun boylu* (*uzun* sıfat, *boylu* isim) tamlayan (sıfat), *çocuk* tamlanan (isim)

pencereyi baştan sona gölgeleyen yapraklar → *pencereyi baştan sona gölgeleyen* tamlayan (sıfat), *yapraklar* tamlanan (isim), vb.

Türk dilinde sıfat tamlaması oluşumu normal şekliyle bu sıralamayı sürdürürken zaman içerisinde bazı etkilerin varlığını göstermesiyle yapıda birtakım bozulmaların olduğu görülmektedir. Bu etkilerin en başında batı dillerinin dilimiz üzerinde özellikle son zamanlarda gittikçe artan etkisi gelmektedir. Bundan daha önce ise Arapça ve Farsçanın dilimizle olan yakın münasebeti sonucu oluşan etkilenmeler de göz ardı edilemez.

Günümüzden geriye doğru giderek bu etkilenmeler dolayısıyla bozulmalar üzerinde duracak olursak: TRT 3, daire 5, Türkçenin Sorunları I, sene 1452 vb. örneklerini verebiliriz. Bu tür yapılar sıfat tamlamalarının tersine çevrilmiş şekillerdir.

Mehmet Özmen, “*İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine*” adlı çalışmada bu yapılar üzerinde durmuş ve bu bozulmaların oluşum nedenlerini değişik yönlerden ele alarak konuyu daha geniş bir alanda incelemiştir. Özellikle bu yapıların isim tamlamalarından kısaltılmak suretiyle mi olduğu, *isnat grubu* olup olmadığı, yabancı dillerin etkisi konularındaki açıklamaları oldukça dikkat çekici bulunmaktadır.⁵⁵

Bozulmalara değinmişken burada dikkat edilmesi gereken bir başka durum olarak “*isim tamlamaları*”nda görülen bozulmalarda “*sıfat tamlaması*”na benzer yapıların oluşması konusuna da değinmek gerektiği düşüncesindeyim. Yine Batı kökenli etkileşim sonucu oluşan isim tamlamalarındaki iyelik ekinin düşürülmesi sonucu oluşan yapılar görünüm olarak sıfat tamlamasıyla aynıdır. Ancak anlam yapısına

⁵⁵ ÖZMEN, Doç. Dr. Mehmet, “*İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine*”, Türk Dili, S. 586, Ekim 2000, s. 354-363.

bakıldığında bunların aslında isim tamlaması olduğu bilgisine açık bir şekilde ulaşılmaktadır⁵⁶:

Adana kebab → *Adana kebabi*

Yaprak sarma → *yaprak sarması* vb.

Sentaks açısından sıfatların nasıl bir yapıya sahip olduğu konusunu ele almış, sentaks yapısı içerisindeki yerleri üzerinde durmuştuk. Buna göre sıfatların oluşturduğu sıfat tamlamalarındaki sıra aynı zamanda kelimenin sıfat olduğu konusunda da bizi bilgilendirmektedir. Daha önce üzerinde durduğumuz sıfat tanımlarında “*sıfat*”ın yeri özellikle belirtilerek tanımlama yönteminin yaygın olduğunu görüyoruz. Bu tanımlarda sıfatlar, belirttikleri ya da niteledikleri “*isim (isim/eşya/varlık)*”in önünde yer almaktadır. *Sıfat* işlevi gören kelime *isimden* sonra (genellikle bu durumda yüklem görevinde kullanılmaktadırlar) kullanılmakta ise bu kelime artık sıfat vasfından çıkmış isim vasfını üstlenmiştir⁵⁷:

⁵⁶ KERİMOĞLU, Caner, “*Takısız Ad Tamlaması Tartışması ve Tür – Öbek İlişkisi*” adlı makalesinde bu tür yapılardan bahsederken “*Türkçe söz diziminin geçmişinde de iki adın eksiz öbek [Ötüken Yış “Ötüken Ormanı, tivi kuş “deve kuşu”] kurabildiğini görmek bizce ‘Türkçede böyle bir kuruluş yoktur’ yargısını şüpheli kılmaktadır. Ayrıca Eski Türkçenin dil bilgisi yazılırken bu dizilişler için sıfat tamlaması mı demek gerekir? Belirtisiz ad tamlamasının kısalmış biçimi olsa da Türkçenin izleyebildiğimiz bütün yazılı tarihi boyunca karşılaştığımız bir söz dizimi ögesini ‘Aslında bunun doğru biçimi belirtisiz ad tamlamasıdır.’ ifadesiyle tashih ederek vermek bizce tasviri/betimleyici bir gramere uygun değildir. Art zamanlı bir bakışla kökeni verilse de eş zamanlı bir sınıflandırma yöntemiyle diğer söz dizileri gibi tasnif edilmelidir. Türkçenin art zamanlı ve eş zamanlı metinlerinde bu yapıda kurulmuş pek çok örnek bulmak mümkündür. Gramer yazarı -Türkçe dışındaki dillerin etkisiyle ortaya çıkmış da olsa- “gramerin görevi dile yön vermek değil, dili doğru betimlemektir”*

anlayışıyla bu yapıları bir biçimde eserine yansıtmalıdır.” gibi bir ifadeye yer vermiştir. Kerimoğlu’nun bu ifadesinde haklı olabileceği noktalar olmakla birlikte makalesinde bu türde verdiği örnekler arasında bulunan “domates çorba, kadın çorap, baş örtü” gibi yapılar sadece biz dil bilimciler ya da dil bilirlir için değil Türkçe konuşma konusunda sağduyulu konuşurlar için de hâlâ kulak tırmalayan yapılar olarak görülmektedir. Bu durum da biz Türkçe konuşurları için bile bu şekilde yaban karşılanıyorsa, bu yapılara şüpheli, bozuk yapı olarak yaklaşmanın haklı bir yönü olduğunu göstermektedir. Bunların gramer kitaplarına girmesi konusuna gelince, gramer çalışmalarında bu tür örnekler yer verilmekte, ancak Türkçenin bozulmuş yapıları oldukları ile ortaya konmaktadırlar. Bunun dışında bunları gramer çalışmalarına, kitaplarına sokmak demek bunları açık açık Türkçe yapılar kabul etmek demektir ki elimizdeki veriler bunu bu şekilde bilgi olarak sunmaya uygun gözükmemektedir.

⁵⁷ Bu durum da kelime türleri konusunun karmaşasına uygun bir gramer bilgisi olarak gösterilebilir: *Çağatayca El Kitabı*’nın yazarı ECKMANN, J., çalışmasının “Sıfat” kısmında “Çekim” başlığı altında “Sıfatların, yalnızca, isim olarak kullandıkları zaman çekimleri yapılı” (ECKMANN J., *Çağatayca El Kitabı*, s. 78.) ifadesinde bulunmaktadır. Yukarıda bu konuya verdiğimiz örnekte de “sıfat” işlevinde gördüğümüz “kelime” çekim işlemine girdiğinde “isim” olarak değerlendirilir. Sözlüğe baktığımızda da kelimenin “sıfat” olarak fişlendiğini görürüz. (TDK 2005, s. 745) Daha önce de belirttiğim gibi “kelime türü” olarak “sıfat” başlığı altında ele aldığımız kelimelerin “kelime” bazında yani “kelime türü” olarak

Şiirin *genç* (*sıfat*) şairi (isim); şiirin şairi (isim) *gençtir* (*isim+ek-eylem geniş zaman*).

Bu tür örneklerde *isim* dilimizde uzun süredir ekleşmiş biçimleriyle daha çok gördüğümüz *ek-fiil* ile yakın ilişki içerisinde ve bu durumda *isimin sıfatlığından* söz edilemez. Ancak Türk dilinin çeşitli evrelerine ait elimizdeki kaynakları incelediğimizde bu sıranın dışına çıkmış örneklerin olduğu da yadsınamaz. Bu ters dizimin sebep veya sebepleri tartışmaya açık olmakla birlikte bu dizimin Türkçe bir unsur olarak değerlendirilmesi de örnekleri sınırlı bu dizim için kabul edilemez görülmektedir.

2. SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI

Sıfatların sınıflandırılmasında bugüne kadar bu alanda yapılan çalışmalarda birçok sınıflandırma yönteminin ortaya konulduğu görülmektedir. Ancak bunların içinde en yaygın olanları bizim aşağıda başlıklar halinde ele aldığımız ve değerlendirdiğimiz sınıflandırmalardır:

2.1. Kelime ve Kelime Grubu Olma Niteliğiyle

Sıfatlar daha önce de değindiğimiz gibi hem kelime hem de kelime grubu hallerinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu iki grup içinde aşağıda ele aldığımız şekilde sınıflandırmaların olduğu görülmektedir:

2.1.1. Kelime Bazında Sıfatlar

2.1.1.1. İsim Soylu Sıfatlar

Türk dilinde kelimeler, ana hatlarıyla iki ana dal üzerinde sınıflandırılır: İsimler ve fiiller. Bu kelimelerin kullanılış şekilleriyle başka adlar almasından doğan yapılardan biri de sıfatlardır. İşte bu iki ana unsurdan isim soylu sıfatlar, partisiplerin (fiil soylu sıfatların) dışında kalan sıfatların esasını oluşturur:

uslu çocuk → uslu (sıfat; isim)

“isim” kategorisi genelinde değerlendirilmesi, bu karmaşayı ortadan kaldırması bakımından çok daha doğru görülmektedir.

yemyeşil bahçeler → yemyeşil (sıfat; isim)
 iki kişilik → iki (sıfat; sayı ismi), vb.

2.1.1.2. Fiil soylu sıfatlar (Partisipler – Sıfat-fiiller - Ortaçlar)

Fiil soylu sıfatlar olarak adlandırdığımız sıfat grubu, partisip eki almış eylemlerin (fiillerin) eylemsi (fiilimsi) rolüyle sıfat görevinde kullanılması şekliyle karşımıza çıkar.

Eylemsiler, eylemlerin aldıkları eylemsi ekleriyle artık eylem olmaktan sıyrılıp isim olmayı isteyen görevlerde kendilerine yer bulmuş kelimelerdir. Çünkü bu kelimeler zaten artık eylem değil, o eylemin adı durumuna geçmiş bulunmaktadır. Dil kullanım sahasında isim gibi işlerler. İsim gibi çekimlenebilir, cümle içerisinde isim gibi rol alırlar.

Eylemsiler içinde partisip adını verdiğimiz, Türkiye Türkçesinde bugün işlekliklerini sürdüren, “-an/-en, -r/-ar/-er, -maz/-mez, -dık/-dik/-duk/-dük//-tık/-tik/-tuk/-tüük, -acak/-ecek, -muş,-miş/-muş/-müüş, -ası/-esi” gibi ekleri alan fiiller, genellikle isimleri niteleyerek sıfat görevinde kullanılmaktadırlar. Ancak bu ekleri alan her fiil, partisip olarak değerlendirilmemelidir. Bu ekler başka işlevlerle de fiillere eklenebilmektedirler. Muharrem Ergin’in de üzerinde durduğu gibi “*Partisip ekleri bir yandan zaman ve hareket, öte yandan isim yapma fonksiyonları ile çekim eki ile yapım eki arasında yer tutan, fiilden isim yapma eklerine çok yaklaşan fiil işletme ekleridir.*”⁵⁸ Partisip eklerinin bu durumunda bu eklerin zaman ifadesi yüklü olmaları, eylemden isme geçişte rol oynamaları etkin gözükmektedir. İçlerinde zaman ve hareket ifadelerini koruyarak isim gibi kullanılan, onlar gibi işlev ve işlem gören dil yapılarıdır.

Yukarıda partişiplerin isimleri niteleyerek sıfat görevinde kullanılmalarından bahsederken “genellikle” ifadesini kullanmamızdan da anlaşılacağı üzere partisip ekli eylemsiler, kullanım alanında sadece “sıfat” olarak karşımıza çıkmazlar. Partisip ekli eylemsiler de isimler gibi “sıfat” olma özelliklerine sahiplerse bu terimle adlandırılırlar. Partisiplerin diğer bir adlandırılış şekli “*sıfat-fiil*” terimi bu konuda yanıltıcı bir tutuma yol açmamalıdır. Bununla birlikte partişiplerin bünyesinde “sıfat” yapma işlevinin doğal olarak bulunduğu gerçeği de yadsınamaz.

⁵⁸ ERGİN, Prof. Dr. Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, s. 333.

Partisip eki olarak bu ekleri tek tek ele alacak olursak:

-an/-en

Geniş zaman ifade eden⁵⁹, Eski Türkçe *-gan/-gen* ekinin⁶⁰ başındaki g sesinin zamanla eriyip kaybolması sonucu günümüze taşındığı görüşünün bugün genel kabul gördüğünü bildiğimiz, kullanım sahasında geniş yer tutan işlek bir partisip ekimizdir:

çalışan (kadın), susmayan (telefon), gelen (misafirler), bilinmeyen (gelecek), çözümlenen (sorunlar)

Ekin aynı zamanda olumsuzluk eki *-ma/-me* ekli, olumsuz fiil köklerine ekli şekillerini dilimizde görmek mümkündür:

Solmayan çiçek, bitmeyen şarkı, titremeyen yaprak, korkmayan çocuk, akmayan gözyaşı, yürümeyen evlilik, tükenmeyen sevgi, tutulan (söz)...

-r//-ar/-er

Bu ekler de *-an/-en* partisip ekleri gibi geniş zaman ifadesi taşıyan partisip ekleridir. Partisip eki olarak bugün çok fazla kullanmadığımız bu ek, partisipliğinden çok daha fazla zaman eki olarak kullanım alanında ön plana çıkmış durumdadır. Daha eski dönemlerde ekin *-ur/-ür* şekilleri de varken daha sonra bu ekler Türkiye Türkçesi için ortadan kalkmıştır. Ekin partisip fonksiyonundaki örneklerinden birkaçı şöyledir:

yenilir yutulur söz, olur iş, çekilir dert

⁵⁹ Türkiye Türkçesi kullanım sahasında geniş zaman ifade eden partisip ekleri: *-an/-en*, *-r//ar/-er*; *-maz/-mez*'dir. Bunların içinde *-an/-en*'in en çok kullanılan geniş zaman partisip eki olarak karşımıza çıktığı söylenebilir.

⁶⁰ Bu ekin kalıplaştığı kelimelerin bazılarında bugün hâlâ varlığını küçük bir işlev değişikliğiyle sürdürdüğünü görmekteyiz: *kaygan* (zemin), *yapışkan* (madde), *çalışkan* (öğrenci). Görüldüğü gibi bu eski partisip ekimiz bugün "kay-", "yapış-", "çalış-" gibi fiillerimizde kalıplaşarak "kaygan", "yapışkan", "çalışkan" şekilli örneklerde olduğu gibi yeni bir kelimenin oluşumunda yapım eki işleviyle varlığını sürdürmektedir. Örneklerin yanında parantez içinde isimler vermemdeki amaç, bu eklerin eski fonksiyonlarının etkisini kalıplaştıkları bu kelimelerde "sıfat" yapma işlevini, bu kez eylemsi değil de yapım eki olarak sürdürdükleri izini göstermektir.

Ayrıca bu ek ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. AKAR, Yard. Doç. Dr. Ali, "*-GAn Sıfat-Fiil Eki*" TÜBAR-XIV-2003-Güz, s. 103.

-maz/-mez

Olumsuz geniş zaman ifadesi taşıyan partisip ekidir. Eskiden beri varlığını sürdüren bu ek de geniş bir kullanım alanına sahiptir.

Bitmez tükenmez çile, tutmaz el, onulmaz yara, gidilmez yol

-dik/-dik/-duk/-dük// -tuk/-tik/-tuk/-tüük

Geçmiş zaman ifade eden partisip eklerimizdendir. Partisiplerin isim gibi işlenmesi sebebiyle isim çekim eklerinden iyelik eklerini almaları normal gözükmemektedir; ancak bu partisip ekinin diğer partisip eklerinden farklı dikkat çekici bir yönü kullanım alanına genellikle iyelik ekleriyle çıkması ve oluşturduğu sıfat tamlamalarında da iyelikli şekillerinin kullanılmasındır:

Yaptığım (iş), gezdiğimiz (her yer), okuduğun (kitap), gördüğümüz (dersler), olmadık (iş)

Diğer bazı partisiplerden ayrıldığı başka bir noktaysa zaman ve şekil eki olarak kullanılmamalarıdır. Bununla birlikte bu partisip ekinin görülen geçmiş zamanın birinci çokluk şahıs çekimini etkilenip kendine benzeterek, ikinci tip birinci çokluk şahıs ekinin –k olmasını sağladığı görüşünün olmasıdır.

-muş,/-miş/-muş/-müş

Türkçede çok kullanılan partisip eklerinden diğer bir tanesi de –muş ve türevleri olan bu partisip ekimizdir. Geçmiş zaman ifadesi taşıyan bu partisip ekimiz Türkçenin en eski dönemlerinden beri görülen, aynı zamanda zaman eki olarak da kullanım sahasında gördüğümüz bir ektir. Zaman içerisinde sadece vokal bakımından çeşitlenmiş olan bu ekin belirli kullanımlara sahip olduğu dönemler bulunmakta ve vokal uyumunun sağlandığı bu dört şeklin son dönem Türkçesinde olduğu bilinmektedir. Bugün de dört şeklinin kullanımı devam etmektedir:

sökülmüş (kazak), okunmuş (gazete), duyulmuş (şey), ödenmiş (fatura), geçmiş (zaman), dikilmiş (ağaç), verilmiş (söz), yaşanmış (güzellikler)...

-acak/-ecek

-acak/-ecek partisibi Eski Türkçe döneminde dilimizde olmayan, dilimizin daha sonraki döneminde kazandığımız, gelecek zaman ifadesi taşıyan bir ektir:

görülecek (günler), gidecek (yer), alınacak (not), yapılacak (iş), sürecek (dostluklar); yapacağımız (işler)

Bu ek bugün aynı zamanda zaman eki olarak da görülmektedir.

-ası/-esi

Eski Türkçe *-gası/-gesi* ekinin g sesinin erimesi sonucu oluştuğu söylenen bu partisip ekinin Türkçenin eski dönemlerinde şekil ve zaman fonksiyonuyla da karşılaşmaktayız. Gelecek zaman ifadesi taşıyan bu ek, eskiden beri işlekliliğini muhafaza etse de *-acak/-ecek* gelecek zaman partisibi kadar geniş bir kullanıma sahip değildir.

Öpülesi (eller), özlenesi (sevgili), hatırlanası (hatıralar), görülesi (bir film), izlenesi (deniz)...

Türkçenin daha önceki dönemlerinde kullanılmış veya bugün diğer şivelerde gördüğümüz *-daçı/-deçi* ve *-malı/-meli* partisip eklerini de kısa da olsa ifade etmek istedik. Bu eklerden *-daçı/-deçi* Eski Türkçede dönemine ait, Batı Türkçesinin baş kısımlarında tek tük görülebilen bir gelecek zaman partisibidir. *-malı/-meli* ise Batı Türkçesinde ortaya çıktığı söylenen, Batı Türkçesinin Osmanlı sahasında tek tük örneği görülebilen; ancak Azeri sahasında bugün de işlekliliğini sürdüren bir partisip eki olarak karşımıza çıkmaktadır: *içmeli* (su) “içilecek (su)”

Son zamanlarda iyice dilimizde belirginlik gösteren, bir diğ er fiil soylu sıfat örneklerinde gerundiumların da rol oynadığını görmekteyiz. Prof. Dr. Günay Karaağ aç, *Türkçenin Söz Dizimi* adlı kitabında bu durum üzerinde durmuş ve ş unun gibi örneklere yer vermiştir:

“*durmaksızın yolculuk, emek vermeden kazanç, döne döne savaş, ölürcesine çok çalışmak, titreyerek yolculuk...*”⁶¹

2.1.2. Kelime grubu halindeki sıfatlar

Kısmen de olsa bu konuya daha önce değ inildiği için burada sadece örnekler verilerek geçilecektir.

İsim tamlaması halindeki sıfatlar:

Örnek: *at kuyruğu* (saçlar), *aday aday* (milletvekili)

Sıfat tamlaması halindeki sıfatlar:

Örnek: *uzun zamanlı* (tatil), *ela gözlü* (dilber), *demir panjurlu* (ev)

İkilemeler (Tekrarlar) halindeki sıfatlar:

Örnek: *sarı sarı* (papatyalar), *irili ufaklı* (yemişler), *gelmiş geçmiş* (akrabalar), *parıl parıl* (gözler) vb.

Partisip grubu halindeki sıfatlar:

Örnek: *hızla giden* (araba), *üst kata taşınan* (kiracı), *harç için ayrılan* (para), *olur olmaz her şeyi eleştiren* (yazar); *törenin başladığı* (saatler), *seni gördüğüm* (her yer), *çalışma saatleri dışında çalıştığımız* (süre zarfları); *saygı duyulması* (davranış), *örnek alınması* (azim)

Datif grubu halindeki sıfatlar:

Örnek: *Anne olmaya aday* (kadın)

Lokatif grubu halindeki sıfatlar:

Örnek: *yükte hafif, pahada ağır* (mal)

⁶¹ KARAAĞ AÇ, G., *Türkçenin Söz Dizimi*, s. 142. Bu yapılar bu durumuyla sıfat görevinde gözükmekle birlikte, bu yapıların bazı kısaltmalar, tasarruflar sonucu oluşmuş olma olasılıkları yüksek gözükmektedir.

Ablatif grubu halindeki sıfatlar:

Örnek: *anadan doğma* (âmâ)

İsnat grubu⁶² halindeki sıfatlar:

Örnek: *bağrı yanık* (anne) [*yanık bağırlı anne*]

Edat grubu halindeki sıfatlar:

Örnek: *Onun gibi* (kız nerde?) [*onun gibisi nerde?*], *çuvala* (para), *gemiyle* (yolculuk)⁶³

Yön hali öbeği halindeki sıfatlar:

Örnek: *dağlardan öteye doğru* (yolculuk)

Gerundium grubu halindeki sıfatlar:

Örnek: *bile bile lades, güle oynaya sınav, bardaktan boşanırcasına yağmur, görmeden sevda, çalışmadan kazanç*⁶⁴

2.2. Niteleme ve Belirtme Durumlarına göre Sıfatlar

Bu sınıflandırmada sıfatlar, “isim”leri niteleme veya belirtme işlevleri yönünden hangisiyle vasıflıyorsa o grup altında ele alınır. Sınıflandırmanın geneline baktığımızda bugün sıfatları tam anlamıyla bu sınıflandırma başlıkları altına almada sıkıntı çektiğimizi, bazı yerlerde eksikler olduğunu bazı yerlerde ise bazı bilim insanlarıncı farklı yaklaşılın kelimelerin sıfat olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Bu durumun sıfat teriminin tam anlamıyla neyi karşıladığı bilgisinin yerli yerine oturmadığı konusuyla ilişkilendirilmesi de elbette kaçınılmaz gözükmektedir. Bu konuya yine konunun akışında yeri geldikçe değinilecektir.

⁶² İsnat gruplarını öğrenme veya öğretme aşamasında söylenen bir şey vardır ki konumuz gereği dikkat çekmek isterim: “*İsnat grupları, sıfat tamlamasının tersidir*” (bağrı yanık → yanık bağırlı, saç uzun → uzun saç vb.).

Yukarıda sıfat tamlamalarındaki bozulmalar üzerine yaptığımız alıntı da bu konumda bir kez daha dikkat çekici bir hale gelir.

⁶³ KARAAĞAÇ, Prof. Dr. Günay, *Türkçe Söz Dizimi* adlı kitabında –la (ile) edatı ile kurulan bu tür örnekleri “vasıta hali öbeği” adı altında ele alır. (age., s. 148-149)

⁶⁴ Bkz. KARAAĞAÇ, Prof. Dr. Günay, age., s. 142.

2.2.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatı diye adlandırdığımız bu sıfatların “*isim*”i renk, boy, hacim, biçim, ağırlık vb. yönlerden “niteleme” işleviyle vasıflandırdığı görülür. İsimlerin adı olduğu nesnenin, varlığın içinde barındırdığı nitelikleri, özellikleri anlatmada kullanılan bu kelimeler bu başlık altında ele alınmaktadır.

Niteleme sıfatları nesneye ait sıfatlardır. Elbette bu aidiyet sadece o nesneye has bir aidiyet değildir; sadece o nesneyi de bireysel olarak kapsar. Aynı zamanda literatürde kelime türlerinden “sıfat” olarak kabul edilen, Muharrem Ergin’in “asıl sıfat” diye adlandırdığı kelimeler de niteleme sıfatı işleviyle kullanım alanında yer alır: yeşil (manzara), büyük (kazan), kısa (yol) vb.

Eylemsilerden partisiplerin sıfat fonksiyonuyla dilimizde görev yaptığını bu konuyu işlediğimiz kısımda, üstünde durarak belirtmiştik. Niteleme ve belirtme fonksiyonu içinde ise bu kategorinin yine niteleme sıfatı olarak ele alındığını bugün kabul etmeyen bir çalışma gözükmemektedir. Çünkü partisiplere ya da onların oluşturduğu kelime grubuna sıfat görevinde baktığımızda hemen arkalarından gelen “isim”e niteleme yönüyle bağlandığı görülmektedir. Söz konusu varlığın eylem özelliğini ortaya koyarlar: çalışan (insan), yürüyen (adam) vb.

Yine yukarıda “takısız isim tamlaması” sorunu olarak incelediğimiz yapıların sıfat tamlaması olduğunu belirtmiştik. Literatürde hâlâ tartışması süren, üzerine makaleler yazılan bu yapılar sıfat tamlaması oluşumunda *sıfat* olarak *niteleme sıfatları* arasında ele alınmaktadır: demir (kapı), gümüş (yüzük), altın (bilezik) vb.

Bu konu içerisinde ele almamız gereken diğer konu ise dil alanında çalışan bazı araştırmacıların değindiği ancak çoğu dilcinin üzerinde durmadıkları bir konudur. Literatürümüzde genel anlamda unvan olarak değerlendirilen ancak şekil bakımından ünvan grubu oluşturdukları şekillerin bir kısım dilcilerin sıfat tamlaması görünümünde olduğunu belirttikleri yapılardır.

Günay Karaağaç, “unvan öbeği” başlığı altında birinci ögesi unvan ya da akrabalık adı olan örnekler (*Sultan Mehmet, Asteğmen Hasan* gibi) vererek bunların

unvan öbeği olmadıklarını birleşik ad öbeği olduklarını, vurgularının da sıfat tamlamasına uygun olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Türkçede unvan bildiren sözlerin başa alındığı *Gazi Mustafa Kemal* örneği gibi yapıların niteleme amaçlı kurulmuş sıfat tamlamaları olduğu bilgisini vermiş, Türkçe unvan grubunda unvanın isimden sonra getirildiğini ifade etmiştir.⁶⁵ Yine Tufan Demir, sıfat başlığı altında “*San (Ünvan) Sıfatları*” adında bir alt başlığa yer vermiş, “*Kişi adlarıyla kullanılan, onların rütbe, derece, görev ve sosyal durumlarını gösteren sıfatlardır. Bunlar da bir çeşit niteleme sıfatıdır.*” demiş ve hemen arkasından eklemiştir: “*Unvan sıfatları adlardan önce, sonra, bazen de hem önce hem sonra gelirler*” diyerek şu gibi örnekler yer vermiştir: *Bayan Aysel, Veli Efendi, Sultan Süleyman, Tulum Hayri, siz öğrenciler.*⁶⁶ Bu şekilde bakıldığında unvan konusu tam bir karmaşa oluşturmaktadır. Ünvanların bir kısmının sıfat olması, bir kısmının olmaması ya da tamamının sıfat olarak kabul edilmesi durumunda sentaks sıralamasının tamamen bozulması durumu bir yönden bakıldığında unvan gruplarının bütünlüğünü bozmakta diğer yönden bakıldığında ise özellikle üzerinde durduğumuz sıfatın sentaks sıralamasını alt üst etmektedir. Bu sebeple ünvan gruplarının kendi içinde, sıfat tamlamalarının kendi içinde incelenmesi daha sistematik gözükmemektedir.

Birçok dilbilimci sıfatların isimler gibi çekime girmediği kuralında birleşir. Halil İbrahim Usta'nın, bu konu hakkında “*Kelime grubunun kuruluşu: Türkiye Türkçesinde kelime grubu ekli veya eksiz kurulabilir. Ekle kurulan isim tamlamaları arasında eksiz örnekler bulunabileceği gibi, eksiz kurulan sıfat tamlamaları arasında da ekli örnekler yer alabilir.*”⁶⁷ ifadesi bulunmaktadır. Bu konuya burada bilhassa değinmemizde Babürname’de de bu tür örnekleri sıfat olarak almanın doğru olup olmadığı konusunda çelişkide kalmamız etkendir: “*altından kabza*” yapısında “*altından*” kelimesi “*kabza*” ismini niteliyor mu, sorusu akıllara gelmektedir. *-dan/-den* ablatif eki isimle fiil arasında bağ kuran bir isim çekim ekidir. Bu sebeple bu tür yapılar cümlede fiil ya da fiilimsiyle ilişkili bir tutum içerisinde gözüküyor, ismi isme bağlama görevi alıyorsa bu tür yapıları da sıfat olarak değerlendirme gibi bir düşünce oluşturabilmektedir. Ancak Prof. Dr. Muharrem Ergin ablatif eki için belirttiği gibi “... *bazen ismi isme veya*

⁶⁵ Bkz. KARAAĞAÇ, Prof. Dr. Günay, *Türkçe Söz Dizimi*, s. 169.

⁶⁶ DEMİR, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*, Kurmay Yayınları, Ankara, Aralık 2006, B: 2, s. 303.

⁶⁷ USTA, Yard. Doç. Dr. Halil İbrahim, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile ilgili Bir Sınıflandırma”, *Türk Dili*, S: 579, Mart 2000, s. 209-216.

*edata bağlar*⁶⁸. Bu tür yapıların, yukarıda örnek olarak verdiğimiz “*altından kabza*” gibi biçimleri özellikle isim soylu ya da eksilteli cümle içinde kullanıldıklarında; “*altın kabza*” sıfat biçimini hatırlatarak her ne kadar isme sıfat gibi bir anlam yükleseler de orda bir fiil kökenli olan partisip (*altından yapılmış kabza*) tasarrufuna gidilmiş olabileceği düşüncesini doğuruyor olsalar da sıfat tamlaması değil, gramerde *ablatif grubu*⁶⁹ olarak adlandırdığımız grup içinde ele alınmalıdırlar.

Aslında en başta yaptığımız *niteleme sıfatının* tanımına baktığımızda niteleme sıfatı adı altında daha birçok kolun oluşturulabileceği kendini göstermektedir. Yine partisipleri de kendi içinde bir grup olarak incelemek daha doğru gözükmektedir. Bundan sonra niteleme sıfatı olarak ele aldığımız her konunun da kendi içerisinde ayrı ayrı gruplar oluşturabileceği dikkat çekmektedir. Bu durumu göz önüne alarak niteleme unsurlarına bakacak olursak şu şekilde başlıklara da yer verebiliriz:

1. İsim Kökenli Niteleme Sıfatları
2. Fiil Kökenli Niteleme Sıfatları

2.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme gurubu içerisinde ele aldığımız sıfatlar, niteleme sıfatlarından oldukça farklı gözükümlerindedir. Bunlar nesnelere sadece belirtme yönüyle vasıflayan sıfatlardır. Doğrudan doğruya nesneye yönelik özellikler ortaya koymayabilirler, yani niteleme sıfatlarında olduğu gibi nesnelere içinde barındırdıkları özellikleri ifade etmezler. Bunlar isimlerin daha yüzeysel özelliklerini belirtmekle mükelleflerdir. İsimleri işaret, sayı, belirsiz ve soru olarak belirtirler. İsimleri belirttikleri bu alanlarda da ayrı ayrı başlıklar altında ele alınırlar:

2.2.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları, belirttikleri “isim”in yerini gösterme, işaret etme işleviyle kullanılan sıfatlardır. Tek başlarına *işaret zamiri* [*bu (yakını işaret eder), şu (biraz uzağı işaret eder), o (uzağı işaret eder); işbu (bu’nun kuvvetlendirilmiş)*] terimini karşılayan bu kelimeler, “isim” niteleme fonksiyonlarıyla kullanım sahasında yer aldıklarında

⁶⁸ ERGİN, Prof. Dr. Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, s. 236.

⁶⁹ Krş. ERGİN, Prof. Dr. Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, s.394.

zamirlikten sıyrılıp sıfat işlevine bürünürler: bu (görev), şu (kitap), o (adam); işbu (yazı) vb.

2.2.2.2. Ölçü Ve Miktar Sıfatları

2.2.2.2.1. Sayı sıfatları

Nesnelerin sayılarını belirtmede kullandığımız sıfatlardır. Diğer bazı Türk Lehçeleri, örneğin Azerbaycan Türkçesi gramerinde sayılar ayrı bir kategoride ele alınmakta, sıfat olarak kabul edilmemektedir. Aslında bu durum biraz da belirtme sıfatlarına yayılmış durumdadır. Çünkü eşyaya doğrudan doğruya bir aidiyet söz konusu değil, onları dıştan belirten kelimelerin varlığı söz konusudur.

Başta da belirttiğimiz gibi sayı sıfatları nesnelerin sayısını ifade etmede kullandığımız sıfatlardır. Ancak sayı belirtmede kullanılan şekillere göre aralarında gruplara ayrılmaktadırlar; aşağıda bu başlıkları tek tek açıklamak yerine sadece örnekler verip hangi grupta ne tür sıfatlar kullanıldığını göstermeyi tercih ediyoruz:

1. Asıl sayı sıfatları

bir (kitap), yirmi (tabur), yüz (dosya), on (pare), bin (lira) vb.

2. Sıra sayı sıfatları

üçüncü (padişah), ikinci (çocuk), sekizinci (kat), yüz ellinci (aday) vb.

3. Üleştirme sayı sıfatları

İkişer (parça), onar (kalem), birer (yıl) vb.

4. Kesir sayı sıfatları

Üçte bir (pay), beşte üç (ekmek)⁷⁰ vb.

5. Topluluk sayı sıfatları

ikiz (çocuk)⁷¹

2.2.2.2. Sayılarla Kullanılan Ölçü ve Miktar Sıfatları

İsimleri niteleyen, belirten sıfatları tararken bugün literatürde genel kabul görmüş sınıflandırmanın, sıfatları sınıflandırmada yetersiz olduğunu, bazı sıfat olarak

⁷⁰ Bu ifadede sıfat olan yapılar “beşte üç (ekmek)” yerine, dilimizde daha çok “ekmeğin beşte üçü” gibi isim yapısıyla kullanmak tercih edilmektedir.

⁷¹ Bu ifadeyi dilimizde, bu sıfat tamlaması şekliyle kullanmaktansa, *ikizler* isimleşmiş şekliyle kullanmak daha yaygındır.

kabul ettiğimiz yapıların mevcut sınıflar içerisinde hangi başlığın altında alacağımızı bilemez durumda kaldığımızı gördük. Bu durumda mevcut sınıflandırmalara yeni eklemeler getirerek bu işi daha sistemli bir şekilde ilerletebileceğimizin farkına vardık. Mevcut “sayı sıfatları” başlığının başına “ölçü ve miktar belirten sıfatlar” başlığını getirerek sınıflandırma yetersizliğine bir çözüm getirdik. Sayılar bir nesnenin sayısını belirterek onun miktarı konusunda bize bilgi vermektedirler. Ancak sadece miktar belirten sayılar değildirler. Dilimizde ölçü bildiren kelimelerin oluşturduğu yapılar da “isim”leri belirtme suretiyle sıfat olma özelliğini göstermektedirler. Bunlardan bir kısmı yine sayılarla birlikte dil sahasında yer alırlar. İşte bu tür sıfat tamlamaları şu şekilde dilimizde görülürler:

beş metre (yol), iki kilo (elma), beş günlük (tatil), beş takım (elbise), iki düzine kalem vb.

2.2.2.3. Diğer Ölçü ve Miktar Sıfatları

Yukarıda da belirttiğimiz gibi sadece sayılar miktar belirtmezler. Miktar belirtmek için illaki sayıya da gereksinim duyma durumu da yoktur. Dilbilgisi içerisinde kısmen “zarf” konusundan aşına olduğumuz gibi ölçü-miktar bildiren yapılar sayı olmaksızın da belirtme görevini yürütmektedirler. Bu durum isimler için de geçerlidir:

Az sürede çok iş başardı.

cümlesinde “az süre” ve “çok iş” sıfat tamlaması yapılarını oluşturmaktadır. Bu yapılarda “az” ve “çok” kelimeleri “süre” ve “iş” isimlerini ölçü-miktar bakımından belirtmektedir.

Bugün *belirtisiz sıfat* olarak kaynaklarda gördüğümüz *az, çok* aslında belirtisiz de olsa varlıkların miktarını, ölçüsünü belirtmektedir. Varlıkların miktar ve ölçüsünü belirtme görevi bu iki kelimeyle sınırlı değildir: *epeyce, hayli* gibi.

epeyce (ders), hayli (kağıt) vb.

Bununla birlikte yine “*bir*” sayısıyla oluşturulan ancak sayı anlamının birlikte kullanıldığı kelimeler içinde kısmen eridiği, biraz daha farklı bir anlam içinde bulunan *biraz, birkaç, bir parça, bir miktar* gibi yapılar da bu grupta içinde ele alınabilir:

bir parça (et), biraz (şeker), bir miktar (malzeme), birkaç (eşya) vb.

deste deste, demet demet, katar katar, sepet sepet, bardak bardak gibi ikileme yöntemiyle kurulan yapılar da bu görevde kullanılmaktadır:

deste deste (kalem), demet demet (papatya), katar katar (yük), sepet sepet (üzüm) vb.

Örneklere de açık bir şekilde görebildiğimiz gibi bu yapılar varlıkları (isimleri) ölçü-miktar yönünden belirtmektedirler. Bugüne kadar dilimizde bu kadar çok şekilde yer verdiğimiz bu yapılar gramerimizde kendilerine tam anlamıyla yer bulamamışlardır. Sıfat sınıflarına eklenen bu başlıkla birlikte bu yapılar da dilbilgisi dünyasında olmaları gereken yere kavuşmuş bulunmaktadırlar.

2.2.2.3. Yer-yön Sıfatları

İlk başta belirtmemiz gerekmektedir ki “yer-yön sıfatları” başlığını “ölçü ve miktar belirten sıfatlar” başlığında olduğu gibi ve bu başlık altında açıkladığımız sebeplerle mevcut sınıflandırma başlıkları arasına biz eklemiş bulunmaktayız.

Yer-yön bildiren kelimeler dediğimizde genelde onların zarf olarak görev yaptıkları yapılar akla gelir. Ancak dilimizin içerisinde bu kelimelerin isimlerin önünde de kullanıldığı ve onların yerini yönünü belirten, işaret eden bir fonksiyonla görev aldıkları örneklerin de bulunduğu görülmektedir⁷²: “İlerideki düşünceleri böyle olmayacaktı.” cümlesinde “*ilerideki düşünceler(i)*” sıfat tamlamasının oluşumunda yön bildiren kelimeye eklenen *-deki* ekinin sıfat yapma fonksiyonunun etkisi olduğu söylenebilirken, “İleri düşünce tarzı Türk milletinin her zaman takdirini topladı.”

⁷² KARAAĞAÇ, Prof. Dr. Günay, yine *Türkçe Söz Dizimi* adlı kitabında “yön hali öbeği” adı altında “*ileri düşünce, yukarı taraf, dışarı yolculuk, içeri baskı, yukarıya doğru çıkıntı, İzmir’e doğru yolculuk*” gibi örneklerle yer vermiştir. Bunlar gerçekten bir bakıma yön ifade eden kelimelerin kullanımı ile oluşturulan öbeklerdir; ancak diğer taraftan yön ifade eden kelimelerden sonra gelen isimleri de niteleme fonksiyonuyla oluşmuş olmalarına istinaden sıfat olma vasfını da taşıyor gözükülmektedirler.

cümlesindeki “*ileri düşünce*” yapısındaki “*ileri*” yön kelimesinde böyle bir durum söz konusu değilken de sıfat fonksiyonuyla görev yapması yön bildiren kelimelerin sadece fiil ya da fiilimsi niteleyen kelimeler olmayıp isim belirtmesinde de görev aldıklarını dolayısıyla belirtme sıfatı olarak kullanıldıkları görülmektedir.

2.2.2.4. Zaman Sıfatları

Zarfların fiilleri zaman yönünden belirtmesi gibi sıfatların da isimleri zaman yönünden belirtmeleri durumu söz konusudur. “*erken saat, geç zaman*” vb örneklerde bunu açık bir şekilde görmekteyiz.

2.2.2.5. Belirsizlik Sıfatları (~ sıfatlarda belirlilik - belirsizlik)

Nesneleri belirsiz olarak vasıflayan sıfatlardır. Bu sıfatlar “isim”lerin belirsiz yönlerini ortaya koyarlar; örneğin *bir gece* ifadesinde *bir, gece*’nin sayısını değil *herhangi bir* anlamı veren işleviyle görülmektedir. Yine *başka, bazı, bütün, her, çoğu, hiç, kimi, herhangi, herhangi bir* gibi kelimelerin ismi belirsizlik yüklü olarak bildirdiği görülmekte, bu kelimeler belirsizlik sıfatı olarak işlev görmektedir.

2.2.2.6. Soru Sıfatları

Soru sıfatlarına gelindiğinde ise “isim”leri belirtmede kullanılan soru kelimelerini görmekteyiz. Bunlar da yine isimlerin önüne gelerek onların özelliklerini sormaya yönelik kullanılan yapılardır. İsmi *nasıl, hangi, kaç, nice, neredeki* olduğuna yanıt arayan soru kelimeleridir.

2.3. Yapısına göre Sıfatlar

Bugünkü sıfat anlayışımızla “*sıfat*” teriminin yukarıda doğrudan doğruya kelime olarak ortaya konmasının çok doğru olmayacağı üzerinde durulmuştur. Bu sebeple bu sınıflandırma yöntemi – *yapılarına göre sıfatlar* - daha çok “*kelime türü olarak ele alınacak sıfat*” terimine uygun görülebilir.

Kelime olan sıfatlar kendi içinde yapılarına göre “*basit – türemiş – birleşik*” olmak üzere üç grupta incelenmektedir. Ancak bunlar da sadece kelime bazında incelenebilirler. *Kelimelerin “basit – türemiş – birleşik”* olarak incelenmesinden sonra

tekrar *sıfatlar* altında böyle bir inceleme yöntemi yapılması çok doğru gözükmemektedir. Kelimelerin türetmede kullanılan eklerin adlandırmalarına baktığımızda orada “*isim*” ve “*fiil*” terimlerinin rol oynaması da bizim kelime türetiminde bu iki unsuru temel aldığımızı diğer kelime türü adı altında incelediğimiz terimlerin burada işleve konmadığını göstermektedir. Kelimeleri başlı başına bu iki terim altında inceledikten sonra tekrar baştan diğer kelime türü sayılan terimleri bu yapılanmanın içine sokmanın mantığı olmadığı düşüncesindeyiz. Sonuçta sıfat görevinde kullanılan bir kelime basit, türemiş ya da birleşik bir ismin sıfat görevindeki halidir. Bununla birlikte sıfat olarak kullanılan türetilmiş isimlerin, aldıkları isim yapım ekleri arasında “*sıfat yapan*” ama “*isim yapım eki*” olarak genel bir adlandırılışa sahip ekler bulunmaktadır. Bu kısımda belki de söz konusu bu eklerin en azından adını anıp, örnekler vermek doğru görülebilir:

- lı/-li/-lu/-lü*: şeker-li (içecekler), İzmir’li (Hülya)
- sız/-siz/-suz/-süz*: su-suz (değirmen)
- lık/-lik/-luk/-lük*: çoba-lık (malzeme)
- cı/-ci/-cu/-cü*; -*çı/-çi/-çu/-çü*: uyku-cu (insanlar), av-cı (kadın/Hüseyin)
- ki*: sonra-ki (tren)
- cık/-cik/-cuk/-cük*: azı-cık (dert)
- cak/-cek*: büyü-cek (şalvarı)
- cağız/-ceğiz*: şu-n-cağız (çocuk)
- ca/-ce*; -*ça/-çe*: Türk-çe (roman)
- daş*: çağ-daş (insanlar)
- ncı/-nci/-ncu/-ncü*: dört/d-ü-ncü (kat)
- ar/-er*; -*şar/-şer*: altı-şar (sınıf)
- z*: üç-ü-z (çocuk)
- sı/-si/-su/-sü*: çocuk-su (tavırlar)
- msı/-msi/-msu/-msü*: mavi-msi (etek)
- mtrak*: acımtrak (lezzet)

gibi bugün Türkiye Türkçesinde isimden isim yapım eki olarak kullandığımız bir çok ekin, dolayısıyla ismin sıfat olarak kullanılabilmesini, bu eklerle yapılmış isimlerin sıfat olarak kullanımını gözler önüne serdiğimizde görmekteyiz.

Hemen burada değinmemiz gereken bir konu da partisip eklerinin kalıplaşarak yapım eki olması durumudur. Partisip ekleri kalıplaşmadıkları sürece fiil işletme eki olarak görev yapmakta, fiilin, fiil anlamını korumaktadırlar. Konumuz gereği biz sıfat görevindeki kısmıyla yetinmek zorunda olduğumuz ve konumuz içinde partisiplerin çoğunlukla işletme görevleriyle karşılaştığımız için yukarıda verilen yapım ekleri arasında partisip eklerine yer vermedik. Daha önce bir dipnotta da değindiğimiz gibi kalıplaşmış şekillerdeki kelimelerin de sıfat görevinde kullanıldıkları görülmektedir. Bugün kullandığımız *çalış-kan* (öğrenci), *yapış-kan* (madde) kelimelerindeki *-kan* eki böyle bir ektir.

4. Sıfatlarda Küçültme

Sıfatlar Türkçede küçültme ekleri diye adlandırdığımız *-cik, -ce, -sı, -msı, -mtırak* eklerini alabilmektedirler. Ancak bu ekleri alan sıfatlar sadece kendilerini değil anlam yönünden daha çok niteledikleri isimleri de etkilerler: *ufa(k)-cık sandık, yassı-msı duvar, mavimtrak kumaş, uzun-ca süre* vb.

5. Sıfatlarda Pekiştirme

Sıfatlarda pekiştirme, sıfat olarak kullanılan kelimenin ilk hecesindeki ilk iki sese “m, p, r, s” seslerinin getirilip bu yapının sıfatın başına eklenmesiyle oluşur: *be-m-beyaz (tüller), ba-m-başka (biri), te-r-temiz (camlar), pa-s-parlak (ışıklar), kı-p-kırmızı (dudaklar)* vb. bu şekilde yapılan pekiştirmenin yanı sıra kelimelerin tekrar edilmesi de sıfatlarda pekiştirme görevi ile kullanılır: *alev alev (gözleri), sarı sarı (papatyalar)* vb.

6. Sıfatlarda Tekrar

Sıfatlarda pekiştirme başlığı altında da değindiğimiz gibi sıfatlarda tekrar sıfata bir pekiştirme anlamı yükleme amacı güdülerek kullanılan bir dil unsuru olarak yerini alır.

7. Sıfatlarda Karşılaştırma

Varlıkların niteliklerinin derecelerle gösterilmesi şeklindedir. Türkçede derecelendirmede kullanılan “*kadar, gibi; daha; en; pek, çok, oldukça, gayet*” gibi kelimelerin yanı sıra sıfatların önüne getirilmesiyle sağlanır.

Leyla Karahan, sıfatların karşılaştırma adı altında aldığımız bu yapılar için “*Sıfat ve zarfların anlamlarını, miktar ve derece bakımından tamamlayan zarfların meydana getirdikleri kelime grupları da bir sıfat tamlamasıdır.*” diyerek şu örnekleri verir: *En/tatlı, çok/güzel, pek/doğru, daha/gösterişli*⁷³

Sıfatların aldıkları derecelere göre bu yapıları, “eşitlik derecesi, üstünlük derecesi, en üstünlük derecesi ve aşırılık derecesi” şeklinde derecelendirebiliriz⁷⁴:

(senin) kadar çalışkan (öğrenci) → eşitlik

(senin) gibi zarif (insan) → eşitlik

daha keskin (sirke) → üstünlük

en yeni (yazılar) → en üstünlük

pek temiz (bir ev) → aşırılık

oldukça pahalı (eşyalar) → aşırılık

gayet başarılı (bir öğretmen) → aşırılık

çok büyük (işler) → aşırılık

Yukarıda verdiğimiz bu kelimelerin yanı sıra *-rak* eki Türkçede kullanılan karşılaştırma ekidir. Türkiye Türkçesinde bugün izini görmediğimiz bir ek olmakla birlikte, Türkçenin daha eski dönemlerinde ve bugün bazı Türk lehçelerinde varlığı bilinmektedir.

Sonuç olarak bugün “sıfat” konusunun içinde bulunan hemen hemen tüm başlıklar altında bir çelişki, bir bütünlüksüzlük söz konusudur. Bu bakımdan genel itibarıyla sıfat literatürünü değerlendirdiğimiz ve bir bütüne ulaşmada oluşturduğumuz bu tezimizin birinci bölümü olan sıfatlar başlığı altında, olabildiğince sıfat konusundaki bu çelişkilere cevap bulmaya çalıştık. Özellikle sıfat konusunun her alanını ilgilendiren

⁷³ KARAHAN, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 52.

⁷⁴ Bkz. DEMİR, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*, s. 306-308.

bu bakımdan da bunların en önemlisi olarak kabul edilebilecek sıfat teriminin “kelime türü” olmaktan çıkarılıp bir sentaks yapısı, sentaks parçası olarak ele alınması gerektiği fikrini oturtmaya çalıştık. Bu genel görünümün ikinci büyük parçası olan ve bazı sıfatların mevcut sıfat sınıfları içerisinde hangi sınıf altında değerlendirmemiz gerektiği sorusundan hareketle mevcut sınıflandırmaları yeni baştan ele alıp bazı eklemeler ve çıkarmalarla farklı bir sınıflandırma yoluna gittik.

II. BÖLÜM

BABÜRNAME'DE SIFATLAR

Yazarının bir şah olması, onun aldığı eğitim, bulunduğu çevre ve meclisler, sahip olduğu kültür birikimi; söz konusu eserin de bu şahın hayatını ele alıyor olması, göz önüne alındığında Babürname, değerini çok yönlü bir şekilde katlamaktadır. Babür'ün yukarıda belirttiğimiz ve diğer bütün özelliklerine baktığımızda, hayatını bu derece renkli yaşayan, bir çok kişinin sahip olmadığı, olamayacağı bir yaşama sahip olan bu insanın, eserlerinde kullandığı dilin de farklı unsurlar taşıyabileceği, dil bakımından da eserine farklı bir üslup taşıyabileceği düşüncesini oluşturmaktadır. Babürname, Türk edebiyatının önemli eserler ortaya konmuş Çağatay coğrafyasının, dilinin edebi dil olarak geniş bir sahaya yayılmış Çağatay Türkçesi olmasının yanı sıra Babür'ün bu yaşamını, birebir kişinin kendisinden yansıtması bakımından bu yönlü bir dil çalışması için de güzel bir kaynaktır.

Babürname'de, yaşamında bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya, bir mücadeleden başka bir mücadeleye atlayan yani hareketli bir yaşama sahip bir devlet adamı görülmektedir. Düşünceleri, hayatı içindeki bakış açısı oldukça geniş olan Babür, yaşadıklarını, gezdiği gördüğü yerlerdeki birçok canlıyı, eşyayı, doğayı, kültürü, bilimi vb. bir çok unsuru detaylı denebilecek bir şekilde eserine aktarmıştır. Bunları aktarırken de edebiyatın temel unsurlarından dili araç olarak kullanmıştır.

Tezimizin ana konusu olan sıfatların, varlıkları, terim adıyla isimleri niteleyen, belirten dil unsuru olduklarını daha önce *Sıfat* başlığı altında değerlendirmiştik. Yukarıda belirtmiş olduğumuz özelliklerle Babürname, sıfat konulu bir dil çalışması için güzel bir materyal oluşturmaktadır. Babür, Babürname'de çevresindekileri, olup bitenleri, gittiği yerlerdeki gördüklerini anlatırken tasvirleme yoluna gitmekte, bunu yaparken de sıfatları kullanmaktadır. Bir şahın hayatını anlattığı Babürname adlı bu eserde nasıl bir kelime dağarcığı var ve bu kelime dağarcığı ne şekilde kullanılmış “sıfat” sınırları içinde bu konuyu ele alacağız.

Tezimizin “Babürname’de Sıfatlar” bölümünde, Babürname’de belirlediğimiz sıfatlar üzerine vardığımız bilgileri “Sıfatlar” bölümündeki bilgilerimizi tekrar etmemeye özen göstererek, özellikle eserde görülen özel hususları belirterek ilerlemeye çalışacağız. Bununla birlikte bu bölümün metninde verilecek örnekler, eserin metninden konu ile ilgili bütün örnekleri içermemektedir. Sıfatların tamamı dizin kısmında yer aldığından burada yeniden bütün örneklere yer verilmemiştir. Dizin kısmı sınıflandırma çerçevesince ayrı ayrı çalışıldığı için bu bölümdeki sınıflandırma düzleminde rahatlıkla dizinden faydalanılabilmektedir.

Bugüne Kadar Yapılan Çalışmalarla Çağatay Türkçesinde ‘Sıfat’ Konusuna Genel Bakış:

Çağatay Türkçesi, dilbilimcilerimizce üzerinde çok fazla çalışılmış bir Türk dili dönemi değildir. Dil alanında “Eski Türk Dili”, “Eski Anadolu Türkçesi”, “Karahanlı Türkçesi” vb. dönemlerinde gramer kitapları ortaya konmakla birlikte, Çağatay dönemi dili üzerine yazılmış yeterli bir düzeyde gramer çalışması bulunmamaktadır.

Bu dönemle ilgili kaynaklar belirli bir çizgiyi geçememiş olmakla birlikte bu alan üzerine çalışma ortaya koyan araştırmacı sayımız da oldukça azdır. Bunlardan en önemlisi Janos Eckmann’dır. J. Eckmann’ın bu anlamda derli toplu iki çalışması bulunmaktadır. Bunlardan biri *Çağatayca El Kitabı*⁷⁵, diğeri ise *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*⁷⁶ adlı kitaplardır. Bunun dışında Çağatay dönemi Türkçesi için elimizde derli toplu başka bir kaynak bulunmamakta, bunun dışındaki çalışmalar makale niteliğini geçmemektedir. Yalnız 90’lı yıllardan bu yana “Babürname” ve Çağatay dönemine ait diğer eserler üzerine bazı tez çalışmaları yapılmış olsa da bunların da sayısı fazla değildir ve bunlardan sadece birkaç tanesi dil çalışması niteliği taşımaktadır.

⁷⁵ ECKMANN, Janos (çev.: Günay Kaaağaç), *Çağatayca El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

⁷⁶ ECKMANN, Janos (Yayıma Hazırlayan: Prof. Dr. O. F. Sertkaya), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara, 2003.

J. Eckmann'ın Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar adlı çalışmasında Çağatay Türkçesi üzerine yazdığı makalelerin toplanmış biçimi ortaya konmuştur. Bu çalışmalar arasında “*Küçük Çağatay Grameri*” de bulunmaktadır; ancak adında da açık bir şekilde ifade ettiği gibi bu küçük bir gramerdir. Çağatayca El Kitabı bu çalışmaya oranla daha hacimli bir çalışmadır. Bu çalışmanın konumuz gereği “*sıfatlar*” kısmına baktığımızda Eckmann, sıfatlara “*çekim*” ve “*karşılaştırma*” olmak üzere iki başlık altında değinmiş ve sıfatlar hakkında bu iki başlık altında kısa bir bilgi vermiştir. Bu sebeple Çağatay Türkçesi'nin genelinde sıfatlar konusuna ulaşabileceğimiz Babürname'deki sıfat unsurlarıyla bütünleştirebileceğimiz ya da karşılaştırabileceğimiz düzenli bir materyalimiz bulunmamaktadır.

1. BABÜRNAME'DE SIFATLARA GİRİŞ

Babürname'de sıfatları taradığımızda genel görünüm olarak ilk göze çarpan özelliklerden bir tanesi dönemin dil etkileşimi içinde bulunduğu Arapça ve Farsça kelimelerin sıfat unsurlarında da kendini göstermesidir. Bunda Babür'ün döneminin edebiyatçılarının kullandıkları dil geleneğini devam ettirdiği, dönemdeki eğitimde de Arapça ve Farsça unsurların etkin olduğu, içinde bulunduğu dönemin Arap ve Fars dillerine karşı bakışı yansıttığı gibi çıkarımlar oluşmaktadır.

Genellikle bu Arapça ve Farsça kelimeler, Çağatay ses özelliklerinden farklı özellikler taşıyorsa, Çağatay coğrafyasının ses özelliklerine uygun hale getirilmiş biçimleriyle eserde yerini alır:

a . *ednā* → *adnā*

a. *tecrübe* → *tajriba*

f. *firīb-āmiz* → *farībāmez*

Bununla birlikte bu yabancı kökenli kelimelere Türkçe ekler getirilerek bu kelimeler Türkçeleştirilmiş, bu yabancı kelimelerin Türkçeleştirilmiş biçimleri de Babürname'nin dil özellikleri içinde kendini göstermektedir:

aṭvār-luğ

āşyān-lığ

faḍīlat-lığ

jam'iyyat-lığ

şafā-lığ

şubha-lığ

Bu yabancı kökenli kelimelere ek getirerek Türkçeleştirilmiş sıfatların sayısı azımsanmayacak sayıda karşımıza çıkmaktadır.

Sıfatın Sentaks Yapısı İçindeki Yeri (Sıfat Tamlaması):

Babürname'de sıfat tamlamalarında genel itibariyle Türkçe sentaks yapısına uygun yani "tamlayan+tamlanan"; "sıfat+isim" şeklinde bir sıralama gözükmektedir:

har ne vilāyatlarğa barğan (tamlayan) *çerig* (tamlanan)

yaxşı avlağ (tamlayan) *yer* (tamlanan)

üpçinliğ (tamlayan) *kişi* (tamlanan)

yalğan (tamlayan) *söz* (tamlanan)

Türkçe sentaks yapısının izlendiği bu örneklerin yanı sıra eserde dikkat uyandıracak Türkçe’de alışılmışın dışında bir sıralamanın olduğu birkaç örneğe de rastlamaktayız:

aning muştıdın yigit yıqılmağan (yoqtur) → aning muştıdın yıqılmağan yigit

bir masjid (tüşüptür,) Masjid-i Jawzā atlığ → Masjid-iJawzā atlığ bir masjid

bir qız (bar edi), Aq Begim atlığ → Aq Begim atlığ bir qız

Birinci örnekte sadece tamlayan ve tamlanan unsurunun yer değiştirdiği; ancak “atlığ” ile oluşturulan unsurlarda bu iki unsur yer değiştirirken araya yüklem unsurunu da aldığı takip edilmektedir. Babürname’nin bütününe baktığımızda “atlığ” kelimesinin sıfat oluşturmada bu kullanımı oldukça yaygındır. Bu kelimeyle oluşturulan sıfat yapılarının tamamı bu şekilde bir yapıya da sahip değildir. Düzgün (Türkçe) sentaks dizimiyle oluşan örnekleri de görülmektedir:

Carx atlığ (kent)

Bustānsarā atlığ (‘imārat)

Çağatay Türkçesine paralel olarak batıda Osmanlı Türkçesinin konuşulduğu dönemi gözümüzde canlandırdığımızda şüphesiz zihnimizde, yukarıda da kısmen değindiğimiz, Arap ve Fars dillerinin döneme olan etkisi belirir. Dönemi etkisi altına alan bu dillerin Babürname üzerinde de varlığı hissedilmektedir. Kelime bazında oldukça rastladığımız Arap ve Fars kaynaklı kelimeler hem bu dillerdeki şekillerin Çağatay Türkçesi ses özelliklerine oturtulmuş şekilleri hem de Türkçe eklerle türetilmiş şekillerine rastlamakla birlikte etkileşim kelime bazında kalmayıp sentaks özellikleriyle de kendini göstermektedir. Ancak sevindiricidir ki sayısı Türkçe sentaks yapısındaki sıfat tamlamalarına oranla az olan bu sentaks yapısı, özellikle “*atlığ (adlı)*” kelimesiyle paralellik göstermekte bunun dışında bir iki örnekte yer bulmaktadır:

[jānumdın özge] (yār-ı) vafādār

Yine Babürname'den aldığımız bu örnekten de anlaşılacağı üzere yabancı dil kaynaklı bu sentaks yapısı Türkçenin tam tersi bir sıra izlemekte, tamlanan başta, tamlayan ise sonda bulunmaktadır.

Eserde gördüğümüz bir diğer farklı yapı ise şu şekildedir:

jami' (yol) bağlanur: bir Sibartu yolıdın özgä

Çalıştığımız kaynakta cümlenin yükleminden sonra (:) noktalama işareti koyulmuş olsa da bu yapı Türkçe'ye göre "bir Sibartu yolıdın özgä jami' (yol) bağlanur" dizimine denk gelmektedir. Burada da yine ters sentaks dizimi görülmektedir.

Babür'ün düz metinlerdeki (nesirdeki) sentaks sırası yönü ters olan örneklerde kendisinin şair olması ve şairane dil özelliklerini düzyazıya taşıması, alışkanlıklarıyla da bağdaştırılabilir. Şiir metinlerdeki dil incelemelerinde görüldüğü üzere sentaks yapılarının bölünmesi, farklı sıralanması bu tür metinlerde çok sık görülen bir durumdur.

2. SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI

2.1. Kelime Ve Kelime Grubu Olma Niteliğiyle

2.1.1. Kelime Bazında Sifatlar

2.1.1.1. İsim Soylu Sifatlar

Sifatlar bölümünde isim soylu sıfatlar konusunda verdiğimiz bilgiler Babürname'de gördüğümüz bu gruptaki sıfatlarla özdeş nitelikler taşımaktadır.

Babürname'ye özgü eklenecek bir husus bulunmadığından örnekler üzerinden bu konuyu ele alacak olursak:

aç (uruq)

atlığ (kişi)

qızıl (gul)

qumāşpos (yigit)

ong (qol)

Türkçe, Arapça ve Farsça isimlerin diğer bir ismi niteleyerek veya belirterek sıfat unsurunu oluşturduğu görülmektedir.

2.1.1.2. Fiil soylu sıfatlar (Partisipler – Sıfat-fiiller - Ortaçlar)

Çağatayca El kitabı'nda partişipler için “*İsim hususiyetleri taşıyan fiil şekillerine partisip denir. Bunlar, isimler gibi, çokluk, iyelik ve hal ekleri alabilirler; fail, nesne, sıfat, zarf niteleyicisi ve bir cümlede fiilin isim unsuru olarak kullanılabilirler. Diğer taraftan, bunlar, zamanı belirlemede, fail, nesne veya zarf niteleyicisi elde etmede, olumlu ve olumsuz şekilleriyle fiillerin yerini alırlar.*”⁷⁷ denilmektedir. Babürname'de partisip ekleri alıntıda da anlatıldığı üzere fiil olan kelimelere eklenerek isim özellikleriyle çalışmaya başlarlar; tabi bu eklerin bazı fiil çekim unsuru olarak kullanıldığı durumlar da dikkat çekmektedir. Ancak biz konumuz gereği partisip eklerinin sadece sıfat durumunda görev alan kısmının üzerinde durmak durumundayız.

Yine sözkonusu eser (Eckmann, J. 2003) Çağatay Türkçesinde *-ğan/-gen; -ğu/gü* (gelecek zaman); *-mağ/-mek; -r/-ar/er/-ur/-ür* (geniş zaman); *-mas/mes* (olumsuz geniş zaman); *-muş/-miş* (geçmiş zaman) partisip eklerini vermekle birlikte bu Çağatay Türkçesi eklerin tümü Babürname'de sıfat göreviyle kullanılmamış olmakla birlikte bunlara ek olarak *-dık/-dik* partisibine sıkça rastlanmaktadır. Bunlar arasından

⁷⁷ECKMANN, J., *Çağatayca El Kitabı*, Ankara, Akçağ Yay.,2003, s. 99.

Babürname’de kullanılan sıfat görevli partisip ekleri aşağıda ele aldığımız eklerle sınırlı gözükmektedir.

-ğan/-gen (geniş zaman)

Sıfatlar bölümünde *-an/-en* partisibinde bahsini ettiğimiz bu partisip eki eserimizde anlam açısından daha çok Türkiye Türkçesinde *-dik/-dik* partisibini karşılamakta, bazen değişimi sonucu oluşan *-an/-en* anlamında da kullanılmaktadır.

Örnekler:

taxt algan (yıl)

aytqan (söz)

har ne vilāyatlarğa barğan (çerig)

barğan kürägän (Afgān)

Ruxşat bergän (fırşat)

kayfiyyät u hālātını bilgän (kişi)

Gumbad-i Caman degän (yer)

ökän keçkän (kayfiyyat u hālāt)

Mir 'Alī-Şer Navâ'î Handın Samarqandga kelgän (fırşat)

Xaylî 'umr tapqan (xatun)

har yergä barğan kürägän (nökär)

-r/-ar/er/-ur/-ür (geniş zaman)

Türkiye Türkçesinde de geniş zaman partisibi olarak karşımıza çıkan bu partisip ek Babürname’de de anlam açısından aynı düzlemde görülmektedir.

Örnekler:

barur turar (yer)

qazan quyar (yer)

qılır qılmas (iş)

quş tutar (kişi)

olturur (yer)

iş bilür (kişi)

Muğlnı yığıp Andijān Axsīning çeriggä çıqar (kişi)

yağar (maħall) ... turar (maħall)

uruşur (kişi)

işkä yarar (yigit)

-mas/mes (olumsuz geniş zaman)

Olumsuzluk geniş zaman partisibi olarak gördüğümüz Türkçenin çok eski zamanlarından beri izlediğimiz bu partisip eki, Türkiye Türkçesinde sadece bir ses değişimiyle (-maz/-mez) Babürname'de görüldüğü anlam boyutuyla bugün de varlığını sürdürmektedir.

Örnekler:

cağır içmäs (kün)

qılır qılmas (iş)

munça ulgaymaqıga munça ħaddi yetmäs (iş)

2.1.2. Kelime Grubu Halindeki Sıfatlar

Kelime grubu halindeki sıfatların alt başlıklarına geçmeden önce belirtmemiz gerekiyor ki Babürname’de, sıfatlar bölümünde ele aldığımız gibi çok sayıda alt başlık açacağımız örneklere rastlamamız sebebiyle bu bölümde sadece Babürname’de gördüğümüz kadar başlıkla kelime grubu halindeki sıfatlara yer vereceğiz.

Sıfat tamlaması halindeki sıfatlar:

Örnek: *qoba yüzlüg (kişi), past boyluğ (kişi)*

İkilemeler (Tekrarlar) halindeki sıfatlar:

Örnek: *yaxşı-yaman (nökär), uluğ-kiçik (nökär), törlüğ törlüğ (lāla), abdān abdān (kişi)*

Partisip grubu halindeki sıfatlar:

Örnek: *Yağma degän (kent va yana bir neçä kentkinälär), bu navāhīğa kelgän (xabar)*

Edat grubu halindeki sıfatlar:

Türkçede “gibi, kadar” edatıyla oluşturulan bu sıfatlar, Babürname’de aynı anlamı karşılayan “dek” edatıyla yapılmaktadır:

Andijän dek (yer), Samarqand dek (paytaxt), Şıbaq Xan dek (kişi) vb.

Bununla birlikte yine aynı anlamlarla, az miktarda “çağlığ, yosunluğ” edatlarının da kullanıldıkları görülmektedir.

2.2. Niteleme ve Belirtme Durumlarına göre Sıfatlar

2.2.1. Niteleme Sıfatları

Babürname’de niteleme sıfatları isim kökenli ve fiil kökenli olmak üzere iki başlık altında incelenebilmektedir. *Sıfat* başlığı altında bu iki başlık altında

incelediğimiz niteleme sıfatlarını *Dizin* bölümündeki sıralama sırasında kolaylık sağlaması amacıyla *Babürname’de Sıfatlar* ve *Dizin*’de bu iki başlığa ek olarak “*Edatlı ve Edat Gibi Çalışan Bağlı Morfemli Niteleme Sıfatları*” adıyla üçüncü bir başlık daha açacağız.

İsim kökenli niteleme sıfatları:

Babürname’deki isim kökenli niteleme sıfatlarında özellikle yabancı kelimelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Hatta yabancı kökenli (Arapça ve Farsça) kelimelerin Türkçe ek alarak dil sisteminde yer aldığı örnek sayısı da oldukça fazladır. Bu bilgileri göz önüne alarak bu konudaki Arap, Fars ve Türk dili örneklerini bir arada Babürname’de şu şekilde görürüz:

ta'aşşubluğ (Samarqand u Hisar yigit)

jānımdın özge (yār-ı) vafādār

parīşān (söz)

dā'iyalığ (kişi)

yaxşı axlāq u aqvārlığ (kişi)

uluğ ('Umar-Şayx Mîrzā)

uyquluğ (el)

üpçinliğ (kişi)

yalğan (söz)

yaxşı avlağ (yer)

oqluğ (kişi)

yalang (ayaaq)

tund (yel)

Turkī (bayt)

tambal (kişi)

tağ (yol)

soyuq (saqallıq)

soyuq saqallıq (kişi)

Fiil kökenli niteleme sıfatları:

Bununla birlikte partisiplere (fiil kökenli sıfatlara) daha önce değinildiği için burada tekrar ele almak gereksiz olacaktır. Ancak bu başlık altında değerlendirmemiz gereken bir yapı üzerine burada ekleme yapmamız gerekmektedir. Babürname’de “*olturuşluğ*” kelimesi niteleme sıfatları (*olturuşluğ vilāyat*) içinde farklı bir yapılanmaya sahiptir. Müstakil bir partisip eki alarak kullanımda gördüğümüz fiil kökenli sıfatlardan farklı olarak *oltur-* fiiline *-uş* isim fiil eki ve bu ekin üzerine de isim yapım eklerinden *-luğ* eki getirilmiştir. Bu yapı bize Azerbaycan Türkçesinde kullanıldığını bildiğimiz içmeli (*içmeli su*) yapısını hatırlatmıştır. Burada da *iç-* fiilinin üstüne *-me* isim fiil ve *-li* isimden isim yapım eki getirildiği görülmektedir. Bu yapı biz (standart) Türkiye Türkçesi konuşanlar için “*içil-ecek su*” şeklinde bir partisipli yapıyla karşılanabilir.

Eserde görülen “*bu su tüşä (yer)*” burada ele almamız gereken diğer bir farklı yapıdır. Bu yapıyı daha iyi inceleme fırsatı oluşturmak üzere tam cümlesiyle ele alacak olursak:

Bu su tüşä yerdin qoyıraq uluğ köl boluptur.

(Bu suyun tüştüğü yerin biraz aşağısında büyük bir göl oluşmuştur)

Yapıda yer alan “*tüşä*” yapısını Türkiye Türkçesi gözüyle ayırttığımızda “*tüş-*” fiiline “-*ä*” gerundium eki eklenmiş, şeklinde bir yorum yapmamız gerekmektedir. Ancak eserdeki cümle içerisindeki şekliyle incelediğimizde bu yapının bir partisip gibi işlev gördüğü dikkat çekmektedir. Normalde gerundium eki olarak görmeye alıştığımız (-*a/-e*) eki, burda farklı bir boyutta karşımıza çıkmaktadır. Eserde sadece bir yerde rastladığımız bu yapı, kullanım şekliyle sıfat tamlaması oluşturmuş gözükmektedir. Bu sebeple fiil kökenli sıfat olarak dizinimizde de yer verdiğimiz bu yapının taşıdığı ek tartışmaya açıktır. Eserde tek bir yerde rastlanması “*tüşä*” kelimesinin yanlış okunduğu olasılığını akla getirdiği gibi yazma eser kaynaklı bir hatanın da olası olduğu düşünülebilir.

“*egän*” kelimesi söz konusu olduğunda Türkiye Türkçesindeki “*iken*” ek-fiil gerundium yapısı zihnimizde oluşmakta ve yine bir gerundium şekliyle karşı karşıya olduğumuzu düşünmekteyizdir. Ancak eserde iki yerde gördüğümüz bir sentaks yapısını, sıfat olarak dizinimize almasak da burada değinmeden geçemedik:

biz Şimitü yolu bilä Qızıl Su sarı egän (fursat) [253-9]

(biz, Semtu yoluyla Kızıl-Su tarafına indiğimiz fırsatta / indiğimizde)

Samarqand hākimi egän (fursat) [41-17]

(Semerkant hakimi hakimi olduğum fırsatta /hakimi iken)

Bu iki yapı görünüş olarak sıfat tamlamasını andırmakla birlikte, Türk dili gramerimizde kalıplaşmış olan ek-fiilin tek fiil işletme ekiyle işlediği, bunun da “*i-ken*” gerundium yapısı olduğu bilgisi bu yapıyı dizinimize sıfat tamlaması yapısı olarak alma fikrinden uzak tutmuştur.

Eserde karşılaştığımız bir diğer ilgiye değer yapı ise:

Tüş körär men [kim ...] [169-13]

Bazı eklerin Türkçenin hem tarihi dönemlerinde hem de günümüzde partisip eki olarak kullanıma çıkmasının yanı sıra fiil çekiminde kip eki olarak da kullanıldığını bilmekteyiz. Bunlardan bir tanesi olan “-( )r” eki geniş zaman partisibi olarak kullanım alanında yerini alırken diğer taraftan Türkçenin geniş zaman kipi olarak görevini sürdürmektedir. Eski Türkçe döneminde, bugün *I. şahıs eki* olarak kullandığımız ekin “*men*” *zamir* halindeki şeklinin kullanıldığı da diğer bir bilgimizdir. Bu yapı bize Eski Türkçedeki fiil çekimi şeklini hatırlatmakla birlikte sentaks sıralaması ile sıfat tamlamasını da hatırlatmaktadır.

En son yer verdiğimiz bu iki yapı da sıfat tamlaması yapısına yakınlığı sebebiyle sadece burada değindiğimiz, dizinde yer vermediğimiz yapılardır.

Edatlı ve Edat Gibi Çalışan Bağlı Morfemli Niteleme Sıfatları

Kelime gruplarından oluşan sıfat unsurları içerisinde edat grubunu ele almıştık. Sıfat tamlamalarında edat grupları sıfat (tamlayan) kısmını oluşturmaktadırlar:

panīr dek (aq)

gulning ortasıdaqı dek (nemä)

Oş çağlığ (qaşaba) vb.

Bu gibi edatlı yapıların yanı sıra Babürname’de, Türkiye Türkçesinde bugün kullanım alanını çok sınırladığımız, onların yerine çoğu kez edatları kullandığımız, yukarda ele aldığımız edatlarla aynı anlam düzlemi içinde olan ekler (bağlı morfemler) çok sık kullanılmıştır:

bādāmça (*barça*) “badem kadar parça”

İstālīfçä (*kent*) “İstalif gibi köy”

mundaq (*harakat*) “bunun gibi hareket” vb.

2.2.2. Belirtme sıfatları

2.2.2.1. İşaret Sıfatları

Babürname’ye baktığımızda, Türkiye Türkçesinde bire bir kullanılan tek işaret sıfatı “*bu*” kelimesidir. “*Bu*” kelimesi ve işaret sıfatı olarak kullanılan “*ol, oşal, oşol, oşbu*” ile birlikte işaret eden sıfat unsuru beş kelimeyiz bulunmaktadır. Dizin kısmında da anlamlarına yer verdiğimiz bu kelimelerden “*ol*” Türkiye Türkçesinde kullandığımız “*o*”dur. Diğer işaret sıfatlarını bugün Türkiye Türkçesinde görmemekle birlikte tarihi Türkçe dönemlerinde ve bugün diğer Türk dili topluluklarında görmekteyiz. Bunlardan *oşal* ve *oşol* “sözkonusu, o” anlamıyla varlıkları işaret ederken *oşbu* “söz konusu olan bu” anlamıyla işaret etme görevini yerine getirir.

oşal (fırşat), bu (bedawlat xatun), ol (ğalla u muhmal), oşbu (Muğulça zeb)

Babür bazı yerlerde özellikle “*ol sarı bu sarı*” gibi işaret sıfatlarını birbirini ardına kullanarak tekrarlama unsurlarından da yararlanmıştır.

İşaret sıfatlarının isim tamlamalarının arasına girerek bir ismin iki tamlamada ayrı ayrı tamlayan halinde kullanıldığı tamlamalar da oluşturmaktadırlar:

kemäning ol uji

2.2.2.2. Ölçü ve miktar Sıfatları:

Sıfatlar konusuna geçmeden önce belirtmelidir ki Babürname’de özellikle ölçüler farklı bir boyut taşımaktadır. Babür, Çağatay Türkçesi içerisinde kullanılan ölçü bildiren kelimelerin yanı sıra gittiği diğer yerlerde kullanılan ölçü birimlerini de

ayrıntılı, okuyucuyu bilgilendirir bir şekilde anlatmış, yeri geldiğinde bu birimleri de cümle içerisinde kullanmaktan çekinmemiş ve böylece eserinde kelime çeşitliliği de sağlamıştır.

Sayı sıfatlarına geldiğimizde ise Babürname’de yer alan sayılar, Türkiye Türkçesinde kullanılan sayıların tarihi şekilleridir: *tört* “dört”; *yegirmä* “yirmi”; *ellig* “elli”; *ming* “bin” vb. Bu sebeple bazı ses değişimleri ve ses olayları dışında bugün kullandığımız sayıların Babürname’de kullanılanlardan farkı yoktur; hatta birebir aynı olan: *bir, iki, beş, altı, on, yüz* vb. sayılar da sayı sıfatları arasındaki yerini alır. Bunun yanı sıra bugün Türkiye Türkçesinde kullandığımız $\frac{1}{2}$ kesrini karşılayan “yarım” kelimesi, bu şekliyle eserde yer almaktadır. Eserde kullanılan “tümän, bölük” gibi topluluk isimleri de Türkiye Türkçesinde kullanılan “tümen, bölük”tür.

Diğer ölçü miktar sıfatlarında ise ölçü, miktar bildiren kelimeler Türkiye Türkçesinden oldukça farklıdır: *kuroh, yığaç* gibi uzunluk birimleri günümüzdeki uzunluk birimlerine bakıldığında belirttikleri uzunluk miktarları bakımından da örtüşmezler. Ancak bununla birlikte aşına olduğumuz ölçüler de dikkat çekmektedir: *qarış* “karış”vb.

Eserde birim olarak sadece uzunluk birimleri gözükmemektedir. “*tarnaw, arıq*” su için kullanılan ölçü birimleridir. Hatta “*teğirmän* (değirmen)” de yine bu yönde kullanılan bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu birimler buldukları konum itibarıyla sayılarla yan yana dilde kullanılmaktadırlar. Bu sebeple *Dizin* bölümünde sayılar ve sayılarla kullanılan sıfatlar aynı başlık altında toplanmıştır. Sayıları oldukça fazla olan sayılarla kendi içinde bir birlik olan bu birimli yapılar, sadece isimleri niteledikleri takdirde *Dizin*’e alınmışlardır.

Sayı ve sayılarla kullanılan bu ölçü miktar sıfatlarının yanı sıra *Sıfat* bölümünde ele aldığımız *diğer ölçü miktar sıfatlarında* da eserimizde örneklere rastlanmaktadır. Ancak konuyla ilgili diğer bilgiler ve örnekler kendi başlıkları altında değerlendirilecektir.

2.2.2.2.1.Sayı Sıfatları

Babür, asker, düşman, kişi; hangi milletten kaç kişi; hayvan sayısı; zaman bildiren gün, ay, yıl gibi isimlerin sayıları gibi pek çok varlığın sayı değerleri detayını okuyucuyla paylaşmaktadır:

beş-altı bin (čerig)

yüz-yüz ellig (Afğān)

yetmiş (yıl)

beş-altı ming (qoy)

Bu yüzden Babürname'deki sıfatların içinde sayı sıfatları oldukça büyük bir paya sahiptir.

1. Asıl sayı sıfatları

altmış (altun), bir (kecä kündüz), iki ming (kişi), dört-beş ming (üylüg), kırk dört (yaş), ming-ming beş yüz (Özbäk) vb.

2. Sıra sayı sıfatları

ikinci (martaba), dördünçi (qız) vb.

3. Üleştirme sayı sıfatları

ikirär (bayt), birär-ikirär (qorğan) vb.

4. Kesir sayı sıfatları

yarım (ay), yarım (keçä) vb.

5. Topluluk sayı sıfatları

beş böläk (yigit), ming (tümän) vb.

2.2.2.2. Sayılarla Kullanılan Ölçü ve Miktar Sıfatları

bir-iki kuroh (yol), beş arıq (su), on yığaç (yol) vb.

2.2.2.3. Diğer Ölçü ve Miktar Sıfatları

artmaq artmaq (aq tanka), bir pârça (qum), xaylî (at) az (iş), köp (el) , qalın (el va ulus) vb.

2.2.2.3. Yer-Yön Sıfatları

ilgäriki (kişi), qorğan içidäki (beg), ilgäriräk (vilāyat) vb.

Babürname'deki “*şarq taraf*”, “*Kabül taraf*”; “*rāst taraf*” yapıları, Türkiye Türkçesindeki “*doğu taraf-ı*”, “*Kabil taraf-ı*” ve “*sağ taraf*” karşılıklarına denk gelmektedir; sonuncu örneğin dışındaki yapıların cümle içerisinde “doğu taraf”, “Kabil taraf” şekillerine rastlanılmaz. Bu yapılar, Türkiye Türkçesinde, belirtisiz isim tamlaması şekliyle karşılık bulurken Çağatay döneminde sıfat tamlaması olarak karşımıza çıkar. Üçüncü örnekte ise birebir birbirini takip eden bir sistem izlendiği görülmektedir.

Yer yön sıfatları içerisinde Türkiye Türkçesi kullanımından biraz daha farklı bir kullanım olarak “*Xujand Suyıning Axsî tarafı (vilāyat)*” yapısını görmekteyiz. Bu yapının cümle içindeki durumu şu şekildedir:

Bu yosunluğ şulh boldı kim Xujand Suyıning Axsî tarafı vilāyatlar Jahāngırğa ta'alluq bolğay.

→ *Xujand Suyıning Axsî tarafı vilāyatlar* (Hocend suyunun Ahsi tarafındaki vilayetler)

Bu yapı sadece sıfat kısmının kendi içerisinde bile birden fazla sentaks unsurunu taşımakla birlikte, konumuz gereği sıfat tamlaması yapısını ele aldığımızda:

Xujand Suyining Axsī tarafı tamlayan kısmının taşıdığı ek sadece isim tamlaması (*Xujand Suyı-ning Axsī taraf-ı*) oluşturması sebebiyle aldığı ek olup isim tamlaması bir isim bütünü olarak düşünüldüğünde sıfat tamlamasının tamlayan yani sıfat kısmı yalın durumda olup aktarmada olduğu gibi “-daki” yapısına gereksinim duymadan kullanım sahasındaki yerini almıştır. Eserde bu durum sadece bu örnekte görülüp diğer örnekler “-daki (-dağı)” ekli biçimde kullanılmıştır:

elim-dağı (oq)

Hişār-dağı (şulţān)

şuĥbātdağı (kişi)

tağ dāmanasıdağı (vilāyat) vb.

2.2.2.4. Zaman sıfatları:

avvalqı (yıl), ertā (yaz), keç (küz) vb.

2.2.2.5. Belirsizlik Sıfatları (~ sıfatlarda belirlilik - belirsizlik)

bir, bir nemā, har, har neçā, har naw', heç, heç naw', ba'zı gibi kelimeler Babürname’de belirsizlik ifade eden sıfat unsurunu oluştururlar:

har naw' (mutağarrir)

heç (vilāyat)

jami' (Özbäk)

fulān (yer) vb.

2.2.2.6. Soru Sıfatları

Eserde, soru kelimesi olarak bildiğimiz kelimelerden çok az bir miktarı soru anlamı taşıyan sıfat olarak alabileceğimiz, isim niteleyicisi olarak karşımıza çıkar:

kam (yıl), qandaqı (yat yağı), qaysı (iş) vb.

3. Sıfatlarda Küçültme

Eserde, sıfatlarda küçültme unsurunun olduğu az sayıda örneğe rastlanmaktadır. Sıfata getirilen -qına/-ğına eki, sıfata küçültme anlamı katmaktadır:

aqqına (üy)

azğına (su)

Yine Babürname gördüğümüz bir diğer küçültme unsuru “kinä” kelimesi Babürname’de kullanılmakla birlikte buradaki sıfatlara eklendiği görülmez. Niteledikleri veya belirttikleri isimlere küçültme anlamı katmaktadırlar: bir kinä qız, bir kinä qıt’a vb.

4. Sıfatlarda Pekiştirme

Babürname’de pekiştirme daha çok kelime tekrarlarıyla gerçekleştirildiği gibi “Sıfat” bölümünde ele aldığımız “kapkaranlık” kelimesinde olduğu gibi “qayqaranğu” gibi biçimlerle de sağlanılmaktadır. Burada farklılık gösteren bir durum olarak, Türkiye Türkçesinde araya giren sesler “m, p, r, s” iken burada bunların dışında bir sesin “y”

sesinin eklendiği görülmektedir. Bu “qayqaranğu” kelimesinin yanında “qapqaranlığ” kelimesi de aynı anlamla eserde yer almaktadır: qapqara saqallığ (yigit) vb. Bu özel durumun yanı sıra sıfatlarda pekiştirmenin olduğu diğer örneklere bakacak olursak:

xaylî xaylî abdān abdān (yigit)

uluğ uluğ (beg)

yaxşı yaxşı (yigit)

xaylî xaylî yaxşı (yığaç)

qayqaranğu (keçä)

qıpqızıl (nāranj dıraxtları)

5. Sıfatlarda Tekrar

Babürname’de sıfat tekrarlarında genellikle dört tür tekrar görülmektedir:

1. Kelimelerin birebir tekrarı
2. İki zıt kelimenin tekrarı
3. Bir olumluluk bir olumsuzluk ifade eden sıfatın tekrarı
4. Yakın anlamlı kelimelerin tekrarı

Örnek:

yaxşı yaxşı (yigit)

yaxşı-yaman (nökär)

uluğ-kiçik (nökär)

Uluğ-kiçik (tajribalığ beg)

Uluğ kiçik, yaxşı yaman, nökär ğayr-ı nökär, (on iki ming kişi)

6. Sıfatlarda Karşılaştırma

Babürname’de genel olarak sıfatlarda karşılaştırma yoluna, Türk dilinin karşılaştırma eki olan –raq/-rāk eki eklenerek gidilmiştir:

kiçikrāk (qaşaba)

azraq (kişi)

mundın yaxşıraq (dalil)

mundın uluğraq (qorğan)

Babürname’de diğer bir karşılaştırma şekli ise “çağlığ (gibi, kadar)” “yosunluğ (gibi, benzer)” edatlarının getirilmesidir.

yüzdin köprāk (kişi)

qabal yosunluğ 'ajizliq

yüzçe çağlığ (kişi)

Bu edat ve eklerin dışında “köp, qalın” gibi “çok” anlamında kullanılan kelimelerle Farsça kökenli “xaylī (pek çok)” kelimesi de karşılaştırma yapmaktadır:

xaylī mardāna (yigit)

köp nökarlig (Qambar-‘Alī)

qalın abdān yigit

Son olarak şunu belirtmeliyiz ki Babürname'nin yazıldığı Çağatay Türkçesi ile ilgili yeterli düzeyde bir gramer çalışması bulunmaması sebebiyle Babürname'deki sıfatlar konusunu daha çok içinde bulunduğumuz Türkiye Türkçesi üzerinden değerlendirerek ortaya koyduk. Bu gerçekleştirilmiş olduğu takdirde bu tür çalışmalarda, eserde kullanılan dili, dönem dili üzerinden değerlendirmelere gitmek, daha sağlıklı veriler ortaya konmasını sağlayacaktır. Bu anlamda Türkçenin her dönemi ve her sahası için yapılacak tüm çalışmalar Türk dili çalışmaları için büyük önem ve gerekliliğe sahiptir.

Babürname'de Sıfatlar bölümü tek bir bölüm olarak değerlendirilmemelidir. *Sıfat* bölümü *Babürname'de Sıfatlar*'ın sıfat kısmının başlangıcı *Dizin* bölümü ise bu bölümde genel anlamda ele aldığımız Babürname'de bulunan tarayabildiğimiz sıfatları toparlayan kısımdır. Başlıklar altında metinden taradığımız sıfatların tamamını almamızın sebebi, daha önce de değindiğimiz gibi *Dizin* bölümünde bu sıfatların zaten tekrar başlıklar altında gruplanarak ele alınmasıdır. Bu bölümde sayfa ve satır numaralarına yer verilmemesi yine dizini kullandırma amaçlıdır.

III. BÖLÜM

DİZİN

İSİM KÖKENLİ NİTELEME SIFATLARI

A

- ābādān (f.) şen, māmur, bayındır; iyice ayrıntılı
 (i'timādliĝ bayırı kişi) 253-7, (javāb) 229-10, (kişi) 219 -8, 663-6, 763-1, 801-25, (qalın yigit) 223-23, (muşaxxas) 605-17, (yigit) 257-25, 459-13, 489-23, 499-3, 653-14, 659-26, 753-1, 777-6
- abdān (f.) bayındır
 (içki) 315-23, (kadxudā) 325-21, (kişi) 167-15, (nökär) 259-13, (yaraĝlıĝ yigit) 223-20, (yigit) 127-26, 169-24, 223-17, 323-3-14, 405-19, 463-25, 473-1, 561-25, 565-18, (yigit va içki) 179-24, (yol başlar kişi) 405-21
- ... abdān (kişi) 315-22, (yigit) 181-21, 213-15407-11, 411-15, 633-6, (yigit va beg) 407-11
- qalın ... (yigit) 85-4
- bir pāra... (yigit) 71-10-14-16, 75-21, 81-3
- ablaq nişanlı, işaretli
 (at) 243-2, (suvār) 243-3
- ābkand (f.) [selin açtıĝı] çukur
 (jar) 489-6
- aç aç

(Hindūstānī) 559-21, (uruq) 91-10

- 'adālatpeşa (f.) adaletli
(pādişāhzāda) 141-8
- ādamī (f.) ādemoğlu; a.s. ademle yoklukla ilgisi olan, ölüm
hakkında
(kişi) 27-1, 33-4, 37-19, 43-8, 59-10, (pādişāhzāda) 141-8,
- 'ādil (a.) adil; adalet, doğruluk gösteren, doğru
(kişi) 37-8
- adnā (a.) pek aşağı, en bayağı
(kişi) 247-14, (nökār) 167-5,
- ağır ağır
(partal) 469-25, 481-1,
- ahl-i faḍl (a.) iyilik ehli
(el) 369-16
- āxir (a.) ahir, son
(zamān) 5-21, (çağ) 15-24, 157-3, (maḥall) 25-7, (pāytaxt) 101-12, (yağı) 149-
24
- axlāq (a.) ahlak, ahlaklı
- yaxşı ... u atvārlıĝ (kişi) 403-22
yaramas ... (u atvürlıĝ kişi) 29-11
Ġarib ... (u atvārlıĝ kişi) 41-16

- 'ajab (a.) şaşmaya değer; acayip, tuhaf, garip olan, yadırganan;
çok
(hādīsa) 147-13, (xāşşiyat) 293-12, (kişi) 111-5, (lazīz) 115-3, (munāfiq) 149-22,
(şarḥ) 353-23, (tüş) 169-13, (umūr) 343-10,

... yaxşı çirāğān 543-11
... bemaḥall (keliş) 229-8
- 'ajīb u ġarīb (a.) tuhaf ve garip
(nemā) 221-18,
- aq ak, beyaz; gümüş
(barg) 619-5, (böz) 201-14, (keyik) 6-3, 7-24, 9-20, 293-20*2-21, (kiyiz) 21-7 ,
(öy) 183-20291-4*2, 483-15, 505-8, (raxt) 265-24, 307-4, 309-11, (saqallıġ)
339-23, 513-7, (tanka) 449-9-16-25, 457-6, (taş) 643-26, (yarmaq) 457-6

... aq (tük) 597-25
...-qına (üy) 503-20
qızıl bilä ... (mawjlıġ taş) 5-21
- 'ālī (a.) yüce, ulu
('imārat) 93-24, 95-1, 97-5, (ṭāq) 101-10
- altun altın

... u kümüş (ālāt u ālāt) 85-12, (şurāhī va ālāt) 671-1
- 'amīq (a.) derin
(jar) 9-13
- amn (a.) emin, güvenli
(yer) 409-8

amrad	(a.) yüzü tüysüz genç [oğlan] (oğlan) 51-17
‘anīf	(a.) şiddetli, sert (xitāb) 539-20
ārāsta	(f.) süslenmiş, donanatılmış ‘ajab ... (şahr) 97-24 Harī dek ... (şahr) 397-21
arçalıĝ	ardıçlık; ardıç korusu (taĝ) 291-4
arĝadallıĝ	geçitli (?) (uşaq taĝları) 557-11
arĝuvānī	(f.) kırmızı renkte olan (gul) 493-17
‘āşī	(a.) asi, baş kaldıran (banda) 543-6
aşīl	(a.) asil, soylu (kişi) 59-10, (pādişāh) 339-7
āsūda	(f.) güzel (?) (qavun) 115-2
āşyānlıĝ	katlı, katı olan

(bir uluğ köşk) [salıptur,] tört ... 93-23,

āşyānalıq katlı, katı olan

iki ... ('imārat) 395-28,

atlığ atlı, atı olan

(atlığ) 417- 13, (çerig) 651-26, (kişi) 123-17, 213-4, 239-15, 484-11, (nökär) 765-8, (uruq) 493-2

... yayaq (çerig) 137-3, 211-15

atlığ adlı

'Abdul-Quddūs Beg ... (elçi) 49-3

'Abdul-Laṭīf Sultān ... (oğul) 17-25

Abū'l Faṭḥ ... (nökär) 795-5

Ağa Sultān ... (ğunçaçı) 17-21

Aḥmad Şāh ... (kiçikkinä oğul) 711-2

Aḥmad Tarxan ... (ini) 171-8, 177-12

Aq Begim ... (ikinci qız) 49-4

Ajar ... (dara qorğan) 249-6

Aq Begim ... (bir qız) 345-4

Asok ... (hindü) 729-21

Atika Baxşı ... (Muğul jarrāḥı) 221-12

'Āyişa Şultān Begim ... (qız) 153-5

Baba Xan ... (Xandın bir oğlı bolup edi, ...) 39-7

Bādalgär ... ('imārat) 727-25

Badāyi' u'l-şanāyi' ... (risāla) 373-4

(bāğ ...) Bāğ-i Nawrozī ... 325-7

Bāğ-i Kalān ... (bir ğaşüb bāğ) 281-23

- Bābur Mīrzā salğan Ƨarabxān<a> ... ('imārat) 395-26
- Bahādur Xan ... (oğul) 647-9
- Basant Rāo ... (mu'tabar kāfir) 791-14
- Bikramājīt ... (ikinci oğul) 729-20
- (bir aqa) 'Alām Xan ... 651-15
- (bir kinā qız) bolup edi, Qara Kōz Begim ... 349-1
- (bir kinā qız) qalıp edi, Şād Begim ... 347-6
- (bir qız) bar edi, Aq Begim ... 351-15
- (bir qız) bolup edi, 'Āyişa Sultān ... 349-20
- (bir oğul) bar edi, 'Abdullāh Sultān ... 349-24
- (bir oğul) bolup edi, Kiçik Mīrzā ... 339-14
- (bir oğul) bar edi, Qāsım Husayn Sultān ... 349-22
- (bir oğul) bar edi, Sayyid Baraqa ... 349-8
- (bir oğul) bar edi, Suhrāb Mīrzā ... 345-10
- (bir kal'a) vāqi' boluptur, Kotla ... 557-22
- (bir ordu bāzārining oğlı) bar edi, Bāburī ... 153-11
- (bir tasnif)i bar, Majlisu'l-'uşşaq ... 367-14
- (Bu xud' Alī-Dost Tağayining nōkāri egändür,) Yolcuq 123-17
- Bustānsarā ... ('imārat) 331-14
- Buyan Şayx ... (Humāyūnning bir nōkāri) 739-3
- Carx ... (kent) 371-9
- Cārşamba ... (kişi) 87-13
- Cawpāra ... (guzar) 795-20
- Derahpūr ... (pargana) 765-16
- Darveş Gāv ... (Andijanning arbbābı) 31-24
- Dawlatsarā ... ('imārat) 115-18
- Marğinān ... (vilāyat) 93-8
- Gangota ... (bir berk qorğan) 551-14
- Gulām 'Alī ... (nōkār) 795-4
- Hasan Barlas ... (qarı mardak) 255-20
- Hātī Pol ... (darvāza) 725-10
- Haydar Mīrzā ... (oğul) 55-1

- Hişārī Muğullardın Şahsuvār ... (rūbarū) 133-15
- Xurramşāh ... (Bir oğlu edi, ...) 17-13
- Imadulmuluk ... (qul) 647-15,
- Imām Muḥammad ... (nökār) 529-11
- İbrāhīm ... (uluğ beg) 183-2
- İbrāhīm Saruning inilāridin Şamad ... (rūbarū) 133-1
- İsmā'il Xan ... (oğul) 553-13
- (Jahāngīr Mīrzāning bir xwānandası) bar edi, Mīr Jān ... 399-4
- Jahānnumā ... ('imārat) 585-11
- Jāken ... (pargana) 759-26
- Jalesar ... (kent) 799-5
- Jalvānī ... (ābādān kişi) 801-25
- jarīda ... (çerig eli) 309-7
- Qalın ... (ta'aşşubluğ Samarqand u Hisar yigitlari) 61-5
- Kamāluddin Qanaq atlığ (nökār) 765-8
- Karmçand ... (mu'tabar kişi) 695-2
- Kätä Māh va Kiçik Māh ... (qul) 399-13
- Kohat ... (yer) 303-2
- Qaşğa ... (kişi) 213-4,
- Qutluğ Muḥammad ... (kükäldeş) 515-24
- Latif Begim ... (Aḥmad Hājji Begning qız nabîrası edi, ...) 41-8
- Maḥmūd ... (oğul) 319-18
- Maqşūd ... (çuhra) 591-6
- Māturīd ... (maḥalla) 93-5
- Medinī Rao ... (Sangāning uluğ u mu'tabar kişisi) 583-1, (uluğ mu'tabar kāfir)
711-4
- Miḥan ... (kent) 159-1
- Minūçihir Xan ... (oğul) 483-25
- Mīrzā Farrux ... (ḥaysiyyatlığ va qabiliyyatlığ oğul) 365-12
- Muḥammad Andījānī ... (Qasım Begning nökāri) 415-4
- Muḥammad Şāh ... 709-24
- Mu'min atlığ (bir yaramas va parīşān oğul) 197-13

Nāhar Xan ... (oğul) 661-10
 Nazar Bahādur ... (Xurramşāhning uluğ nökəri) 365-17
 Nazar Bahādur ... (uluğ nökär) 115-22, (nökär) 117-4 (oğul)
 Pāyān-ı āb Gulkana ... (maḥalla) 263-27
 Pārandī ... (kent) 269-8
 Parbat ... (uruq) 491-5
 Pūrān Sultān ... (uruq) 349-24
 Saqā ... (kent) 143-17
 Sipān ... (kent) 125-24
 Sulaymān ... (nökär) 231-10
 Sultān-Vays ... (bir oğl[ı bolup edi], ...)23-14
 Surpā ... (Gujūrnı başı) 489-2
 Şādī Han ... (mulāzamat) 307-6
 Şahbāz Qalandar ... (bir mulhid) 471-15
 Tāhir-Muḥammad ... (çuhra) 91-15
 Tang Āb ... (kent) 123-26
 Tolun Xwāja ... (Bārīn) 107-11
 Ūrgut ... (qorgan) 83-9
 Urnīd ... (ğunçaçı erdi, ...) 17-8
 Yassı Keçit ... (guzari) 133-8
 Zamīn Dāwarnı ... (furşat) 27-23

atvārluğ   tavırlı
 (kişi) 29-11,41-16, 209-10

yaxşı axlāq u ... (kişi) 403-22
 yaramas ... (kişi) 29-11

avlağ   av yapılacak; avlak
 (yer) 145-13, 721-9

Awğān Şāl   Avgan Şal

(el) 283-23, 287-24

aymaqāt (a.) aymaklar; koyun sürüsü besleyerek geçinen kavim

... va taşqı (el va ulus) 319-12

ayvānlıĝ sundurmalı
(hujra) 5-11

'ayyāş (a.) ayyaş; çok içki içen
(kişi) 357-14

'azīm (a.) büyük, ulu, iri
(günah) 123-19

'azīz (a.) muhterem
(kişi) 807-11

B

- badandarūn (f.) kötü kalpli
(kişi) 329-13
- badbaxt (f.) uğursuz, kötülüğü getiren, kötülük düşünen
(mardak) 315-17, (Muğul) 181-8, (salтанat dağdağası) 139-20
- bad-i'tiqād (f.) bozuk itikatlı
(kişi) 51-23
- badnumāy (a.) kötü görünüşlü
(tağ) 293-5
- badzabān (f.) ağız pis, ağız bozuk; küfürbaz
(kişi) 363-8, (mardak) 59-3
- bağdaysız inişsiz, yamaçsız
(yer) 709-19
- baxîl (a.) hasis, cimri, tamahkār
(kişi) 29-11
- baqışlğ -a bakan, -a doğru bakan
taşqarı ... (çāh) 645-15
- balk' (a.) تنها [çöl], harap ve boş [yer]; değersiz
(ogurluq va qazaqlıq) 145-7, (mihr u maħabbat guft u şunū) 153-13, (nökār)
167-6

- banafş   menekşe rengi; mor
(rang) 593-25
- başlıĝ   başkanlıĝındaki; emrindeki, idaresindeki, kumandasındaki
- 'Abdul-Laţîf Baxşı ... (beş-altı yüz abdan kişi) 67-7
'Abdul-Laţîf Mastî ... (yeti-sekiz kişi) 477-6
'Alî Baxşı ... (üç ming kişi) 341-17
'Abdul-Bāqî Mirza va Murād Beg Bayındır ... (Türkman beg) 445-17
Axsî ... (vilâyat) 219-19
Andijân ... (vilâyat) 219-18
Bābâ Dost vaHalāhil ... (Humâyününing neĝâ nökari) 491-11,
"Börk" ... (bir neĝâ kişi) 237-16
Dost Beg ... (javangar beg) 461-14
Hamza Sultân ... (sultân) 19-1
Haydar Beg ... (tüşkân) 61-6
Xadiĝa Begim ... (Sultân-Husayn Mirzânıng ħaramları va Badî'uzzaman
Mirzânıng vaMuẓaffar Mirzânıng ħaramları va oĝlan-uşaqları) 435-1
Xirilĝi Samû Xayl ... (Afĝânlarınıng uluĝları) 521-27
Qāsım Beg ... (beg) 167-12
Mahdî Sultân ... (sultân) 345-10
Men Hamza-Sultân va Temür-Sultân ... (sultânlar) 41-10
Muĝammad 'Alî ... (ba'zı beg) 503-15
Muĝammad Hişārî ... (barĝa) 69-9
Muĝammad Mazîd Tarxan ... (Samarqand beĝlari) 157-22, 159-13, 165-2-3
Muhammad Vali Beg ... (beg) 117-18
Tambalning inişi Xalil ... (bandî) 157-13, (yetmiş-seksän yüz kişi) 139-5
Türkmandin Sevindük va Sāhnazar ... (iki-üç ming ābādān yigit) 459-12
Sanqar Qarluq va Mirzā Malvî Qarluq ... (otuz qırqĝa kişi) 491-13
Şāh Mansur ... (Yūsufzaî Afĝânıning uluĝları) 503-5
Yahya Noĝhānî ... (Hindüstân sawdāgarları) 525-13

batġaqlıġ	bataklı
(qara su) 33-9, (su) 775-22	
bāṭıl	(a.) batıl; temelsiz, boş
(andeşa) 543-5	
bayır	uzun süreden beri hizmet etmiş; emektar
(beg va içki) 161-1, (kişi) 253-7, 257-7	
be'aql	(f.) akılsız
(xatun) 351-19	
bebāk	(f.) korkusuz
(kişi) 363-24, (yigit) 647-19	
bebad	(f.) kötülük düşünmeyen, zararsız
(kişi) 377-10	
bedawlat	(f.) badbaht, talihsiz, zavallı
(xatun) 163-11	
befahm	(f.) fehmsiz, anlayıssız
(kişi) 57-13	
befāyide	(f.) faydasız, yararsız
(ot) 291-13,	
beħadd ṭālib	(f.) sınırsız, engin istekleri olan
(yigit) 567-10	
beħamiyyat	(a.) haysiyetsiz

(nāmard aqa-ini va ana-egaci-singli) 555-23

- beḥasīb (f.) ölçüsüz, hesapsız
(şabīxūn) 57-22
- beḥaysiyyat (f.) mütevazi, sade
(kişi) 25-27
- behoş (f.) hoş olmayan; kötü, alçak
(el) 561-20, (kişi) 231-20, (mardak) 65-4, 639-18
- behunarraq (f.) beceriksiz
(kişi) 359-24
- bexwāst (f.) ister istemez, elde olmadan; gayri ihtiyari
(ḥāl) 659-8
- bejang (f.) cenksiz, savaşsız

... u jadal (āsānlıq) 159-15
- bemaḥall (f.) yersiz, zamansız
(ta'aşşüb) 231-21, (yanmaq) 233-1

'ajab ... (keliş) 229-8
- bemaza (f.) hoşa gitmeyen
(bayt) 435-25
- beminnat (f.) minneti olmayan, ihtiyaçsız

...-i (maxlūq) 33-6

- bemuruvvat (f.) mürüvetsiz; insanlık ve mertlikten uzak olan
(kişi) 423-19
- benamāz (f.) namaz kılmayan
(el) 279-4
- benazīr (f.) benzersiz, eşsiz
(el) 369-16, (kişi) 401-6
- beparvā (f.) pervasız, korkusuz
(kişi) 43-2
- bepāşina (f.) güvenilmez
(mardak) 149-22
- berk sağlam
(atışlığ) 365-7, (qorğan) 9-14, 551-16, (rezāndalıq) 539-13, (tağ) 275-3, 291-14,
(taşlığ) 291-15, (vilāyat) 269-3, (yer) 293-3, 485-5
- xaylī ... (qorğan) 273-20
- besa'ādat (f.) şanssız, talihsiz
(rūstā'ī mardak) 241-3
- beşafa (f.) safasız
(Hind) 643-20
- besiyāq (f.) düzensiz
(Hind) 643-20

beta'ayyun (kişi) 371-23	(f.) belirsiz
betajriba (oğlan) 173-5, (yigit) 425-24, 567-10	(f.) tecrübesiz
betakalluf (kişi) 371-23	(f.) külfetsiz, sıkıntısız; tabii olarak
bevafā (kişi) 57-13	(f.) vefasız, hayırsız
bevaqt 'ajab ... (şikast) 133-21	(f.) vakitsiz, zamansız
bışqan (çağ) 187-17	kıt olduğu, kıtlık olan
bilgölüg (kişi) 575-11	bilgili
bilimlig (kişi) 353-17	bilgili, akıllı, zeki
bortaq (yer) 319-3, 545-23	inişli çıkışlı; sarp, bozuk
boş (at) 407-8-9	boş
boyluğ	boylu

buland ... (kişi) 35-23
 orta ... (yigit) 141-6
 past ... (kişi) 13-17, 51-10
 ser-andām ... (kişi) 339-22

boz
 boz; açık toprak rengi
 (atlıg) 185-20, (topçaq) 399-12, (topçaqlıg) 447-2

buland
 (f.) yüksek, yüce
 (boyluğ) 35-23, (himmatlıg) 11-9, (jar) 9-12, 13-1, 197-23, 547-10, (yer) 7-21,
 139-1

... himmatlıg va uluğ dā'iyalıg (pādişāh) 11-9
 xaylî ... (butxāna) 727-20, (vāqi') 137-22
 mundın ...-raq ('imārat) 727-20
 ... u tang (kötāl) 165-15-17

bulandlıg
 (f.) yüce, yüksek; yüksekliği olan
 (pušta) 261-22, (yer) 461-13

burun
 eski

(Farğānan) 211-9, (jāla) 455-8, (Kābul) 271-17, (körüşkän) 221-5, (Qandahār)
 327-8, (quş) 51-15, (mulk va nökar) 249-26, (nārgil) 613-17, (Şāf Tannūr) 319-20,
 (şahr) 3-4, (tonguz) 275-20, (vilāyat) 145-26, 547-17

...-raq ('ālam) 579-22, (istiqbāl) 389-1

buzalıg
 buzağılı, buzağısı olan
 (karg) 473-8

Ç

çaşmalığ kaynaklı, kaynak suyu olan

qalın ... (tağ) 291-4

çaspān (f.) uygun, münasip

(kişi) 27-8

çeriglig askeri, ordusu olan

qalın ... (beş pādişāh) 581-23

Sultān İbrahim dek qalın ... va vasi' mulklüğ (pādişāh) 577-27

çiraylığ (Moğ. çiray “çehre, yüz”) güzel

(amrad oğlan) 51-17

çihralig çehreli

Türkmān ... (yiğit) 141-6

çirk (f.) pis

(dunyā) 435-14

çirkin (f.) çirkin; güzel olmayan

(deotil) 625-2

çuhrasız bkz. Not -1

(kişi) 51-20

çuqur çukur

(yer) 727-3

çust (f.) çabuk hareketli, çevik
(kişi) 27-8

çüçük tatlı
(qavunlar) 193-4, (uyqu) 217-3

D

- ḍābiṭ (a. zābit) dediğini yaptıran
(kişi) 43-16
- dā'iyalığ iddialı, arzulu
(kişi) 121-5,
uluğ ... (pādişāh) 11-9
- dānişmand (f.) bilgili, bilgin
(kişi) 285-13
ança ... (kişi) 371-12,
bisyār ... (kişi) 369-24, 371-12
- ḍarb (a.) kuvvetli
bisyār ... (savuq) 409-13
- darbast (f.) kapalı kapı; kapalı, kapanmış, susmuş
(yer) 57-9
- ḍarbzānlığ (a.f. ḍarb-zen “kale döven”) darbzanlı
(arāba) 717-2
- darīçalığ pencerele
(üy) 265-13
- darınğan darmadağın
(el) 213-7

darveş	derviş
(kişi) 43-8, 653-19, 807-11	
dawlatxwāhāna	(f.) başkasının iyilik ve mutlululğunu isteyen tarzda; sadakatini ortaya koyan
(söz) 249-10	
dāyimqı	eski, eskisi gibi, önceden olduğu şekilde
(yer) 421-4	
dil-āşor	(f.) iç bulandıran, iç karıştıran
(cücük) 615-15-16	
dilīr	(f.) yürekli, cesur, yiğit
ançā... (kişi) 111-5	
dilīrāna	(f.) yiğitcesine, mertcesine
(ra'y) 675-6	
diraxtlıĝ	ağaçlı
qalın ... (bāĝ) 603-24	
duruşt	(f. dürüşt) kaba, sert, katı, kalın
(javāb) 33-5, 439-18-21, (taĝ) 585-18	
duşvār	(f.) güç, zor, ağır
mundaq ... (iş) 571-19	

E

egärlig   eyerli
(at) 501-25, 503-13, 505-13, 515-14-15, 767-4, 803-9

erklig   güçlü, muktedir
(kişi) 209-10,

eski   eski, yeni olmayan
(qavl postīn) 241-1

eşiglig   kapılı

... törlüg (yer) 229-25, 419-17

F

- fağılathğ   faziletli, erdemli
(kişi) 175-20, (pādiřāhzāda) 141-8
- fağır   (a.) fakir, yoksul, zengin olmayan, parasız
(kişi) 25-26, 27-1, 33-4
- ‘ajab ... (kişi) 377-10
- farāğatlığ   dinlenmeye çekilecek
(yer) 409-8
- farībāmez   (f. firīb-āmīz) aldatıcı; hilekar
(söz) 115-16
- Fārsī   Farsça
(dīvān) 355-17, (masal) 409-1, (nazm) 355-18, (risāla) 373-1-6, (şi’r) 343-24
- fāsid fāsid   (a.) fesatlık çıkarıcı; kötü, yanlış, bozuk
(xayāl) 329-21
- faşıh   (a.) güzel, düzgün ve açık konuşan, iyi söz söyleme kabiliyetinde olan; uzdilli
(kişi) 15-5
- fāsiq   (a.) Allah’ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen, fesatçı, kötülük eden
(kişi) 29-12, 27-5-7, 43-16, (el) 127-7
- favvāralığ   fıskıyeli

(çāh) 737-9

firodraq çok kötü (?)
(at) 167-1

fitna (a.) fesat, fitneci; ara bozan, karıştırıcı
(kişi) 29-11

... qisqaraq (kişi) 27-13

fuḥṣgūy (a.) haddini aşan bir tarzda ve edepsizce konuşan; kötü
sözlü
(kişi) 363-8, (mardak) 59-3

G

gala (f.) sürülü; koyun, keçi sürüsü besleyen

atrāk dek ... u ramalğ (el) 195-6

gul-i bādām badem çiçeği rengi
(topçaq) 479-18

güllüg güllü, benekli
(par) 595-3

gumānlığ şüpheli
(kişi) 555-12

Gwāliyārlığ Güvalyarlı
(kāfir) 675-24

guzarā (f.) [kendinden] geçirici; çok güzel
(yer) 37-19

Ğ / Ğ

- ğāfil (a.) gafil, çevresinde olanlardan habersiz
(el) 211-25, (yegirmä beş-yegirmä altı şatu) 185-22
- ğalaba (a.) çok sayıda olan insan topluluğu; kalabalık
(baş) 499-5, (elçilär) 83-16, (xwārılıqlar) 153-4, (kişi) 385-22, 533-12, (quş) 289-18, (lavandlıq) 263-27, (rāy va rāja) 583-4
- ğalaṭ (a.) yanlış, yanılma
(ğawğā) 215-2
- ğarīb/ ğarib (a.) gurbette olan, yabancı; garip, alışılmamış
(axlāq) 41-16, (atvārluğ kişi) 209-10, (amr) 383-10, (beg) 299-10, (berk tağ) 291-14, (dağdağa) 241-10, (hālatī) 235-5, 241-23, (ḥarfī) 255-7, (hay'atlığ) 501-3, (mayl) 153-12, (sarāb) 617-3, (şıraçqa) 293-12, (ṭawr) 297-8, (uluğ su) 315-25, (vāqi'a) 13-1
- andın ... (nemälär) 41-16
'ajīb u ... nemä 221-18
mundaq ... (iş) 361-14,
... murtafi' (yer) 265-9
... tawr ün 605-19
- ğayb (a.) gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp
(kömäk) 143-6
- ğayr-ı mukarrar (a.) benzersiz, görülmemiş
(lāla) 281-6
- ğol ordunun merkezinde bulunan

(kişi) 359-13,489-3

ğuma

odalık, cariye

(ğunçağı) 353-4

H/Ĥ

- ĥādir (a. ĥāzır) hazır; bulunan; mevcut olan
(çağır) 671-4, (çerig) 559-6, 567-5, 577-25, (nökär-südär) 31-7, (kişi) 147-21, 441-19
- haftrang (f.) yedi renkli
(piyāla) 513-22
- ĥaqqnāşinās (f.) doğruyu, hakkı tanımayan; nankör
(kişi) 423-19
- hamvār hamvār (f.) düz
(tepä) 291-14
- Hanafî (a.) Hanefi (mezhep adı)
(mazhablığ) 13-22, 37-1, 285-11
- ĥarāmnamak (f.) nankör kimse; tembel (evlat)
(kişi) 29-12, 27-7, 57-13
- ĥarrāf (a.) zeki, nükteli konuşan
(kişi) 15-5, 341-4, 403-22
- ĥasūd (a.) haset eden, kıskanç
(kişi) 329-13
- havālğ havalı
(çārbāğ) 97-19
- xaylī ... (yer) 471-20

X

- xalvat (a.) تنها
(bāğçalar) 239-25, (goşāna) 263-27
- mamarrıdın yırağ ... yol 233-7
- xarāb (a.) harap, yıkık, bozuk
- mundın ...-raq (pīrza) 337-4
- xāşşa (a.) hassa, hükümdara ait olan ganimet
(at) 563-2, (baş-ayaq) 803-9, 807-4, (xaçırım) 329-9, (xil'at) 979-15
- xasīs (a.) hasis, pinti, cimri
(kişi) 329-1, 433-5
- xāşsiyyatlığ kuvvetli, tesirli, etkili
(ayıq otı) 11-6, ('imārat) 75-9
- Xatāī (a.) Hatayi; Hataya ait kumaş
(atlas) 209-7
- xatun hatun, kadın
(kişi) 191-17, 207-23,
- xālī (a. hālī) تنها, boş, sahipsiz yer
(bağ) 241-7
- xālī-zihn (hālī-yüz-zihn "zihni boş")
(sur'at) 207-12

xilāf-ı maqşūd (söz) 575-22	(a.) kasıtlı yalan
xissat (tab'ıt) 359-22	(a.) cimri
xoş (qızıl) 727-15	(f.) hoş, güzel
xoşbāş (kişi) 357-14	(f.) kafası güzel olmak; içkili
xoşhavā (yer) 561-5	(f.) hoş havalı, temiz havalı; havadar
xaylī ... (yer) 475-25	
xoşxuluq (kişi) 15-5, 341-4, 403-22	(f.) hoş tabiatlı; nazik, kibar
xoşma'āş (kişi) 357-18	(f.) yaşamayı seven, hayata bağlı; güzel yaşayan
xoşrang (abrīşamīna) 339-23, (kaner) 727-16, (kök) 593-25, (qızıl) 603-19, (sabz barg) 607-23	(f.) rengi güzel
xoşşuhbat (kişi) 15-10, 363-28, 377-14	(f.) hoşsohbet; konuşması, sohbeti güzel, tatlı
bisyār ... (kişi) 367-8	

xoştab' (f.) tabiatı, huyu güzel
(kişi) 41-23, 201- 3, 357-21, 367-8, (pādişāhzāda) 141-8

xoyluğ huylu

yaman ... (xatun) 351-6

xūb (f.) güzel, hoş, iyi
(abyāt) 15-10, (naqş) 381-14, (nanvaliqlar) 97-26, (öläng) 267-19

xudpasand (f. hōd-pesend) kendini beğenen
(kişi) 29-12, (u firamağz mardak) 59-3

Xurāsānlıĝ Horosanlı
(ṭabīb) 325-4

I

ıŝıĝ

sıcak

(üy) 411-2-3

'ajab ... (yer) 409-8

İ

ih̄timāmlıĝ (muḥaṣṣil) 137-5	dikkatli
ih̄timāmraq (kişi) 329-10	dikkatli, özenli
ix̄tiyār (beg) 73-9, 257-13, 365-6	(a.) ihtiyar; yaşlı
ix̄tiyārraq (kişi) 329-10	ihtiyarca, yaşlıca
imsāk (tabi'at) 359-22	(a.) cimri
'ināyat şafaqat (söz) 239-17	(a.) iyilik içeren, şevkatli
inşāflıĝ (el) 173-2	(a.) insafli, merhametli, vicdanlı
i'tibār i'timād u ... (nökär) 255-4	(a.) itibarlı, değerli
i'tibārlıĝ (kişi) 711-7, (Asok) 729-21	saygı gösterilen; şerefli, haysiyetli
i'tiqadlıĝ	(a.) itikatlı, inançlı

pākeza ... (kişi) 13-22

i'timād (a.) itimat edilen, güvenilir
... u i'tibār (nökär) 255-4

i'timādliĝ (a.) güven duyan
(kişi) 107-14, 253-7

itlig köpekli, köpeĝi olan
(yigit) 293-19

J

jadal (a.) sert münakaşa, tartışma; kavg
 (āsānlıq) 159-16

jald (a.) çabuk hareket eden, çalışkan; pratik

bir para ... (yigit) 69-16

xaylî ... (piyāda) 83-4,

jam'ıyyatlıĝ cemiyetli
 (el) 307-9

qalın ... va mällıĝ (el) 303-3

jangallıg cengelli
 (taĝ) 585-18

jussalıq cüsseli

uluĝ ... (jānvār) 601-8

juzvî (a.) ehemmiyetsiz; önemsiz
 (iş) 133-4

jebälig zırhlı
 (kejimlig at) 181-19, (kişi) 484-12

K

kāfirvaş (f.) kafir gibi; iyilik bilmeyen nankör
(kişi) 29-5, 693-3, (el) 127-7, 279-4 (mulhid) 693-21

kāfirni' mat (a.) nankör
(saltanat dağdağası) 139-20

kamābraq kurak
yer 101-15

kam-hāşilraq mahsulü az
(yer) 279-24, (yurt) 333-1

kamhawşila (f.) kavrayış kabiliyeti az olan
(kişi) 27-13

kamsuxan (f.) az konuşan
(kişi) 25-27, 33-4, 37-19

kārdan (f.) iş bilir, işten anlar
(pādişāh) 67-6

kāvāk (a.) boş
(mardağ) 661-23

kawdan bozuk, kötü huylu
(kişi) 57-13

kajxuluq kötü huylu
(xatun) 351-6, (kişi) 329-14

- kejimlig   geçimli, kecimli; zırhlı
 (at) 181-19, 473-15, 475-13, 484-12, 491-5-13, 493-4*2, (kişi) 484-12
- keng   geniş
 (dara) 561-4-5, (qul) 489-9, 489-9, (mamlakat) 579-2 (öläng) 267-21
- mundaq ... (mamlakat) 633-25
 ...-räk (jöl) 511-5
- keng keng   geniş geniş
 (qulaq) 613-24
- kentlig   köylü
 (el) 697-9
- käpänäklig   yağmurluklu, yağmurluksuz
 (kişi) 487-18
- keräklig   gerekli
 (nemä) 377-2
- kīmuxtluq   az çekirdekli
 (āsūda qavun) 115-2
- kiçik   küçük
 (beg) 735-2, (beg va beg nökärläri) 255-14, (çawlandılığ zawraqqa) 779-13,
 (çığ) 297-21, (hawd) 733-17, (xan-dadam) 165-8,, (Xwājan) 797-25, (ini) 215-8,
 (kemäkinä) 697-9, (köngüllüg) 27-8, (qız) 403-1, (lülī) 751-2, (oğul) 349-12, 503-13,
 (si-dastār) 339-24, (tiş) 605-8, (yaşlığ) 349-25
- Barıdın ... (qız) 39-19

... kiçik t̄aqçalar 101-9
 ...-kinä (oğul) 711-2
 ... köngüllüg (...kişi) 27-8
 uluğ u ... (iki yüz qırq kişi) 125-13

kicik-kirim   aşağı derecede
 (ğuma ğunçaçı) 353-4, (kötäl) 271-23, (sulţānlar) 43-18

kiçikrāk   küçükçe, oldukça küçük
 (aqqına üy) 503-20, (bāğça) 417-1, (çadır) 221-9, (çaşma) 265-4, 511-6, (diraxt)
 511-7, ('imārat) 727-7, (keyik) 593-3, (kötäl) 289-10, (qaşaba) 9-22, (oğul) 739-
 17, (tağ) 281-9, (tālār) 727-9

'Abdul-Mannāndın ... (Mu'min atlığ bir yaramas va parīşān oğul) 197-13
 ... kiçikrāk (gul) 595-1, (tağ) 709-5
 ...-kinä (su) 775-22
 ...puşta yosunluğ (tağ) 557-16

kifāyatlığ   iktidarlı, yaralı

'Ajab ... (kişi) 403-23

kornamak   sefil (?)
 (mardak) 119-9

köçüm   kuvvetli (?)
 (çerig) 61-3

köngüllüg   gönüllü
 (yigitlār) 81-21

'araq içärgä ... (kişi) 483-13

kiçik ... (kişi) 27-8
 ma'jün yergä ... (kişi) 483-13

közlüg   gözlü

qıyıq ... (kişi) 339-22
 uluğ ... (yigit) 141-6

kuhpāya   (f.) dağlık
 (kent) 195-5

kumaş   kumaş
 (xil'at) 749-16, (ton) 6-7*2

kuzā kuzā   (f.) su testisi
 (su) 69-15,

küçlüg   güçlü
 (ğanımlar) 123-3

külägäç   güleç, güler yüzlü
 (kişi) 29-20

kümüş   gümüş

altun u ... (ālāt u adavātı) 85-13, (şurāhī va ālāt) 671-1

Q

qabal (a. kabil) kabul edici
(yosunluğ 'ajizlıq) 145-9

qabīḥ (a.) çirkin, yakışıqsız; ayıp
(söz) 541-19

kabiliyyatlıg kabiliyeti olan; kabiliyetli
(oğul) 365-12

qadīm (a.) eski
(şahr) 7-18

munça ... (xanavadalar) 43-19

qadīmī (a.) eskiden beri, öteden beri var olan, daimi.
(Andijān) 27-14, (duşman) 577-22, (rasm) 61-18

qallāş (a.) hilebaz

bizing dek ... (kişi) 255-22

qapqara kapkara
(saqallığ) 195-14513-8

qara kara, siyah
(yemiş) 275-15, (keyik) 591-20, (quzı) 339-23, (maxmal) 493-10, (rang) 603-7,
(su) 605-3, (partal) 95-6, (su) 33-9-10, 99-1-3-10-11, 721-4, (üzüm) 609-11, (yığaç)
187-20

- qara qara   kara kara
(nemä) 659-5
- Qaraqoylug   Karakoylu
(Türkmän) 341-27, (Türkmän begläri) 59-13
- qara quzi   kara kuzu
(börg) 339-23
- qaraŋgu   karanlık
(keçä) 49-27, 191-19, 213-5, 235-23, 295-13-14

mundaq ... (keçä) 483-9
- qarı   yaşlı; kadim
(duşman) 451-10, (kişi) 195-9
- qarlıg   karlı
(puşta) 333-26, (uluğ berk tağ) 275-3, (tağ) 281-12-20, 485-6
- qatıg   katı; zor, güç; kuvvetli
(işlär) 183-14, (sözlüg) 29-12, (ün) 605-24, (yel) 795-26

... u yaman (yol) 271-22
... sözlüg (kişi) 29-12
bisyār ... (ta'ziyat) 55-15
- qavī   (a.) kuvvetli, güçlü, sağlam

bisyār ... (hāfıza) 379-8
- qavl   (a. lakırtı, söz; f. postīn→kürk)

(postīn) 241-1

qayqaranğu

kapkaranlık

(keçä) 429-8

qazaq

mert, cesur

yigit 107-11-13

qılıçlığ

kılıçlı; kılıcı olan

(beg) 365-16

qıpqızıl

kıpkızıl, kıpkırmızı

(xoşrang kaner) 727-16, (nāranj diraxtları) 523-6

qışlağī

kışlak, kış mevsiminin geçirildiği

(üylär) 89-26

qışlağlığ

kışlaklık

(yer) 403-10

qışlığ

kışlık

(aşlığ) 453-21

qıyıq

kıyık; çekik

(közlüg) 339-22

qızıl

kızıl

(alma) 611-6, (arğavān) 283-13, (ayaq) 129-15, (gul) 281-6, 617-23, (gulça) 617-16, (‘imārat) 703-3, (‘imārat taşı) 723-15, (kaner) 617-23, 727-15-17, (keyik) 293-18, (taş) 643-27, (yüzlüg) 35-23

... bilä aq (mawjlığ taş) 5-21

xoş ... (kaner) 727-15
 ...-raq (rang) 599-19
 ... yaşıl (abrīşamīna) 339-23

qoba kaba
 (yüzlüg) 13-17, 141-6

qonqar koyu
 (saqallıg) 35-23

qorğanlıg kaleli, hisarlı
 (yer) 631-17

qoruğ kuru
 (qul) 233-7

qumāşpoş (f.) çok sayıda
 (yigit) 85-13

quruq kuru
 (rūd) 309-7

quşçı kuşçu; kuş avlayan, kuş avlamayı seven
 (kişi) 37-14

Uluğbeg Mîrzādın song anca ... (pādişāh) 37-15

quṭṭā'uṭṭarīq (a.) yol kesen, haydut
 (Afğānī) 289-4

quzı kuzu derisinden yapılmış
 (jebä) 399-12

L

- lāda (f.) akılsız, ahmak
(mardağ) 553-20
- la'nat u nifrin (a.) lanet; kötü, fena, uğursuz
(sazāvān) 57-15
- lang (f.) topal, aksak
(kişi) 233-25
- laṭīf (a.) latif, hoş, güzel; nazik

bisyār ... (havā) 267-15, (ıd) 619-1-2
Samarqandca ... (şahr) 91-21
xaylī ... (yer) 561-5
- lavand (f.) ayyaş, içkici
(kişi) 357-14
- lazīz (a.) leziz, lezzetli, tatlı

'ajab ... (qavun) 115-3
ança ... (tevä eti) 331-25
- lizzatlıġ lezzetli
(xoşta'm) 615-25

M

māda (f. māye) dişi [deve]

nar u ... (tevä xaçır) 449-13

maǧbūt (a.) derli toplu, düzgün; sağlam

(kişi) 251-11, 633-4, 743-26

mundaq ... (qorğan) 463-16

taşır ... (qal'a) 557-21

maddinazarlıǵ geniş manzaralı

(çārbāǵ) 97-19, (bu landī) 471-18

maflūk (a.) yoksun, miskin

(iki yüz-iki yüz ellig kişi) 255-22

maftūlluǵ fitilli; büklümlü, kıvrımlı

(Muǵulī bōrk va sançma) 207-22

maǵrur (a.) gururlu

öziga asru ... (kişi) 693-3

maxmal (?) kadife

(çadır va şāmiyān) 449-13

ma'hūd (a.) ahdolunmuş, bilinen; sözleşilen

(lafz) 213-22, (uran alfāzı) 213-23

maçbul (a.) makbul, kabul edilebilir

(oğlan) 17-13

ma'qūl (a.) söylenmiş, söylenilen
(söz) 321-19

mundaq ... (söz) 635-2

māllıǵ (a.) varlıklı

qalın jam'ıyyätliǵ va ... (el) 303-3

malāhatlıǵ (a.t. melāhatlı) yüz güzelliǵi olan
(yigit) 141-6

ma'mūr (a.) bayındır; şenlikli
(vilāyat)) 57-16

mansūb (a.) mensup; bir kimseyle, bir şeyle ilgisi olan
xwajaga... (el) 111-8

mardāna (f.) ere erkeǵe yakışacak şekilde, mertçe, yiǵit
(beg) 365-16, (kişi) 15-5, 27-11-16, 29-26, 41-20-23, 43-2, 45-21, 57-20-26,
209-11, 341-10, 357-23, 363-22, 403-22, 433-5, (iş)) 231-11, (jān) 35-7,
(pādişāh) 343-7, (yigit) 327-21, 333-8, (söz) 229-13, 633-19, 675-6

xaylī ... (yigit) 203-1, (kiriş) 191-9, 191-9, (yigit) 203-1, (iş) 231-11

muḥkam ... 191-9, (yigit) 203-1, (iş) 313-9,

Sultān-Husayn Mīrzā dek ... u şāhib-tajriba (pādişāh) 189-6

mardānalıq yiǵitçe, mertçe
(izhār) 231-12, (jadal u jangı) 393-14

maşhūr	(a.) tanınan, bilinen (pādişāh) 253-2, (sayrgāh) 401-10, (savdāgar) 309-12
mawjliġ	dalgalı (taş) 5-21
mazalıġ	(f.) zevkli (iş) 381-18
mazdūr	(f.) karşılıklı; hain (mardak) 243-20
mazhablıġ	(a. mezheb) mezhepli hanafī ... (el) 285-11, (kişi) 13-22, 37-1,
mevalig	meyveli, meyvesi olan (kent) 279-27,
mu'ayyan	(a.) belirli (tutqavul) 293-18
mudammaġ	(a.) aptal, budala (kişi) 43-17, 319-8
mufriṭ	(a.) aşırı (savuq) 267-17-18
muftin	(a.) fitneci (kişi) 319-8
muġlaq	(a.) kapalı, anlaşılmaz

(alfāz) 743-17

Muğul

Moğol

(çerig) 181-7, (tuman beqlari) 25-3

Muğulça

Moğollara ait olan, Moğollarla ilgili olan

(nemä) 201-18, (börk) 209-7

... rasmlıǵ (baş-ayaq va qorını va egärlig xāşşa at) 207-21, (zeb) 209-15

Muğulı

Moğal biçimi

(börk) 13-21, (til) 101-15, 271-10

maftūllıǵ ... (börk va sançma) 207-22

muxālif

(a.) muhalif; ters düşen

(Afğān) 707-15

muħaqqar

(a.) hakarete uğramış, hor ve hakir tutulmuş

(ajzā) 369-21, (vilāyat) , (yer) 287-1, 289-1, 299-16

mundaq ... (yer) 287-2,

muhimm

(a.) gerekli

(fayşal) 369-13

muħkam

(a.) sağlam, sağlamlaştırılmış, kuvvetli

(mardāna iş) 313-9, (muxāţara) 193-29, (paydākunan) 57-10

qılıçıǵa ... (erklig va mardāna kişi) 209-10

muħriq

(a.) yakan, yakıcı

(ısıtma) 35-16

muxtalif (a.) çeşitli, türlü
(aqvām) 271-13, (el u ulus) 393-22, (rang) 279-13

munça ... (aqvām) 271-13

muxtaşar (a.) muhtasar, küçük
(öläng) 267-23, (vilāyat) 3-7, 115-11

... -raq ('imārat) 395-28

mujassam (a.) büyük, cüsseli
(fīl) 727-2

mulhid (a.) dinsiz
(mardak) 631-19, (şūrat) 731-11

mulklüg mülklü, varlıklı

vasi' ... (pādişāh) 577-27

munāfiq (a.) münafık, nifak sokan, iki yüzlü
(kişi) 27-7, (mardağ) 661-14

munāfiqşeva (a.) iki yüzlü
(el) 111-14, (kişi) 403-25

munāsabatlığ ilişkili, ilgili
(yiğit) 487-9

munāsib (a.) uygun

(beg) 651-8, (xil'at) 747-27, (yer) 561-5

bir ... (jay) 393-20 (yer) 297-2

muqarrarī (a.) kararlaştırılmış, belirli
(yer) 581-8

murtafi' (a.) yüce, yüksek
(yer) 287-26

Musalman (a.) Müslüman; İslam dininde olan
(beş pādişāh) 581-23, (el) 285-11, (kişi) 27-24, 43-8, 357-9, (pādişāh) 579-12

musamman sekiz parçalı
(xaspoş tālār) 747-16

kölning içidä buyurğan ... (şuffa) 707-2

muskit (a.) susturan

mundaq ... (söz) 555-4

mustahkam (a.) sağlam

mundaq ... (qorğan) 463-16

muşrif (a.) yükselen; ölüme pek yakın bulunan; etrafı gören
(bir çārbāğ) 97-20

muşkil (a.) müşkil, zor, çetin
(iş) 243-5

- muştzan (f.) muştu, yumruk vuran; boksör
(el) 6-4
- muta'āqib (a.) birbirini takip eden, birbiri ardına gelen
- mutavātir u ... (elçilar u tovaçılar) 175-10
- mu'tabar (a.) muteber, itibarlı, hatırı sayılır; güvenilir
(beg) 143-3, 367-2, (beş pādişāh) 581-23, (xabar) 795-21, (kāfir) 711-4, (kişi) 91-12, 127-23, 191-10, 583-2, (ol taxt) 581-9, (pādişāh) 579-23, (savnāgar) 309-13, (şahr) 583-17, (umarā) 793-24, (yigit) 127-24
- bisyār ... (mazār) 313-24
- mutadayyin (a.) mütedeyyin; dindar, dine bağlı
(kişi) 27-24, 369-14
- bisyār ... (kişi) 285-14, 369-25
- mutağāyir (a.) değişen
(alfāz) 271-13
- mutaşarri' (a.) şeriat ile ilgili
- bisyār ... (pādişāh) 579-23
- mutavātir (a.) tevatür eden, ağızdan ağıza dolaşan
(kişi) 253-1, 451-3
- ... u muta'āqib (elçilar u tovaçılar) 175-10
- mutlif (a.) tehlikeli

(kişi) 363-24

muttaqi (a.) dayanan, dayanıklı
(kişi) 27-24, 285-14, 369-13-25

bisyār ... (kişi) 369-25

muvaḥfiq (a.) uygun, yerinde

özining sözigä ... (söz) 303-4

muvaḥjah (a.) munasip, uygun

mundaq ... (söz) 635-2

N

nādīda (kişi) 435-13,	(f.) nadide, görülmemiş; çok değerli
nafīs (nemä) 271-1	(a.) nefis, çok beğenilen
nālāyiq bu yosunluğ ... (peşā) 543-6	(f.) layık olmayan
nāḥaqq (qan) 537-11	(f.) haksız
nāxoş (ḥarakat) 535-5, (maza) 657-10	(f.) hoş olmayan
nāma'qul (söz) 389-2	(f.) uygunsuz
nāmard (aqa -ini) 555-23	(f.) mert olmayan, alçak
nāmardraq (kişi) 247-18	mert olmayan, alçakça
namāzguzār (kişi) 357-9, 369-14	(f.) namaz bırakmayan
nāmdār	(f.) namlı, ünlü

(jinngīralar) 7-5, (qorğan) 713-12

nāmunāsib (f.) uygun olmayan, uygunsuz, yakışksız
(söz) 31-24

nāmurad (f.) muradına erişememiş
(kişi) 377-10

nar (f.) erkek

... u māda (tevä xaçır) 449-13

nāvahm (f.) korkusuz
(el) 279-4

naşīhātāmez (f.) kendisinden öğüt alınacak
(xatt) 807-1, (söz) 765-5, 805-21

nātavānbīn (f.) kısa görüşlü
(kişi) 329-14

nāzuk (f.) nazik, ince; terbiyeli; zarif
maḥallī 153-3

oşmundaq ... (mardağ) 381-11

nifāqāmez (f.) ara bozucu
(söz) 405-1

nökär ğayri nökär hizmetkar olan olmayan
(kişi) 445-10

nökärlig   nökerli; hizmetçili, kumalı

köp ... Qambar-‘Alī 147-2

qalın ... (kişi) 635-4

yüz-iki yüz ... (kişi) 121-4

numāyān   (f.) görünen

(iş) 117-7, 185-8, 187-11, 341-19

xaylī ... (iş) 791-3

O

oqluğ oklu, oku olan
(kişi) 419-12

orta orta
(boyluğ) 141-6, (çağlığ) 15-7, (elig) 201-14-17, (ħawđ) 711-10

otunluğ ağaçlı
(yer) 405-19

P

pādişahlıq (masnadı) 243-25	padişahlı
pākeza (i'tiqadlıg) 13-22, 285-11	(f.pākīze) temiz
pakeza-i'tiqād (kişi) 37-5	(f.-a.) temiz itikatlı
pākeza i'tiqādliĝ (el) 285-11, (kişi) 37-1	temiz itikatlı
parça-parça (taş) 731-24	parça parça
pareşan 793-8, (xabar) 703-12, (javāb) 461-8, (söz) 669-5	bkz. Not -2
parhezgār (kişi) 285-14	(f.) mahrem olan her şeyden kaçınan; sofu
parīşān (çapqun) 319-3, (oĝul) 197-13, (söz) 109-7	(f.) karışık, daĝınık; kederli, kaygılı
parīşāngūy (kişi) 253-11	(f.) karışık, daĝınık; kederli, kaygılı
pasandīda	(f.) beĝenilmiş, seçilmiş

... u numāyān (iş) 187-11

past (f.) kısa, alçak
(boyluğ) 13-17, 51-10

... past (tağ) 293-4, (tikän) 293-14

... -raq (tağ) 471-17

pastlğ alçaklığı olan
(yer) 461-13

payvast (f.) bitişik
(tağ) 475-5, (xalāyik) 583-15, (tümän) 101-21

payvasta (f.) bitişik

Kaşmîr tağlarığa ... (Jat va Gujür) 485-2

peşāpeş (f.) arka arkaya; birbiri ardına
(uruş) 143-24

pillig yelekli (?)
(kumaş ton) 503-7

postı kızıl gövdesi kızıl
(bir yığaçî dur, ...) 11-2

pur anva' (f.) çok çeşitli

...-i (lāla) 281-5

purfađāyil (f.) çok faziletli

(kişi) 363-27

purgūy (f.) çok konuşan
(xatun) 351-19

purhāşıl (f.) üretimi, mahsulü çok olan
(vilāyat) 579-7

purmardum (f.) çok halklı
(vilāyat) 579-7

purmaşaaqqat (f.) çok güçlüklerin olduğu, emek isteyen
bisyār ... (yol) 269-10

pur-ni'mat (f.) pür-nimet; bol mahsullü (Bkz. Not-3)
(Yaxşı qaşaba vāqi' boluptur, ...) , 5-25

purşaaqq (f.) çok eziyetli
(şaxlar) 43-15

purşarruşor (f.) çok fenalık eden
(el) 6-4, (yer) 393-21

purtajriba (f.) çok tecrübeli

Şıbaq Xan dek ... va köp iş körgän va uluğ yaş1ıĝ (kişi) 173-12

puştālĝ tepeli

yumşaq ... (taĝ) 291-4

R

raxtlıǵ (māda) 449-13	kumaşlı
ra'ıyyat (el) 625-6	(a.) hükümdar idaresinde olan
rangīn (kişi) 403-22	(f.) renkli; parlak
ramalıǵ atrāk dek gala u ... (el) 195-6	at sürüsü besleyen
ra'y (beg) 743-20	(a.) teslimiyetli
rezapāy (el) 625-6	(f.) alt tabaka
rust (qorǵan) 559-1 mundaq ... (qorǵan) 557-26	sağlam
rūstā'ī (el) 561-20, (mardak) 241-3, 553-20, (kişi) 435-13	(f.) köylü
rūstā'iyāna (javāb) 439-18	(f.) köylüye yakışır; kaba

mundaq ... (ḥarakāt) 439-20

S/Ş

- şa'b şiddetli
(qoyang taşvīşı) 335-9, (muxāţara) 259-19
- sabz (f.) yeşil
(barglig) 293-12
- sabz barglig yeşil yapraklı
(şax) 293-12
- sabzlıĝ yeşil, yeşil olma
bāĝĉā 281-22, (maĝall) 265-11, manzil 281-25
- şadafkārliĝ sedefli
(şandalī) 759-8
- şadbarg (f.) yüz yaprak
(lāla) 281-8
- şādiq (a.) sadık, gerçek dost
(kişi) 357-9
- şafā (a.) sefa, gönül şenliĝi
xaylī ... (yer) 475-25
- şafālıĝ safalı, zevkli, eğlenceli
(maydān) 5-19, (bāĝĉa) 7-7, 281-22-25, (bāĝĉalar) 9-23, (ĉārbāĝ) 97-19, (qına jöl) 511-8, (manzil) 281-25

xaylī ... (yer) 471-20, 511-5

- saffāk (a.) kan dökücü
(yigit) 647-19
- saxī (a.) cömert, eliaçık
(kişi) 45-21
- şāhib-ixtiyār seçkin
(beg) 381-26, (Zū'l-Nūn Beg) 383-7, (Muḥammad Burunduq Beg) 383-8
- şāhib-ra'y (a.) fikir, görüş sahibi
(kişi) 437-17,
- şāhib-tajriba (a.) tecrübe sahibi; deneyimli
(pādişāh) 67-6, kişi 129-3
- Sultān-Husayn Mīrzā dek mardāna u ... (pādişāh) 189-6
- şāhib-tajribalığ tecrübe sahibi olan; deneyimli
(pādişāh) 177-20
- şāhib-uşūl (a.) usul sahibi
(kişi) 399-10
- şāhib-vuqūf (a.) bilgi sahibi
(kişi) 547-22
- saqallığ sakallı
(kişi) 379-16

aq ... (kişi) 339-23
 qapqara ... yiğit 195-14
 qonqar ... (kişi) 35-23
 soyuq ... (kişi) 51-10
 tegirma ... (kişi) 13-17

saqirlāt (?) iskarlat
 (çadır va şāmiyān) 449-13

sāmānlıĝ servetli, zengin
 (kişi) 403-23, (yer) 403-10

Samarqandca Semerkant gibi
 (latif şahr) 91-21

Samarqandlig Semerkandlı
 (Tuğcı eli) 29-13

sangrezalig taş döşeli
 (şāhrāh) 3-20

sarāmad (f.) başta bulunan, ileri gelen
 (yigit) 107-11

sard (f.) soğuk; sert, haşin, çirkin
 (kişi) 213-26,

bisyār ... (kişi) 693-3

sardār (f.) serdar; komutan
 (beg) 69-25

bisyār ... (kişi) 353-17
 bu çerigning ...-ı (Faḍlī) 319-3

sarıġ sarı
 (arġavān) 283-13*2, (bişä) 609-13, (gul) 493-17, (tūtī) 593-25

sawdā (a.) simsiyah
 (at) 309-8-12

savuq soġuk
 (yüzlüg) 29-12

... yüzlüg (kişi) 29-12

sāyalıġ gölgeli
 manzil 281-25

segritmä üzerinden atlanarak geçilebilecek çukur, yer (?)
 (yer) 409-17

semiz semiz, besili
 (et) 193-3, (qoy) 411-2

aq keyikiçä ... (keyik) 293-21

garīp ... (qulan) 431-7

munça ... (keyik) 431-9

mundaq .... (qoy) 411-4

semizlüg semizlenmiş
 (tevā) 331-23

ser-andām (boyluğ) 339-22	(f.) gösterişli
sevgülüg (oğul) 345-1, 381-25	sevgili
sınçısızraq (kişi) 51-10	biçimsiz (?)
sipāhlıq (rev u rangı) 393-13	askerli
siyāh (āb) 495-18	(f.) siyah, kara
siyāqlığ (bāğça) 643-21	düzenli, muntazam
soyuq (saqallıq) 51-10	seyrek
susız (qul) 309-1	susuz
sust mundın ...-raq (pırza) 337-4	(f.) değersiz; önemsiz
sürük sürük (fil) 571-24	sürü sürü

Ş

şafaqat (a.) şefkatli

'ināyat ... (söz) 239-17

şāfi (a.) yeter görülen; olumlu

(javāb-ı) ... 65-4,
yaqqu dek ... (javāb) 201-5

şāh (f.) şah

(yiğit) 379-8

şanī' (a.) fena, kötü, ayıp, utanılacak [şeyler]

(harakat) 51-25, 119-16, 163-19

mundaq ... (ḥarakāt) 119-13, 423-15

yosunluğ ... (harakāt) 163-19

şarābxwār (f.) şarap içen

(el) 279-3, (kişi) 357-14

şarir (a.) hayırsız, fesatçı

(kişi) 319-8

şāyista (f. şāyeste) yakışır, yaraşır, uygun

(xidmatlar) 57-5

şikast (f.) yenilgi

(maḥall) 231-20

şikāyat-āmez (söz) 163-8,	(a.) şikayetle karışık
şirb (maḥallar) 37-2	(a.) sıkışık (?)
şi'rşinās (kişi) 357-21	şiirden anlayan
şirīn (‘imārat) 763-12 ... -ğina (‘imārat) 395-28, ixtilāṭ u hikāyatı ... (kişi) 403-22	(f.) tatlı
şirinkalām (kişi) 367-8	(f.) tatlı sözlü
şirīnzabān (kişi) 15-5	(f.) tatlı dilli
şubhalıġ (ṭa' ām) 27-24, 51-2, 397-17	şüpheli
şujā' (kişi) 15-5, 341-9	(a.) cesur, yiğit, yürekli
şūmnafs (kişi) 693-2	uğursuz; şom ağızlı

T

- ta'alluq (a.) bağlı; ait olan
(el) 335-23, (el ulus) 261-4, (vilāyāt) 255-19
- Xusrawşāhqa ... (el) 263-5
Qoç Beggä ... (vilāyat) 517-3
Muqimni va Muqimğa ... (el) 263-7
- ta'aşsubluğ (a.) taassuplu
(Samarqand u Hisar yigitlari) 61-5
- tābi' u muṭī (a.-a.) tabi olan, boyun eğen
(nökär) 581-11
- tadbīrlıđ tedbirli
(beg) 743-20
- tağ dağ
(yol) 87-8
- tağığaça dağına kadar olan
Amū Daryāsıdm Hindūkuş ... (vilāyāt) 57-9
- taḥqīq (a.) doğru, gerçek
(xabar) 147-18, 583-16
- ta'xīr (a.) gecikmiş
(bevajh) 391-26
- tajribalığ tecrübeli

(beg) 215-19-22, 633-7, (kişi) 451-5

tambal   tumbul
(kişi) 35-23, 51-10, (mardak) 323-12

tang   (f.) dar, sıkıntı

buland u ... (kötäl) 165-15-17

tanlalıq   sıkıcı
(kün) 249-24

tanğī   (f.) darlık, küçüklük; dar

... va uçma (yol) 165-15

tanqış   (a.) az; azalmış

suyı ... (tağ) 293-5

tar   dar
(ğār) 301-23

içi ... (kişi) 31-5

hawşilası ... (kişi) 27-12

tarhlığ   bölmeli
(‘imārat) 763-13,

yaxşı ... (bāğça va həwd) 645-1

- taş taş
(qorğan) 49-17, 95-10, 127-9-10, 227-15, 447-21, 455-14, 711-17, 713-2,
(‘imārat) 441-6, (sutūn) 751-13, (tarnāw) 751-13, (üy) 649-17
- taşlığ taşlığ
berk ... pušta va tağ 291-14, (tağ) 585-12-18, (tağqına) 585-13,
- tavahhumluğ yersiz korkuya, kuruntuya kapılan
(el) 107-8-9
- taşwr (a.) gösterişli, güzel
(beğilluğaşş şuhbatı) 527-21, (dara) 331-20, (daryāğına) 713-25, (iş) 375-6,
(javāb) 321-17, (köl) 165-18, (risāla) 373-6, (tarrāhlıq) 643-20, (şāx) 591-5
- ğarib ... (hay’at) 619-2, (ün) 605-19
... maḍbūt (qal’a) 557-21
- teğirma değıirmi [sakal]
(saqqallığ) 13-17
- telbäräk delice
(kişi) 359-1-13
- terisi sarığ derisi sarı
(qavun) 115-2
- tez sarp (?)
tundu ... (kötäl) 165-13
- tiptik dimdik
(eniş) 305-17

- tīramağz   kötülük dolu
(kişi) 31-5, 359-24, (mardak) 59-3, 353-25
- tirig   diri
(Özbäg) 515-13
- topçaq   cins [at]
(at) 85-13, 309-11, 449-12, 795-14, 797-15
- topçaqlıĝ   cins atlı

boz ... (kişi) 447-2
- tund   (f.) sert, şiddetli, haşin; sürekli
(çağır) 277-4-21, (yel) 9-6, 9-7, 773-6

... u tez (kötäl)
- Turkistānlıĝ   Türkistanlı
(Qıpçaq) 57-4, (Qıpçaq beğläri) 19-12
- tügmälig   düğmeli
(çäkmän) 745-20, 757-25, 767-4
- türk   kaba (?)
(beg) 365-16, (kişi) 189-12, 357-9,7-10, 361-10
- Türk   Türk
(beg) 365-16, (kişi) 363-22, (sipāhī) 487-12
- Türkī   Türk ile ilgili, Türk'e ait olan, Türkçe
(bayt) 175-16, (masnavī) 377-21, (rubā'ī) 175-25, (şi'r) 343-24, 377-20

Türkmän (çehralig) 141-6	Türkmen
tüşçilig (yer) 273-17	konaklamalık
tüz (yer) 199-2, 585-20	düz
tüptüz (yer) 217-2, 305-24, 429-8, 509-19, (yol) 269-20	düpdüz
törlüg her ... (yara) 221-13 eşiglig ... (yer) 419-17	türlü, çeşitli
törlüg törlüg (‘azāb ‘uqubat) 413-12, 423-16, (qın) 435-15, (lāla) 425-9	türlü türlü

U

uçma

uçurumlu

(yer) 85-14, (yol) 165-13-15

yaman ... (yer) 409-14

uluğ

büyük, ulu

(ābrū) 449-26, (ağa) 71-20, (axmıl arıq) 445-19-22, (aqa) 81-10, (ana) 17-24, 49-12-15-17, 55-8, 113-12, 145-3, 197-1, 219-12, 325-9, (aş) 746-26, (ata) 11-13, 43-20, 357-24, (aq öy) 391-4, 505-8, (aşlığ jālası) 491-22, (Awadī) 805-16, ('ayb) 643-11, (ayvān) 97-10, (band) 287-4, (bar yığaç) 301-21, (bar yığaç) 495-5, (beg) 263-6, 307-23, 357-7, 363-2*2, 365-6, 367-2, 443-22, 579-28, 633-7, (berğ tağ) 275-3, (but) 729-12, (buzak) 601-26, (çāh) 643-17, 645-6, (çanār) 281-24, (çārdar) 63-12, (çast) 487-23, (çığ) 297-17*2-20-, (dā'iyalığ) 11-9, (dalv) 587-9, (darvāza) 557-22, (daryā) 679-22, (dīvānxāna) 805-1, (duşman) 641-23, (elçi) 749-5, (faşl) 729-5, (gird şuffa) 499-23, (gul) 617-24, (gumbaz) 725-23, 727-6-7-8, 731-12, (ğunça) 607-17-19, (havd) 401-22, 651-1, 713-19*2-23, 727-14, (havd u şahn) 643-18, (Hindūkuş kötāli) 293-23, (hunar) 181-13, (xatun) 55-14, ('id) 59-20, (ixtiyar beg) 73-9, (iş) 289-6, 743-19, (i'tibārılığ Asok) 729-21, (jantal) 145-16, (jānvār) 589-18, (jihat) 333-20, 335-2, (jussalıq) 601-8, (kāfir) 711-4, (kabūtarxāna) 505-16, (kemä) 773-20, 779-9, (kent) 283-20, (kişi) 583-2, (köl) 99-16, 165-18, 265-3-10, 475-22, 667-9, 697-1, 709-6, 723-26, 727-17-22, 729-7-8-13, 731-22, 797-24, (köşk) , (kötäl) 269-10, (közlüg) 141-6, (qar) 409-22, (qara tawq) 595-20, (qarın) 589-25*2, (qarlığ tağ) 281-12, (qazan) 137-25, 649-6, 663-17, 705-21, 787-4, (qız) 39-24, 71-21, 499-9, 503-12, (qoçqar[ı]ça) 593-5, (qorğan) 265-9, (quş) 295-2, (līmū) 617-1, (lūlī) 751-2, (nökär) 115-22, 365-17, (oğul) 11-20, 21-10, 23-16, 39-11, 49-3, 59-23, 103-8-9-23, 159-25, 183-3, 479-5, 551-7, 553-13, 647-14, 769-3, (on iki ming kişi) 545-10, (ot) 415-8-22, (pādişāh) 31-9, 117-14, 251-21, 337-11, 341-14, 343-7, 581-23, (panīr) 495-13, (ri'āyat) 41-27, 43-22, 115-11, 147-7, 183-6, (rūd) 281-21, (su) 97-23, 315-25,

589-15, (şuffa) 467-24, (şuħbat) 637-10, (Sultān-Mas'ūd Mîrzā) 53-16, (suluğ) 665-11, (şāh) 589-20, (şahjüy) 5-18, 219-3, 191-19, (şappara) 603-14, (tağ) 195-5, (tarta) 379-16, (taş) 97-11, 789-7, (tiş) 489-11, (toqay) 759-23, (toy) 347-9, ('Umar-Şayx Mîrzā) 13-14, (vāyin) 645-6, (vilāyat) 71-4, 99-22, 271-16, 625-11, (yarım) 657-7, (yassı qılıç) 195-25, (yaş) 335-23, (yaşlıg) 173-3-12, (yılan) 511-22-23-24, (yigit) 155-15, (yol) 407-18

Ança ... (gumbad) 95-14

andaq ... (xatt) 95-1

barıdın ... (qız) 347-18, (Mihr Nigar Xanım) 21-9, (Rābi'a Sultān Begim) 39-6

bir ... [(köşk) salıptur, tört aşyānlıg] 93-23

bisyār ... (gumbad) 95-14

... gird (şuffa) 283-17

xaylî ... (köl) 697-7, (ri'āyat) 31-3

İbrāhîm atlıg ... (beg) 183-2

... kiçik yaxşı yaman (beg va beg nökarları) 255-14

Qambar-'Alî dek ... (beg) 157-20

... qazan dek (taş) 137-25

mundaq ... (daryā) 63-17, (gunāh) 659-15, (xānavāda) 353-8, (qar) 409-21, (taş) 97-12, (vaqāyi') 35-6

ol miqdār ... (taş) 137-25

oşmundaq ... (şahr) 587-22

say taşlandın ... (taş) 137-24

Sultān-Husayn Mîrzā ... (pādişāh) 117-14

Sultān-Husayn Mîrzā dek ... (pādişāh) 117-14, 353-6

Temür Beg dek ... (pādişāh) 91-28

... u kiçik (iki yüz qırq kişi) 125-13

... uluğ (gul) 595-2, (rîm diraxtları) 511-6

... uluğ beglār 183-1

uluğ-kiçik/uluğ kiçik   büyük-küçük

(kişi) 445-10, (mujassam but) 729-11, (nökar) 71-1 (otuz-qırq kemä) 715-26

... barça (rağbat) 675-21

uluğraq   daha büyük
(qaşaba) 9-11, (masnavī) 375-1

mundın ... (qorğan) 3-18
andın ... (beg) 27-5, (kişi) 247-17, (pādişāh) 251-16

uşak   küçük; sık
(tağ va kamar) 311-12

... uşak (jangal) 145-14

uyquluğ   uykulu, uykuda olan
(könglāk) 223-20

ğāfil va ... (el) 211-26

uyluq   hayvanlı
ming ... (kāravān) 15-1

ūz   usta, becerikli, ehil
(el) 167-24

uzaq   uzak

uzun ... (nişan) 251-6

uzun   uzun
(aq böz) 201-14, (arğamçı) 587-9, (barg) 619-3 (böz) 201-15, (lung) 625-9

uzun uzaq   uzun uzak
(nişan) 251-6, (tangī) 305-17

Ü

üpçinliğ   zırhlı

qalın ... (kişi) 231-16

üylüg   evli, çadırılı

beş-altı ming ... (el) 63-19

üç-tört ming ... (Muğul ulusu) 19-16

tört-beş ming ... (Qaraqoylug Türkmän) 55-21

V

vafādār (f.) vefadar, vefalı; sözünde, sevgisinde duran
jānımdın özge (yār-ı ...) 203-8

vilāyatlıĝ vilayetli, vilayete sahip

bisyār ... (beş pādişāh) 581-23

vasī' (a.) vasi olan; atalardan kalan
(mulklüg) 577-27, (vilāyat) 579-7

vāyinlıĝ vaynılı; kuyulu
(faşıl) 729-5

Y

yağılıq düşmanlık olan; savaş olacak

mundaq ... (maħall) 439-3

yağmurluğ yağmurlu

(keçä) 295-13,

yalangaç çıplak

(at) 313-3, (qılıç) 417-22, (Hindüstānī) 559-21,

yalğan yalan

(söz) 111-26

uzun uzak ... (qışsa) 367-10

yaxşı iyi, güzel

(āmaduraft) 761-15, (anār) 523-8*2, (aş) 623-21, 731-17, (aşlığ) 445-22, (at) 233-16, 623-20, 675-14, (atışlığ) 365-7, (avlağ yer) 145-13, (bayt) 377-23, (beg va beg nökarları) 255-14, (çihra) 379-16, (çirāğān) 543-11, (et) 623-20, (ħamla) 543-19, (ħammām) 95-15, (havā) 93-21, 625-18, (havālığ) 9-23, 273-18, (hay'at) 611-12, (ħaysiyyat) 589-15, (xabar) 737-2, (xayāl) 437-5, (xazān) 529-3-7, (xazānlığ) 529-4, (xidmat) 85-21, 237-2, (ıd) 293-10, 619-6, (iş) 341-19, 381-11, 391-19, 695-5, (jān) 33-25, 497-25, (javāb) 75-4, 329-4, 639-20, (kāğaz) 97-26, (kişi) 363-22, (köngül) 393-25, (köprüg) 749-10, (kuştī) 767-3, (qā'ida) 391-18, (qaşaba) 5-24, (qaşıda) 363-24, (qorğan) 211-10, (lizzatlığ) 615-24, (maddinazar) 763-18, (mevā) 605-8, 623-21, (naqş) 355-19, 381-21, (nān) 623-21, (narvān) 97-23, (nayşakar) 271-7, (nemä) 355-19, 375-15, (nihāl) 763-19, (otun) 293-8-11, (öläng) 99-3, 267-20, 475-24, (peşraw) 355-19, (ri'āyat qılıp edim) , (bir yaxşı ri'āyat qılğan beg) , (rubā'ıyyāt) 355-12, (sāmān)403-8, (şawt) 381-14, (şawt u naqş) 381-19, (şuħbat) 365-14, (tab'lığ) 27-8, (tadāvi) 99-29,

(tərlılığ) 645-1, (tarīq) 21-26, (taş) 5-22, (topçaq) 43-1, (topçaq at) 449-12, (tufak) 717-4, (turşlıq) 617-5, (tümən) 103-1, (tümənāt) 101-21, (üzüm) 285-16, (üzüm) 193-4, (vilāyāt) 99-22, (yād) 671-10, (yaılağ) 11-1, (yol) 269-13, (yigit) 333-9, 743-5

... axlāq u atvārlıg (kişi) 403-22,
 bisyār ... (sawdāxāna) 265-21, (yer) 283-2, (tadāvi) 99-29
 ğarip ... (havā) 625-14,
 ...-ğına (qaşaba) 9-1, (nemä) 783-1, (üzüm) 803-24,
 ... havālıg (yer) 9-23, 265-9, 273-18,
 ... -raq (ba-jāy) 661-13, (kişi) 403-21,
 xaylı xaylı ... (yığaç) 11-3
 xaylı ... (xazān) 529-3, (manzil) 283-18, (öläng) 99-7, (tafarıuj) 293-13, (tümən) 103-1-4, (üzüm) 267-11, (yigit) 81-11, 497-11
 xaylı ...-ğına (qavun) 803-23,
 ... tab'lıg (kişi) 27-8,
 ... yaxşı (yigit) 89-12,
 ... u/va yaman (aşlıg) 545-22, (mingga yavuqça kişi) 107-6, (iki yüz qırq kişi) 167-21

yaxşıraq daha iyi

anārıdın ... (anār) 289-19
 (Andijānning nāşpātısıdın ... nāşpātı) 3-17
 mundın ... (dalıl) 433-9

yaxşı-yaman iyi-kötü
 (kişi) 445-10, 545-10, (mingçä kişi) 321-26, (nökar) 71-1, (on iki ming kişi) 545-10

yakandāz (f.) tek parça
 (jar) 489-11

- yakpāra (f.) tek parça
(ḥawḍ) 703-6, (qaya) 729-11, 751-14, (qızıl 'imārat taşı) 723-15, (şaḥn) 723-20,
(taş) 703-5, 723-17-18-19-21, 725-1, 733-12-17-18 (üy) 703-5
- yakrahīna (f.) doğru
mundaq ... (yol) 319-3
- yaqa yaka; taşra
(yer) 221-9
- yaqın yakın
Padmavatīğa ... (uruq) 729-26
- yalang yalın, çıplak; üstünde bir şey olmayan
(ayaq) 155-1, 195-15-16, 205-9, (kūy u kūça va bāg u bāğça) 155-1
- yaman kötü
('aqīdad) 141-10, (aşlığ) 445-22, (at) 163-17, 435-13, 675-13, (beg va beg
nökārləri) 255-14 (beḥudūr) 109-4, (ḥarakat) 277-11, (xoyluğ) 351-6, (iş) 277-9,
391-18, 537-10, (kişi) 487-20, (mutalaffız) 607-3, (uçma) 409-16, (yer) 363-25,
729-15
ğarip ... (ḥalat) 649-13
mundaq ... (iş) 55-16
yaxşı u ... (mingga yavuşça kişi) 107-6, (iki yüz qırq kişi) 167-21
xaylī ... (beḥudūrluq) 193-29
- yangı yeni
(bağ) 539-23, (çārbāğ) 733-11, (xizāna) 581-20

- yarağlığ silahlı
 (nkar) 57-17, (erig) 61-3, (kişi) 179-10-, 227-3, 231-6, 445-5, (abdn ... yigit)
 223-20, (bdn qalın yigit) 223-22, (Jahngr Mrz) 229-5
- yarağsız silahsız
 (şabxn) 57-22, (uruş) 61-21
- yaramas yaramaz
 (axlq u atvrlığ kişi) 29-11, (kişi) 27-7, 29-12, (oğul) 197-13, (söz) 381-9, (söz)
 459-6, (tağ) 293-5
- yaruq parlak
 (yulduz) 257-18
- yassı yassı
 (qılı) 195-25
- yassı yassı yassı yassı
 (sabz barg) 607-23
- yaşıl yeşil
 (kşi) 725-24*2
- qızıl ... (abrişamna) 339-23
- yaşlığ yaşlı, ihtiyar
 uluğ ... (beg) 633-7, (kişi) 173-12, (pdişh) 173-3
 on yeti-on sekiz ... (kişi) 173-5
- yat yabancı

(el) 451-10, (yağı) 391-25, 439-16

yatīm (a.) yetim, yalnız
(yasīr) 187-7

... - ça (kişi) 357-22, 361-5

yavuşq yakın
(xidmat) 57-5, (içki) 179-22, 185-3, (kişi) 191-10, (yer) 95-1

yarım kurohkä ... (dara) 331-20

bir yılga [sic] ... (tanqışlıq) 7-15

Āhanīn Darvāzasığa ... (qal'a) 93-24

oşbu madrasa u xānaqāhqa ... (bir yaxşı hāmmām) 95-15

yüzgä ... (kişi) 125-19

yavuşraq daha yakın

Parvān yoluğa ... (yol) 269-11

yayaq yayan, yürüyen
(Afgān) 309-14, 509-19, (çerig) 435-13, (ordu) 307-17, (üç kişi) 219-1, (yeläng)
421-19, 559-14

atlığ ... (çerig) 137-3, 211-15

yaylığ yaylı, yayı olan
(kişi) 419-12

yegāli yemeli, yemek için
(dārū) 221-14

yerlig	yerli
(el) 477-1, 491-8, (kişi) 651-19, (sipāhī) 167-18, 487-12	
yıraq	ırak, uzak
(yerlär) 11-4, (yibärgän) 143-26	
xaylî ... (yol) 97-12	
mamarrıdın ... (xalvat yol) 233-6	
yigit	yiğit
(oğul) 163-23	
yumşaq	yumuşak
(aq barg) 619-5, (puştalığ) 291-5, (söz) 261-12	
yüklüg	yüklü
(aräba) 771-2*2, (galla) 309-9	
yükingüçe	eğilecek, diz çökecek
(furşat) 207-15	
yüräksiz	yüreksiz
(kişi) 51-24	
yüzlüg	yüzlü
qoba ... (kişi) 13-17, (yigit) 141-6	
qızıl ... (kişi) 35-23	
ol ... (el) 695-16	

Z

zālim (a.) zalim; zulmeden, eziyet eden
(badkirdār) 21-16, (el) 127-7, (kişi) 29-6, 43-16

zarif (a.) zarif, nazik, ince
(kişi) 357-21

zīnalıĝ basamaklı
(çāh) 645-6,

zişt (f.) çirkin
(h̄arakāt) 51-25

mundaq ... (h̄arakāt) 423-15

zor zor
(iş) 589-12, (kişi) 41-18

bisyyār ... va asru şīrīn-harakāt (kişi) 361-7
mundaq ... (ğanım) 579-1

zumuxt namussuz
(kişi) 29-11, 329-13

FİİL KÖKENLİ NİTELEME SIFATLARI

A

açılğan

açıldıǵı

arǵavān guli ... (maǵall) 283-12

aqar

akar

(su) 5-15, 7-7, 295-15, 309-5, 317-15, 557-11, 587-19, 643-12

alğan

alındıǵı, aldıǵı, aldıǵımız

Andijānnı ... (çaǵ) 133-21

avval ... (xatun) 351-1

Kābul va Ğaznīnı ... (yıl) 285-17

taxt ... (yıl) 35-20

aqasi Sulţān-Aħmad Mīrzānıng Aq Begim atlıǵ ikinçi qızını toy u āyīn bilä ...

(saçıq) 49-5

Sulţān-Husayn Mīrzā ... (maǵall) 173-7

yangla vilāyat ... (maǵall) 133-20

alır

alır, aldıǵı

çapıp ... (maǵall) 455-1

Nijawdın māl ... maşlaħat 335-7

Pūrānnı yetip baltu bilä çapıp ... (maǵall) 455-1

atlanğan

atlandıǵı

Şıbaq Xanning Andijännı alıp Hisar Qunduz üstigä çerig ... (xabar) 253-4

ayırğan   ayrılan; gönderilen

qaravul ... (yigit) 49-26

ayırılğan   ayrılan; gönderilen

(Özbäk) 385-23

Kalda Kahârdın ... (ordu kişisi) 491-4

nökärläri ... (jihät-ı) 255-7

aytqan   söylediği

(söz) 221-20

haft paykar muqabalasıda ... (masnavî) 377-6

B

bağlaşan   bağlanan; bağladığı

ayaqığa ... (taş) 591-26

bir tuğqa ... (böz) 201-16

böz ... (uy) 201-17

özüm ... (kamar)759-7

bağlar   besteleyen

naqş u şawt ... (kişi) 381-15

bar   var olan

(beg) 49-20, 155-18, (kişi) 49-19

anın bilä ... (kişi) 155-17

uluğ ... (yığaç) 301-21

barğan   giden, gönderilen

(beg) 211-24, (kişi) 231-14, 481-18-19, 651-7, 745-12

Astarābādqa ... (çerig) 117-21, 343-11

bizning ilgäri ... (qaravul yigitläri ve ba'zı yigitläär) 257-23

Xarīdqa ... (jihat) 753-10

har ne vilāyatlarğa ... (çerig) 137-3

iş-küçkä ... (nökar u sipāhī) 137-7

qaçıp ... (tavahhumluğ el) 107-8

Karmās sarı ... (çerig) 509-24, (çerig eli) 509-23

Kohattın alıp ... (farmān) 331-5

Qaravulluqqa ... (kişi) 663-27
 Malottın ... (çapqunçı) 559-12
 Mīrzāğa ... (kişi) 231-14
 Ribāt-i Xwaja ... (beg) 167-14
 Samarqanddın ... (çerig) 107-22
 suya ... (ha[f]trang piyāla) 513-22
 vilāyatlarğa iş-küç üçün ... (yiğit-yeläng) 403-15
 yoqqarı ... (çerig) 509-3

barğan kürägän   dağılan

har yergä ... (nökär) 245-12

barur   gidecek

Kābulğa ... (kişi) 759-11
 vilāyatqa ... (bödänä) 599-19-20

barur turar   gidecek kalacak
 (yer) 165-5

başlağan   başladığı

Oq kelä ... (fırşat) 445-10

bergän   verdiğı(m)

ruxşat ... (fırşat) 59-5
 'Ālām Xanga ruxşat ... (fırşat) 547-25

berkiğän   sağlamlanan; emniyet altına alınan
 (xabar) 129-9

berkilgän   sağlamaşan
(el) 117-3

berkitkän   sağlamaştırılan
(qorğan) 557-25

berür   verdiği

Qambar Badaxşān eligä istimālat ... (jihat) 319-17

bışurur   bışirilen

aş ... (maħall) 657-4

bilgän   bilen

kayfiyyāt u ħālātını ... (kişi) 173-6

bililmägän   bilinmeyen
(xizāna üyi) 631-2

bilür   bilir, bilen

āb u tābını ... (kişi) 487-19

añça ... (kişi) 371-28

çağırğa maylını ... (kişi) 397-20

Hindüstāmı ... (kişi) 553-23

hisāb ... (kişi) 449-19

iş ... (kişi) 173-1, 743-30

söz ... (abdān yigit) 565-18

yer-sunı ... (kişi) 307-9, 441-2, 453-19
 yol ... (kişi) 309-20

bitigän yazılan

Kābulğa ... (kitābat)
 oşbu ‘arḡadāşt ... (kün) 775-3

bitilgän yazılan

(xaṭṭ) 659-14

Bāburī xaṭṭı bilä ... (sarxaṭṭ) 759-8
 bu boyda ... (Şer Beg) 443-24
 Dawlat Xaṅğa .... (xaṭṭ) 481-15
 Humāyünğa ... (xaṭṭ) 741-10
 Qaraçağa ... (farmān) 765-21
 Sulṭān İbrāhīmğa ... (xaṭṭ) 481-15

bitir yazdığı

naşihātāmez söz ... (maḡall) 765-5

bititürgän yazmakta olduğu

(vaqāyi) 769-6

bolğan olan, mevcut olan

(abdān yigit va içki) 179-24, (atlıġ yayaq) 231-5 (beg) 509-18, (beg va yigit)
 429-5, (çerig) 111-19, 115-26, 137-5, 437-1, (çerig eli) 213-6, (ġol kişisi) 261-8,
 (hazāra va nāġüdār) 433-1, (Hindüstāndaqı vilāyat va pargana) 477-22, (xizāna)
 573-16, (iş) 181-1, (kemä) 801-20, (kişi) 69-23, 215-11, 227-6, 441-17, 551-2,
 653-25, 741-4, (kişi-qara) 335-22, (maḡall) 185-26, (Muġul va Andijān çerigi)

107-5, (nökär-südäri)259-9, (Özbäg) 185-5, (sipāhi) 125-23, (umarā) 793-24,
(yasal) 201-19, (yigit) 89-10, 125-27

Aḥmad Qāsımning ... (sipāhī va aymaq) 251-25

‘ājiz ... (Afġān) 305-7

‘Aruğqa mutavajjih ... (kişi) 355-17

Bayānada ... (uruş) 667-15

Bherada ... (Türk va yerlig sipāhī) 487-12

Bizning bilä ... (beg) 105-6, (yigit) 107-24

Bizning ... (sipahi) 123-2

bizing bilä qazaqlıqlarda va miḥnatlarda ... (jamā'at) 131-9

boljar xālī ... (maḥall) 185-26

bu mīrzālar bilä ... (beg) 383-6

bu yakpāra taşdın hamvār ... (şaḥn) 723-18

bu yakpāra şaḥndın ... (taş) 723-20

daḥdardah ... (yer) 799-21

dilşikasta ... (el) 251-20

eski ... (yer) 243-15

Hindustānda ... (Türk) 601-14

xabardār bolġan arbāb u dukkāndār 171-15

Xusrawşāh Qunduzda toxtay almay ... (kişi)253-6

Xwānzāda Beġimdin ... (qız) 249-13, 347-5

Xwānzāda Beġimdin ... (uluġ qız) 71-21

jamī çerigdä ... (Afġān) 631-4

köç va BSHYSI ... (yer) 721-5

mast ... balıq 297-2-5

maşhūr ... (el)167-1

maşhūr pādişāhning dawlatxwāhlıqım tilāp ... (Muġul ulusı) 253-2

mazkūr ... (barādarzāda) 469-7, (beg) 755-14, (çıġ) 299-1, (el u ulus) 425-5,

(gumbaz) 645-18, 727-3, (Hidustān) 477-21, (jānvar) 291-17, (kent) 145-11,

(Malik-Muḥammad Mirza) 47-3, (Nażar Bahādur atlıġ nökär) 117-4, (söz) 109-

23, (şā'ir) 377-13, (şārak) 597-11, (şarāyit) 795-11, (tağ) 293-3, (tört kişi) 187-9,
(uç qız) 23-7

Mening bila ... (kişi) 125-13, (üç kişi) 213-5

Mening bila qazaqlıqlarda va miñnatlarda (kişi) 151-23

muqarrar ... (beg) 793-17, (boljar) 511-28, (kişi) 489-20, (Turdı Beg) 651-18,
(yer) 391-3, (yosunluğ 'ahd u şart) 151-16, (yurt) 677-16-20

muruvvat bilä mazkür ... (el) 167-2

nekim ... (aç uruq üy-el) 251-24, (sāzanda u xwānanda) 71-20

parišan ... (el) 213-15

Rūbarū ... (maħall) 215-14

sust ... 327-21, z(maħall) 327-25

şar'ī bolğan tawr köli 165-18

ta'ayyun ... (el) 67-8

Tambal bila utru bolğan çağ 189-12

ta'yīn ... (kişi) 571-3

uruq bilä ... el 271-2

üç-tört qitār xaçır ve tevädä ... (javahir va altun kümüş va nafis nemä) 271-1

zalzala ... (zamān) 325-25

bolmağan

olmayan

kent ... (yer) 557-17

bolur

olan

üç-tört ming üylüg kim Xusrawşāhğa ta'alluq va Hisar Qunduzda ... (Muğul
ulusu) 253-10

buqqan

saklandığı

biz ... (pušta) 239-15

Ç

çapqan   çarpan; yağmalayan; hücum ettiği

Kāsān navāhīsını ... (Özbäg) 27-16

ol navāhīni ... (xabar) 113-20

qılıç ... (yigit) 181-2

çiqar   çıkan, çıktığı

(yer) 99-11

Axsīdın ... (maħall) 497-22

bu suning ... (yer) 333-6

Muğulni yığıp Andijān Axsīning çeriggä ... (kişi) 125-23

vāyinliġ faşılğa ... (eşik) 729-5

zihābdın ... (bu su) 561-7

çiqqan   çıkan, çıktığı(mız)

azaġlaq ... (kişi) 261-19

bu puştaġa ... (maħall) 219-6

yoldın ... (kişi) 415-21

çiqışmaġan   çıkışmayan

yaxşı ... (jihāt) 25-20

çiqmaġan   çıkmayan

(kişi) 307-20

D

degän

denen, denilen

- Bīla ... (qaşabaça) 311-21
 Bīlāūr ... (pargana) 803-13
 Cūdālī ... (kent) 315-1
 Daxkat degän yer 193-24
 Dara-i Bām ... (yer) 387-16
 Duşamba ... (yer) 739-8
 Gumbad-i Caman degän (yer) 231-23
 Xwāja ‘Imād ... (yer) 247-12
 Kandār ... (qorğan) 639-25
 Karnān ... (kent) 243-25
 Kūra ... (yer) 289-10
 Rustam Xan ... (bir mardak) 675-22
 Sam Sayrak ... (kent) 197-20
 Sulaymān ... (Türkmān) 655-13
 Thal ... (yer) 305-14
 (Ura Tepaning Aq Qaçğay) 25-14
 Üñcü Töpä ... (kent) 139-9
 Yağma ... (kent va yana bir neçä kentkinä) 207-10

egärişkän

atıştığı (?)

- bir-iki dast ... (maħall) 561-26

E

ekkän

ekilen

nayşakar ... (yer) 485-22

elkän

getirtilen

Hinduständın ... (sangtarāş) 93-25

evrülgän

dönen; geçen

käyin ... (kişi) 181-11

İ

ıçär
(kün) 539-18

ıçtiği

ıçmäs
(kişi) 513-9, 517-25

ıçmediği; ıçmeyen

cağır ... (kün) 37-19, (mağall) 141-11

K

keçädürgän   geçtiği

Tirmiz navāhīsıdın Amūnı ... (maħall) 91-11

keçkän   geçen; biten; geçtiği, bulunduğu
(kişi) 67-10-11

kemāni yoqqarı tartmay ... (yer) 127-18

ötkän ... (kayfiyyat u ħā1āt) 207-19

su ... (yer) 787-1

keçürgän   geçiren

bisyār tajribalar ... (uluğ yaş1ığ pādişāh) 173-3

kelädürgän   gelmekte olduğu

bilgürgäni eliggä salıp ... (quş) 295-11

mening ... (xabar) 523-21

yağı ... (sarı) 217-7

kelgän   gelen, geldiği

(‘arḍadāşt) 737-2, (duşamba küni) 493-1, (elçi) 49-6, (Hindustānī kuştigir) 801-7, (xabar) 245-6, (iş) 741-26, (kişi) 639-19, 731-8, (yol) 237-2

bu quşlarning yumurtkalarını alğalı ... (Afğän) 317-10

bu navāhīğa ... (xabar) 251-12

burun ... (beg) 553-11

Xusrawşāh ... (maħall) 323-9

Xusrawşāhqa ... (maħall) 143-1
 ılgar ... (Muğul beğlari) 129-23
 ‘İrāqdın ... (Qaraqoyluğ Türkmän) 341-27
 ilgäri ... (kişilär) 181-3, (Özbaglär) 185-8
 iş qapuga ... maħall 223-5
 Jū-yi Şāhīdın Badaxşāndın ... (kişi) 521-7
 Kābulğa avval ... (yıl) 477-25, 495-5
 kapuğa ... (iş) 199-17
 Qalamğa ... (xums) 429-25
 qaravulluqqa ... (kişi) 313-28
 Manerdin ... (keçä) 787-13
 mening bilä ... (beg va içki) 525-20
 men Kābul ... (fursat) 369-10
 men Kābul vilāyatığa ... (tārīx) 479-10
 men Yār Yaylağqa ... (fursat) 159-25
 Mir 'Alī-Şer Navā'ī Handın Samarqandga ... (fursat) 41-26
 ol yüzdin ... (aymaq) 301-12, (taşqı el) 321-2
 Oşmundaq qapu kelgän ğanım 149-8
 Özüm bilä qazaqlarda bilä bölüp ... (beg) 299-8
 Sultān-Aħmad Mīrzā qaşığa ... (fursat) 41-6
 Şiqavulğa ... (kişi) 477-2

keltürgän   getirdiği
 (peşkeş) 757-16

Bābā Dost ... (çağır) 671-4

keltürülgän   getirilen
 (Kamāluddīn Husayn) 367-19

kelür   gelen

Oq manga ... (yer) 219-15

kirmägän   girmeyen, girilmeyen
(qorğan) 649-6

kemägä ... (el) 285-23

köckän   göçtüğü

Xurāsān çerigi ... (maḥall) 71-15

Payāgdin ... (ayyām) 773-1

körär   görecek

kün ... (vaqt) 659-11

körgän   gördüğüm
(beg) 743-20, (qılıç) 181-1, (zamān) 219-14

men ... (maḥall) 95-7

Mısr u Şām ... (ravanda) 103-4

köp işlär ... (pādişāh) 173-3

köp iş ... (kişi) 173-12

iş ... (yigit) 183-27

baya kün tüştä ... yer 239-21

körmägän   görmeyen
(yer) 401-8

oq va qılıç zaxm-i darbını va maşāf u maydān qitāl u ḥarbını ... (awbāş) 183-26

mundaq ğawğälärni ... (el) 569-11

körülgän   görünen
(guzar) 719-11, (yol) 311-2

körülmägän   görülmemiş
(yer) 401-11

kötärgän   götüren
(kahār) 595-24

yasal yasap tura ... (yayaq) 143-13

Q

qaçqan kaçtığı

(el) 563-7

Şayx-Bāyazīd ... (kūca) 143-13

barıp ... kürāgān (Afğān va Hindūstān) 639-3

Ğazi Xan ... (tağ) 555-27

qalağan yığılan

bu ... (taş) 297-11

qalğan kalan

(çerig) 569-8, (el) 481-4, (yarım) 537-8, (yüklüg galla) 309-9

atasıydın .... (beg) 647-19

Bir-iki kün çārbāğda turap ... (asbāb u ālāt) 137-9

bizing kāyin ... (uruq) 385-12

Hindūstānda ... (Nūr Beg) 539-10

Xusrawşāhdın ... (nemä) 257-10

iki atasıydın ... xazīna 567-6

Kābulda ... (çerig) 469-9, (kişi) 91-14, (Muğul) 413-19, (mulāzimlar va arbāblar) 497-3

Kahmard ... (urug) 259-19

kāyin ... (çärig) 301-13, (el) 311-23, (uruq) 521-23, (yaqa) 521-13

Mening bila ... beg 109-5

özgä ... (sultān) 323-10

Samarqandta ... (köç) 197-2

uçramay kāyin ... (ordu) 491-5

'Umar-Şayx Mirzadın ... (beg) 35-6

- qalğan qaçqan   kalan kaçan
(sipāhī va aymaq) 319-25
- qatrar   koşacak
ildam ... (majāl) 235-13
- qazdurğan   kazdırılan, yaptırılan

taş 'imārat ... (tumşuq) 441-6
- qazğan yasağan   kazılarak yapılan
(çuqur) 409-1
- qazılğan   kazılan

yakpāra qayadın ... (arıq) 751-14
- qılğan   kılan, yapan, eden; edilen
(‘azīmat) 327-8, (iş) 311-15, (istid'ā) 447-17, (i'timādliġ kişi) 107-14, (beg) 117-6, (nökār) 127-15, (xayāl) 215-2

adnā kişilärgä ... (insāniyyat) 247-14
adnā nökarimizgä ... (insāniyyat) 167-6
Atası Şaybām Xanga yaxgılıqlar ... (jihat) 45-13
başsız ... (el) 547-20
ba'zı kirgän kent-kesäkkä başsızlıq ... (Muġul) 81-4
besarlıq ... (el) 479-20
bir neçä sarkaşlik ... (jihat) 319-1
bir yaxşı ri'āyat ... (beg) 159-24, 183-6
Caġataydın riāyat ... (nökār) 459-11
hiyal ... (sayı) 321-16
Hindüstānda uluġ ri'āyat ... (umarā) 649-22

Hindüstāni fath ... (yıl) 287-9
 Qadirberdi Ğavāğa ... (mī'ād) 239-24
 Lāhawr va Dīpālpūrmı fath ... (yıl) 273-5
 mīrzāğa qaşd ... (ğanīm) 361-20
 moljar ... (vaqt) 785-2
 muḥaşara ... (furşat) 117-4
 Munça çuğulluq va buzuqçılıq ... (bu jamā'at) 131-5
 naql ... (yer) 277-2
 neçä yıl ... beglik va saltanat 255-1
 Oşmundaq ğanīmı zabūn u 'ājiz ... (maḥall) 145-24
 Raḥīmdādning ... (istid'āları) 805-24
 ri'āyat ... (beg) 333-8, (Eygü Temür Beg) 43-25, (Sayx Nūruddin Beg) 19-12
 tartīb ... (tura) 565-22
 safar ... (yurt) 665-8
 uluğ ri'āyat ... (beg) 147-7, 357-23
 'umrıda... (iş) 71-7
 Zākning bir jamā'atını mulḥid ... (oşbu qalandar) 471-16

qılmağan   qılmayan; -anmayan

taḥqīq ... (xizāna üyi) 631-2

qılmağan   yapmadığı
 (zūlm) 805-9

qılmas   yapılmaz

'ayş u 'işrat ... (kişi) 343-16

qılır ... (iş) 123-14

qılır   yapacak; yapılır

ğusl ... (kişi) 535-22
 ... qılmas (iş) 123-14
 ba-jāgāh xidmat ... (xayāl) 235-25
 Dolpūrda ... ('imārat) 759-14
 Lamğān sayrı ... (xayāl) 523-13
 mundaq mulāzamat ... (kişi) 363-4
 taklīf ... (kişi) 397-19

qışlağan   kışlanan, kışın geçirildiği
 (yurt) 333-1

qoparıp saladurğan   tamamlanmamış
 (qorgan) 61-15

qoyar   koyduğu

çapqun ... (maħall) 489-20
 şatu ... (maħall) 167-14

qoygan   koyulan; isteğini ortaya koyan
 (çerig) 429-16

avvalı Sulţān Abu-Saīd Mīrzā ... (Mihr Nigār Xanım) 39-23
 kemālār üstigä ... (beg va baxşı) 545-9

qoyulğan   koyulan, bırakılan

Hindüstānğa ... (beg) 549-12

quyar   koyulacak

qazan ... (yer) 649-9

M

mingän

(at) 233-19-24

binilecek, bindiği

O

oqlağan   oqlayan; okla vuran

Şayx Darveşi ... (hazāra) 335-5

oquğan   okunan

(kitāb) 375-20, (nemä)

anı ... (kişi) 377-22

olturğan   oturduğu

(yer) 173-27

Ġiljī ... (yer) 429-11

mīrzā ... (yer) 37-6

Mīrzā Xan ... (bāğ) 417-20, (çārbāğ) 423-7, (ḥavīlī) 417-5-8

mīrzāların rübarū ... (xabar-ı) 79-19

Muḥammad Husayn Mīrzā ... (bāğça) 419-11, (Bāğ-ı Bihişt) 419-10, (üy) 419-16

panāhda ... (kişi) 289-16

Sulṭān Maḥmūd ... (yer) 777-19

Temür Beg ornığa ... (uluğ pādişāh) 251-21, 337-11

olturur   oturduğu, oturulacak

(üy) 401-26, (yer) 221-9, 483-3

ol navāḥīda ... (Afğān) 315-20

özi ... (çadır) 221-10

olturuşluğ   oturan; ikametli

(aymaq) 259-6

Bārān ... el 295-23

hişār vilāyatı ... (Muğul) 67-22

Türk ... (vilāyat) 481-9

oyar saracak

Şamadning başını ... (kişi) 133-18

oynar oynadığı

Sarū suйдаqı xūk-i ābī ... (maħall) 605-12

Ö

ölär öldüğü, ölecek

mīrzā ... (yıl) 63-25

beş günlük ... (jān) 163-17

ölgän ölen

(Afğān) 429-21

Nāşir Mīrzā ... (yıl) 285-14

Ġār-i 'Aşiqānda ... (piyāda) 89-16

örgängän alışmış

Xusrawşāhning elgüni zulm va besarlıqqa ... (el) 259-12

besarlıqqa va dastandāzlıqqa ... (el) 259-12

ötär geçer, geçen, biten

(dunyā) 57-16, 71-3

Arıqlardın ... (fursat) 447-2

beş günlük ... (dunyā) 57-14, 435-13

ötkän geçen

(guzar) 491-22*2, (iki yıl) 763-34, (kün) 245-11, 501-9, 657-10, (kudūrat) 63-10, (Qıpçaq yolu) 261-6, (Ramađān ıdı) 701-21 , (vaqāyi') 191-25, (yer) 789-12, (yıl) 83-14, 431-13, 701-21, 505-1, 701-12, 719-2, 725-8, 735-20, 739-2, 763-33, 767-21

Banārasqa ... (Afğān) 769-21

bu naw' ... (el) 85-11
guzardın ... (fawj) 785-16
... keçkän (kayfiyyat u hā1āt) 207-19
Panjhır yolu bilä ... (kişi) 257-14
zirā'attın ... [ötqan] (su) 317-4

ötmägän   dönmediği
(bit'at) 805-9

S

salğan kurulan, yaptırılan, yaptırdığı; (kılıç) salladığı
(zamān) 297-1

Abu'l Fath ... (ḥammām) 733-10
 atası ... (Dawlatsarā atlıġ 'imārat) 115-18
 Bābur Mīrzā ... (Ṭarabxān<a> atlıġ 'imārat) 395-26
 baġ ... (taġ) 499-23
 baġning ortasında ... (uluġ çārdar) 63-12
 Canār Bāġning eşiکیدä ... (şūratxāna) 503-19
 qılıç ... (kişi) 419-14
 manga ... (töşäk) 391-10
 Muẓaffar Mīrzā ... (yangı qışlaġı üy) 399-9
 Raḥīmdād ... (bāġça) 729-18, (çahārbāġ) 731-16, (madrassa) 727-13
 Sahr sarı darvāzada ... (naqb) 69-13
 Sīkrīdā ... (bāġ) 733-22, (Bāġ-ı Fath) 701-23
 Sultān Abū-Sa'īd Mīrzā ... (Darvāza-i 'Irāq) 401-19
 Sūltānpūr bilä Xwaja Rustamning arasında ... (yangı bāġ) 539-23
 şāx ... (yol) 333-9
 Şāhruxiyyadın taşqarı Haydar Beg ... (baġ) 63-11
 Temür Beg ... ('ālī 'imāratlardın biri Kök Saray) 75-8
 Uluġbeg Mīrzā ... (Bāġ-ı Bihişt) 417-3, ('imārat) 327-1
 yangı çārbāġ ... (yer) 733-11
 yangı ... (musamman xaspoş tālār) 747-16

salur saldıġı; (kılıç) salladığı

qılıç .... (maḥall) 509-6
 quş ayaġın ... (maḥall) 337-1

sanağarlağan   güçlendirilen
(yer) 335-13

sarğanğan   sarardığı

nāranjlar ... (maħall) 273-13

sındurulğan   kırılmış
(altun kümüş şurāhī va ālāt) 671-1

söz tegār   çağrılan
(yigit) 183-16

T

talatqan yağmalanan
(nökär-südari) 427-2

tanığan bilinen

hādir ... (māl) 131-10

tapqan bulan

Afganlar zāmanında ri'āyat ... (Şayh Muḥammad Musalmān) 289-2
xaylî 'umr ... (xatun) 195-10

tartar çeken
(yer) 789-15

kemä ... (kişi) 789-10

tartaturğan çekilen

yoqqarı ... (kemä) 789-13

tartqan taşıyan, çeken

jān ... (nökär) 243-16
munça talan va tārāj ... (vilāyat) 105-11

tartıladurğan dağıtılan, verilen

aş ... (yer) 391-14

teggän deyen, dokunan, isabet eden

mening başımğa ... (kılınc) 195-26

tegilgan deyilen, başlanacak

işkâ ... (mahall) 31-4

tepär tepen, teper

qar ... (kişi) 407-2

tıqa qopargan örülmüş

xişt bilä ... (eşikî) 73-18

tutar tutulacak, yakalayacak

til ... (barğanlar) 563-28

tikkän dikilen, işlenilen

(Xaṭā'ī atlas ton va Xaṭā'ī qor) 207-22, sançma ... (ton) 209-8

tökkän döktüğü

çağırarnı ... (yer) 671-5

tuğqan doğan, doğmuş; öz

(abağa) 147-8, (aqa) 147-9, (egäçi) 39-24, 193-27, (xāla) 423-17, (ini) 45-3, 59-1, 421-19, (nabīra) 421-9, (tağayı) 43-6, 197-21

bir ... (egaçi) 55-11, (neçä farzand) 467-20

özidin ... (toqsan altı kişi) 195-12

Pāyanda Sultan Begimdın ... (tört qız) 347-25

turar durduğu; duracak, durulacak
(maħall) 217-25, 625-14

barur ... (yer) 123-14

turğan duran
(mazdūr mardak) 243-20, (sayı kişi) 535-24, (yiğit) 227-18

bir ... (iki oğul iki qız) 339-7

bolğan yasalda ... (çeriğ eli) 201-20

... turğan (yer) 407-20

tutar tutan

quş ... (kişi) 289-13

tutqan tutulan; edilen

şuħbat ... (yer) 197-23

tutqan talağan soyan, hırsızlık yapan
(bular) 131-3

munca bizgä ta'alluq mu'min u musalmānnı ... (bu jamā'at) 131-5

tutulğan tutulmuş

āftāb ... va roza ... (yurt) 775-7

qanı ... (badbaxtlar) 335-5, (bir neçä Afğān) 311-11

tutungān (beg) 49-20	tutulan, yakalanan
tükāngān (ğazal) 203-7	tükenen, biten
tüşä bu su ... (yer) 731-21	düştüğü
tüşär (yurt) 769-8	inilen, indiği
dāyim ... (yer) 517-2, (yurt) 541-3 ordu ... (yer) 665-9	
tüşkän (olja uy) 305-19, (yer) 391-20, (yurt) 305-8, 315-6, 413-12	düşen, ele geçirilen
Kābul ... (axşam) 329-8	
käyingä qalqan yaqağa ... (çerig) 521-14	
tağı ... (yer) 255-13	
içkäri taşqarı ... (yigit) 71-25	
elligä ... (beg) 133-12	
Malot fathındın ... (matā') 559-8	
ordu ... (çarbāğ) 727-15, (tağ) 479-24	
oşbu avda ... (qulan va keyik) 431-10	
oşbu navāhīga kelgändä ... (beg) 135-4	
sudın ötüp ... (yurt) 801-15	
Utrudın ... (umāra) 571-23	

tüşürür

düşüreceği

urup ... (mağall) 337-20

tüzalgän

düzeltilen

(yer) 755-24

U

uqan (yer) 325-23	kaybolan
uruşadurğan tuşup ... (yer) 333-4	vuruştukları
uruşur (kişi) 109-22, 337-21	vuruşan, savaşan

Y

yağar (yağmur) yağdığı
(maħall) 625-13

yanar döndüğü
(maħall) 453-24, 587-11

yandurur yakılacak

ot ... (maħall) 415-18

yanğan döndüğü

Xusrawşāhnı körüp ... (axşam) 255-24

yanılğan döndüğü

Özbāg capquñısınıning ... (xabar) 197-16

yarar yarar, yarayan

işkā ... (yigit) 29-24

yarılğan yarılan

pīlçā past ... (yer) 325-25

yaşağan yaşadığı
(panāh) 289-16

yavuşqan   yaklaştığı, sokulduğu

burjdın yapışıp çıqa ... (maḥall) 327-21

yetär   yetiŕecek, ulaŕacak; ulaŕan

tez oq darvāzağa ... (xayāl) 215-19

oq ... (yer) 235-13

köz ... (yer) 239-9

yetkän   yeten, yetiŕen, ulaŕan; giden, çıkan

Ajardın çıqıp Kamardqa ... (maḥall) 271-3

Awbājqa ... (çağ) 139-20

Bher[a]ğa yavuq .... (maḥall) 447-10

bu du-tahīning faşılığa ... (yer) 713-2

gārat u tārāj ... (mulk) 171-28

Garm Çaşmağa ... (çağ) 541-5

İndirīğa ... (maḥall) 551-6

Mīrzā darvāzasığa ... (maḥall) 31-8

namazgahqa yavuq ... (maḥall) 31-18

Nawkandkâ yavuq ... (maḥall) 223-1

Oşqa yaqın ... (maḥall) 137-12

tāziğa ... (maḥall) 327-13

yavuq ... (maḥall) 35-4, 79-20

zāmīnğa ... (fursāt) 121-11

yetkürür   yetireceği, vuracağı

qılıç ... (maḥall) 509-24

yetmägän   gitmeyen

yaxşıraq ... (jihat) 27-22

yürür yürüyen; giden

arāba ... (qorğan) 709-15

yürüydürgan yürüyüpduran, ilerleyen

pādişāhlıq qılıp ... (mardak) 255-6

EDATLI VE EDAT GİBİ ÇALIŞAN BAĞLI MORFEMLİ NİTELEME SIFATLARI

A

ança onca, onun kadar, onun gibi; öyle
 (iş) 67-26, (ixtiyar u iqtidar) 153-1, (kişi) 359-4, 363-27, (qavun) 115-3, (zor) 185-20

... Uluğ (gumbad) 95-14

... dilir (kişi) 111-5

andak o, onun kadar, onun gibi
 (beixtiyār) 325-27, (fursat) 171-10, 401-29, (gunāhî) 47-7, (yağmur) 315-7, (zalzala) 325-19

andaq o kadar; öyle
 (at) 33-12, (baliyyat) 193-5, (berk) 229-8, (ğuluw) 389-23, (hālat) 243-18, (harakat) 389-8, (xayāl) 207-14, (içkülük) 173-8, (iş) 345-17, (qalın çerig) 57-23, 571-19, (maşaaqqat) 411-4, (mudāvā) 221-19, (şāyi') 277-23, ('usrat) 193-4, (yer) 267-1-2

... uluğ (xatt) 93-26

B

bādāmça

(barça) 293-14

badem kadar

Ç

çağlığ   gibi, kadar

Oş ... (qaşaba) 5-23

munça ... (yer) 103-4, kişi 167-18

oşmunça ... (Muğul) 131-22

yüzçe ... (kişi) 217-10

D

dek gibi, kadar

- Andijān ... yer 157-24
 aning ... (ata) 365-23
 atrāk ... (gala u ramaliğ) 195-6
 Bayāna taşları ... (qızıl) 729-10
 ba'zı partal ... (nemä) 317-17
 ba'zı raxt va partal ... (nemä) 311-26
 bir narm ... (yay) 531-10
 bizing ... (qallāş va maflūk) 255-22
 burunqı padişāhı ... (padişāh) 581-14
 çığ ... (nemä) 297-14
 Faḍlī ... (kişi) 319-5
 funduq ... (dāna) 609-16
 gulning ortasidaqı ... (nemä) 619-5
 Harī ... (ārāsta şahr) 397-21, (Islām şahrı) 353-6, (şahr) 343-16
 Hindüstān ... (keng mamlakat) 579-2
 Hindüstān ... (mamālik) 575-1
 Xākān anqı ... (berk) 217-1
 xarīta ... (bir nemä) 601-9
 xarītası ... (nemä) 207-24
 inanğu ... (söz) 459-18
 ildiz ... (nemä) 221-15
 Kābul havāsı ... (havāliğ) 267-16
 kabūtarning boyı ... (barraq) 279-13, 597-16
 Qambar-‘Alī ... (uluğ beg) 157-21
 köngli tilegän ... (farmān) 559-19
 qavun va üzüm ... (maşrū' ḥazz) 761-24
 qırğavulning ...lanı ... (ranglig) 599-2

- Langota ... (bir nemä) 625-6
 līmū ... (muqavvi-i mi'da) 615-25
 men ... havassız (kişi) 495-9
 miḥaffa ... (nemä) 335-25
 mudda'ası ... (farmān) 303-20
 muning ... (xidmat) 133-2, (oğul) 365-24
 müngüzi ... (şaçalıg) 591-16
 Nāranj ... (muda'if) 615-25
 ojaq pāyası ... (taş) 297-9
 Özbäk ... (ğanım) 329-1
 Özbäk ... (yat yağı) 439-16
 özgä közgä körüngü ... (nemä) 257-11
 özgä kuşlarning quyruğu ... (quyruq) 595-4
 öz üyim ... (baş) 205-9
 panīr ... (aq) 611-27
 raxt ... (nemä) 313-18
 safrā-i soxta ... (qara qara nemä) 659-5
 Samarqand ... (paytaxt) 157-23, (şahr) 219-16
 sangtāra postı ... (hamvār) 617-3
 Sind Suyı ... (daryā) 313-8,
 siyasār tumşıqı ... (uzun) 605-11
 şafak ... (nemä) 317-6,
 Sultān-Husayn Mīrzā ... (mardāna u şāhib-tajribapādişāh) 189-6 (mardāna va
 uluğ pādişāh) 343-7, (şāhib-tajribalıg pādişāh) 177-19, (uluğ pādişāh) 353-6
 Sultān İbrāhīm ... (ğanım) 575-27
 Şaybānī Xan ... (ğanīm) 337-12, 389-4
 Şıbaq Xan ... (ğanım) 219-16, (kişi) 177-16, (purtajriba va kop iş körgän va uluğ
 yaşlıg kişi) 173-12, (yat el va qarı duşman) 451-10
 Tambal ... (duşman) 153-2
 tannūr ... (tafsān) 799-3,
 Telbā itlär ... (Özbäg) 171-11
 tuḫī ... (kiçikräq) 595-19

- tūfī ... (sabzrang) 603-27
uluğ u buland gumbaz madrasa hujraları ... (hujra) 731-13
uy tavuqı ... (har rang har rang) 599-11
uy tavuqı ... (tavuq) 557-18
Vağ'ı ğavr bargi ... (uzun barg) 619-3
yaqqu ... (söz) 247-10, (şāfi javāb) 201-5
Yoruñça pulları ... (tağ) 293-16
yumurtğa ... (iki başı inçkäräk) 617-2
yüräk ... (bir şāx) 607-17, (şāx) 607-17

F

filça
(buland) 325-24, (past) 325-25

fil kadar

İ

İstālīfça

(kent) 281-21

İstalif gibi

İstālīf va İstarġijça

(kent) 281-18

İstalif ve İstergaç'a benzer

M

munça

bunca, bunun gibi

(‘ājjiz) 89-21, (aqrām) 271-13, (‘āli t̄aq) 101-10, (bayt) 377-25, (berk qorğan) 9-14, (binā-yi xayr) 355-24, (çağlığ kişi) 167-18, (çağlıq yer) 103-4, (çerig) 577-17, (dağdağa) 189-14, (elçi va ‘ardadāşt) 437-15, (fath u zafar) 743-28, (kişi) 233-12, 509-19, (kün) 195-4, (qadim) 43-19, (qalın nökär u sūdär) 71-5, (qalın yarağlığ nökär) 57-17, (mīrzā) 69-24, (muxtalif) (muşaqqat) 405-24, (ri’āyat) 183-7, 363-10 , (sardār beg) 69-24, (taraqqi) 43-18, (uluğ vilayat) 71-4, (yamanlıq va badnāmliq) 71-3, (zulum u bedād) 71-4, (kişi) , (sevgülüğ) 351-21, (şahr) 585-20, (vilāyat) 585-20, (yıl) 73-6

... çağlığ (yer) 103-4, kişi 167-18

mundaq

bunun kadar, bunun gibi

(‘ajīb u ğarib nemä) 221-18, (alfāzi) 541-19, (amānliq) 193-5, (arzānliq) 193-5, (balā) 411-5, (beşarfa cıqış) 183-27, (duşman balāsı) 193-11, (duşvārlıq) 205-11, (h̄arakat) 151-28, 247-18, (h̄ukm) 251-18, (xabar) 59-19, (xidmat qapusu) 183-14 (xwārlıq u zārliq) 321-8, (xwār u zār va xwāhi u nāxwāhi) 255-6, (ihtimām) 109-11, (iş) 163-25, (kent) 411-3, (kişi) 163-23, 255-26, ma’ānī 541-20, (maḥall) 107-3, 143-6, 183-7, 189-1, 229-8, 255-4, 389-4, 669-1, (maş’al) 485-18, (maşhūr u ma’rūf) 355-23, (muqarrar) 307-7, (muqarrar va yamanlıq) 337-14, (mutaḥayyirliq va sargardānliq) 123-22, (muvaffaq) 355-24, (nemä) 533-7, (oşal) 227-3, (pādişāh) 395-5, (sargardānliq) 205-10, (sevinç) 741-15, (söz) 205-27, 207-2, (su) 309-3-5, (şikast maḥall) 231-20, (şor u fitna) 211-14, (uluğ) 309-21, (‘uzr) 219-15, (vaqāyi’) 453-6, (yakrahīna yol) 319-3, (yarağlığ ābādān qalın yigit) 223-22, (yaramas vađ’lığ tağ) 293-7, (yigit) 509-19, (yupğalıq va nāhamjihatlıq) 183-14

... uluğ (daryā) 63-17, (taş) 97-12, (vaqāyi’) 35-6

... yaman (iş) 57-16

- ... bisyār (ma'mūr vilāyat) 57-16
- ... qatıġ (iş) 183-14
- ... buland u tang (kötäl) 165-15
- ... tangī va uçma (yol) 165-15

O

onça onca, o kadar
(fîl) 707-18, (kişi) 217-8

orniça ... büyüklüğünde, büyüklüğü kadar

üy ... (yer) 297-8

oşandaq söz konusu onca
(çapqun) 499-1, (ixtilât) 743-25

oşmunça söz konusu bunca
(çeriğ) 201-21

... çağlığ (Muğul) 131-22

oşmundaq böyle
(dil-âşor) 615-16, (gulzâr) 493-18, (ısq havâ) 547-24, (ıdîrâr hâlatı) 455-16,
(mağall) 109-6, 111-23, 179-12, (nâzukmizâj) 355-8, (nemâ) 223-5, 389-7,
(şiddat) 193-10, (taş) 717-12, (uluğ şahr) 587-22, ('usrat) 315-9, (yavuş) 631-25

Ö

ölemlärçä

çayrlar gibi

bu ... (öläng) 267-24

Ü

üçä

(taş) 235-21

ev kadar, ev büyüklüğünde

BELİRTME SIFATLARI - İŞARET SIFATLARI

B

bu

bu

('Abdul-Bāqī Mīrzā) 367-1, (ābşār) 731-22, ('adad) 623-12, (af'āl) 119-14-15, (Afgān) 305-1-2, 311-18, 469-19, 507-19, 509-16-17-25, 561-20, 655-9-11, 767-22, (ağız) 297-20, (axşam) 239-7, 309-8, 399-14, 711-17, 733-21, 787-6-8, 799-24, (aq nemä) 611-28, (aq panīr-dek) 611-27, ('ālam) 191-24, ('Ālām Xan) 651-16-22, (alış) 173-2, (altı daryā) 585-4, (amr) 367-10, (andām) 645-3, (Andarāna qorğanı) 491-2, (ara) 197-7, 205-24, 233-16, 467-9, 487-21, 587-9, (araning işi) 761-21, (arāba va tura) 565-15, (aral) 311-25, 803-1, (aralıq) 185-20, 271-24, 415-21, (ardādāşt) 775-6, (arg) 265-9, (Arğun beğläri) 437-17, (Arğunlar) 445-4, (arıq) 219-4, 263-26, 283-1-2-19, 447-1, ('ārīda) 737-16-22, (arşa) 543-3, (asbāb) 565-16, (asbāb u ālāt) 565-17, 667-20, 677-3, 735-14, (asnā) 13-1, 33-25, 149-19, 177-10, 325-19, 335-9, 477-8, 701-4, 785-3, (Asok) 729-26-27, (aş) 657-18, ('Āşīq Muḥammad) 4315-9, (aşlığ) 491-23, 517-15, (aşlığ taḥşīli) 467-11, (aşlığ umedi) 519-20, (at) 11-6,101-15, 109-27, 167-10, 407-8, 607-24, (atalıq oğulluq) 151-28, 153-4, 161-7, (ata-oğul) 359-6, (atlığ) 243-14, (atrāf u javānib) 189-4, (av) 591-5, (avān) 661-20, (āvāz) 243-12, (ay) 649-4, (āyat) 93-26, (aytğan) 735-10, (ayvān) 645-14-16, (ayyām) 211-13, 223-10, 437-12, 669-4, 771-8, 793-10, ('azā) 325-9, ('azīmat) 387-24, 437-19, (az kişi) 213-13, (bāb) 329-4, (Badaxşan şāhları) 23-4, (bādiya) 9-6-8, (bāğ) 95-7, 97-5, 273-9, 325-8, 421-1, 523-9, 727-17, 763-15, (bāğça) 727-15-22, 731-10, (bāğ-ı 'imārat) 723-14, (bağlağan) 245-5, (bahāna) 113-24, 205-24, (baqa) 605-26, (balā) 351-6, 357-5, (balıq) 605-13, (band) 287-4-7-9*2-13, (barg) 613-22*2, (barğan) 645-26, (barğan beg) 211-24, (barğan kişi) 651-7, 835-9, (Bayāna) 651-15, (bayt) 27-9, 41-24, 153-14-25-28, 265-1-14, 343-24, 345-18, 361-29, 519-14, 635-9, 703-14, (bedawlat xatun) 163-11, (beg) 33-22, 69-2, 155-27, 461-15, 553-10,

639-11, (begim) 55-6, (beḥudūrluq) 3355-16, (beḥudūrluq muddatı) 505-1, (be'izzatān) 647-10, (bemuruvvat u ḥaqqāşinās kişi) 423-19, (besa'adat rūstā'ī mardak) 241-3, (beş künlük dünyā) 119-13, (beş künlüg ötär dünyā) 103-10, (beş künlüg ölar jān) 163-17, (beş mīrzā) 347-17, (beş pādīşāh) 581-23, (beş uluğ ğumbaz) 725-23, (beyikrāk) 101-10, (bildürgän) 295-7, (bilig) 747-9, (biray-iki ay) 387-18, (birinj) 621-10, (bir qorğan) 115-4, (bir neçä vilāyat) 475-15, (bir nemä dek) 601-14, (bitilgän) 173-19, 423-1, 783-22, (bitilgän xattı) 659-14, (boş at) 407-7, (boy) 443-23, (boza) 535-2-3, (boza māyası) 533-24, (bödanä) 599-22, (buland uluğ qara tawq) 595-20, (but) 729-12, (butxāna) 727-19*2- 21*2, (Buyan Şayx) 739-11, (buzuqluq) 67-23, 319-25, 635-25, (Carx) 283-20, (çaç) 297-6, (çağ) 397-13, (çağqaça) 639-24, (çāh) 645-17-19*2, 723-23, 729-14, (çahārbāğ) 731-18, (çapqun) 429-18, 431-11, (çapqunçı) 393-16, 507-25, (çārbāğ) 645-7, 731-17, (çarx) 587-3-4-5, (çaşma) 283-4*2-10-11-15, 287-14-17, 475-24, 535-20-23, 563-25, 697-18-20-22, 699-1, (çaşma başı) 199-3, (çerig) 69-24, 319-2, 437-4, 517-4, 631-6, 755-15, (çerig arqası) 509-4, (çığ) 297-4*2-16-22, (çirāğ) 625-2, (çuqur) 297-9-12, 299-1, (dağdağa) 47-6, 533-2, 635-2, (da'iflıq) 227-15, (dāmana) 281-5, (dāna) 609-18, (dara) 303-23*2, 335-11, (dargah) 447-8, (darınğan) 213-3, (darınğan el) 213-7, (dart) 357-4, (darvāza) 653-24, 725-10-26, 729-18, (daryā) 3-13, 15-15, (darz) 97-13, (dastūr) 713-12, (daşt) 9-5, 611-4, (dawlat) 579-2, (dawlatwāh) 743-23, (dawr) 177-9, (dāyira) 397-12, (degän) 173-18, (diraxt) 723-22, (dil'i) 725-18, (divanxanan) 101-9, (du'ā) 419-2, (Dün) 557-21, (Dün navāḥisi) 557-26, (dunyā) 347-13, 389-7, (du-tahī) 711-24, 713-2, (el) 125-18, 263-10, 275-20, 277-5-11, 285-9 305-11, 409-5, 463-18, 567-7, 631-15, (elçi) 41-18-19, (el dastūri) 513-1, (eniş) 305-18, (eniş va tangī) 305-18, (ermiş) 155-4, (Esan Dawlat Begim) 21-9, (eşik) 391-5*2, (faqīr) 559-24, (Farğāna vilāyatı) 245-13, (farmān) 755-4-12-13-17, 765-11-23, (faşil) 729-1-2-3*3-4*2, (faşil qul) 729- 2, (faşl) 409-18, (fatarāt) 121-8, 131-3, (fatḥ) 173-20, 465-6, 563-1, 691-1-5, 695-15, 713-14, (fatḥ xabarı) 465-4, (fatḥnāma) 677-24, (Fātima Sulṭan Ağa) 25-3, (fatrat) 63-3-7, 249-8, 403-1, 499-10, 639-3, (fawj) 565-1, 699-23-24, (fil) 591-1, (fıkr) 49-11, (Fir'awn) 43-14, (fitna) 105-18-20, 419-21, (furşat) 11-20, 19-3, 31-24, 61-10, 63-7-25, 105-25, 111-20, 139-11, 147-13, 153-11, 225-12, 247-9, 349-16, 383-4,

433-6, 469-16, 483-24, 507-3, 525-1, 535-7, 595-22, 597-12, 635-17, 661-18, 663-13, 711-4, 761-25, 793-8, 801-7, (ğarībliq) 201-8, (gariyāl) 621-11, (gird u navāhī) 305-15, 641-23, (gir<d> şuffa) 501-4, (ğanāyim) 429-24, (ğarāyib-i vāqī'āt) 87-11, (ğawğā) 699-4, (ğāvmeş) 591-8*2, (ğazal) 425-14, (ğazaliyyāt) 373-22, (ğına bayt) 801-1, (ğına qıt'a) 465-17, 507-4, 639-15, (ğına diraxt) 511-8, (goşa) 541-13, (guftugūy) 83-23, (gullug par) 595-3, (gumbāz) 645-14, 725-22, (Gürh Katrī) 495-4, (hajr xastası) 507-6, (haqqnāşinās) 693-20, (hāl) 231-7, 315-23, 317-7, 341-9, 577-26, 657-17, (hālat) 155-9, 217-8, 225-20, 361-13, 791-7, (hameşa diraxt) 593-18, (ħammām) 755-25, (hamvār yer) 475-22, (ħarakat) 127-22, 203-14, 227-18, 285-26, 653-4, (ħaramxwar) 795-20, (ħarf) 255-12, 277-12, (har iki böläk) 259-6, (ħawđ) 273-12, 723-24, (hay'atı) 639-2, (hazl) 543-2, (hīla) 287-17, (Hind kişvarı) 701-14, (Hindū) 501-18, (Hindustān eli) 481-16, (Hindustānī zahrlıǵ aş) 657-8, (Hindustān umarāsı) 663-23, (hisāb) 145-25, 267-22, 473-3, ([ħujr]a) 5-12, (ħuqūq) 423-18, (xabar) 25-16, 31-7-16, 47-1, 59-18-20, 67-9, 71-18, 75-24, 109-15, 123-22, 127-15, 129-1-19, 133-1, 157-16, 171-21, 201-11, 215-7, 225-13, 253-5, 257-16, 277-5, 321-1, 323-19, 385-27, 411-13, 413-20, 451-9, 481-23, 509-8, 521-9, 569-7, 653-22, 665-24, 699-10, 737-6, 739-23, 755-27, 779-21, 805-26, (Xarīdqa barǵan jihatı) 753-10, (xānavāda) 177-22, 387-4, 391-24, (xāşşiyat) 309-4, 581-12, (xatt) 251-15, 243-12, 763-22, 765-5, (xatun) 47-16, (xavāl) 407-17, (xayāl) 81-2, 145-4, 173-14, 205-25, 207-6, 211-21, 235-12, 239-26, 247-12, 259-4-11, 303-1-8-10, 397-12, 461-4, 469-3-7-8-12-23, 491-17-20, 493-20, 517-19-21, 521-15-24, 539-6-8-9, 543-9-11, 561-9, 563-11, 565-12, 565-16, 571-24, 693-10, 695-25, 707-21, 721-8, 761-11, 767-7-26, 771-1, 773-1-9, 777-24-25, 781-6, 471-26, (xazīna) 447-22, (xızāna) 631-7, (xidmat) 33-3, 51-19, (xiṭāb) 649-24-25, (xoşāmad) 359-16, (Xudāy) 25-10, (Xudāyberdi Temurtaş) 25-11, (xurma bargı) 613-2, (xuşūşiyat) 621-8, (Xwānzāda Begim) 55-16, (ılǵar) 651-24, 653-2, (ılǵa[r] beǵlari) 639-9, (içkäriki aǵız) 297-20, (içkäriki çıǵ) 297-17, (iḥtiyāt) 553-9, (ikälä) 345-3, (iki) 23-3, 345-5, 619-21, (iki aqa-ini) 449-14, (iki ay) 619-21-22, (iki ay yarım ay) 69-20, (iki azımuşşān) 671-12 (iki böläk) 569-25, (iki çerig) 139-11, (iki daşt) 281-9, (iki iş) 373-13, (iki kişi) 227-19*2, 401-21, (iki kuhna bedawlat) 663-10, (iki mardak) 151-9, (iki paytaxtnıng) 29-24, (iki rüd) 275-9, (İki Su) 107-18, (iki

süngäk) 605-19, (iki taraf) 451-16, (iki yer) 265-6, (iki-üç yıl) 743-7, (iki-üç yürüş) 343-7, (iki zaxm) 431-4, ('imārat) 97-6-9*2, 397-3, 725-16, 725-21, 727-13, 731-14, 763-10, ('ināyat) 361-23, 493-10, 663-11, ('ināyat u iltifāt) 651-3, (inçkä) 511-25, (infi'āl) 649-14, (ini) 351-10, (iş) 173-2, 227-17, 241-13, 313-13, 315-17, 333-16, 357-19, 393-17, 429-7, 523-4, 715-10, 761-23, (ism) 9-2, 15-14, (i'tibār) 269-2, 619-22, (ittifāq) 159-22, 487-22, (Jahānşāh awlādı) 55-19, (jam') 197-19, 199-3, 373-17, 419-22, 421-7, 435-12, 503-26, (jamā'at) 131-5, 197-19, 227-24, 385-24-26, 523-1, 579-16, (jam'ıyyat) 393-11, 739-22, (jangal) 587-18, (Janjūha) 475-8, (jarima) 547-3, (jāsūn) 617-17, (jawr) 177-8, (jihāt) 9-2, 15-14, 33-15-21, 53-3, 65-7, 73-5, 73-11, 95-18, 99-16, 105-14, 115-9, 131-24, 141-9, 143-26, 159-16, 169-15, 207-4, 233-13, 235-17, 271-25, 273-16, 275-7-24, 289-5, 293-24, 299-23, 317-23, 319-6, 333-17, 347-11, 351-11, 357-24, 369-7, 375-2-7, 383-1, 395-8, 415-21, 455-20, 475-18, 481-12, 519-21, 533-11, 555-11, 569-26, 583-18, 591-7-10-16-17, 603-13, 615-13, 633-6, 641-5, 657-2, 661-11, 665-12, 667-13, 695-18, 703-16, 711-12, 719-4, 725-27, 761-28, 787-12, 805-12, (jins) 595-14*2-18, 597-11-14, 599-20, (jöl) 509-2, (jumla) 369-18, 375-18, 403-17, 487-13, 575-7, 627-7, 705-27, (jurm) 543-3, (jurmāna jihātı) 489-21, (kāfir) 639-24, 667-15, 693-13, (Kalda Kahār) 475-21, (kalhara) 591-21, (Karamnās suyu) 775-10, (karg) 543-19, (kāvāk mardak) 661-23, (kayfiyyat) 129-4, 213-17, 655-22, 729-27, 743-6, 769-19, (keçä) 295-13, 315-9, 525-19, 569-9, 803-13, (keçkän kişi) 67-10-11, (keçmäklik) 669-24, (kelgän) 767-16, (kelgän arđadāşt) 737-2, (kelgän kişi) 731-5-8, (kelmä) 33-7, 321-15, (kelmä) 389-6, (kemä) 697-9, 779-12, 789-12-21, (kengäş) 227-16, 315-13, (kent) 195-7, 207-11, 279-27, 281-2-17-18-19*2-23, 281-17-18-19*2-23, 283-3, 535-19, (keyik) 591-18-25, (kiçik çığ) 297-21, (kiçikkinä) 751-3, (kicikräk diraxt) 511-7, (kirgän vilāyat) 105-11, 225-15, (kiriş) 191-9, (kişi) 33-2, 195-22, 223-1, 241-3, 419-12, 581-11, 605-14, 633-8-10, 653-21, (kohistān) 277-7, 279-7, 557-24, (kornamak mardak) 119-9, (köl) 475-23-25, 697-7, 709-6-8, 723-25, 727-18*2, 729-9, (köl suyu) 729-8, (köplük) 617-21, (köt bergüçi) 431-15, (kötärgän) 277-9, (kötäl) 269-15, 271-26-27, 279-22, 289-12, 409-18-19, (kullī şikast) 89-17, (kūn-bergüçi) 197-15, (kündihni) 431-17, (kūra) 649-12, (kuroh) 747-5, (kūza) 187-2, (kūn) 61-15, 149-6, 157-15, 245-3, 309-10 431-10, 493-13, 499-

17, 515-8, 517-10-11-19, 521-1-24, 523-14, 525-19, 533-17, 537-8, 661-4, 677-12, 703-16, 715-16, 753-16, 759-25, 767-2-8, 771-6, 773-6, 777-18, 783-13, 799-4, 801-6*2, 805-20, (qaçqan) 553-7, (qadam) 747-8, (qā'ida) 499-14, 501-12, 701-22, 743-2-3, (qalağan taş) 297-11, (qarar) 169-3, 565-21, (qara su) 33-11, 99-1-10-11, (qaravul) 777-20, (qaravul ayırğan yigit) 49-26, (qatla) 543-12, (qatl-i 'amm) 465-6, (qazan) 649-10, 717-13, (qırq-elligä Afğān) 509-15, (qışsa) 655-20, (qış) 121-8, 123-1, 319-11-12, 331-12, 333-27, 393-19, (qışlağ) 145-15, 177-10, (qıt'a) 375-22, (qitāl) 675-17, (Qızılbaş) 647-6, (qitār gul) 607-18, (qorğan) 695-1, (qul) 295-21, 727-27-28, (qulluq) 643-2, (qum) 281-11-, (quş) 279-12, 295-12-13, 317-9-10, 353-18, 597-15, (quvvat) 577-26, (lafz) 283-23, (laqab) 361-20, 371-16, (laklak) 601-21, (Lamğānāt) 273-23, (langota) 625-8, (līmū) 615-25, (maðarrat) 419-2, (mādda) 435-18, (maðmūn) 33-1, 107-25, 109-2, 123-18, 161-18, 735-17, 761-11, 763-1, (maħall) 253-4, 295-1-16, 661-17, (maħalla) 3-21, (majlis) 505-1, (makr u farīb) 223-6, (makr u ğadr) 157-19, (mamālik) 575, (ma'nā) 161-11, 377-1-2, 541-22, (manzil) 519-26, (manzūr) 737-14, (marad) 335-17, (marad ayyāmı) 605-15, (mardak) 161-4, 241-5, (mari'ka) 571-21-23, (martaba) 47-15, 81-16, 277-10, 247-5, 329-14, 353-21, 371-18, (maşlahat) 145-9, 183-19, 389-13, 461-9, 517-16, 707-12, 725-3, 755-7, 807-1, (masjid) 95-20-21, (masnavī) 375-2, 377-8, 379-3, (maşra'a) 535-22, (maşūr bolğan) 423-1, (maţla') 199-11, 405-24, (maţla'a) 141-13, (mawsim) 425-13, (Maydān-i Rustam) 511-4, (mazār) 313-23-26, (mazkūr) 103-6, (mazkūr bolğan) 223-17, 355-12, 443-23, 459-14, 747-3, 747-10, (mazkūr bolğan el u ulus) 425-5, (mazkūr bolğan Hidustāndaqı vilāyat) 477-21, (mazkūr bolğan jānvar) 291-17, (mazqūr bolğan söz) 109-23, (mazkūr bolğan şā'ir) 377-13, (mazqūr bolğan tört kişi) 187-9, (meva) 275-15-16, (miqdār) 251-19, (mingän at) 233-19-23, (MİR Muħammad) 749-10, (mīrzā) 85-7, 157-5, 347-11, 383-5, 393-12, (mişrā') 525-28, 527-2, (mu'āmala) 157-8, 183-26, (muddat) 11- 5, 83-8-15, 91-1, 123-7, 139-14, 147-5, 205-5, 223-24, 459-13, (mufaşşal) 627-7, (muftin) 107-16, (muftin u yağı) 715-7, (muğlaq alfāz) 743-16, (Muğul) 499-3, (muxālif) 777-6, (muħāraba u muqātala) 675-18, (muħaqar ajzā) 369-21, (muħāşara) 187-11, 337-16, (muhimm) 199-27, (muhimmāt) 35-10, 323-14, 659-27, (muħqam) 591-9, (mujassam fil) 727-1, (muqarrar) 475-1, (muqarrar

bolğan Turdı Beg) 651-18, (munāfiq mardak) 661-14, (munāsabat) 21-3, 347-8, 637-26, (mundaq Rāfiḍī) 345-16, (musalmān) 81-15, (mutavajjih bolğan balān) 419-3, (muzabzibllıq) 633-21, (nā-darmuqābala söz)781-16, (naqb) 69-13, (nāma'lūm) 583-25, (naşihātāmez söz) 765-5, (navāhī) 145-13, 197-5, 251-12, 271-15, 305-10, 311-26, 387-2-10, 429-9, 467-21, 559-16, 587-7, 665-11, 721-8, 753-12, 767-22, (naw') 85-11, 591-26, 593-13, 633-25, 635-14, 651-19, 675-9, 675-15, (nawbat) 109-4-13, 147-1, 193-16, 221-6, 271-2, 249-27, 279-20, 335-20, 523-9, 547-18, 553-6, 633-12, 733-16, 789-8, 797-18, (niyyat) 715-4, (nökär) 255-8, (oğul) 347-9, (oq teggän Afğān) 453-14, (oquş) 399-6, (ol arğamçı uy) 587-11, (olturmaq) 561-22, (on-on beş-yegirmä kişi) 407-6, (on tört oğul) 353-7, (ordu) 767-18, (ot) 291-6-7, (öläng) 99-7-8*2-17, 267-24-25, 269-1, (ötär dünyā) 57-16, (ötkän) 789-3, (ötkän iki yıl) 763-34, (ötüş) 717-7, (Özbäg) 385-19, (pādişāh) 435-12, (panāh) 289-13, (Parāla qorğamı) 489-17, (paganāt) 627-8, (pārça yer) 643-17, (pareşān sözləri) 669-5, (paşa) 55-23, (Pīrī Beg) 445-15, (pista) 781-27, (puşta) 219-6, 273-10, 429-13, (Ramaḍān) 701-20, (rasm) 199-9, 305-7, 581-18, (ramī kuyruq) 595-4, (raşad) 95-23, 97-2, (ra'y) 133-6, 161-20-21, 643-2, (rezāndalıq) 545-1, (rezāndalıq şurfa) 541-24, (Ribātak Oçın) 145-10, (rubā'i) 177-2-7, 201-2-4, 503-24, 691-1, 763-26, (rūd) 5-13, 93-13, 309-21, 317-14-15, (rūd suyu) 561-7, (ötär dünyā) 71-3, (sa'ādat) 579-3, (sabab) 75-15, 289-7, 479-3, (şāḥab-ixtiyār) 433-7, (şāḥab-i ixtiyār) 359-11, (şāḥrā) 599-10, (Sajāvand) 283-22, (salāṭīn) 69-8, (salınğan qısıq lata) 625-7, (Samarqand beğlari) 161-14, (sangar) 305-5, (sa'y) 303-14, (say) 309-2-3, (Şayx Abū-Manşūr) 93-6, (sayr) 401-9, 531-13, (sāz) 381-17, (sāzanda) 381-14, (şifāt) 111-6, 355-7, (sındurulğan altun kümüş şurāhī u ālāt) 671-1, (sipāya) 623-24, (siyāsāt) 31-25, 259-14, 521-24, (söz) 33-5, 83-21, 109-21, 205-15, 207-3, 219-21, 235-17, 237-16, 243-8-13, 335-24, 337-3, 391-26, 415-9, 433-13, 451-9, 473-3, 553-23, 575-13, 611-25, 641-19, 697-25, 753-21, 785-6, (su) 93-12-14-16, 95-6, 99-5, 197-8, 233-6, 275-26, 283-15, 305-25, 317-5-9-18, 333-5-6-14, 385-21, 535-23, 545-14, 547-14, 561-2*2-3-6-7, 561-6-7, 613-7-20, 731-21-22-23*2-24, 775-11-12*2, (şuffa) 283-18, 467-26, (şuḥbat) 397-27, 399-25, 401-3, 497-6, 513-3-6, 529-4, (sultān) 69-8, 79-9, 207-18, (Sultān Junayd Barlas) 361-16, (Sultān Şihābuddīn) 283-27, (sultānzāda) 41-10, (şum) 51-19, (sumj) 331-18,

(şūrat) 151-8, (şāh) 23-4, (şāx) 607-17, (Şah Begim) 23-6, (Şāh-Qulı) 765-13, (şahr) 97-24, (şaqq) 555-1, 639-2, (şanī ɥarakat) 119-16, (şārak) 597-8, (şarruşor) 631-18, (şart) 353-25, (şatu) 185-24-26, (şāyi') 277-8, (ta'addī u taşaddud) 47-12, (taḃaqa) 111-1, 175-11, 327-27, 579-18-24, 581-1, 659-18, (tadbīr) 289-17, (tağ) 5-10, 7-23*2, 11-1-5-7, 101-4, 103-2, 195-6, 263-19-23*2-24-25, 265-9, 269-4, 273-16-17-21*2, 275-3, 279-12, 281-9-13-14-15-17, 287-26, 291-12-15-21-22-24, 293-3, 303-8, 305-1, 465-22, 473-22-23-24, 475-3-6, 475-18, 557-16, 583-12*2-14-15-16-18-19-20-21-23*2-24-25, 703-9, 723-15-16, (tağ va puşta) 317-1, (tağ dāmanası) 485-4, 491-17, (ta'hīr xumār) 389-19, (tajribalığ beg) 215-22, (taqrīb) 533-8, 563-26, 635-23, (<...> taqrīb) 597-23, (taqşīr) 389-20, (tālār) 779-12, (tam) 7275-24, (Tambal) 189-13, (tanāb) 295-6, (tanbīh) 541-24, (tangī) 331-22, 489-16, (taraddud) 125-5, 397-21, (taraf) 77-6, 87-4, 137-7, 185-25, 213-15, 255-3, 289-11, 389-16, 419-18, 549-13, 661-23, 669-4, 753-11, 781-4, 791-13, 803-11, (tār bargi) 613-24, (tarḃ) 645-3, (ta'rīf) 731-2, (tārīx) 3-6, 7-20, 21-26, 23-11-14, 53-22, 55-8, 57-17, 105-2, 251-6-16, 261-18, 271-18, 327-20, 347-22, 349-24, 361-16, 363-13, 365-23, 379-1, 421-25, 423-3, 447-11, 455-4, 579-12-27, 583-12, 585-9-11-14-17-18-19, 655-21, (tārīxqaça) 371-29, 421-23, 577-1, (tarīq) 213-22, 295-12-18, 297-7-12, 575-19, (tartīb va yasal) 571-1, (tās) 621-12, (taşqarıqı faşīl) 729-7, (taşvīr) 397-4, (taş) 717-12, 789-5, (taşviş) 541-24, (Tatar Xan) 479-8, (tavajjuh) 33-8, 387-5, (tavāyif) 583-16, (tawba) 765-1, (tawr) 411-24, (tavuq) 599-10-11, (tegrā) 135-5, 641-2, (tepā) 493-16, (tıqan) 73-19, (tīramağz mardak) 353-25, (til) 5-5, 715-20, (tilāmāk) 225-2-3, (tiş) 587-13*2, (topçaq) 43-1, (topçaq vad') 591-13, (toy) 747-12, (törlüg) 295-6, (tört burj) 97-7, (tört garī) 621-26, (tört hujra) 397-1, (tört kişi) 213-8, 417-7-10-11-, (tört mīrzā) 53-21, (töşäk) 391-7-10, (tuğran mazdūr mardak) 243-20, (tütī) 595-13-15, (tümān) 275-22 , 277-5, 287-25, (tümānāt) 101-24, (tüş) 243-26, (tüşük) 613-17, (tüzälgän yer) 755-24, ('ubūr u murūr) 455-22, (uçma) 85-15*2, (uluğ aq öy) 391-4, (uluğ duşmān) 641-23, (uluğ faşīl) 729-5, (uluğ ğumbaz) 727-7, (uluğ ğunça) 607-17, (uluğ yılan) 511-23, (uran) 213-19, (uruş) 133-14, 141-21, 183-1, (Urwā) 729-8-9-11, (Urwā degän yer) 727-27, ('uzr) 177-8, 397-26, 547-1, (???' uzr masmū') 169-17, (üç) 23-6, (üçälä) 347-1, (üç bayt) 199-5, (üç cins diraxt) 283-9, (üç faşl) 777-7, (üç

garī) 621-24, (üç kişi) 217-16, (üç kötäl) 269-6, (üç qıl) 379-22, (üç-tört kün) 523-9, 777-17, (üy) 397-3, 399-11-12, 423-11, 495-3, 727-3, (üç yıl) 617-10, (vādī) 397-14-24, (vāqi'a) 31-6, 33-12, 59-25, 159-6, (vāqi'a-i hāyila) 659-7, (vatīra) 183-25, (vāyin) 645-7-10, 671-6*2-8, (vazn) 737-19, (vilāyat) 3-10, 33-2, 55-22, 107-1, 247-7, 249-5, 265-21, 269-3, 271-20, 275-7-25, 283-8-28, 187-6-19, 289-24, 291-7, 307-1, 327-16, 477-3, 479-4-8, 547-18, 577-9, 627-6, 693-18, (vilāyat va el) 477-4, (yağı) 641-25, 643-1, 645-25, 719-3, 755-4, 769-16-17, 795-8, (yağı umarā) 637-1, (yakpāra) 723-18-20-21, (yaqa) 697-8, (yam) 747-3, (yan) 335-10, 783-13, (yarağ) 85-23, (yaraş) 151-8, (yarmaq) 795-2, (yavuş) 581-26, (yayaq) 241-12, 789-26, (yayaq tüşkän) 445-13, (yaylağ) 291-9, (yaz) 459-1, (yegirmä kün) 401-10, (yel) 625-19, (yer) 15-17, 49-13, 99-12, 111-22, 187-3, 123-24, 125-7, 241-6-7, 249-5, 255-5, 287-27, 303-4, 415-5, 425-10-17, 441-11, 521-12, 523-23, 549-12, 553-20, 565-5, 643-15-16, 697-1, 699-1, 711-25-26*2, 721-5, 727-15, 733-22, 783-19, (yer u mulk) 487-19, (yığaç) 293-13, 295-8, 751-1, (yıl) 337-24, 339-16, 545-12, 719-3, 743-3, 763-35, (yigit) 79-21, 169-26, 187-3, 333-21, 509-7, 713-1, 777-21, (yol) 63-16, 165-26, 195-18, 235-19, 237-16, 269-12-16-18-20*2-22-24*2, 271-24, 285-2, 305-20*2-21, 309-22, 405-13-14-16, 489-6, (yosunluğ 'ahd) 253-18 (yosunluğ nālāyiq peşā) 543-6, (yosunluğ ranj) 111-13, (yosunluğ şulh) 151-10, (yosunluğ şanı' hārakāt) 163-18, (yosunluğ tağ) 293-1, (yurt) 81-20*2, 83-7-10, 89-8, 149-13, 179-2, (yürüş) 205-3, 303-26, 327-12, 329-3, 333-18, 405-21, 487-10, 509-15, 519-21, 559-10, 675-8, 795-8, (yüyümaq) 199-20, (yüz) 483-5, 485-17, 707-8, 715-18, 729-2, 741-13, (yüz tanābı) 747-11, (yüz yegirmä altı yığaç yol) 25-16, (zaxm) 133-16, 431-4, (zamān) 207-12, 237-11, 249-28, 363-4, (zawraq) 779-14, (zīj) 95-23, 97-2, (zīlūça) 747-23, (zīrāfat) 275-13

... neçä (jihāt) 585-22, (kün) 707-8, 717-11, (vilāyat) 477-15, 251-20, (yıl) 29-9, 545-16

... naw' (bad'bahdliq) 225-6, (balıq) 299-2, (bātil andeşa) 543-5, (qalın yağı) 633-25, (qulluq va xidmatkārliq) 651-19, (quş) 295-5, (maymün) 593-13, (nāma'qül) 153-1, (rujū') 173-27, (sa'ādat) 675-15, (sustluq) 675-9, (şor u fitna) 423-15, (tambīh) 543-7, (yax) 545-15, (yasal) 443-6, (zīrāfat) 635-14, (zūlm u

fisq) 47-21, (xaṭṭ) 109-11, (nökär) 111-12, (iş) 119-13, (talāş va tartış) 123-1,
(rujü') 173-27, (bexānumanlıq) 205-10, (xwārlıq va zārliq) 205-11
... miqdār (furja u furşat) 451-14, (tayar) 251-19

O

ol

o

(axşam) 137-13, 147-23, 169-4, 485-26, 513-21, 521-11, 729-19, 759-27, 793-1, (aqa-ini) 251-8, (altı-yeti sardār) 479-6, (ara) 137-19, 271-16, 489-15, 529-2, 559-13, 589-5, 745-13, (aral) 773-5, (arğamçı üy) 587-11, (at) 229-4, (bāb) 761-27, (bāğ) 499-12, (bā'is) 191-8, (barīn) 253-17, (beḥamiyyat nāmard aqa-ini va ana-egaci-singli) 555-23, (behoş mardak) 65-3, (bir Türkī masal) 159-7, (boy) 443-10, (çağ) 479-5, 669-25, (çāh) 645-17-19, 723-23, (çapqunç) 507-23, (çarx) 645-19, (çāšnīğīr) 657-26, (çerig) 67-8, 195-11, 319-5, 479-1, 643-4, 785-25, (çuqur) 297-13,*2 (dāduk) 655-27, (dağdağa) 31-17, 205-15, 763-35, (dam) 701-15, (dāmana) 309-1, (dargāh) 543-6, (dārū) 221-18, (degän yer) 791-21, (dunyā) 657-20, (el) 11-6*2, 167-24, 275-6, 279-14, 407-16, 467-9, 581-20, 597-18, (fawj) 571-6, (fursat) 11-13-17, 17-12, 21-5-6, 25-13, 27-20, 33-12, 53-6, 69-6, 109-3, 121-18, 155-20, 167-17, 175-25, 177-6, 183-9, 193-3, 197-12, 201-25, 221-24, 247-17, 249-5, 337-5, 367-24, 385-16, 389-14, 451-17, 477-18-28, 491-3, 497-15, 505-20, 515-21, 541-17, 567-11, 577-24, (gumbad) 97-15, (guzar) 771-2, (ğalla u muhmal) 177-1, (ğanīm) 287-18, (ḥadrat) 737-15, (ḥal) 109-8, 229-13, 337-5, (ḥaqqnāşinās) 45-13, (ḥawḍ) 723-24, (ḥirfa) 623-17, (ḥujra) 5-10, 5-12, (xabar) , (xan va sultān) 567-17, (xatt) 763-1, (xātır) 195-11, (xatun) 659-1, (xayāl) , (xayl) 463-19, (ılğar) 79-8, (iki bölük) 275-11, (iki elig) 359-21, (iki er) 657-25, (inşā) 671-13, (iş) 315-17, 369-18, 379-27, 381-1, 625-24, (jam') 111-26, 503-26, (jamā'at) 69-22, 119-11, 787-26, (jam'-i besa'adat-i jāhil naşīhat) 361-7, (jihat) 279-23, 319-7, 361-20, 371-3, 481-10, 663-8, 677-26, 717-13, 743-18, (jumla) 41-16, 89-12, 95-27, 97-18, 101- 21, 173-20, 183-5, 355-13, 375-6-10, 489-21, 497-12, 657-5, 585-10, 649-22, 655-13, 705-15, 749-21, (kağazdaqı zahr) (keçä) 123-24-27, 173-8, 395-19, 449-4, 525-12, 695-13, 697-6, (keçä va tang) 671-3, (kelgän) kişi) 119-13, 765-10, (kemä) 773-20, (kent) 281-20, (keyik) 591-24, (kişi) 529-25, 671-1, 729-25, (kitābat) 655-16-17, (kohistān) 199-9, 251-11, 263-18, (köngül) 541-20, (köşk) 95-4, (kuhpāyan) 251-13, (kūzalıg çarx) 587-5, (kün) 59-20, 61-14, 123-25-27, 127-1, 179-15,

185-19, 331-23, 385-7, 463-6, 487-17, 511-20, 543-13-23, 545-19, 563-24, 697-3, 719-11, 777-4, (kün axşam) 529-5, (qabāhat) 327-23, (qarg) 473-10, (qarılıq) 547-6, (qay) 657-15, (qazan) 717-13, (qılğan xayāl) 215-2, (qış) 145-22, 333-4, 375-4, (qışlağ) 145-18, 147-4, (qıt'a) 701-13*2, (qorqan) 113-19, 121-21, 137-20, (qoyğan eşik) 297-22, (lülī) 751-3, (madrassa) 95-12, (mağz) 613-1, (maḥall) 19-20, 25-10, 55-24, 89-23, 111-25, 153-14, 169-10, 187-27, 191-13, 201-2, 223-16, 231-13, 257-14, 261-18, 303-7, 313-28, 331-5, 393-2, 415-25, 449-5, 459-22, (ma'hūd lafz) 213-22, (majlis) 393-7, (mamarr) 669-14, (martaba) 13-27, 173-10, 197-6, 363-11, 467-5, 595-15, 625-19, (masal) 255-11, 547-7, (masnavī) 377-25, (mihr) 153-8, (miqdār) 73-8, 83-7, 93-3, 137-25, 369-19, 403-14, 565-11, (mısrā') 659-6, (muddat) 153-4, (Muğul) 201-17, (mulāhaza) 179-16, (munafiq) 109-23, (munāsabat) 13-14, 19-15, (munça rust) 559-2, (musalmān) 123-7, (muyassar) 165-9, (navāhī) 23-7, 59-6, 79-2, 101-18, 113-20, 115-3-25, 123-12, 125-18, 127-4, 161-14, 277-8, 293-1, 301-13, 315-20, 319-15, 329-6, 337-6, 359-2, 387-18, 455-17, 515-12, 533-23, 559-12, 561-11, 587-1, 593-11, 595-15, 599-1, 635-19, 707-13, 709-23, 737-4, 753-19, 765-22, 803-6, (naw') 363-6, 393-8, 427-6, 501-10, (nawbat) 577-15, (nayşakar) 271-7, (neçä kün) 405-23, (nemä) 375-15, 625-24, (nişan) 251-6, (on bir kişi) 447-5, (pādişāh) 367-1, 577-5, 581-12, (parça-lata) 625-8, (raqş) 361-8, (Ramadān) 113-14, (rubā'ī) 763-33, (rūd) 429-12, (rüstā'ılıq) 439-18, (salāṭīn) 579-17-25, (sarāmad) 363-7, (sarı) 311-12, 411-17, 447-2, 743-26, 751-2, 781-13, 793-22, (sarkār) 63-4, (sarv) 507-5, (söz) 589-18, (söz va muhimm) 633-17, (su) 613-17, (şuffa) 701-24, (şuḥbat) 505-7, (şahjüy) 5-20, (şaq) 119-6, (ṭabaqa) 421-16-23, (tağ) 31-11, 63-20, 71-11, 291-13-20, 305-1, (taxt va yer) 581-9, (taqādā) 207-15, (ṭaraf) 31-21, 77-4-6, 87-4, 111-19, 137-7, 139-9, 185-22-25, 187-5, 211-16, 213-15, 253-22, 255-2, 232-17, 389-17, 419-17, 639-23, 669-10, 753-19, 769-15, 787-23, 791-13, (tarxan) 171-2, (ṭarīq) 553-24, (tārīx) 4175-8, 85-4, 559-5, 575-19, (ṭavāyif) 485-2, (til) 541-19, (töşäk) 391-11, (tütī) 595-16, (tükängän ğazal) 203-7, (Türkmän) 445-15, (uj) 483-6, (uluğ ğonça) 607-19, (uluğ çāh) 643-17, (uluğ yılan) 511-24, (ulus) 23-21, (uruş) 717-9, (ura<n>daşur) 213-25, (utrudaqı fawj) 791-9, (üç faşl söz) 781-14, 795-5, (üç kişi) 497-16, (üç şart) 795-7, (üç tümän) 275-1-2, (ülüş) 61-19, (ün) 605-19, (üy) 141-16, (vahla) 233-12,

(vaqt) 319-21, 363-10, 479-4, 497-6, (vilāyat) 105-26, 107-3, 249-27, 277-13, 279-22, 289-19, 321-14, 327-15, 365-27, 375-9, 385-4, 449-3, 501-13, 507-14, 511-11, 525-6, 589-19, 593-8-11-14, 595-13, 599-19-20, 601-20-22, 603-1-9, 611-18, 619-12, 621-7, 625-15, 749-20-26, 761-23, 763-3, (vilāyat lülilari) 749-24, (yaqa) 697-8, (yaman 'aqīdad) 141-10, (yan) 335-10, 783-12, (yaralığ) 61-23, (yaxşılıq) 45-13, (yer) 15-16, 193-17, 209-1, 219-17, 227-24, 237-21, 239-14, (vilāyat) 15-17, 19-24, 31-14, 121-23, 219-17, 487-25, 581-11, 593-5, 697-20, (yıl) 567-14, 633-5, (yol) 237-13*2, 307-11, 405-13, (yurt) 89-8, 257-5, 313-27, 315-18, 431-2, 523-18, 543-14, 545-19, 555-27, 563-10-28, 573-18, 695-12, 761-9, 771-6-9, 773-26, 775-23-26, 779-3, 781-6, 799-6, 801-5-17, (yürüş) 213-23, 307-15, 693-14-23, (yüz) 125-20, 129-22, 237-18, 301-11, 303-20, 305-4, 311-26, 313-3, 315-25-26, 317-1, 321-2-3-21, 441-4, 485-17-21, 505-23, 507-1, 511-27, 535-6, 539-15, 543-17, 565-6, 577-2, 631-10, 707-8, 715-18, 719-19, 729-2, 741-12, 757-4-12, 767-18*2, 769-11, 773-17, 785-2-17, 787-3, (yüzlüg) 695-16, (zahr) 657-1, (zaxm) 613-2*2-4, (zālim badkirdār) 21-16, (zamān) 13-20, 27-1, 35-24, 365-6, 369-19, 371-12, 381-14, (zīj) 97-2

... naw' (mulāzamat) 363-6, (raqş) 393-8, (maks u dirang) 403-14, (ayrılğan) 427-6, (tawba) 501-10,

... miqdār (a'imma-i Islām) 93-3, (kişi) 369-19

oşal, oşol

sözkonusu, o

(alğan) 341-24, (asnā) 175-22, 653-18, 791-26, (ayyām) 199-11, (bağ) 241-23, (bāğça) 729-19, (baqa) 605-26, (basqan) 45-10, (beş-altı ay) 481-13, (bir ay-qırq kün) 175-8, (bolğan barğan) 243-23, (bulandī) 555-19, (burunqı üç söz) 781-11, (Buyan Şayx) 741-6, (çahārşamba küni) 87-11, (çıqqan) 69-3, (dara) 697-6, (darvāza) 231-12, 555-13, (dastūr) 235-14, 409-10, (fathnāma) 677-26, (fatrat) 19-2, (fırşat) 11-18, 39-21, 43-24, 61-1, 121-24, 127-12, 169-13, 321-20, 405-24, 711-3, (gumrāhlıq va baṭṭālat) 345-16, (ğaddār) 161-21, (hāl) 243-7-18, (xattı) 761-17, (xatun) 163-3, (xayāl) 169-23, (hīnda) 243-14, (iki qılıç) 553-19, (iki-üç kün) 197-6, 723-9, (jihat) 199-22, (jins) 467-6, (kabāb) 245-9, 251-2,

(keçä) 79-22, 409-3, 723-10, 737-19, (kirgän su) 479-28, (kün) 87-12, 327-4, 331-19, 559-24, 801-15, (kün) 461-21, 717-24, (qāfiya) 177-7, (qarār) 521-5, (qış) 335-16, (qışlağ) 145-22, (qiyās) 429-10, (lafz) 691-8, (majlis) 373-9, (marad) 371-27, (mardak) 243-21, (maw) 15-14, (mazkür bolğan çığ) 299-1, (mî'ād) 79-18, 415-16, (mihr u maħabbat) 153-21, (muddat) 83-15, (muftin) , (mulhit mardak) 631-19, (namāz-ı peşin) 473-16, (neçe kün) 169-19, 175-5, 487-23, (<panjšamba> saħarı) 91-3, (ötkän guzar) 491-22, (pārça tağ) 305-2, (ruxşat) 161-6, (sā'at) 461-17, (sarı) , (sayrasnā) 195-17, (şirāfat) 443-7, (söz) 245-2, (şamba) 109-15-16, (Şavvāl ayı) 75-24, (tāj u kulāh u zar-kamar) 731-3, (taqşir qılğan) 755-16, (taraf) 709-8, (tārīx) 65-9, (tartīb) 203-10, (uluğ qar) 409-20, (uluğ qazan) 663-17, (uruş) 343-11, (va'da yosunı) 663-11, (vilāyat) 743-1, (yaqın) 511-24, (yer) 523-19, 525-26, 697-2, 713-20, (yol) 237-7, (yurt) 461-9, 563-2-4, 693-5, 773-27, (zaxm) 133-19, (zamān) 81-11, 123-23, 139-2, 191-24, 245-7, 323-12, 325-27, 325-17, 333-10, 463-14, 489-19, 533-21, 559-25

... pārça (tağ) 305-2

oşbu

söz konusu olan bu

(Abū'l-Fatħ atlığ) 795-5, (açılğan darvāza) 447-19, (Agra) 627-1, (alar) 353-8, (axşam) 159-3, 307-14, 459-21, 795-25, 801-27, (axşam-ı) 143-1, (aralıqıdaqı tağ) 703-8, (arđadāşt bitigän küni) 775-3, (arğavānzār) 283-8, (asnā) 147-18, 249-15, (av) 431-10, (awqāt) 179-6, (ay) 61-13, 643-10, 703-10, (ayyām) 199-25, 455-3-10, 675-5-21, 703-14, 755-6, 793-17, (badbaxt) 547-17, (bāğ) 761-5, (bāğça) 97-13, (Bāğ-i Bihişt) 421-1, (bālāxāna) 327-3, (Bajawr jölgäsi) 465-9, (baliyya) 365-3, (barg) 617-17, (barğan) 203-15, (beş-altı ma'dūdī beş xalāş) 127-26, (beta'ammul) 131-18, (Bikramājīt) 727-9*2, (bir bemulāħaza) 131-16, (bir eşik) 297-9, (Butxāk) 517-2, (Buyan Şayx) 739-9, (çahārşamba axşamı) 573-10, (çaşma) 199-4*2, (çıqqan) 191-18, (çirkin deotī) 625-2, (dara) 237-6, (dağdağa) 373-15, (dāmadana) 281-7 (dara) 697-4, (darınğan) 213-15, (dastür) 171-12, 213-10, 253-25, 327-24, 407-9, 621-18, 747-15, 749-17, (dilirlıq) 717-5, (Dün) 557-12, (du-tahī) 713-19, (fursat) 79-12, 119-3, 167-24, 171-5, 173-25,

207-6, 229-5-7, (kün) 79-25, 81-8, 89-6, 117-21-22, 123-17, 191-7, 203-7-12, 249-23, 251-5, 447-1, 485-10, 647-13, 663-8, 667-22, 735-12, 793-13, (Gangota qorğanı) 559-2, (Ġaznī Suyı) 287-3, (hafta) 763-23, (hāl) 247-7, (hālat) 217-21, 227-26, 231-1-11, 233-4, 233-21, 669-22, (Hātī Pol) 653-25, (havālī) 713-10, (xandaq) 3-21, (xatt) 763-23, (xatun) 195-12, (xavāl) 407-18, (xoşāmad) 433-19, (ılğar bahānası) 565-6, (iki pārça balūtistān) 283-6, (iki sultān) 207-18, (iki üç kün) , (ilgāri kelgān Özbaglār) 185-8, (iş) 311-15, (Jalāl Xan) 795-1, (jānib) 3-8, (jāsūn barg) 617-18, (jihāt) 81-6, 433-13, 743-17, (jins) 595-18-23, 615-8, (qalandar) 471-16, (kalhara) 591-21, (Kamāluddīn Hısayn) 367-20, (keçā) 653-25, 725-13, 785-24, (kelgān) 449-28, (kelür) 779-11, (kent) 311-22, 535-19, (Koh Baçça) 693-9, (Kūra kötāli) 289-11, (kün) 249-20, 255-13, 257-5, 343-13-14, 407-16, 465-24-25, 473-15, 479-13-14, 487-1-5, 495-8-17, 505-12, 507-12-15, 511-27, 515-25, 519-7, 561-15, 573-4, 661-4, 665-18, 703-12, 719-5, 719-15-17, 735-21, 737-8, 747-5, 751-14, 753-9, 755-26, 757-2, 759-25, 765-24-26, 769-5, 773-14-28, 775-1-21, 779-17-25, 781-20, 783-17, 787-2-22, 789-2, 793-24, 795-13-20, 797-8-14, 801-13, 803-27, 805-2-6-16, (küngäçä) 719-23, (qavīlq) 227-15, (qılıç) 195-27, (qış) 195-21, 197-3, (qışlağ) 145-22, (qışlıq) 79-1, (qiyās) 627-5, (quruq rüd) 309-7, (lafz) 691-6-9, (Lamata) 277-7, (mađmūn) 675-19, 745-1, 763-2, (madrasa u xānaqāh) 95-15, (mağall) 127-14, 299-21, 337-8, (majlis) 519-12, (Masça) 199-10, (masjid) 5-18, (maşlahāt) 157-8, 219-16, 621-8, 643-13, (mawsim) 295-25, (mazkūr bolğan) 407-3, 653-15, (mazkūr bolğan atlığ yayaq çerig) 651-27, (mī'ād) 745-12, (Muğulça zeb) 209-1, (mukālama) 241-16, (Oşbu muqarrar bolğan yosunluğ 'ahd u şart) 151-16, (namāz-i dīgar) 789-9, 797-12, 803-7, (namāz-i xuftan) 491-3, (namāz-i peşīn) 719-13, (nārgīlning postı) 613-14, (navāhī) 135-4, 387-3, 559-15, 605-16, 767-19, (naw') 389-22, 613-7, (nawbat) 149-22, 455-26, (neçä kün) 439-6, (niyyat) 737-17, (panīr-ı) 613-1, (rang) 595-2, 739-26, (on-on beş-yegirmä kişi) 407-10, (ordu) 777-3, (otuz-qırq yıl) 471-14, (ölüg) 277-15, (pāçī) 737-6, (Parsarū) 799-18, (Ramadan ayı) 73-7, (rüd) 307-11, 429-12, (sā'at) 243-6, (şabāh) 711-10, (safar qılğan yurt) 515-23, (saħar) 719-6, (sayr) 425-14, (siteza) 439-24, (Sivālik Parbat) 585-7, (Sox) 7-15, (söz) 243-10, 359-19, (su) 285-5, 561-5, 799-22-23, 801-9-13, (şamba) 719-1, (şamba küni) 757-4, (tağ) 5-11, 5-21, 273-1-16, 309-

25, 474-4-6, 583-23, 585-2-16-17, (tār barg) 613-25, (taraddud) 123-11, (taraf) 137-23, (ta'rif qılğan) 109-20, (ta'rif) 215-2, 407-13, (tārīx) 13-2, 149-23, 347-23, 575-26, (tārīxqaça) 455-26, (Tarxan Begim) 41-1, (tartīb u nasaq) 677-9, (tiş) 589-11-12, (tolğama) 181-13, (Tos suyu) 799-24, (tuta tağ) 585-15, (Türkmän) 333-24, (Türkmän hazārası) 413-18, (uluğ gumbaz) 727-8, (uluğ köl) 727-22, (üç kişi) 213-11 (üç-tört kün) 215-6, (üy) 169-18, 399-10-15, (vađ'lığ yaylağ) 291-9, (yan) 501-5, (yara) 327-22, (yaz) 735-19, (yer) 97-13, 123-13, 239-19, 335-1, 419-20, 667-9, (yıl) 51-1, 83-13, 115-6, 117-9, 139-19, 155-10, 337-15, 425-20, 457-1, 647-3-9, 779-10, (yol) 405-22, (yosunluğ gāfillıq) 173-1, (yosunluğ ğalaba) 779-6, (yurt)) 89-7, 149-17, 203-7, 247-2, 257-9, 259-3-9-15-19, 315-6-7-21, 467-9-23-25, 517-4-7, 521-23-26, 547-4-23, 561-19, 563-19, 663-26, 695-25, 765-12, 767-15-16, 769-5, 771-7, 773-4-12, 777-6, 793-10, 799-22, (yüräk) 607-19, (zamān) 217-12, 225-23, (Zī-Hijja ayı) 735-26

... naw' (xurmā suyu) 613-7

BELİRTME SIFATLARI – ÖLÇÜ MİKTAR SIFATLARI
SAYI VE SAYIYLA KULLANILAN ÖLÇÜ MİKTAR SIFATLARI

A

altı altı (sayı)
 (ay) 47-25, (bayt) 203-10, (bölük) 307-24 (daryā) 585-1, (hışşa) 743-2, (kemä) 491-25, (kişi) 503-7, (kün) 51-4, 325-5, (masnavī) 355-9, (ming) 503-8, (öläng) 26 9-2, (taraf) 493-17, (yam) 747-2, (yüz) 93-1, 623-2, 627-2, 663-19

... aylığ (yarağ) 755-10

altı ming altı ming

... xarvār (aşlığ) 503-9, (tufakandāz) 753-1

altı-yeti altı-yeti
 (fīl) 565-9, (gul) 607-18, (kün) 451-1, (ming) 445-4, (yığaç) 325-24, (yıl) 341-7

... yığaç (yol) 325-24

altı-yeti ming altı-yeti ming
 (çınar) 445-4

altı yüz seksän altı yüz seksen
 (kişi) 627-2

altmış altmış
 (altun) 531-12, (yigit) 341-18

B

beş

beş

(ay) 15-10, (darvāza) 401-23, (gumbaz) 725-22, (hişşa) 743-3, (hükumat) 47-25, (xalāş) 127-26, (kişi) 461-21, (kün) 57-14, 457-4, (künlük) 119-13, 163-17, 245-10, 435-13, (qız) 17-5, 39-5, 53-25, 55-17, (lak) 577-24, 779-1, (ming ... yüz) , (mīrzā) 347-17, (Musalmān pādişāh) 579-12, (oğul) 53-16, (öleng) 267-22, (tümän) 271-20, 275-1, (oğul) , (vakt) 13-22, 37-1, 435-26, (yaş) 17-9, 39-13, 41-5, (yüz) 97-2, 131-21, 215-13, 321-18, 385-27, 491-16, 577-15, 665-23

... künlük (ölär jän) , (ötär dünyā) 435-13, (yol) 245-10

... vaqt (namāz) 435-26

... yaş (uluğ) 17-9

beş-altı

beş-altı

(ay) 19-22, 21-18, 49-8, 177-15, 481-13, (barg) 529-8, (böläk) 259-2, (ini-oğul) 243-27, (kişi) 223-21, 495-20, (kün) 177-24, 215-4, 533-2, 565-16, (ma'dūdī) 127-26, (ming) 45-9, 57-8, 63-18, 147-19, 429-15, 563-29, (muxtalif rang) 279-13, 597-15, (öläng) 267-22, (umarā) 795-12, (yayaq yeläng) 421-19, (yığac) 9-3, (yıl) 363-23, (yüz) 67-7, 131-24, 167-19, (zīna) 645-16

beş-altı ming

beş-altı bin

(çerig) 147-19, (kişi) 563-29, (qoy) 429-15

beş- altı yüz

beş-altı yüz

(ab) 67-7, (kişi) 167-19, (nawbat) 131-24

beşinçi

beşinci

(iqlīm) 3-3, 91-21, (qız) 55-8

beş ming-altı ming

beş bin-altı bin

(bir xayl) 595-15

beş yüz

(kişi) 321-18

beş yüz

beş yüz yetmiş

(tevâ) 491-16

beş yüz yetmiş

bir

bir

(âbdân nökâr) 259-12, (âbxwara) 589-21, ('amal) 175-21, (arıq) 197-7, 263-26, (at) 477-12, 563-2, (ata naslı) 473-24, (ata oğlu) 485-4, (atlıg) 239-20, (ay) 135-5, 139-13, 153-9, 169-11, 175-8, 321-6, 399-22, 619-13, (ayaq) 169-18, 241-1, 659-3*2, (ayçılıq yol) 391-25, (ayvânliĝ hujra) 5-11, (baĝ) 101-23, (band) 287-3, (batman) 623-9, (bayt) 173-20, 357-3, 425-11, 529-22, (bemaza bayt) 435-25, (boz topçaq) 399-12, (böläk) 429-19, 445-4, 429-19, 445-3, 459-3, (böläk çerig eli) 507-22, (bölük) 289-9, 503-17, (bu) 257-10, 337-10, 585-23, (çârdara) 747-1, (daqıqa) 621-2, (darb) 139-3, (diraxt nâranji) 523-12, (dînâr) 51-12, (diram) 51-12, (egerlig at) 501-25, 503-13, (elig) 359-21, 617-18, 749-24*2, (eşik) 297-13, (Fârsî 'arûd) 377-1, (Fârsî risâla) 373-1-6, (fawj) 571-6, 785-20-21-23, (fîl) 551-3, 571-6, 589-17, 705-5, 783-20, (garî) 569-10, 621-6, (gâz atımı) 279-10, 295-6, (gul-i bādâm topçaq) 479-18, (ĝawĝâ) 139-17, (hişsa) 467-4, (hujra) 5-10, (hafta) 197-26, 407-1, (xa[n]jar) 787-9, (xatun) 23-2, (xwânanda) 399-4, (xayl) 595-15, (inçkäräk yılan) 511-23, (jânvarî) 279-8, (kamâlî) 467-4, (kamarşamşer) 399-11, (karor vilâyat) 563-8, (karor) 649-21, 793-27, 795-1, (karor yarmaq jüldü) 563-9, (keçä) 149-15, 223-18, 395-21, 455-2, (keçä kündüz) 37-18, 239-5, 307-25, 621-4, (kejimlig at) 473-15, 475-13, 491-13, 493-4*2, (keng dara) 561-5, (keng qul) 489-9, (kent) 421-14, (kätä-baş atımı) 325-22, (kiçik lülî) 751-2, (kiçikräk taĝ) 281-9, (kinä qıt'a) 701-12, (kinä qız) 39-15, 55-8, 347-6-26, (kişi) 205-7, 463-7, 775-16, (köç) 559-6, 707-19, (köz) 345-11, (kûza çağır) 529-3, (kûza yaĝı) 259-13, (kün) 139-17, 267-1, 281-15, 285-4, 293-8, 461-18, 473-2, 481-5, 617-20, 643-8, 709-11, 759-26, 793-14, 801-15, (qarış) 295-8, 589-20, 591-11, (qavun) 761-25, (qırĝavul) 5-2, (qıt'a) 435-18, (qız) 21-21, 23-

13-25, 25-2, 31-17, 39-21, 57-2, 175-7, 345-4, 347-20, 349-13-20, 351-14, (qorğan) 115-4, (qoy) 329-16, (qulaç) 511-23, 601-8, (quzu jebä) 39-12, (lafz) 213-22, (lak) 559-6, 567-5, 577-8-12-25, 693-3, (madrasa) 95-10, 495-4, (mäkiyän) 57-17, (ma'nä) 443-4, (mānī) 623-9, (masjid-i jum'a) 93-24, (masnavī) 373-26, 379-2, (māşa) 623-6, (mil) 747-7, (misqāl) 623-7, (MNYASH) 623-9, (mu'ayyan taxt) 581-7, (muqarrar yer) 581-8, (murassa' kamar-xanjar) 401-7, (naqş) 375-6, (nan) 237-24, (nardning tāsı) 589-21, (nayza) 257-22, (nemä) 109-8, 227-14, 239-9, (nişāna atımı) 219-2, (oğul) 17-3, 21-21, 23-14, 55-17-24, 57-2, 339-14, 345-9, 347-20, 349-8-13-21-24, 365-22, (oq) 7-21, 229-1, 299-1, 431-4, 497-17-18, (oq atımı) 197-23, 217-7, 307-17, 313-5, 325-23, (ordu) 99-11, (pādişāh) 577-9, (pādişāhnişin) 578-21, (pasandīda u numāyān iş) 187-10, (rang) 557-18, 603-3, (rubā'ī) 175-22, 177-3, 635-14, (sā'at) 621-2, (sangar) 307-14, (sarkār) 481-7-8-*3, (sarsabz goşağır) 217-15, (ser) 623-8, 663-11, 749-7, (söz) 525-27, (süngäk) 37-6, (süt bışımı) 313-6, (şāx) 589-19, 603-15, (şāhruxī) 475-2, (Şiş-na'l kafş) 601-11, (tağ) 473-22, (tānk) 623-6, (taraf) 103-1, 211-21, 227-21, 451-16, (tārı) 217-23, 497-19, (taşrīf) 367-14, (taşr şı'r) 361-25, (tegirmän) 763-16, (tola) 623-7, (topçaq) 505-12, (töşäk) 339-11, (tuxm) 783-1, (tutqan) 339-7, (tümän) 275-1, (Türkī masnavī) 377-21, (uluğ 'ayb) 643-11, (uluğ band) 287-4, (uluğ 'id) 59-20, (uluğ daryā) 479-25, (uluğ gul) 617-24, (uluğ hunar) 181-13, (uluğ köşk) 93-23, (uluğ köl) 475-22, (uluğ lūfī) 751-2, (uluğ rüd) 91-14, (uluğ şuffa) 467-25, (uluğ şāx) 589-20, (uluğ vāyin) 645-5, (uluğ yarım) 657-7, (uruş) 183-2, 361-19, (üy) 73-16, 421-4, (vāyin) 671-5, (vazn) 341-13, (vilāyat) 577-9, 761-28, (yaxşı fath) 383-27, (yaxşı iş) 381-10, (yaxşı iş) 381-10, (yaxşı naqş) 381-21, (bir yaxşı ri'āyat) , (yamanlıq) 453-8, (yarım) 69-25, 103-22, 123-6, 361-12, 407-1, (yayaqqa piyāzī) 229-24, (yer) 73-14, 297-15, 611-19, 617-23, 701-21, (yıl) 7-15, 15-3, 19-20, 375-3, 601-10, 773-8, (... yıl... yıl) 25-2, (yigit) 379-7, (yol) 187-1, 645-11, 727-10, (yüz) 783-11

... arıq (su) 197-7

... atımı (yer) 757-14

... ayçılıq (yol) 393-24

- ... (ay)-qırq kün 139-13, 737-21
 ... ayaq (süt) 659-3*2, (yäm) 241-1
 ... böläk (yigit) 187-2
 ... bütün (tavuq) 601-12
 ... garī-iki garī 255-2
 ... karor va yirmi beş lak (xālişa) 779-1
 ... kuroh (yol) 555-28, 573-8
 ... kurohça (yol) 677-9, 769-4
 ...kurohqa yavuk (yol) 677-20
 ... qarışdın juz'i (kamraq) 431-8
 ... qitār tevä yüki (aq tanka) 449-9
 ... qulaç (kuyruq) 595-8
 ... lak (Afğān) 767-20
 ... nawbat (kişi)
 ... nayza (boy) 471-5
 ... oq atımı (bir buland jar) 197-23, (qoyı) 325-23, (qoyıraq) 803-2, (yer) 313-5,
 (yıraqraq) 307-17
 ... sabad (üzüm) 803-24
 ... ser (altun) 663-11
 ... tam (üy) 241-5
 ... (tegirmän suyu) 281-25, 731-21
 tek ... xuṭba 253-26
 ... tūr-ı gaz atımı (yer) 479-25
 ... tola zahr 655-24
 ... tuğluq (kişi) 179-4
 ... tutamça (yer) 221-16
 yegirmä kün – ... (ay) 403-16
 ... yarım (kün) 255-21, (şar'ı) 407-1, (yıl) 103-22, 123-6
 ... yığac (yol) 101-22, 139-11
 ... (yıl)- ... yarım (yıl) 25-2
 ... yıllıq (toğlısıça) 593-3

birär

birer

(aşlığ) 299-17, (bayt) 153-14, (gāvmeş) 495-12, (ini-oğul) 797-17, (qulaç) 593-3, (nemä) 301-15, 317-26, 319-10, 501-18, (ser) 663-10, (şähruxī) 631-13, (tonluğ) 495-12

... ser (altun) 663-10

birär-ikirär

birer ikişer

(bayt) 175-25, (qorğan) 191-4

... (kün) - ... (kün) 403-13

bir-iki

bir-iki

(aqa ini) 157-27, (bütä tāk) 803-23, (çuhra) 657-17, (dāduk) 605-15, (dast) 561-26, (garī) 255-13, 495-19, 583-2, (hafta) 161-16, (xaṭṭ) 711-11, (iş) 177-10, (i'tibārhlğ kişi) 711-7, (kişi) 263-10, 327-24, 447-20, (köç) 301-17, 315-25, 559-9, 631-23, 719-19, (kuroh) 237-8, 305-19, 311-10, 707-9, (kün) 31-21, 63-14, 73-24, 105-1, 125-25, 137-9, 169-21, 301-13, 325-21, 329-23, 387-10, 465-16, 469-15, 541-23, 649-15, (qılıç) 787-14, (qorgan) 127-6, (martaba) 9-14, 27-6-7, (naqş) 381-4, (oğul) 19-2, (oq) 313-7, 333-11, (söz) 75-4, 555-3, (tikä) 657-9-10, (tünqatar) 787-13, (yatīm yasīr) 187-7, (yıl) 17-14, 25-12, 161-8, 479-2-10, 585-25, (yigit) 261-23

... (ay)-...(ay) 99-8, 387-19

... kuroh (yol) 237-8, 561-6

... (lak) - ... (lak) 567-8

bir-iki-üç

bir-iki-üç

(Özbäk) 185-4

E

ellig

(qoy) 329-17

elli

ellig-altmış

elli altmış

...-ça (bavurçı) 655-22

... qarı (yak-andāz) 331-21

ellig ming

(kişi) 753-8

elli bin

İ

ikälä her iki (?)
(mîrzâ) 399-1

iki iki (sayı)
(Afğân) 317-11, (aqa-ini) 449-14, (ara) 303-15, (arâba) 565-15, 667-10, (âşyânalıq) 395-28, (atäkâ) 745-20, (ayaq parmağı) 749-22, (ay yarım ay) , (bağ) 95-2, (bandar) 265-13, (bâr) , (baş) 297-14, (böläk) 259-6, 445-3, (böyük) 271-20, 275-11, (burunqı ay) 619-22, (but) 279-9, 591-15, 625-8, (çadır) 247-5, (çerig) 139-11, (darvâza) , (daşt) 281-9, (elig) 359-21, (elig parmağı) 749-22, (er) 657-25, (fariq) 19-13, (firqa) 93-5, (ğarîb ھarfî) 255-7, (ھarfî) 371-18, (xatun) 657-25, (xatun kişi) , (xayl el) 473-24, (Xusrawşähmng kişisi) 69-25, (ip) 587-2, (jebä) 337-18, (kâfir) 579-12, (keçe va kündüz) , (kemä) 769-22, (kicikrâk peştâq) 101-8, (kişi) 461-22, 485-25, 497-24, (köç) 547-25, 563-28, (kuhpâ) 149-20, (köç) 313-16 (kün) 707-4, 771-1, (qılıç) 547-6, (qız) 339-7, 349-6, 351-31, (qol) 279-9, 591-15, (qulaq) 431-6, 597-9, (lafz) , (lülî) 749-26, (mardak) 151-9, (maşâf) 141-17, (meva) 93-19, (ming) 131-21, 179-9, 209-9, (mîrsipâh) 249-16, (mîrzâ) 759-7, (namâz) 257-16, 285-2, 331-23, 479-28, 505-1, 769-18, (naw') 275-17 (nökär) 523-25, (oğul) 339-7-20, 343-3, 407-2, (oq) 217-16, (öläng) 267-23, (pârça) 283-6, (paytaxt) 579-21, (rak'at) , (rüd) 275-9, (sâ'at-i nujümîda) 267-2, (sâz) 325-27, (sipâya) 667-19, (su) 491-25, 781-25, 783-19, (süngäk) 605-18, (şar'î) 263-24, (şar'îğ) , (tağ) 305-3, 511-5, (taraf) 275-12-14, 281-22, 489-6-7, 493-18, 611-20, 645-16, 605-22, (tiz) 241-16, 303-23, (törlüg) 291-3*2, (töşäk) 397-6, (uluğ beg) , (uluğ elçi) 749-5, (uzun ip) 587-1, (yaxşı at) 233-16, (yan) 589-11, (yangaq) 35-24, (yer) 265-6, (yigit) 133-14, (yigit inisi) 245-3, (yigit oğul) 163-22, (yol) 269-9, 309-17, 489-5, (yüz) 247-3, 255-22*2, 295-20, 315-21, 557-6, 627-1

... (ay)-yarım ay 69-20

... böläk (tolğama) 569-25

... eligçä (yer) 595-18
 ... xarvâr (kirinç) 495-14
 ... lak (tanka) 805-19
 ... lakdin köpräk (nemä) 745-23
 ... naw' (çağır) 275-17
 ... pârça (balütistân) 283-6
 ... yarım (kün) 575-8
 ... yığaç ... (yol) 411-7
 ... yüz- ... yüz ellig (kişi)
 üç kişi- ... (kişi) 185-23
 ... - üç (ming) 227-3, 231-5
 ... qadd (yafraq) 229-26
 ... rak'at (namaz) 241-23
 ... yaş (uluğ) 17-19

iki ming   iki bin
 (aräba) 751-25

...-çä (kişi) 777-20
 ...-çä çağlığ (kişi) 777-12
 ming-... (kişi) 221-22, (yarağlığ kişi) 179-9
 ming beş yüz - nihâyatı ... (kişi) 577-15

ikinçi   ikinci
 (iklîm) 583-6, (kemä) 791-2, (qız) 19-6, 21-17, 39-10, 49-4, 53-26349-1-12,
 (nawbat) 17-10, 39-14, 45-5, 131-17, 133-9, 175-15, (oğul) 11-12, 19-22, 141-3

ikirär   ikişer
 (ay) 619-19, (bayt) 153-14

iki-üç   ik-üç

(ay) 549-10, 641-5, (elig) 593-24, (kişi) 197-7, 333-23, 445-8, 523-12, (köç) 309-26, 315-5, 405-7, (köç) 403-14, (kün) 65-5, 75-14, 79-23, 125-15, 145-16, 183-22, 197-6, 301-15, 309-19, 317-26, 395-10, 435-8, 563-21, 695-25, 723-9, 761-9, 767-26, 777-25, (manzil) 35-15 , (ming) 459-12, 635-21, (nawbat) , (oq) 333-12, (pādişāh) 385-15, (şar'î) 77-4, 289-9, (yer) 61-25, 271-23, (yığaç) 287-11, (yıl) 55-10, 427-4, 743-7, (yürüş) 343-7, (yüz) 79-20, 91-10, 499-3*2, 713-9, (zīna) 495-2

... ayçılıq (yol) 567-1

... böläk (ağıl) 411-11

har ... (kün) 395-22

... pās - ... pāsğaça (at) 549-21

iki-üç yüz

iki üç yüz

(ābādān yigit) 499-3, (aç uruq) 91-10, (kāfir) 713-9, (kişi) 499-3, (qazaq) 79-20

iki-üç ming

iki-üç bin

(ābādān yigit) 459-13, (sipāhī) 635-21

iki yüz

iki yüz

(hışāb) 195-13, (kişi) 627-1

...-...ellig (kişi) 255-22

yüz-... (kişi) 177-19, 231-6

...çä (abdān yigit) 223-17, (ābādān yigit) 777-6

iki yüz ellig

iki yüz elli

...-çä (kişi) 557-6

iki yüz-... (kişi) 255-22

iki yüz kırq   iki yüz kırk (sayı)
(kişi) 125-13, 167-21, 177-15

iki yüz-üç yüz   iki yüz-üç yüz
(üylüg) 295-20

... (at)-... (at) 315-21

Q

qırq kırk
 (batman) 345-21, (kün) 61-26, 153-9, 169-11, 175-8, 335-10, 399-22, 737-21,
 (ming) 87-10, 195-7, (yaş) 533-3*2, (yıl) 341-7

... kurohça (yol) 721-4

qırq-ellig kırk-elli
 (balıq) 297-12, (kün) 81-20, 147-4, 647-4, 767-2, (künlüg) 393-24, (ming) 87-
 10, 195-7, 433-20, 571-22, 641-20

...-ça (Afğān) 509-15, (Afğān yayaqı) 509-3

... künlüg (yol) 393-24

... qarı (yak-andāz) 273-20

qırq-ellig ming kırk-elli bin
 (kişi) 641-20, (Özbäk) 433-19, 571-22

...-ça (kişi) 757-5

qırq ming kırk bin
 (çına) 195-7, (qoy) 87-10

qırq tört kırk dört
 (yaş) 35-17

M

ming

bin

(tümän) 115-12, (uyluq) 15-1

... çağlığ (fıl) 577-25, (yigit) 787-18

...-çä (kişi) 321-26

...-gä yavuq (fıl) 567-5

...-iki ming (kişi) 221-22, (yarağlıq kişi) 179-9

iki-üç ... (yarağlıq kişi) 227-3

...-gä çağlığ (yigit) 719-20

...-gä yavuqça (kişi) 107-6

...-ming beş yüz (at) 63-23

on beş-yigirmä ... uyluğ (kāravān) 265-23

üç-tört ... (üy) 253-9, (kişi) 115-22, (Muğul) 141-20

yeti-sekiz-on ... (at) 265-22

ming altı yüz

bin altı yüz

... qadam (yol) 663-19

ming beş yüz

bin beş yüz

ming - ... (at) 63-23, (kişi) 179-11

... -iki minggä yavuq (Muğul ulusu) 131-21

... - nihāyatı iki ming (kişi) 577-15

ming-ming beş yüz

bin-bin beşyüz

(Özbäk) 385-27

...-çä (kişi) 665-23

ming tört yüz toqsan bir   bin dört yüz doksan bir
(sangtarāş) 627-3

O

on

on

(ay) 337-15-18, (kişi) 245-1, (qoy) 495-14, (ming) 93-1, (yıl) 17-17

... kurohça (yol) 797-22

... qarı (fil) 589-9

... yığaç (yol) 113-28, 393-17

...-on beş-yegirmä (kişi) 171-19, 243-17, (kün) 153-7

...-on iki (kişi) 181-16

...-on beş (kişi) 217-7, (nökär) 191-9

on altı

on altı

(kişi) 525-18, (ming) 429-25

... kuroh (yol) 803-17

... künlük (moljar) 745-6

on altı ming

on altı bin

(qoy) 429-25

on altı-yeti

on altı-yedi

(sardār) 479-6

on beş

on beş

(künlüg) 517-16

... künlüg (boljar) 517-16

on-...-yegirmä (kişi) 171-19, 243-17, (kün) 153-7

on-... (nökär) 191-8

on bir

on bir

(gunāh) 331-1, (kişi) 447-5, (qız) 53-16, 343-20

... kuroh (yol) 799-12

... şatrlıġ (mıştar) 759-25

on bir-on iki

on bir-on iki

(lafz) 271-12

on iki

on iki

(ming) 577-18, (Muġul nökarı) 23-18, (yaş) 3-1

on-... (kişi) 181-16

on iki ming

on iki bin

(kişi) 577-18

on-on beş

on-on beş

(içki) 407-2, (kişi) 717-5, 791-14, (kün) 437-1, (ming) 571-21, (zīna) 729-5

... kuroh (yol) 645-23

... qadamça (yol) 407-8

on-on beş- yegirmä

on-on beş-yirmi

(kişi) 407-6-9-10

on iki-on üç

on iki-on üç

(kent) 279-26, (yaş) 379-25

... yıġaç (yol) 287-21

on ming

on bin

(şähruxī) 759-6, (tankā) 767-3

on-on iki   on-on iki
(kün) 501-22, (puştvära) 295-26

... qarı (yer) 311-16

on sekiz   on sekiz
(ming) 107-23

... yığaç (şarq) 25-14, (yol) 101-17

... ming (qoy) 107-23

on toquz   on dokuz
(yaş) 173-11, 175-8

on tört   on dört
(kün) 169-11-12, (oğul) 343-20, 353-7

... yığaç (yol) 285-2

on üç   on üç
(yaş) 53-20

... yığaç (yol) 271-22, 285-3

on üç-on beş   on üç-on beş
(sarkaş u rahzan) 413-11

on üç-on tört   on üç-on dört
(yaş) 207-18, (yıl) 193-22

... yığaç (yol) 121-15

on yeti-on sekiz   onyedi-onsekiz
(yaşlığ kişi) 173-4, (yıl) 19-24

otuz   otuz
(bayt) 379-13, (lak) 699-15-16, (ming) 209-21, 321-17

otuz iki-otuz üç

... naw'(ğayr-ı mukarrar lāla) 281-6

otuz-qırq   otuz-kırk
(barg) 613-22, (batman) 361-11, (kemā) 715-26, (kün) 149-13, (Qızılbaş) 647-5,
(ming) 329-15, 379-8, 547-6, 549-16, (yıl) 439-24, 471-14

...-ça (atlığ jebalig kejimlig kişi) 484-11, (kişi) 491-13, (nökär) 171-4

otuz-qırq ming   otuz-kırk bin
(bayt) 379-8, (kişi) 547-6

otuz-otuz beş   otuz-otuz beş
(atlığ) 891-2

otuz-tört   otuz-tört
(lāla) 425-10

otuz üç   otuz üç

... qatla (yer) 327-4

otuz ming

otuz bin

(xarvār) 299-19, (kişi) 209-21, (nökär) 321-17

S

sekiz

sekiz

(kent) 287-22, (kişi) 233-4-11, 497-23, 769-14, (uluğ panır) 495-14, (yaş) 17-21, (yüz) 3-1, 13-7, 35-17-20, 51-8, 141-2, 339-3

... lak (řāhruxī) 291-1

... yaş (kiçik) 17-19

T

toqsan altı   doksan altı
                                       (kişi) 195-13

toquz   dokuz
                                       (at) 165-10, (gunāh) 329-26, (pārça) 165-11, (rang) 375-6, (rūd) 273-2, (tarnāw)
                                       3-19, (tuğ) 201-13, (yüz) 5-11, 11-19, 21-18, 27-19, 55-5, 65-9, 273-3, 361-1,
                                       363-8-22, 575-23-26, 581-28, 671-7,

... yığaç (yol) 63-17, 101-3

tört   dört
                                       (āşyānlıĝ) 93-23, (atlıĝ) 239-3, (ay) 245-12, 617-20, (bölük) 7-12, (burj) 97-6-7,
                                       (daryā) 281-16, (elig) 115-2, 609-12, (ğazaliyyat) 355-11, (ħalqa) 749-21,
                                       (ħujra) 397-1*2, (xüb öläng) 267-19, ('imārat) 401-23, (kişi) 5-2, 187-9, 213-2,
                                       213-6-8, 417-5-8-10-11, (kunji) 397-1, (kün) 25-17, (qız) 347-25, 353-2, (lak)
                                       575-25, (manār) 97-6, (maşāf) 37-21, (ming) 467-10, 523-2, 651-26, 747-7,
                                       (mīrzā) 47-4, 53-21, (öläng) 26 9-2, (pargana) 655-26, (rubā'i vaznı) 355-
                                       16,(şahnişīn) 397-2, (tıbaqa) 725-20, (tıaraf) 97-8, 277-8, 401-22, (vazn) 355-16,
                                       (yaş) 17-8, (yol) 269-22, (yüz) 313-19, 333-22, 479-15, 627-3

... elig (qar) 409-3

... manār dek (burj) 97-6

... yığaç (yol) 179-12

törtär   dörder
                                       (ay) 619-19

tört-beş   dört-beş

(aqa -ini) 445-14, (ay) 269-14, 515-7, (jins) 599-16, (kent) 285-5, (kişi) 77-5, 263-10, 775-15, (köç) 257-12, (kün) 109-8, 129-19, 163-16, 179-2, 325-17, 449-23, 575-14, (ming) 55-20, 71-2, 113-15, 445-4, 569-2, 583-2, 711-5, (piyāda) 83-4, (yer) 69-12, 489-7, (yıl) 81-5, (yüz) 171-12, 177-18, 589-16

... jins (bödnä) 599-17

...qadam (yol) 389-24

... tegirmän (su) 285-4, 561-4

tört-beş ming

dört-beş bin

(çerig) 113-15, (kāfir) 583-2, 711-5, (kişi) 569-2, 589-16, (üylüg) 55-20, (yarağlıg kişi) 445-4

tört-beş yüz

dört-beş yüz

(kişi) 177-18, (Özbäg) 171-12

...-çä (qoy) 333-22

tört ming

dört bin

(qoy) 523-2

...-din köpräk (atlıg çerig) 651-26,

... xarvār (aşlıg) 467-11

törtünçi

dördüncü

(iqlīm) 263-17, (qız) 39-17, 55-3, 349-4, (oğul) 13-7

tört yüz

dört yüz

(ming) 479-15

üç yüz (uy)- ... (uy) 313-19

tört yüz ming

dört yüz bin

(şāxruxī) 479-15

Ü

üç

üç

(ara) 311-20, (āşyānlıġ) 95-22, (ayvān) 645-10-11, (‘azīz) 283-9, (beg) 735-2, (darvāza) 3-19, (faşl) 781-1-14, (guzari) 269-24, (ħalqa) 749-23, (jins) 283-9, (keçä) 125-5, (kemä) 787-23, (kiçikräk çaşma) 265-4, (kişi) 173-9, 213-5-11, 219-1, 497-15-16, 577-2, (köç) 313-21*2, (kötäl) 269-6, (kuroh) 81-19, (kün) 245-3, (qıl) 379-22, (qız) 21-9, 55-24, (maşāf) 15-13, (ming) 43-15, 117-2, 341-17, 463-20, 623-2, (nān) 237-24, (naw’) 283-5, (parça) 201-14, (oġul) 17-5, 41-9, 339-12, (öläng) 265-10, (söz) 781-11, (taraf) 77-2, 709-7, 729-9, (toquz ton) 745-20, (tuġ) 201-15, (tümän) 275-1-2, (yara) 509-12, (yer) 61-8, (yıl) 617-10, 619-13, (yol) 269-4, (yüz) 23-21, 113-5, 123-3, 245-13, 247-4, 287-5, 295-20, 313-19, 315-21

...-din köprüq (kişi) 463-20

... naw’ (diraxt) 283-5

... jins diraxt 283-9

... yığaç (su) 287-4

... (kişī)-iki (kişi) 185-23

... parça (uzun böz) 201-14

iki-... (ming) 227-3, 231-5

... pāsığaç (yol) 237-14

üç ming

üç bin

(kişi) 341-17

üç ming altı yüz

üç bin altı yüz

(pal) 623-2

üç yüz

üç yüz

(ming) 23-21

... (uy)-tört yüz (uy) 313-19

...dın köpräk (kişi) 245-13

üç-tört

üç-dört

(ara) 165-14, (atlıg) 229-16, (ay) 77-2, 93-18, 175-1, 209-1, 269-18, 393-10, 471-24, 551-12, 655-20, ayğaç) 187-22, (band) 287- 3, (beg) 133-11, (elig) 589-21, (fıl) 719-26, (kent) 285-5, (kişi) 605-16, (köç) 247-12, 249-12, 315-24, (kün) 133-19, 139-16, 151-6, 193-13, 197-16, 215-6, 221-20, 405-21, 407-14, 457-4, 523-9, 551-13, 613-5, 663-22, 715-18, (lak) 551-6, (ming) 11-8, 19-16, 115-22, 141-20, 167-17, 385-16, 655-6, (Muğul) 199-21, (rubā'ī) 705-15, (taş) 711-22, (tüp) 611-14, (yer) 271-23, (yığaç) 69-23, (yıl) 21-24, 23-26, 33-11, 261-5, (yüz) 79-27, 321-20, 393-15,

... qarı (yığaç) 289-15

... qiṭār (xaçır va tevä) 257-2

... kuroh (yol) 723-10

... qadam (yol) 389-23

... nemä xatun (kişi)207-23

... yığaç (yol) 209-1

üç-tört yüz

üç-tört yüz

(kişi) 79-27, 321-20, 393-15

üç-tört ming

üç-dört bin

(jam'ıyyat) 655-6, (kişi) 11-8, 385-16, (Özbäg) 167-17, (üylüg) 19-16

üçünçi

üçüncü

(iqılm) 283-28, (qız) 21-20, 39-13, 55-3, 349-3-18, (oğul) 13-10, 51-8

Y

yarım yarım
 (keçä) 169-3-24, 187-23, 211-22, 241-8, 303-10, 433-23, 491-21, 501-7, 525-4,
 721-4, (kün) 571-19, 587-23

iki ay-yarım (ay) 69-20
 ... kuroh (istiqbāl) 389-16

yegirmä yirmi
 (bayt) 379-14, (kün) 321-6, 399-8-10, 767-2, (ming) 57-12, 63-23, 577-12

...-çä qaravulluqqa kelgän (kişi) 313-28
 on-on beş-... (kişi) 171-19, 243-17, (kün) 153-7
 ... (kün)-bir (ay) 403-16
 ...- yegirmä beş (kişi) 233-11, (yıl) 47-19
 ... (kün) - bir (ay) 403-16

yegirmä-yegirmä beş yirmi-yirmi beş
 (kişi) 233-11, (kün) 667-21, (yıl) 47-19

yegirmä altı yirmi altı

yegirmä beş-... (şatu) 185-22

yegirmä beş yirmi beş
 (at) 333-23, (yaş) 25-11, (yığaç) 7-17-18, 99-23

... yığaç (yol) 99-23
 ...-yegirmä altı (şatu) 185-22
 yegirmi tört-... (yıl) 205-21

yegirmi-...(kişi) 233-11, (yıl) 47-19

yegirmä beş-yegirmä altı   yirmi beş-yirmi altı
(kün) 705-14

yegirmä iki- yegirmä üç   yirmi iki-yirmi üç
(yaş) 475-13

yegirmä ming   yirmi bin
(ābādān yigit) 753-1, (bargustvāndār) 577-12, (kişi) 753-8, 785-24

yegirmä-otuz   yirmi-otuz
(kişi) 385-11, (kün) 37-17*2, (ming) 71-6, 255-18, (par) 593-23, (puştvära) 297-1

...ça (kişi) 231-16

yegirmä-otuz ming   yirmi-otuz bin
(nökärning igäsi) 255-18

yegirmä tört   yirmi dört
(yer) 779-19

yegirmä tört—yegirmä   beş yirmi dört-yirmi beş
(yığaç) 123-24, 125-6, (yıl) 205-21

... yığaç (yol) 125-6

yegirmä üç   yirmi üç
(yaş) 247-2

yeti

yedi

(at) 363-16, (ay) 105-9, (kötäl) 269-9, (pāra) 3-14, (şāhruxī) 475-2, (yığaç) 5-24, 101-20, (yol) 269-4, (yüz) 45-11

... kuroh (şimāl sarı) 473-22

... laklig (pargana) 803-6

... yeti yığaç (ğarb-şimāl) 101-20

yeti-sekiz

yedi-sekiz

(baş) 717-24, (fıl) 561-27, 563-4, (hākım) 761-28, (kemä) 787-25, (kişi) 441-9-10, 477-6, (kün) 567-22, (qadam) 219-1, (oqluğ yaylığ kişi) 419-12, (ming) 793-26, (nökär) 789-26, (raşad) 95-27, (tegirmän su) 99-5, (yığaç) 287-22, (yıl) 113-24, 353-9, (yüz) 113-2, 257-9, 565-13, (yüzçe) 113-26

... yığaç (yol) 287-2

... yüz (kişi) 113-2

yeti-sekiz-on

yedi-sekiz-on

(Bajawrī) 461-24, (kişi) 315-11

... qarı (yakandāz jar) 489-11

yeti-sekiz yüz

yedi-sekiz yüz

... -çä (jawşan va koha) 257-9

yeti-sekiz ming

yedi-sekiz bin

(Noḥānī va Afğān) 793-26

yeti yüz

yedi yüz

(arāba) 565-13

yetmiş yetmiş
(lak) 631-2, (yıl) 369-26

yetmiş ming yetmiş bin
(tanka) 757-24

yetmiş-seksän yetmiş-seksen
(abdān kadxudā) 325-21, (abdān yigit) 127-26, 169-24, 405-19, (at) 165-27,
(bandī) 565-9, (kişi) 359-2, 663-15, (hazāra) 335-5, (yigit) 117-6, (yüz) 257-25

... yüz (ābādān yiğit) 257-25, (kişi) 139-5

...çä (abdān yarağlıg yiğit) 223-20

yüz yüz (sayı)
(tümän) 65-5, (kün) 109-14, (ming) 117-1, 119-14, 131-16, 425-16, 577-26,
583-20-21, (pādişāh) 577-2, (şukr) 503-26, (taşvīş) 159-8, 175-4, 191-19, 399-23, 505-
23 (ranj u maşaqat) 165-17, (yapuq) 41-6, (yıl) 575-1

...gä yavuuq (kişi) 125-19

... munıng dek (xidmat) 133-2

...-yüz ellig (kişi) 177-19, 231-6

...-iki yüz (kişi)

...-çä (bandī) 563-4,

...-çä çağlıg (kişi) 217-10

...din köpräk (kişi) 227-6

... yegirmä altı (yığaç) 25-16,

yüz beş ming yüz beş bin
(kişi) 751-24

yüz ellig yüz elli (sayı)

yüz-... (kişi) 171-19

yüz-iki yüz   yüz-iki yüz
(kişi) 561-27, (mutamarrid) 305-12, (nökärlig kişi) 121-4, (yıl) 693-16

... yıǵaç (yol) 389-13

yüz kırq   yüz kırk (sayı)
(yıl) 171-26

yüz ming   yüz bin
(bahār) 425-16, (la'nat) 119-14, (parpat) 583-20, (taǵ) 583-21

... qarı (yaǵı) 577-26

yüz on bir   yüz on bir
(yaş) 195-10

yüz yegirmä altı yıǵaç   yüz yirmialtı yıǵaç
(yol) 25-16

yüz yegirmä beş   yüz yirmi beş
(ming) 583-21

yüz yegirmä beş ming   yüz yirmi beş bin
(taǵ) 583-21

yüz-yüz ellig   yüz-yüz elli
(Afǵān) 305-5, (atlıǵ) 565-23, (kişi) 639-6

...-çä (abdān yigit) 561-25, (kişi) 359-18, 433-20

BELİRTME SIFATLARI – ÖLÇÜ MİKTAR SIFATLARI
DİĞER ÖLÇÜ MİKTAR SIFATLARI

A

artmaq artmaq yük yük
 (aq tanka) 449-15

az az; çok olmayan
 (alfāz) 371-4, (fırşat) 423-21, 483-20, (iş) 381-17, (kişi) 57-22, 187-14, 213-13,
 223-22, 791-4

... az (kişi) 149-14, 359-3, 717-5

...-ğına su (479-25)

xāylī ... (tasviş) 71-19, (fırşat) 111-4, (kişi) 157-2

...-raq (kişi) 209-9, (yara) 229-9

... -raqça (kişi) 463-20, (kötäl) 269-24, (xurmā yığacı) 275-13

otı ... (tağ) 293-5

azağlaq az bir miktar
 (çerig) 739-21, (xavedzār) 315-5, (kişi) 209-9, 493-2, 711-17, 739-14, (uruş)
 223-7, (uruş-muruş) 211-16, (yara) 229-9

B

bir neçä

birkaç

(äbädän yigit) 489-28, (äbädän kişi) 663-5, (Afgän) 311-11, 453-14, 471-8, 731-21, 775-1, (at) 783-7*2, (atlıg) 505-17, (ay) 501-12, (ayaq) 529-16, 535-16, (baş) 71-13, 223-21, 257-8, 463-4, 471-9, 473-19, 663-13, 677-13, 801-26, (beadälq) 249-25, (be'aql) 321-1, (beg) 85-3, 555-15, (çın) 111-26, (fil) 589-14, 639-9, 709-17, (firangī) 789-7, (hazāra çerig eli) 411-12, (Hindustānī) 787-14, (xāşş) 551-1, (xoşxwar u purkayfiyyat kamālī) 467-3, (içki) 155-16, 447-19, (içki va yigit) 129-7, (kāfir) 453-22, 677-13, (karg) 473-8, (kemä) 715-25, 787-22, 789-9-10, (kent) 279-23, 309-8, (kişi) 183-13, 187-16, 237-16, 311-24, 317-11, 327-14, 335-22, 471-1, 483-2, 511-3, 545-23, 653-23, 663-4, 699-9, 713-6, 721-1, 781-15, 783-7, 797-24, 799-25, 801-25, (kükäldaş-ämildaş va bayırısı) 119-10, (kün) 47-17, 75-16, 87-6-8, 89-5, 125-22, 129-22, 193-25-27, 201-11, 221-21, 223-15, 247-8, 299-3, 317-24, 335-16, 387-20, 425-6, 455-6, 505-2, 539-15, 579-22, 643-13, 661-19, 663-1, 693-8, 719-18, 721-8, 729-25, 753-23, 805-22, (qadam) 407-5, (qazaq yigit) 663-14, (qavun) 803-22, (qoçqar) 747-25, (laklig pargana) 655-4, 695-4, (maħall) 357-24, (maxşüş) 517-20, 519-6, 753-17, (masxara u bebäk tegräsi) 51-24, (Muğul) 213-17, (munäsib) 651-8, (nafis kitäb) 555-20, (naşihat) 321-18, (nökär) 171-4-8, 331-3, (oq) 555-17, (Özbäk) 163-22, 319-22, (Özbäk kişisi) 661-25, 663-2, (piyāla) 529-3, (sarkaşlik) 317-27, (sulţän) 739-24, (şayh va mullā) 359-15, 433-11, (tevä) 557-8, (tulum) 465-11, (turaq diraxtları) 523-19, (Türkmän begläri) 365-18, (uluğ) 557-1, (umarā) 767-23, (üy) 701-4, (vilāyat) 475-15, (yaqa) 669-13, (yavuşıdağı kiçik-kirim) 163-4, (yayaq Afgän) 509-19, (yerlig el) 477-1, (yıl) 23-16, (yigit) 161-12, 223-14, 417-15, 423-23-26, 453-23, 455-5, 473-5, 665-16, 721-6

... ulağ (çağır) 517-21

bir nemä

biraz

(badşarāb) 365-15, (beranğraq) 729-10, (hıyal) 111-20, 575-12, (inçkäräk) 591-10, (janub) 583-24, (kiçikräk) 5601-1, (qāhillik) 333-26, (muftin) 29-15, (munāfiqşevaraq kişi) 403-25, (rātiba) 155-14, (rüstā'ıraq duruştgūyraq) 209-14, (sustraq) 233-19, (şimālğa māyil bir şar'î) 99-4, (şitāb) 131-13, (telbäräk kişi) 359-1, (telbäräk va gol kişi) 359-13, (uluğraq) 599-22, (uluğ va qobaraq) 597-7, (uzunraq) 269-6, (yel) 407-23, (yıraqlaq) 405-12, (yol) 193-14

bir pāra

bir parça, bir miktar

(abdān yigit) 71-12-14-16, 75- 20, 81-3, 323-3, 473-1, 659-26, (Afgān) 315-24, 331-6, 471-6, 425-2, (asır) 471-8, (aş u ıa'ām) 769-1, (aşrāfi) 555-9, (balıq) 511-13, (baş) 705-5, (buzuqçılıq) 199-14, (çerig) 209-23, (dawlatxwāhılıq) 559-10, (hazāra) 331-16, (ılğar) 85-3, (içki) 79-14, (Jat-Gujır) 331-6, (kabāb) 331-24, (kāfir) 777-19, (kälä-qara) 467-15, (kemä) 801-20, (kişi) 71-13, 127-16, 319-5, 471-12, 561-19, 639-8, 697-10, 769-23, 777-15, (kömäk kişi) 661-7 (kuştıgırılıq) 775-15, (qalın kişi) 641-11, (qalın yigit) 159-2, (qızıl kaner) 727-17, (qoş igäsi) 421-14, (qoy) 315-25, 413-9, (lavand u awbāş) 127-8, (ma'jün) 519-5, (oq) 149-15, 179-8, 235-11 (Özbäk) 341-17, (öz kişim) 227-22, (panī Afğān) 655-6, (partal) 653-3, (pastraq tağ) 471-17, (rāja) 705-4, (sawğat) 525-7, (siyāsat) 71-24, (şikāyat-āmez söz) 163-8, (şūxluq) 775-14, (va'dau va'ıd va istimālat u tahdīd) 553-13, (yarmaq) 677-19, (yasavul va jald yigit) 787-5, (yigit) 49-25, 227-23, 305-2, 419-25, 517-15, 557-6, (yol) 333-3

bir pārça

bir parça, bir miktar; küçük

(qum) 281-9, (tağ) 273-20, 305-10, 311-13, (yer) 281-7-8, 325-22

bisyār

(f.) çok, fazla

('ālî 'imārat) 93-24, 95-1, ('amīq) 317-16, (badxwar va bemaza) 723-13, (buşūrat) 379-7, (duşvār) 113-11, (darb-i muşt) 15-7, (hāziq) 221-13, (kamsuxan) 377-1, (kāvāk u xarāb) 379-3, (qarn) 741-19, (qatığ) 55-15, (laţif) 267-15, (mahfūz u mastūr) 285-12, (māyil) 77-12, (mu'addab) 37-3, (muftin) 249-21, (mustahdir) 371-22, (mutadayyin) (parvārī) 279-3, (purmaşaqqat) 285-7, (purşaqq u purzeb) 85-12, (şafālığ) 533-2, (saxavati) 15-4, (sāzvār) 267-23,

(semiz) 295-2, (sust) 365-23, (sust u firod) 377-22, (şāqq u dusvār) 111-11,
(tajriba) 173-3, (tar) 13-18, (taraq̄qī) 175-3, 177-10, (taraddud) 187-24, (taşvīş)
219-7, (uluĝ) 333-4, (yaxşı) 265-21, 283-2, (yaxşı) 9-19, 51-11, (yavuuq) 279-18,
(zūlm) 125-14

mundaq ... (ma'mūr vilāyat) 57-16

X

xarvār xarvār (f.) eşek yükü; yığın yığın, yük yük
(aq tanka) 449-25, (şandūk) 449-15

xaylî (f.) hayli, epeyce, çokça
(abdān abdān yigit) 181-21, (at) 473-21, (bahādur) 345-17, (berk) 273-20,
(dağdağa) 235-17, 239-24, (gul) 727-15, (ğarābat) 279-8, (xarāb) 299-20,
(inçkārāk) 603-23, (iş) 381-23, (i'timād) 225-21, 235-12, (keyik) 537-6, (kişi)
61-21, 219-10, 379-12, (qallāşlıq va xwārlıq) 205-5, (mardāna) 223-23, 231-11,
327-21, 345-17-21, (mardāna kiriş) 191-9, (mardāna yiğit) 203-1, 333-8,
(maşaqqat) 295-12, (mu'ammār) 371-29, (muddat) 499-15, (mutaraddid u
mutavahhim) 565-24, (naqş u peşraw u iş) 381-3, (saxāvat) 403-23, (savuq) 241-
1, (sāzvārlığ) 55-10, (söz) 347-19, (tanqışlıq) 77-11, (taşvış) 287-24, (uluğ) 333-
27, 601-17, 603-21, ('umr) 357-8, 379-19, (uruş) 327-18, (yaxşı) 163-6, 229-10,
267-11, 283-18, 345-24, 377-14, (yaman behudūrluq) 193-28, (yara) 217-23,
497-20, (yer) 281-21, (yigit) 107-22, (yol) 235-18

K

kam (f.) az; çok az
(kişi) 197-26

köp çok
(az) 227-15, (el) 85-15, (faqīr u miskīn) 47-11, (farq) 173-2, (iş) 173-3-11-12, (jamā'at) 243-2, (kişi) 147-24, 243-12, 385-22, 409-14, 489-14, 533-11, (musallaḥ) 41-2, (nāzuk) 379-18, (nökārlig) 147-2, (sevgülüg) 41-2, (söz) 371-4, (şa'afı) 371-17, (taşvīş u şu'ubat) 165-16, (uluğ) 405-10, (üy) 325-20, (va'da va va'id) 505-23, (yıl) 577-4, 741-19

köpräk daha çok, daha fazla
(sa'y qıl-) 327-12, (čerig) 37-26, (mu'taqid) 209-11

mundın ... (sazā) 381-11

yüzdin ... (kişi) 125-17, 227-6

Q

qalın

çok, birçok, pek çok

(abdān yigit) 85-4, (Afğān) 477-27, (Afğān va Hindūstānī) 501-15, (aq raxt va ...) 309-11, (aq tanqa) 457-6, (arğavānzār) 283-8, (asīr) 303-11, (aşlığ) 455-2, 467-16, (at) 33-10, 165-14 , (at va yarağ) 319-5, (atlığ) 233-9, 243-10, (bağ u bāğça) 97-18, (balıq) 295-25, 799-18, (balūt diraxtı) 283-6, (baş) 307-4, 387-8, (çanār diraxtı) 283-5, (çerig) 31-10, 33-10, 57-23, 59-3, 115-25, 117-18, 571-19, 767-20, (çuqurçaq) 261-22, (daryā) 585-5, (düşman) 217-24, (el) 63-18, 485-2, (el va ulus) 299-15, (gāv va gāvmeş) 303-5, (xavedzār) 475-20, (xazāra) 3593, (jangal) 145-13, (javāhir u çärāw) 575-6, (Kābul eli) 261-20, (kitāb) 379-13, (kişi) 23-10, 61-8, 71-16, 79-22, 139-3, 143-26, 147-14, 183-1, 253-22, 279-20, 359-19, 385-26, 433-20, 463-25, 499-4, 653-1, 655-10, 665-24, 705-5, 715-17, 757-8, (qoy) 329-16, (qoy va at) 299-22, (qulan va keyik) 431-3, (quş) 289-12, 293-1, 295-12-23, 317-10, (Muğul beğlāri) 155-20, (Muğul kişisi) 61-7, (Muğul nökarlāri) 259-24, (nemā) 375-14, (nökar u südar) 71-5, (olja) 79-22, (ölüg) 573-3, (Özbāk) 387-21, (pātar) 751-4, (şafaqat u mihrbanlıq) 63-13, (şāx) 51-16, 333-6, (uruş) 337-16, (uy va qoy) 309-10, (vilāyathğ) 147-2, (yarağlığ nökar) 57-17, (yarmaq) 559-8, (yayaq) 791-4, (yığaç) 295-22, (yigit) 143-24, 155-22, 159-2, 223-23, (yük) 589-16

ança ... (aq yarmaq) 457-6

munça ... (cerig) 37-25

qap qap

kap kap

(aq tanka) 449-16-25

qiṭār qiṭār

(a.) arka arkaya sıralanmış hayvan dizisi; katar katar

(nar u māda tevā xaçır) 449-13

N

neçä

birkaç

(ay) 53-10, 481-19, (farzand) 467-20, (iş) 33-7, 47-2, (jihat) 105-26, 157-17
 (kemä) 801-21, (kentkinä) 207-10 (köç) 71-9, (kün) 39-15, 49-23, 65-7, 89-26,
 91-7, 109-9, 115-21, 121-16, 123-11, 145-6, 169-19, 183-25, 197-1, 199-1, 211-
 12, 299-22, 301-3, 335-21, 371-27, 387-9, 395-24, 409-20, 425-4, 439-6, 481-
 18, 487-23, 563-10, 637-9, 699-24, 757-19, 805-24, (qatla) 309-21, (qatuq) 303-
 5, (jihat) 105-26, (maħall) 15-22-24, 31-1, 39-2-4, 41-22, 43-17, 45-16, 99-12,
 321-14, 343-27, 347-4, 355-26, 357-16, 359-23, 361-4, 369-9, 475-16, 483-27,
 515-22, 519-5, 531-24, 533-7, 549-9, 575-3, (maħallğaçä) 141-24, ([nāra]sīdan)
 39-8, (nawbat) 81-20, 117-14, 157-21, 181-10, 235-3, 247-18, 299-24, 313-11,
 327-19, (Özbäk) 319-19, (sultānzāda) 41-10, (talar) 483-3, (tümanāt) 99-23,
 (uluğ kiçik) 205-27, (yer) 455-15, (yıl) 29-9, 35-1, 43-14, 45-4, 47-17, 67-20,
 105-23, 253-25, 255-1, 321-6, 339-11, 355-6, 575-2, 583-1

... nawbat (ħarakat) 157-21

nemä

biraz

(şimāl) 99-16

S

şāndūk şandūk
(raxt) 449-15

(a.) sandık sandık

T

tang tang

(raxt) 449-15

denk denk

tavīla tavīla

(at) 33-12

(a.) hayvan katarı, birbiri ardına bağlanmış bir sıra hayvan

tek

tek

... bir (xuṭba) 253-26

BELİRTME SIFATLARI – YER YÖN SIFATLARI

A

Āgradaqı   Agra'daki
(ustādkār) 751-16

ağzıdaqı   ağzındaki, girişindeki

Malotning ... (yurt) 555-23

Axsīdaqı   Ahsi'deki
(beg va yigit) 33-25

alardaqı   onlardaki

... banddaqı (beg içki) 151-19

alı   ön

... sarı (gāz) 295-11

alıdaqı   önündeki
(Siyāh Āb) 543-14

Bangarmāüning ... (köl) 719-14

Etāwaning ... (su) 761-4

oşol darvāzaning ... (bulandī) 555-14

Puşta-i 'Ayşning ... (öläng) 135-2

alımdağı	önümdeki
	mening ... (qaz) 401-5
ana	ana, anne
	(taraf) 31-14
andağı	
	(Afğān) 659-24, (iş) 745-15
Andijān	Endican
	... tarafı (vilāyat) 151-11
	... tarafıdağı (el u ulus va qorgan u vilāyat) 211-18
aradağı	arasındaki
	(tağ) 403-9
	Farğāna bila Kāşğar ... (tağ) 63-19
	Kābul bilā Lamğān ... (Afğān) 453-6
	Samarqand bilā Şahr-i Sabz ... (tağ) 103-2
aralıqdağı	aradaki
	(Afğān) 453-9
	oşbu ... (tağ) 703-8
arasıdağı	arasındaki
	Bajawr Jandol ... (tağ) 465-22
	Bārī bilā Cambal ... (tağ) 703-7
	Bhera bila Sind Darya-sımınng ... (vilāyat) 493-6

Dūn bilā daštning ... (tağ) 551-14
 Gulkana bila tağning ...(bāğ) 497-7
 iki tağning ... gardanan 305-3
 Köprüg bilā darvāza ... (bulandlıg puštā) 261-21
 Nilāb bila va Bhera ... (el va ulus) 473-25
 Sind Suyı bilā Bhera vilāyatımng ... (jungal) 591-3
 Sultān-Husayn Mīrzā bilā Badī'uzzamān Mirza ... (niqar) 83-13

arqa arka, sırt

(taraf) 73-18

... sarı (yan) 143-11

arqasıdaqı arkasındaki

(gul) 595-1

Qutluğ-Qadamning gorkanasining ... (öleng) 261-11

aṭrāfidaki etrafındaki

(kent) 697-9, (tağ) 475-22, (yaqpāra qaya) 729-11

‘Aybı ... (but) 729-15

Kābul ... (kohistān) 67-8

B

banddaqı tutsak olan
(oğlan) 635-24,

alardaqı ... (beg içki) 151-19

Bayānadaqı Biyane'deki
(Nizām Xan) 651-15

boğzıdaqı boğazındaki
(tük) 591-13

buçqaqdaqı kenardaki
(kent) 669-13

burunqı önceki, eski
(rasmlıǵ) 207-23

C

Canār Bāğıdaqı
(hawq) 505-13

Çınar-Bağ'daki

D

dāmanadaqı (dağ) eteğindeki
(uşaq tağ va kamar) 311-12

E

eligimdaqi

(oq) 217-21

elimdeki

Ğ

- ğarb (a.) garp, batı
(taraf) 275-26, 291-3, 293-23, 725-2, 753-24-26
- ğarbī (a.) batı ile ilgili; garp, batı
(taraf) 3-7, 99- 23, 267-9, 715-24, 727-27,
- ğarb-janūb (a.) güneybatı
(taraf) 273-11, 283-15-16, 327-20, 505-4, 763-16
- ğarb-şimāl (a.) kuzeybatı
(taraf) 709-7, 713-13
- ğarb-i şimāl (a.) kuzeybatı
(taraf) 701-23

X

xākān

hakan

(ṭaraf) 215-10

Xujand Suyining Axsī tarafı Hocend suyunun Ahsi tarafındaki

(vilāyat) 151-11

İ

içidäki

içindeki

(kiçik Һawq) 733-17

bu bāğning ... (pušta) 273-9

qorğan ... (beg) 31-16

qul ... (līmū) 733-6

içkäriki

içteki, içerdeki

(ağız) 297-16-17-19-20-22, (çığ) 297-17, (el) 261-15, (faşıl) 729-1

ilgäri va käyin

ileride ve arkadaki

(beg va nökar) 181-14

ilgäriki

ilerideki

(atlığ) 185-7, (kişi) 407-19

ilgäriräk

daha ileri

(vilāyat) 301-11, (yol) 303-26, 333-9

mundın ... (kişi) 29-16

J

jam'ī (a.) cemiyetteki
(içki) 169-7

janūb (a.) güney
(ayvān) 227-11, (jānib) 53-3, (ṭaraf) 53-12, 123-11, 125-17, 215-9, 257-18, 273-19, 511-9, 729-12

janūbī (a.) güney tarafındaki
(madrassa) 395-17, (ṭaraf) 273-3, 511-5, (tağ) 127-3

javānibdaqı (a.) çevredeki
(xavānīn) 175-9

Aṭrāf va ... (pādişāh) 17-11

Andijānning şarq u ... (tağ u tüz el u ulus) 211-8

Jawnpūrdaqı Cunpur'daki
(yigit) 783-15

K

Kabūl (ṭaraf) 271-26	Kabil
Kabūldaḡı (beg) 415-5, (uruş-qayaş) 559-8	Kabil'deki
kāğazdaḡı ol ... (zahr) 657-5	kağıttaki
könlidaḡı mīrzāning ... (dāğ) 321-7	gönlündeki

Q

qaşıdaqı   yanındaki

(betajriba yigit) 425-24

qaşımdaqı   yanımdaki

(hādir nökar-südäri) 31-7

mening ... (nökar-südäri) 323-16

qorğandaqı   kurgandaki, kaledeki

(beg) 419-25, (yigit) 107-24, (Muğul) 225-17

qoyı   aşağı, aşağıdaki

(yan) 95-8, (ayaq) 277-6, (tang) 295-16

andın ... (Dara-i Nūr) 277-6

qoyıqı   aşağıdaki, alt taraftaki

(ağız) 297-18, (içkäriki ağız) 297-18, (qaçqan) 185-9, (lülī) 751-2, (vilāyat) 599-5

Xujandning ... (kent) 197-5

Masçāning ... (kent) 199-3

Qunduz   Kunduz

... sarı (su) 67-6

Quruq Say Lamğānāt
(ṭaraf) 271-27

Kuruk Say - Lemganat

N

navāḥīdaqi yanındaki, tarafındaki

bu ... (Afgān) 305-10

bu gird u ... (Afgān) 305-15, (qorğan) 641-23

ol ... (aymaq) 59-6, (salāṭīn) 707-13, (tağ) 559-12, (tağ u tüz) 127-4

navāḥīsıdaqi yanındaki, tarafındaki

(Kāfiristān) 465-12

Bajawr ... (Kāfir) 465-11

Bangaş va Bannū ... (Afgān) 303-16, 307-7

Daxkatning gird u ... (tağ) 195-15

Xavāl ... (yigit) 409-6

Harīning atrāf u ... (tağ) 431-24

Sohān Suyıning ... (el u ulus) 475-9

O

ong

sağ

(ayaq) 219-6, (<bu>tumğa) 217-21, (çapa) 443-2, (qol) 69-9, 181-2-6, 217-19*2, 229-17, 233-7, 305-19, 333-13, 391-10, 441-23, 443-1-4-8-19, 507-24, 565-22, 569-17-25, 571-3-14, 695-9, 711-25, 717-20-22, 747-13-17, (qulaq) 719-18, (yan) 101-7, 391-12-4, 443-1-9, (yüz) 335-17

ortasıdaqı

ortasındaki

bağ ... (çārçaman) 273-10

P

puşta

(taraf) 137-24

(f.) tepe

R

rāst (f.) sağ
(ṭaraf) 303-26

rūbarūdaqı karşıdaki
(bulandī) 555-8

S

Samarkanddaqı   Semerkand'daki
 (āšnālıq) 197-17, (kīnan) 197-24

sarıqı   taraftaki
 şarq-şimālī ... (ayvān) 423-25

Sarvārdaqı   Servar'daki
 (muxālif Afġān) 707-15

sol   sol
 (çapa) 443-1, -2, (qol) 113-27, 169-18, 209-3, 441-23-8-20, 443-1-8, 463-7, 565-
 22, 569-25, 571-3-11-15, 711-25, 717-20-21, 747-14-19, (yan) 101-8, 443-1-9

şuħbatdaqı   sohbetteki
 (kişi) 399-24

Sarū suyıdaqı   Saru suyundaki
 (xūk-i ābī) 605-12

Ş

- şahr (f.) şehir, büyük belde
(taraf) 231-17
- şarq (a.) şark, doğu
(aṭrāf) 725-1, (taraf) 81-19, 99-4, 291-3, 463-20, 725-1
on sekiz yıǵaç ... (jānip) 25-14
- şarqī (a.) şarkla, doğu ile ilgili
(taraf) 715-22, 767-17
- şarq-janūb (a. cenūb-i şarkī) güneydoğu
(taraf) 143-17, 489-5
- şarq-şimāl (a. şimāl-i şarkī) kuzeydoğu
(taraf) 73-16
- şarq-şimālī (a. şimāl-i şarkī) kuzeydoğuya ait
(burj) 463-13, (taraf) 267-19, 271-10, 275-24
- şaştımdağı kirişimdeki
(oq) 229-16
- şimāl (a.) kuzey
(jānip) 33-17, (taraf) 181-22, 451-9, 461-12
- şimālī (a.) kuzeye ait
(taraf) 265-9

şimālīdağı kuzeyindeki
(tağ) 307-2, 583-11

T

tağ dāmanasıdaqı   dağ eteğindeki
(xalāyiq) 485-4, (vilāyat) 545-12

tağdaqı   dağdaki
(el u ulus) 473-24

taşafdaqı   taraftaki

ol ... (kayfiyyat) 753-19

taşafıdaqı   tarafındaki

Andijān ... (qorğan) 211-13

'Ayşning Xākān ... (dāmana) 215-10

Ġātfar ... (faşıl) 73-20

ğarbī ... (öleng) 539-4, (tağ) 291-3

ğarbī ... (kohistān) 267-9

ğarb-i şimāl ... (taş) 701-23

ğarb-janūb ... (puşta) 283-16

ğarb-şimāl ... (tağ) 713-13

iki ... (rūd) 275-14

Jahānārāning şimālī ... (uluğ ħawd) va tört ... (tört 'imārat) 401-22

janūb ... (tağ) 125-17, (vilāyāt) 53-12, (yaylağ) 123-11

kūça ... (goristān) 417-4

şarq ... (tağ) 291-3

şarq-şimāl ... ('imārat) 73-16

şarq-şimālī ... (tağ) 271-10

şimāl ... (tağ) 451-10

taşqarı dış, dışdaki, dış taraftaki
(baqışlığ) 645-15, (faşıl) 729-7

qorgandin ... (maħallāt) 115-17

taşqarıqı dışardaki
(çerig) 433-3, (faşıl) 729-7

taşqı dışarıdaki
(el) 321-2, (el va ulus) 319-12

taşıladaqı ahırdaki
(xaşsa at) 563-2

tepedeki tepedeki
(üy) 327-4

tüzdäki düzdeki
(aşlığ) 469-15, (qabāyil) 307-2

ol navāhıdaqı tag u ... (ra' iy y at va aymaq) 127-4

tüzrāk ... (yer) 227-23

U

utrudaqı   karşıdaki
(aral) 747-25, (çerig) 67-7

utrumdaqı   karşımdaki
(iki kişi) 217-17

Ü

üstidäki

üstündeki

arāba ... (darbzan) 571-11

taşqarı baqışlıĝ çāh ... (şaĥn) 645-15

üydäki

evdeki

(majlis) 503-23

Y

yaqa yaka, کنار
(bağ) 241-8, (yer) 209-14

yaqasídaqı yakasındaki, کنارındaki

Jūy-ı Injīl ... (madrassa) 401-26
Sind ... (ba'zı Afġān) 635-18
Sind Suyı ... (köç) 313-19
Sind Suyınıñ ... (Multān tavābi'ı kǎyn) 311-21
çaşma ... (taş) 199-5

yaqınıdaqı yakınıdaki

Īlāmiş Daryāsınıñ ... (qalın jangal) 145-13
qorġanıñ ... (orta ħawđ) 711-10

yamıdaqı yanındaki

Bheranıñ şimāl sarı ... (bulandı) 481-6
Qara Baġ ... (Aq Saray) 259-11
Ajar darasınıñ ... (yol) 271-1

yavuqdaqı yakındaki
(girdugoşa) 641-4

yavuqıdaqı yakınıdaki
(kiçik-kirim) 163-5

yavuqqı yakındaki

(qorğan) 173-22

yavuqumdaqı   yakınımdayı
(yigit) 417-14

mening ... (içki va yigit) 183-18, (kişi-qara) 49-9

yıraqdayı   uzaktayı
(kişi) 147-20

yoqqarı   yukarı
(Bangaş) 303-22, 305-14, (sardara) 275-19, (su) 295-15

yoqqarıqı   yukarıdayı
(ağız) 297-19, (āşyān) 395-28, (kent) 223-14

yüzdäki   yüzdeki, taraftayı
(qorğan) 125-20

ol ... (beg) 511-27, 631-10, (çerig) 773-17, (daşt) 315-25, (tağ va puştaya) 315-26,
317-1

Z

Zardak Cölidağı
(el va ulus) 117-1

Zerdek Çölü'ndeki

BELİRTME SIFATLARI – ZAMAN SIFATLARI**A**

avvalqı

evvelki, önceki

(iqlīm) 583-6, (kūn) 61-20, (mişrā') 177-2, (nawbat) 193-11, 235-19, (yıl) 43-23

B

burunqı

evvelki, önceki

(ay) 619-21, ('azīmat) 327-9, (çığ) 297-16, (pādişāh) 581-23, (tarḥ) 763-12,
(yarağ) 85-23, (yıl) 273-6

E

ertä

erte

(yaz) 289-11

K

keč

geç

(küz) 169-10, (qaranğu) 789-1, (namāz-idīgar) 191-25, (namāz-ı peşīn) 507-20,
731-20, (namāz-ı şām) 239-20

BELİRTME SIFATLARI – BELİRSİZLİK SIFATLARI**B**

barça

bütün, tüm

(beg) 43-7, (el) 299-16, (nökär) 241-14

barı

bütün

(oğlan) 17-5, 35-21, 53-16, 343-20, (beg) 167-23, (el) 185-9, (yafraq) 187-20

başqa

başka

(tağ) 305-1, (yer) 277-25

başqa başqa

başka başka

(xizāna) 449-14

ba'zı

(a.) bazı, kimi; bir kısım

(abdān yigit) 323-13, (abdān abdān yigit) 213-15, (abyāt) 355-23, (Afğān) 635-18, (ağız sözləri) 535-10, (akabir) 61-2, (awlād) 101-11, (bayt) 379-3, (beg) 31-20, 49-24, 73-25, 107-5, 131-4, 149-18, 179-20, 211-23 503-15, 505-7, (beg va içki) 429-20-23, (beg va yigit) , (berkilgän el) 117-3, (çapqunçı) 305-15, (çerig) 67-27, 147-4, 473-1, (daruğa) 173-24, (dawlatxwāh) 471-26, 567-24, (xabardār bolğan arbāb u dukkāndārlar) 171-15, (Hind tārīhı) 283-27, (içki) 143-15-17, (içki beg) 81-8, 451-20, (içki va yigit) 155-19, 399-20, (iş) 131-15, 361-10, (jarāhat) 221-14, (javāhir u çärāwnı) 555-13, (jins) 597-22, (kent) 271-8, (kirqän kent-kesäk) 81-4, (kitāb) 473-22, (qarı uluğları) 181-4, (qorğan) 121-21, 173-23*2, (qoy eti) 331-25, (quruq yığac) 187-20, (maħall) 275-5, 337-17, (maxşüş) 527-5, (majlis) 373-12-13, (mu'āmalāt) 341-5, (ma'raka) 37-11, (mazār mujāvirları) 313-22, (munāfiqşeva el) 111-14, (munāsib yer) 479-13, (nāranj) 523-11, (partal) 317-17, (raxt va partal) 311-25, (Samarqand beqləri) 73-11,

(sultān) 179-28, (sultān va sarkaş) 465-3, (şahr) 585-22, (şirrîr va muftin) 385-5, (ţaraf) 325-24-25, (tārîx) 271-21, 275-5, (ţāūs) 595-2, (tümān) 283-25, (Türk) 275-15, (umara) 549-25, (vilāyat) 577-20, (yaramas söz) 459-6, (yavuuq) 163-14, (yavuuq içki) 179-22, (yavuuqumdağı) 185-11, (yer) 313-18, 325-25, 557-14, 585-17, 589-23, 725-20, 755-6, 779-5*2, (yigit) 53-11, 61-21, 67-24, 69-18, 185-2, 257-7-23, 261-23, 533-22, 551-23, 559-17, 717-4, (yigit-yelāng) 337-19, (zirāfat) 375-16,

... çadır u kilim u partal dek (nemä) 143-8

bir

bir, herhangi bir

(ābādān kişi) 763-1, (ābxāna) 733-17, (Afgān) 311-13-16-17, 453-13, 471-2, 509-10-12-13-24, (axşam) 187-23, 459-18, (aqa) 651-15, (aq kiyiz) 21-7, (açar su) 557-12, 561-1, ('ālī 'imārat) 97-5, (aral) 311-22, 717-2, 765-26, 777-2, 787-6, 793-1, 803-2, ('ardadaşt) 437-14, (arğadallıg uşaq) 557-11, (arıq) 649-10, (as bōrkūmni) 195-23, (at) 239-9, (atlıg kişi) 123-17, 239-15, (av) 591-6, (ayvān) 645-15, (bağ) 95-6, (bağdaysız yer) 709-19, (bahāna) 119-2, 155-27, 551-6, 639-11, 705-11, (bālāxāna) 327-1, (balıq) 779-7, (baş) 587-3, (beg) 123-6, 777-21, (bei'tidāllıq) 345-12, (ber) 609-25, (berg qorğan) 551-15, (bīrzār) 477-14, (boz atlıg) 185-20, (boz topçaqlıg kişi) 447-2, (böz) 201-15, (buland) 151-4, 465-9, 467-25, 491-15-21, 493-16, 557-8, 697-8, 733-1, 761-6, (buland butxāna) 727-21, (buland jar) 197-23, (buland yer) 621-11, (burj) 69-18, 435-10, (buzavlıg karg) 473-8, (Cäkräk) 63-18, (çāh) 645-17, (çārbāg) 97-21, 273-4, 561-6, 725-8, (çarx) 645-19, (çaşma) 199-3, 287-14, (çaşma başı) 265-5, 271-3, (çuhra) 231-24, (dādük) 655-24, (dara) 303-23, (dahdardah) 799-21, (dahdardah çāh) 723-23, (daryā) 705-2, (dast) 445-10, 717-21, (dek) 601-10, (dil'ı) 725-18-22, (diraxt) 615-8, (durrāj jınsı) 599-3, (emulāhaza) 131-16, (eski qavl postin) 241-1, (eşik) 297-10*2, (faşıl) 727-27, 729-3, (fıl) 155-14, 717-8, 725-26, (fils) , (firodraq at) 167-1, (gumbaz) 645-14, (Habaşī pādışāh) 581-16, (hālat) 357-2, (hānzal) 519-2, (hāwd) 587-25, (hazāra) 331-18, 411-14, (Hindüstānī) 559-22, (Hindüstānī bilür kişi) 553-23, (Hindüstānī pāçī) 735-22, (hisāb) 377-1, (hujra) 645-25, 745-24, (xālīşa) 747-3, (xālī yer) 645-5, (xatt) 743-2, (xavedzār) 495-19,

509-16, (xayāl) 165-8, 229-10, 235-9, 239-4, 535-5, (xizānalıǵ yer) 753-23, (Xurāsānlıǵ taḇīb) 325-4, (xususiyyat) 97-24, (inç) , (iş) 167-24, 369-17, 379-26, 633-10, 787-16, (jāla) 535-3, (jalya) 285-22, (jamā'at) 83-10, 471-16, (jarima jihatı) 61-11, (jar yaqası) 197-19, (jebälär jer) 329-9, (kāfir) 665-3, (kalāntar) 195-9, (karg) 543-21, (keçä) 179-6, 211-20, (kemä) 563-26, 779-8-11, 787-24, 789-23-24, (kemäçi) 789-15, (kent) 277-17, 333-18, 725-7, (keyik) 465-25, (kiçikrāk bāǵça) 417-1, (kiçikrāk 'imārat) 727-7, (kiçikrāk puştā) 273-8, (kiçikrāk su) 277-20, (kiçikrāk tālār) 727-9, (kirj) 519-3, (kişi) 47-16, 83-5, 109-15, 143-2, 207-5, 247-8, 319-9, 341-6, 435-16, 445-12, 451-1, 455-19, 459-19, 477-7, 497-16, 521-18, 559-23, 577-14, 581-18, 587-10*2, 743-7, 773-4, 783-10, 787-11, (kitābat) 175-16, (köl yaqası) 561-14, 723-11, (kudūrat) 635-13, (kulahdār musamman ḥawz) 723-20, (kün) 75-1, 83-19, 117-4, 123-12, 169-7, 179-3, 185-1-17, 195-17, 203-11, 209-21, 375-11, 403-2, 405-17, 411-6, 547-14, 639-10, 737-20, 737-24, 763-29, (qā'ida) 317-12, (qal'a) 557-21, (qara su yaqası) 573-1, (qarçıǵay) 481-14, (qaruça kişi) 353-24, (Qaşǵa atlıǵ kişi) 213-4, (qatıǵ ün) 605-24, (qaznaqlıǵ ayvān) 645-14, (qılǵan iş) 311-15, (qız) 347-9, (qorçı) 319-21, (qorǵan) 89-23, (qılıç) 713-11, (qul) 239-1, 543-10, 555-28, 727-27, (qulan) 431-3, (qulluqçı) 313-19, (quş) 353-18, 599-3, (laḥza) 459-22, 529-4, (lang kişi) 233-25, (liḥāfat) 625-23, (lūlī) 749-28, 751-1, (ma'bad) 301-19, (maḥall) 411-22, (majlis) 73-5, (mardak) 675-22, (masjid) 5-17, 95-17, (masjid-i jāmi'i) 727-19, (matā'i) 295-19, (mawzūn taǵ) 5-9, (mazār) 285-19, (mīrzā) 115-8, (Muǵul) 201-14, 419-16, (muḥaqqar yer) 123-6, (muqavvim) 575-8, (mulhid) 471-15, (munāsib ḥavīl) 125-12, (munāsib jāy) 393-20, (munāsib yer) 297-2, (muşāhib) 793-14, (mu'tabar kişi) 461-6, (nāxoş xabar) 675-26, (nāxoş maza) 657-10, (naqşi), (namāz-i dīgar) 81-15, (namāz-i şām) 717-6, (nawbat) 87-5, (neçä) 301-22 , (nemä) 371-14-22, 375-15, 381-2, (nökär) 665-3, 739-4, 805-2-25, (oǵul) 341-5, 343-3, (otunluǵ yer) 405-19, (özgä xayāl) 189-5, (pāya) 623-24, (piyāda) 649-2, (puştā) 233-10, 237-19, 489-8, 543-9, 763-17, (puştai) 93-13, (rasm) 567-6, 581-21, (rūd) 545-14, (Rūmī) 773-1, (rust qorǵan) 559-1, (şabāh) 225-22, (şahrā'i gāvmeş) 773-6, (sangar) 305-15, (sardār) 565-9, (sarı quş) 465-24, (sawdāgar) 547-23, (şawma'a) 495-1, (semizlūg tevā) 331-23, (su) 237-11, 241-23, 605-22, (şuḥbat) 83-19, (sumj) 331-16, (susız qul) 309-1,

(süngäk) 37-6, (şax) 603-15, 607-17, (şaxāb) 487-5, (şāx-āb) 799-20, (şalayanlıq) 545-21, (şīrīn tarhlıǵ ‘imārat) 763-12, (şuhratī almās) 575-7, (tadbīr) 675-10, (taǵ) 101-4, 579-8, 585-10, 723-15, (takya-namad or) 407-22, (tālār) 779-13, (tangī) 333-2, (taraf) 191-14, 239-1, 289-14, 565-19, 675-26, 711-24, (taş) 455-21, 789-5, (taş masjid) 645-21, (tegirmän suyu) 273-9, (temür) 623-25, (tiptik eniş) 305-17, (tirig) 801-26, (töşäk) 391-5, 397-7, (tuǵluq kişi) 179-4, (tumşuq) 265-7, 275-12, 411-14, (tünqatar) 787-10, (Türkī masal) 159-7, (uj) 289-14-16, 295-6, 361-13, 587-9, 613-15, (uluǵ aşlıǵ jālası) 491-22, (uluǵ ayvān) 97-10, (uluǵ but) 729-12, (uluǵ çanār) 253-22, (uluǵ gumbaz) 727-6, (uluǵ hawd) 713-19, 727-14, (uluǵ köl) 165-18, 265-3, 727-17, (uluǵ qazan) 649-6, (uluǵraq qazan) 717-14, (uluǵ peştāq) 101-7, 261-14, (uluǵ taş) 97-10, (uluǵ yassı qılıç) 195-25, (uluǵ yılan) 511-22, (uy) 201-14, 195-18, (uzun aq böz) 201-14, (uzun lung) 625-9, (üy) 73-16, 397-2*2, 755-25, (üyçä taş) 235-21, (yaxşı bahrī) 495-18, (yaxşı bayt) 377-23, (yaxşıǵına iş) 157-3, (yaxşı hammām) 95-15, (yaxşı xazānlıǵ bāǵ) 529-4, (yaxşı xidmat) 237-2, (yaxşı iş) 341-19, (yaxşı mahzūz) 523-19, (yaxşı ri‘āyat) 159-24, (yaqa) 387-18, (yaman yer) 535-12, (yan) 561-9, 697-6, (yara) 509-13, (yaramas va parīşān oǵul) 197-13, (yayaq) 241-11, 559-11, (yayaq Afgān) 309-14, (yer) 73-14, 145-8, 207-14, 209-2-12, 237-17, 239-8, 241-13, 243-21, 245-13, 259-25, 309-22, 331-23, 345-14, 389-3, 399-1, 437-8, 451-14, 541-6, 549-23, 557-19, 571-15-20, 585-3*2, 607-11, 613-22, 697-5, 697-13, 733-4, 733-20-25, 789-8, (yığaç) 361-13, 703-2, 749-25, 787-9, (yığaç tālār) 727-22, (yigit) 195-14, (yoǵan fatılamı) 623-25, (yol) 201-19-20, 211-26, 235-26, (zamān) 73-21, 127-22, 141-5, 293-13, 297-12, 305-5, 307-3, 395-16, 429-12, 453-10, 457-6, 459-13, 471-21, 483-14, 485-25, 569-11, 587-22, 625-13, 649-11, 738-11, 769-11, 795-26, (zīna qoyı) 645-12, (zor keltürür yer) 711-25

... yosunluǵ (taǵ) 293-4

bir başqa

bir başqa, başqa bir

(bāzār) 97-25

bir naw'

bir çeşit, bir tür; *öyle bir*

(aş) 401-10, (qarār) 487-16, (qavun) 9-16, 51-14, 99-26, 115-1, (qulluq va xidmatkārliq) 123-20, (maymun) 593-11-14, (pandvāy) 597-7, (sāmān) 761-21, (şāraq) 597-10-13, (tūtī) 595-16-19, 597-1, (uruqluq)423-17, (üzüm) 267-10, (lāla) 281-6

F

fulān

(yer) 241-12

(a.) filan, herhangi bir şahıs, biri, belirsiz bir şey

H

har

(f.) her, hep, bütün

(axşam) 307-19, (arış) 649-11, ('ayb u hunar) 423-5, (ayvān) 645-11, (balıq) 299-1, (banda) 543-7, (barg) 607-18, (bayt) 373-3, (beg) 747-4, (böläk) 307-24, (çaman) 643-21, (dil'ı) 397-3, (faşl) 619-19, (goşa) 171-20, 643-21, (ğazal) 203-10, (hırfagar) 97-25, 623-16, 625-23, 627-4, (hujra) 731-13, (xatt) 355-15, (xatūn) 277-8, (xizāna) 449-15, (ikälä) 73-5, 373-15, 705-18, (iki) 345-25, 559-24, (iki arāba) 565-15, 667-10, (iki böläk) 259-6, (iki mīrzā) 759-7, (iki öläng) 267-23, (iki paytaxt) 579-21, (iki sāz) 325-27, (iki sipāya) 667-19, (iki taraf) 281-22, (iki-üç kün) 145-16, 395-22, (iş) 33-6, 131-15, 169-9, 329-11, 355-14, 373-14, 375-15, 423-3, 433-18, 625-23, 633-15, (iş-küç) 779-14, (jamā'at) 631-4, (jins) 99-27, (kārīgar) 627-5, (keçä) 185-13, 187-25, 307-18, (keçä va kündüz) 621-3, 623-1, (kim) 171-19, (kişi) 369-17, 375-15, 407-4, 473-11, 529-25, 533-12, 557-2, 631-6, 675-13, (köç) 313-20, 773-23, (kūra) 649-9, (kün) 379-13, 401-8, 627-1-2-4, 675-26, (qaçan balıq) 297-11, (qaçan fatıla) 623-27, (qadam) 783-10 (qāfir) 277-24, (qanat) 601-8, (qangsar) 453-11, (qawm) 213-19, (qayan su) 587-6, (qaysı) 187-5, 239-1, (qol) 307-17, (qul) 453-11, (quş) 317-9, (maħall) 33-6, 737-20, (ma'raqa) 341-10, (maşlahat) 437-18, 743-22, (miqdār) 253-18, 285-8, (muħimm) 633-16, (nağma) 381-2, (nāşāyist) 781-17, (naw') 51-14, (nawbat) 543-11, (ne) 83-8, 153-3, 589-7*2, 595-21, 659-10, 635-25, 755-4, (neçä) 41-19, 145-25, 253-16, 349-2, 417-24, 483-20, (nemä) 21-27, 579-28, 625-24, (pargana) 633-4, (rāja) 577-9, (on-on beş-yegirmä kün) 153-8, (sarığ) 493-21, (sawdāgar) 631-5, (söz) 329-11, 743-23, (su) 613-2-4, (şuħbat) 361-14, (şatu) 185-23, (şadbır) 295-23, (şālib-'ilm) 631-5, (şaraf) 123-3, 245-14, 327-18, 429-19, 483-18, 493-23, 605-22, 653-14, 693-7, 711-17-26, 721-6, (tarāvīh) 701-20, (toy) 61-18, (törlüg) 221-13, (tört daryā) 281-16, (üz el) 167-24, (üç ayvān) 645-11, (üçälä) 643-24, (üç-tört kün) 139-16, (üç yıl) 619-13, (vaqt) 621-27, (vilāyat) 353-22, (yaxşılıq va yamanlıq) 423-4, (yamanlıq) 781-17, (yer) 219-3, 227-21, 243-5, 245-12, 291-15, 345-22, 357-29, 557-20, 587-17, 609-22, 623-8, 633-4, 643-12, 767-18, (... yer ... yer) 289-13, (yıl) 99-8, 265-22, 285-8,

591-16, (yötälgän) 541-24, 545-1, (yurt) 247-6, 329-15, 403-12, 563-21, (zamän) 285-22, 317-5, 333-11, 633-5, 697-23, (zor iş) 589-12,

... anvā' quş 295-24,

... jins (at'ima) 393-3, (qavun) 99-27, (quş) 295-22, (olja) 449-16

... qaysı (budallıǵ budalı) 307-16, (farāxwar-i hālları) , (bir munāsib jay) 393-19, (saygāh) 401-9

... miqdār yer 285-8

... naw' (diraxt) 723-22 (taş) 95-16

... ne ellig 297-23

... necä (jadal) 489-15, (kişi) 389-2, (taş) 657-16, 713-1, ('uzr) 395-2, (yosunluǵ söz) 549-8

... oq atımı (yer) 565-23

özgä ... (yer) 571-20,

... (rang) ... (rang) 599-11

... (taraf)-... (taraf) 227-5663-23

... törlüg (yara) 221-13

heç

(f.) hiç

(awlād) 143-1, (çāra) 163-7, (darar u āsibî) 145-7, (ihtiyāj) 143-20, (iş) 33-24, 45-26, 59-4, 91-7, 121-3, 123-4, 127-2, 135-5, 137-17, 149-16, 171-23, 179-7, 251-9, 307-15, 343-8, 431-21, 437-5, 799-2, (iş va söz) 335-23, (jānib) 211-16, (kent) 121-23, (kim) 171-1, (kişi) 59-4, 153-13, 173-13-14, 177-21, 181-2, 205-26, 255-15, 743-14, (kişi va at) 543-19, (kün) 341-8, (luţf) 207-2, (qaysı) 59-24, (qorǵan) 137-26, (maħall) 441-20, (mamarr) 155-14, (ma'nā) 131-14, (māni'ī) 205-25, (nemä) 153-3393-24, (nisbat) 277-21, 281-20, 291-10, 615-3, (oǵul qız) 351-21, (saxlay) , (şultān) 741-3, (şakkim) 111-3, (taraf) 179-4, 191-12-13, (uruş) 181-13, (vaqt) 165-15, (vilāyat) 93-3, 271-14, (yer) 99-28, 121-14, 123-25, 137-27, 147-11-23, 271-3, 327-3, 327-3, 511-26, 569-28, 585-21, 595-5,

... bir (yurt) 453-17

özgä ... (iş) 343-6, (taraf) 489-10

oşbu eşikdin özgä... (yer) 297-10

sağdaq kılıçdın özgä ... (yaraq) 217-20

heç naw'

hiçbir, hiç

(madad) 17-11, (mutağarrir) 149-8, (şikast u nuqşānī) 187-27

J

jami'

(a.) cümle, hep, bütün

(nökär-südüri) 249-20, (bu kohistān) 277-12, (el) 21-15, 59-3, 81-16, (beg) 35-3, 133-5, (çerig) 577-18, 757-11, (Özbag) 67-21, (Hisar vilāyatı) 67-22, (quttā<'>uttarīq Afğān) 271-23,

(şahr) 73-25, (sipahīlıq yarağı) 85-22, (meva) 93-19, (Māvarānnahr vilāyātı) 103-8, 577-21, (vilāyāt) 105-10, (kim) 151-18, (Muḥammad Mazīd Tarxan başlığ Samarqand begläri) 157-22, (beg va içki va söz tegär yigit) 183-16, (xan-sultān) 567-15, (sipāhī u Muğul) 567-16

biz tört kişidin özgä ... (el) 213-2

... (yol) bağlanur: bir Sibartu yolıdın özgä 269-14

jamī'

(a.) bütün

(Afğānistān) 303-25, (aqa-ini) 389-4, (çerig) 709-20, (ḥaram) 351-10, (hırfa) 375-22, (iş-küç) 341-2, (rūd) 309-3, (ol yüzdin kelgän taşqı el) 321-2, (sipāhī) 341-9, (Sultān-Husayn Mirzāning oğlanları) 387-24, (rahzan u sarkaş) 413-13, (şultān) 739-19, (tağ) 325-26

Ö

özgä

başka

(axlāq u atvār) 111-21, ('ālam) 301-8, ('ālamī) 271-27, (beg) 167-4, 553-3, (beg ve yigit) 35-13, 183-20, (bolğan jamī' jihāt) 555-5, (çerig eli) 305-3, (dīl') 725-18, (elçi) 749-8, (ğarağ) 387-5, (haram) 41-3, (xatun) 23-2, (xatun u ğuma) 143-2, (xayāl) 189-5, (xidmatkārlıq) 165-27, (jihāt) 555-16, (jins) 291-17, (kam şahr) 97-24, (kent) 283-23, (kötäl) 293-24, (köz) 257-11, (qāfiya) 177-3, (sarı) 543-22, (yer) 185-15, 275-16, 281-7, 299-2, (umedvārlıq) 207-1, (yer) 581-22, (yol) 113-18, 437-4, (zīj) 95-24

altı daryādın ... (daryā)585-4

'ayş u 'işratdın ... (iş) 343-16,

...-çä (xabar) 345-8, (tartīb u nasaq va xarj u tahmil) 47-9

biz tört kişiden ... (jamī' el) 213-2

daryādın ... (aqar su) 309-5

ğazaldın ... naw' şı'r 373-23

(jami'yol) bağlanur: bir Sibartu yolıdın ... 269-14

jānımdın ... (yār-ı vefādār) 203-8

... jins (quş) 291-17

Kābuldın ... (yer) 425-9

könglümdin ... (mahrem-i esrār) 203-9

köprügidin ... (yer) 33-9

menim şuhbatımdan ... (yer) 501-11

oşbu arğavānzārdın ... (arğavānzār aşlan) 283-13

oşbu eşikdin ... (heç yer) 297-10

peşrawdın ... (iş) 379-24

sağdaq kılıçdın ... (heç yaraq) 217-20

... tamām (yer) 97-7

uydın ... (nemä) 313-18

T

tamām

bütün

(aymaq) 387-11, (aymaqāt va taşqı el va ulus) 319-12, (bu taraf) 185-25, (çerig) 157-18, 447-4, (çerig eli) 307-18, (el) 31-25, 411-21, (eligidin iş kelür yigit) 441-21, (el u ulus) 427-4, (gumbad) 97-16, (içki va sipāhī) 467-26, (ğāfil yegirmä beş-yegirmä altı şatu) 185-22, (javanğar kişisi) 565-3, (qol) 463-4, (qorğan) 83-8, (quş) 293-24, (mihmān beg) 299-5, (nafır va naqāra) 201-19, (oğul) 337-9, (puşta va tağ) 291-14, (şāx) 177-26, (turğan) 201-18, (vilāyat) 155-13, 321-17, (zālīm u fāsiq) 47-14

bir eşikidin başqa ... (atrāf) 297-14

BELİRTME SIFATLARI – SORU SIFATLARI

K

kam (a.) hangi, nasıl

(yıl) 281-13, (şahr) 97-24

Q

qandaqı

neredeki

(yat yağı) 171-26

qaysı

hangi

(iş) 111-4, (yol) 309-23

N

ne

ne

... naw' (fāsīd fāsīd xayāl) 329-21, (kötäl) 165-14, (xidmatkārılıq) 167-3

... miqdār (yamanlıqlar) 177-22, (kişi) 189-13, (matağarrir) 213-7

... törlüg (yer 539-18)

SONUÇ

İnsanlık tarihiyle aynı tarihe sahip olduğu kabul edilen dil, yine insanlığın çevresinde var olan şeyleri merak etmesiyle doğan bilim ve bilimler ağacının kökeni kabul edilen felsefeyle diğer bilim alanlarından çok daha ayrıcalıklı ilişkiler içinde olduğu genel kabulü gören dilbilim her geçen gün biraz daha gelişme göstermektedir. Bununla birlikte gelişimin, bilimsel verilerin oluşmasının temel yapılarından farklı görüşlerin ortaya konması, bilim içinde olması gereken bir durumdur. Ancak bilim için gerekli olan diğer bir adım, bu farklı görüşleri her yönüyle değerlendirip doğru bir bilgiye ulaşmaktır.

Dilbilimi bu yönde değerlendirdiğimizde görmekteyiz ki bir çok konuda derinliği olan bilgiler ortaya koymaya devam ederken diğer yandan temel konularını oluşturan ve uzun süreli bir geçmişe sahip tartışmaların devam ettiği noktalarda, dilbilim dünyasının büyük bir kesimi bu konular üzerine eğilme gereği duymamakta, genel kabul gören bilgi sistemlerini yeni çalışmalarında da sürdürmektedir. Bizde buradan hareketle belirlediğimiz tezimizde, böyle bir konu olan “sıfat” konusunu işledik. Sıfatlar konusunun işleme alanını ise gerek Türk dili tarihinde gerekse diğer bir çok bilim dalı için önemli değerler taşıyan Babürname olarak belirledik. Tezimizin geldiği bu son noktada şu değerlendirmelere varmış bulunmaktayız ki:

“Sıfatlar” ve “Babürname’de Sıfatlar” olmak üzere iki ana unsur üzerine oturduğumuz tezimizin bu iki unsurundan önce eserimiz çerçevesinde verdiğimiz bilgilerde şu sonuca ulaşılmıştır. Türk dilinin önemli bir tarihi lehçesiyle kaleme alınmış olan Babürname, Türkoloji sahasındaki tüm bilim dallarına hitap eden bir eser olmasına rağmen bilim dünyasınca yeterli derecede önemsenmemiştir. Üzerine yapılan çalışmaların sayısının az olması bunu bize açık bir şekilde ifade etmektedir. Tabi bundan daha önce yazıldığı dönem dili üzerindeki çalışmalar da konunun ne kadar ilgiye açık olduğunu göstermektedir.

Tezimizin en temel unsuru sıfatlara gelindiğinde ise artık bu konunun belirli bir sistematik içinde ele alınması gerektiği ve bugüne kadar süregelen tartışmaların belli bir düzlemde sonuca ulaşması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bunların en başında “sıfat” teriminin artık bir “kelime türü” olmaktan çıkıp “sentaks unsuru” olarak incelenmesi

gerektiği sonucuna varılmıştır: Türk dilinde sıfatlar, kelime bazında değerlendirilecek bir oluşuma sahip olmadıkları gibi mahiyetleri bakımından da kelime sınırları içinde sıkıştırılamaz. Diğer taraftan ise “sıfat ve takısız isim tamlaması” tartışmalarının genel noktalarından hareket ederek ve bunlara cevaplar bulmaya çalışarak, takısız isim tamlaması olarak adlandırılan yapıların, her yönüyle bir “sıfat tamlaması” özelliği taşıdığı konusundaki düşüncelerimizi ortaya koyduk. Sıfatlar konusunda üzerinde özellikle durduğumuz diğer bir nokta, “sıfatların sınıflandırılması” olup bu anlamda mevcut sınıflandırmalar üzerinden değerlendirmeye giderek bu sınıflandırmalardan bazı farklılıklarla yeni bir sınıflandırma sistemi oluşturduk. Bu anlamda bilhassa “*Belirtisiz Sıfat Tamlamaları*” kısmında bazı eklemeler ve yeni düzenlemeler oluşturduk. Bu grup içindeki *işaret sıfatları* aynen dururken, *sayı sıfatları* başlığının başına *ölçü ve miktar sıfatları* getirip, bu genel başlık altında üç grup oluşturduk: *sayı sıfatları*, *sayılarla kullanılan ölçü ve miktar sıfatları*, *diğer ölçü ve miktar sıfatları*. *Belirtme* başlığı altında toplanan diğer başlıklara ek olarak *yer-yön sıfatları* ve *zaman sıfatları* başlıklarını ekledik. Sıfatlarla ilgili tüm bu değerlendirmeler sonucunda ise sıfatlar konusu içerisinde kendimizce bir bilgi bütünü oluşturduk.

Babürname’de Sıfatlar bölümünde, Çağatay Türkçesi alanındaki Babürname gibi bir eserde sıfat unsurunun nasıl yer aldığı, kelimeler düzleminde Babür’ün içinde yaşadığı coğrafya, çevre ve eğitim-kültür birikiminin de etkisiyle Arap ve Farsça unsurlara özellikle kelime bazında çokça rastlandığı ancak bununla birlikte sentaks yönünden bazı örneklerle rastlasak da çok etkili olmadığı bilgisine vardık: Arapça ve Farsça kelime oranı özellikle *niteleme sıfatları* içerisinde yoğun olarak karşılaştığımız bir durum oldu. Bu yabancı kökenli kelimelerin hem yabancı unsur hem de Türkçe ekler olarak Türkçeleşmiş şekilleri, *Babürname’deki niteleme sıfatlarının* önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Diğer yandan bu etkileşim sentaks anlamında da eserde kendini göstermektedir. Ancak yabancı dil kaynaklı sentaks etkileşimi, kelime etkileşimi kadar yoğun olmayıp özellikle bazı unsurlarla birlikte varlığını göstermektedir.

Tezimizin *Dizin* bölümünde de eserdeki tüm sıfat unsuru olarak tarayabildiğimiz yapıları tek tek kayıt altına almış bulunmaktayız.

Bu üç bölüm her ne kadar birbirinden ayrı ayrı olarak görülse de aslında bir bütün olarak ele alınmış, tez başlığı altında birbirini tamamlar şekilde oluşturulmuş, bilgi tekrarlarına girilmemeye, mümkün olduğunca farklı ve daha geniş alanda bilgiler ve veriler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamızla sıfat konusuna yeni bir boyut getirip; gerek Çağatay Türkçesi gerekse Babürname üzerinde zaten az olan çalışmalara yeni bir tanesini daha eklemiş olduk.

Bütün bunların sonucunda yine şunu söylemeliyiz ki dilbilim çalışmalarının sıfat gibi daha başka birçok konusunda, geçmişteki bilgiler yeni baştan ele alınıp günümüzdeki Türkçe kullanımı ışığında tekrar değerlendirme altına alınmalı ve Türkçemizin tarihi dönemlerinde bize sunulmuş eserler üzerinde ve elbetteki dönemler üzerinde derli toplu çalışmalar ortaya konulmalıdır.

NOTLAR

NOT -1 : Metnimizde “*çuhralı*” (olumsuz şekli: *çuhrasız*) olarak geçen kelime, Kabalcı yayınlarından çıkan Babürname¹’de “çehre” diye aktarılmış ve ekler bölümünde bu kelimeyle ilgili olarak “*Aslında ‘yüz, surat, güzel yüz’ anlamlarına gelen bu tabirburada ‘oğlan’ için kullanılmıştır.*” denilmektedir. Bununla birlikte bu kelimenin anlamı üzerinden kast edilen “*yüz, surat, güzel yüz*” anlamındaki “*çehre*” kelimesi metinde “*çihrelig*” kelimesinde başka bir şekliyle önümüze çıkar.

NOT - 2 : “*Parīṣān*” kelimesi Çağatay Türkçesi metninin birkaç yerinde yanlışlıkla “*pareşan*” diye okunmuştur. Kaynağın Farsça kısmına bakıldığında kelimenin gerçekte “*parīṣān*” olduğu ortaya çıkmaktadır.

NOT – 3 : Eserde cümle şöyle kuruludur: “Yaxşı qaşaba vāqi’ boluptur, pur-ni’mat.”; burada “pur-ni’mat” kelimesinin sonuna “dur” yapısı getirilmemiştir. Bu dilde tasarrufa gitmek olarak değerlendirilebileceği gibi, eserde gördüğümüz ters sentaks yapısı olarak da değerlendirilebilir. Biz ikinci olasılığı göz önünde bulundurarak bu örneği sıfat dizinine almış bulunmaktayız.

---

¹ Gazi Zahirreddin Muhammed Babur (Çev. R. R. Arat), Baburname (Vekayi), Kabalcı Yayınevi, Temmuz 2006, B: 1, s. 650.

KAYNAKÇA

ABDURRAHMANOV, G. A., “Özbek h alqının Etnogenezi va  zbek Tilinin  akllanışı” TDAY Belleten 1981.

AÇIKGÖZ, Halil – Yelten, Prof. Dr. Muhammet, *Kelime Grupları*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2005.

AĞAKAY, Mehmet Ali, “Pekiştirmeli Sıfatlar”, Cilt, XIII. Sayı, 156. Ay, Eylül. Yıl, 1964. Sayfa, 881-883.

AKALIN, Mehmet, “Çağatayca”, Tarihi Türk Şiveleri, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası – Ankara 1979, s. 225-262.

AKAR, Doç. Dr. Ali, *Türk Dili Tarihi* (Dönem – Eser – Bibliyografya), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006 s: 182-216.

AKAR, Yard. Doç. Dr. Ali, “-GAN Sıfat-Fiil Eki” TÜBAR-XIV-2003-G z, s. 103.

AKÇATAŞ, Dr. Ahmet, “Türkçede Sıfat Zarf Ayrımı”, Dil Dergisi, S: 112, Şubat 2002, s. 11.

AKSAN, Doğan (Yöneten ve Yayına Hzl.), *Sözcük Türleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1976.

AK N, Ömer Faruk, İslam Ansiklopedisi, “Babür” maddesi, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 4, s. 395.

ARAT, Reşit Rahmeti, “Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı”, TD IV, 43 (1955), s. 396-401.

ATALAY, Besim, (Kaşkarlı Mahmut) *Divan-ı Lugat-it-Türk Tercümesi - Dizin*, TDK Yayınları, Ankara 2006, B: 5, C: 4.

BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

BARANOĞLU, Şahin, “*Türkçede Ad Verme ve Tanımlama*”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 2005, Cilt: V, Sayı 1, Sayfa: 21-30.

BARANOĞLU, Şahin, “*Ad Vermede Zıtlık ve Benzerlik*”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011, p. 704-715.

BEDENEK, Yrd. Doç., Péri (Çev., Gökçen Sert), “*Babür İmparatorluğunda Türkçe*”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C: 8, s. 812.

BERBERCAN, Mehmet Turgut, “*Babür’ün Hatıratında Geçen Hayvan Adları ve Bunların Türk Dili Açısından Değerlendirilmesi*” (Danışman: Prof. Dr. Nuri Yüce), İstanbul Üniversitesi SBE, TDE Bölümü, Eski Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

BİLKAN, Doç. Dr. Ali Fuat, “*Divan ve Babürname Işığında Babür’ün Hindistan Hayatı*”, *Bilig*, Bahar 2002 (2002-1), s. 97.

BURAN, Prof. Dr. Ahmet– Alkaya, Yrd. Doç. Dr. Ercan, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, B: 5.

CAFEROĞLU, Ahmet, *Türk Dili Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 2000, B: 4, s: 195-229.

CANPOLAT, Prof. Dr. Mustafa, “*Çağatay Dili ve Edebiyatı*”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C: 8, s. 769.

CEYLAN, Nimet, “*Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur Mirza'nın Eserlerindeki İkilemeler*”, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Deniz Abik, Çukurova Üniversitesi SBE, TDE Anabilim Dalı, Adana 2009.

COŞKUN, Yard. Doç. Dr. Volkan, *Özbek Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 2000.

DELİCE, H. İbrahim, *Türkçe Sözdizimi*, Kitabevi, İstanbul, Ağustos 2007.

DEMİR, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*, Kurmay Yayınları, 2006.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2002.

DİZDAROĞLU, Hikmet, *Tümcebilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1976.

DURAK, Mustafa, “*Sıfat Bir Sözcük Türü Değil, Sözdizimsel Bir İşlevdir*”, *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 2000, S: 146, s. 13-19.

ECKMANN, Janos (Çeviren: Günay Kaaağaç), *Çağatayca El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

ECKMANN, Janos (Yayıma Hazırlayan: Prof. Dr. O. F. Sertkaya), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara 2003.

EDİZKUN, Haydar, *Türk Dil Bilgisi*, Remzi Kitapevi, Temmuz 2007, B:11.

ERCİLASUN, Prof. Dr. Ahmet Bican, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Kadar – Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s: 404-431.

ERCİLASUN, Prof. Dr. Ahmet Bican, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2002.

ERGİN, Muharrem, “*Doğu Türkçesi (Çağatayca)*”, Türk Dünyası El Kitabı, TKAE Yayınları, Ankara 2002, C: 2, B: 3, s. 211-216.

ERYAŞAR, Süreyya, “*Takısız Ad Tamlaması*”, Çağdaş Türk Dili, 1995, S: 85, s. 30-31.

Gazi Zahiraddin Muhammed Babur (Çev. R. R. Arat), *Baburname (Vekayi)*, Kabcı Yayınevi, Temmuz 2006, B: 1.; Kültür Bakanlığı Yayınları; MEB Yay., C: 1-2-3, İstanbul 1970.

GENCAN, Tahir Nejat, “*Sıfat Birlikleri*”, TDAY Belleten, TDK Yayınları, 1954, s. 180.

GENCAN, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Ayraç Yayınları, Ankara, 2001.

GÜLENSOY, Prof. Dr. Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

GÜNEŞ, Sezai, *Türk Dili Bilgisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Matbaası, İzmir, 1997.

GÜRSOY, Ümit, “*Kesir Sayı Sıfatı*”, Türk Dili, TDK Yayınları, C: XVIII, S. 200, Mayıs 1968, s. 175.

GÜVELİ, Mustafa, “*Takısız Tamlamalar Sorunu*”, Türk Dili, C: XIX, S: 210 Mart 1969, s. 835.

GÜZELDİR, Muharrem, *Abuşka Lügati* (Giriş-Metin-İndeks), Doktora Tezi, Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Avni Gözütok, Atatürk Üniversitesi SBE, TDE Anabilim Dalı, Erzurum, 2002.

HARUT, Semra, “*Türkçede Takısız Tamlama Yanılgısı*”, *Çağdaş Türk Dili*, 1992, S: 57, s. 36-37.

HARUT, Semra, “*Türkçede ‘Takısız Ad Takımı’ Vardır*”, *Çağdaş Türk Dili*, 1995, S: 88, s. 33-36.

HATİPOĞLU, Vecihe, “*Kelime Grupları ve Kuralları*”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1963* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1988.

İslam Ansiklopedisi, C: 4, “*Babür*” maddesi, Diyanet Vakfı Yayınları, s. 394-409.

KABAKLI, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, B: 11, C: 2.

KAÇALIN, S. Mustafa, *Zemahşeri – Mukaddimetü'l Edep*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

KAFALI, Mustafa, “*Çağatay Hanlığı*”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C: 8, s. 345.

KAHRAMAN, Yrd. Doç. Dr. Tahir, *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, İzmir Kanyılmaz Basımevi, Ağustos 2009, B: 4.

KAHRAMAN, Dr. Tahir, “*Takısız Ad Takımı Sorunu*”, *Çağdaş Türk Dili*, S: 91, Eylül 1995, s. 17-19.

KANAR, Prof. Dr. Mehmet, *Farsça Dilbilgisi (Konuşma, Çeviri Tekniği, Farsça-Türkçe/Türkçe-Farsça Sözlük)*, Say Yayınları, İstanbul 2011.

KARA, Prof. Dr. Mehmet, *Türkçenin İzinde*, Kesit Yayınları, İstanbul 2009.

KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Sözdizimi*, Kesit Yayınları , Ankara, İstanbul 2009.

KARADOĞAN, Ahmet, “*Türkiye Türkçesinde Yeni Bir Sıfat Eki: -l*” , Bilig, Yaz/2008, S: 46, s. 57-66.

KARAHAN, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları , Ankara, 2004.

KARAÖRS, Metin, “*Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinin Kelime Grupları, Cümle ve Cümle Çeşitleri (Sentaks) Bakımından Karşılaştırılması*”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1996, TDK Yayınları, Ankara, s. 129-144

KARAMANLIOĞLU, Doç. Dr. Ali Fehmi, *Türk Dili – Nereden Geliyor? Nereye Gidiyor?*, Beşir Kitabevi, İstanbul, Temmuz 2002, B: 5.

KERİMOĞLU, Caner, “*Takısız Ad Tamlaması Tartışması ve Tür – Öbek İlişkisi*” Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, s. 1442-1456.

KOÇ, Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1996.

KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

KORKMAZ, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “*Babür*” maddesi, İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, C: 2, s. 180.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “*Çağatay Edebiyatı*” maddesi, İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, s. 270.

KÖPRÜLÜ, Ord. Prof. Dr. M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara

ÖZEL, Sevgi (1978), “*Türkçede Önadların (Sıfatların) Tamlama İçindeki Sıraları*”, *Türk Dili*, S. 321, ss. 498- 500

KUNOS, Dr. Ignaz, *Şejx Sulejman Efendi's Çağataj-Osmanisches Wörterbuch*, Budapest 1902. (<http://aton.ttu.edu>)

KÜKEY, Mazhar, *Türkçenin Sözdizimi*, Kardeş Matbaası, Ankara 1975.

MANO, Eiji, *Baburname (Vaqayi')*, Kyoto-Syokado, 1995.

NASKALİ, Emine GÜRSOY (hz.), *Türk Dünyası Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1997.

NEVAYİ, Ali Şir, *Muhakemetül Lugateyn (İki Dilin Muhakemesi)*, TDK Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZEZEN, Muna Yüceol, *Türkiye Türkçesinde Sıfat İşlevli Birimler: Dizilim, Nitelik, Nicelik, Birliktelik Journal of Turkish Studies (Türklük Bilimi Araştırmaları) Festschrift of Orhan Okay II (Orhan Okay Armağanı II) vol 30, 2006, ss. 381-405*

ÖZKAN, Doç. Dr. Fatma- MUSA, Araş. Gör. Bağdagül “*Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi*”, *Bilig, Yaz / 2004 S. 30, s. 95-139.*

ÖZKAN, Mustafa, *Diller ve Türkçemiz*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996.

ÖZMEN, Doç. Dr. Mehmet, “*İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine*”, *Türk Dili*, S: 586, Ekim 2000, s.354-363.

ÖZÜNLÜ, Ünsal, “*Türkçede Sıfatların Niteleme Öbeği İçindeki Sıraları*”, *Genel Dilbilim Dergisi*, Şubat 3978, Ankara, s. 43-47.

SALMAN, Ramazan, “*Türkçede Sıfat-fiil (Partisip) Eklerinin Kalıcı İsim Oluşturma İşlevleri*”, TDAY Belleten, TDK Yayınları, Ankara 1999, C: I-II, S. 42, s. 189-223.

SAMİ, Şemseddin, *Kamus-i Türki*, Alfa Yayınları, İstanbul, Eylül 1998.

SARI, Mustafa, “*Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Değişikliğe Uğraması*”, *Türkoloji*, Cilt: XIII, Sayı: 1, Dil ve Edebiyat Derneği Yay., Ankara 2000, s. 227-242.

SARI, Dr. Mustafa, “*Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Eşzamanlı Değişikliğe Uğraması*”, *Türkoloji*, Dil ve Edebiyat Derneği Yay., Ankara, XIX. C. S.I., s. 229-238.

SARI, Mustafa, “*Türkiye Türkçesinin Söz varlığında Sözcüklerin Tek Biçimler Halinde Yaşaması*”, *Türk Dili*, TDK Yayınları, Mart 2001, s. 300-312.

SEV, Yrd. Doç. Dr. Gülsel, *Tarihi Türk Lehçelerinde Hal Ekleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, B: 1.

ŞEN, Mesut, *Baburname [Giriş-Metin(Kabil ve Hindistan Bölümleri)-Açıklamalı Dizin]*, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali, Marmara Üniversitesi, TAE, TDE Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 1993.

Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi, *Lehçetü'l Lügat*, TDK Yayınları, Ankara 1999.

TOVEN, Mehmet Bahaettin, *Yeni Türkçe Lügat*, TDK Yayınları, Ankara, 2004.

Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara 2005.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “*Babur, Zahiriddin Muhammed*” maddesi, Dergah Yayınları, C: 1, s.278.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “*Baburname*” maddesi, Dergah Yayınları, C: 1, s.279.

TÜRKSEVEN, Ali, “ ‘Takısız Ad Takımı’ Olabilir mi?” Çağdaş Tür Dili, 1994, S: 77/78, s. 88-90.

USTA, Yard. Doç. Dr. Halil İbrahim, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma”, Türk Dili, S: 579, Mart 2000, 209-216.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, Babür Şah, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1946.

ÜNAL, Recai, “Türkiye Türkçesindeki bir Ad Öbeği Sorunsalı: ‘Takısız’ Denilen Ad Tamlaması ve Ad Tamlaması Sınıflaması içindeki Yeri”, Dil Dergisi, Nisan 1994, s. 37-42.

VARDAR, Berke yönetiminde, *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1980.

Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1983.

YÜCE, Bilal, *Babür Divanı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995.

YÜCE, Bilal, “Nevayi-Babür Çağının Tarihi Edebi Şahsiyetleri”, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, C: 8, s. 804.

Zahirüddin Muhammed Babur Mirza, *Baburname* (I., II., III. Kısım), (hz. W. M. Thackston, Jr ; yayınlayanlar: Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin;.), Harvard Üniversitesi, Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1993.

Zahiriddin Muhammed Babir, *Babirname*, Özbekistan CCP Fanlap Akademiyası, Taşkent, 1960.

ZENGİN, Prof. Dr. Dursun, *Almanca ve Türkçedeki Sıfatlar*, TDK Yayınları, Ankara, 2008.

ZÜLFİKAR, Prof. Dr. Hamza, “ ‘*Takısız Ad Tamlaması*’ Sorunu”, Türk Dili, S: 523, Temmuz 1995, s. 781.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Esra ÇORBACI

Doğum Yeri ve Tarihi : 26 Ağustos1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ege Üniversitesi, TürkDili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Müdürlüğü, Altın Dershanesi

İletişim

e-posta Adresi : esra.corbaci@hotmail.com

Tarih : 2012